Biekorf. Jaargang 14

bron
Biekorf. Jaargang 14. De Plancke, Brugge 1903

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_bie001190301_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren i.s.m. BIEKORF

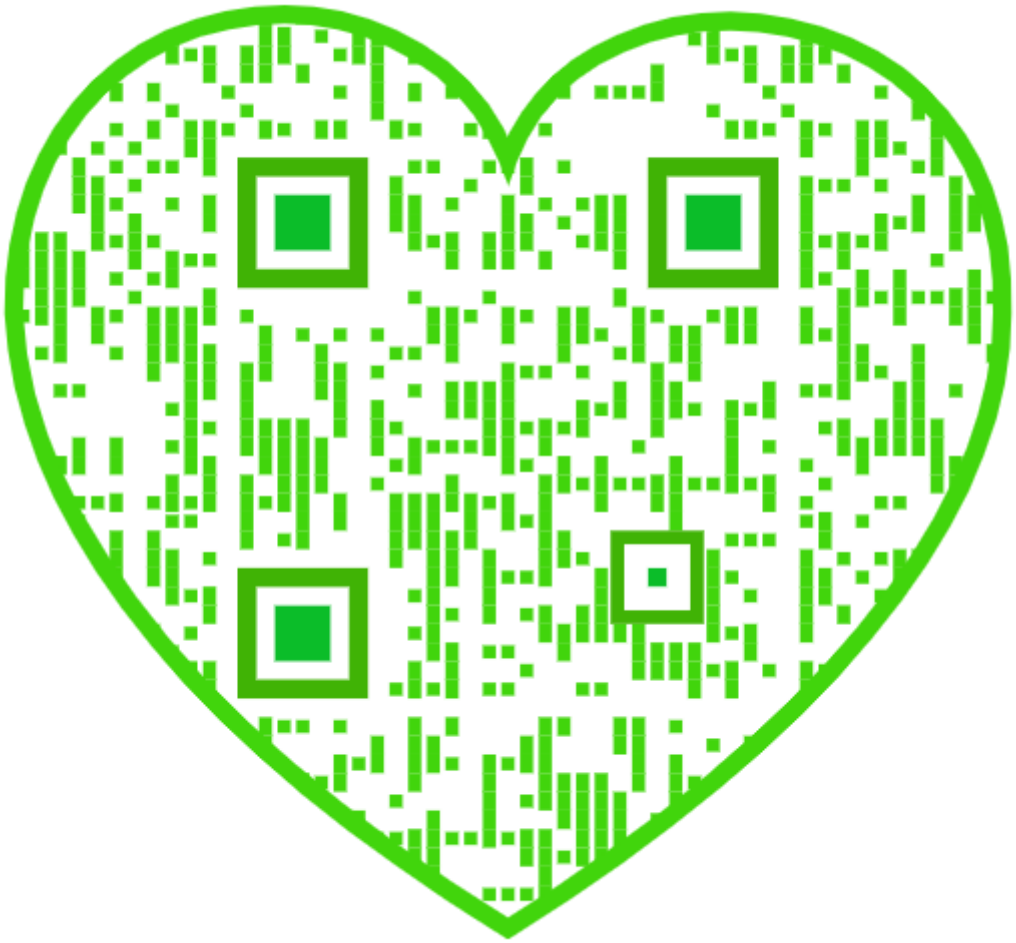

[Nummer 1]

Lanceloot Blondeel

HET spitsbogig tijdvak liep ten einde. Allengskens drongen de begrippen binnen van den zoogenaamden herboortetrant.

Bij de eerste schilders der 16de eeuw - als Jan Prevost (1470?-1529), Quinten Metsijs (1466-1530), Jan Gossart (1470-1541), Joachim Patenier (1471-1541), - erkennen we eene allerlaatste en verre navolging der *Vijftiendeeuwschen*, gepaard met een spoedig afwijken naar de nieuwe stelsels der weeroplevende heidensche kunst.

Het was een overgangstijd.

Diep beneden hunne voorgangers staan de opkomende schilders; en toch, ook zij zijn kunstenaars in den vollen zin. Immers, daartoe is het geenszins vereischt op Memlinc's hoogte te staan. - Door en door kunstenaar was Lanceloot Blondeel, met wien we nu den lezer willen in kennis brengen.

Te Poperinghe geboren ten jare 1496, kwam Lanceloot[1] in 1519 Vlaanderens hoofdstad bewonen[2].

Den 25sten in Hooimaand van datzelfde jaar werd Lanceloot[3] lid der Sint-Lucas- en Sint-Elooisgilde[4] en was er vinder[5] in 1530, 1537 en 1556.

Dat zijn lidmaatschap ter eere der gilde strekte, blijkt

(1) Vgl. KAREL VAN MANDER, *Het leven der doorluchtige Nederlandsche Schilders*, Alckmaar 1604.
GAILLIARD, *Ephémérides Brugeoises*, 1847, bl. 448.
SIRET, *Biographie nationale* publiée par l'Académie royale de Belgique, T. II, Bruxelles 1868. Coll. 525 sq.
K. VERSCHELDE, *Annales de la Société d'Émulation*, T. XXIII, 1871, blz. 76.
J. WEALE, *Bruges et ses environs*, 1884, p. 226. - *Catalogue du Musée de l'Académie de Bruges, bl. 31 en volg*. - *Tableaux de l'ancienne école Néerlandaise* exposés à Bruges dans la grande salle des Halles, Septembre 1867, bl. 67 en vlgg. - *Exposition des Primitifs flamands*, 1902, Bruges, bl. XXVII, 290-293, 308.
WAUTERS, *Les Primitifs flamands à Bruges*, bl. 28.
GILLIODTS, *Bruges Port de Mer*. Annexes, bl. 425 en vlgg. (*Annales de la Société d'Emulation de Bruges*, XLIV, jaar 1894.)

(2) Sommigen hielden staande, doch zonder grond, dat Lanceloot Blondeel te Brugge geboren wierd. Zie o.a. GUICCIARDINI: *Description de tovts les Pais-Bas*, Anvers, 1582, bl. 151. - *Biographie des hommes remarquables de la Flandre occidentale*, Bruges, 1817, B. III, bl. 72. - WAUTERS, ald.

(3) Meermaals staat de naam, 'BLONDEEL', te lezen in de handvesten der stad Brugge.
Zoo noemt ons de geleerde Brugsche handvestwaarder M. GILLIODTS VAN SEVEREN, (*B.P. de M.*), bl. 426):
Pieter, Leenaard, Jan, Joanna Blondeel, (bekend rond 1517).
Gregorius, Adriaan Blondeel, (bekend rond 1521).
Jan Blondeel, Jans zoon, (bekend rond 1548).
Lieven Blondeel, zoon van Jacob, (bekend rond 1550).
Niklaas, Elisabeth, Jan, Lodewijk Blondeel, (bekend rond 1580).
Of nu al die Blondeels bloedverwanten waren van onzen schilder, valt moeilijk te zeggen. Met de gegeven aanduidingen is het onmogelijk een gedeeltelijken stamboom te maken van het geslacht der Blondeels.

(4) GILLIODTS, *B.P. de M.*, blz. 425.
GAILLIARD, *De Ambachten en Neeringen van Brugge*, blz. 162.

(5) GILLIODTS, *aldaar*.
GAILLIARD, *De Ambachten*..., blz. 13. 'De vinders (of onderzoekers) moesten den deken der gilde bijstaan in het uitoefenen zijner bedieningen. Zij waren gelast met het nazien en het goedkeuren der voorwerpen door het ambacht verveerdigd.'

wel hier uit, dat men op Sint-Lucasdag en op den verjaardag der kerkwijding der schilderskapel, de gewoonte had twee schilderijen ten toon te stellen, eene van den vermaarden Van Eyck en eene van Lanceloot Blondeel[(1)].

Lanceloot huwde Catharina Scriers en won bij haar twee dochters, Maria en Anna. De eerste trad in den echt met Andries Hansins, legwerker; de tweede, met den schilder Pieter Pourbus[(2)].

Lanceloot Blondeel woonde in de '*strate over de Vlamincbrugge*' nu de St Jorisstraat[(3)], en stierf aldaar den 4^{n} in Lentemaand 1561. Zijn weduwe volgde hem ten grave in Nieuwjaarmaand 1562. Beiden werden begraven ten Oostkant van St-Gilliskerkhof[(4)].

De Brugsche dichter Edward De Dene vereerde den schilder met het volgende grafschrift:[(5)]

> Hier light 't vleesch begraven van Landsloot Blondeel,
> Voormaels werckman geweest met matsers truweel,
> Grooten konstenaere schilder geworden daer naer,
> Reijn navolger in Pictura Apelles pinceel,
> Wettenlijck inde Architecture geheel
> LXV jaer gheleeft onder 's weerelds gorreel,
> Vierden Maerte smaeckte doods morseel,

(1) GAILLIARD, *De A. en N. van B.*, blz. 161.

(2) GILLIODTS, *B.P. de M.*, blz. 425.

(3) WEALE, in '*Hans Memlinc*, Biography, Bruges, L. De Plancke, 1901,' geeft een uittreksel van Marc Gheeraerts kaart, waarop hij de ligging aanwijst van Lanceloot's huis.
GILLIODTS, *Bruges Port de Mer*, bl. 425, zegt: 'dans la rue du Pont Flamand, aujourd'hui rue St Georges, dans la maison marquée E 18, 10.' Daar M. Gilliodts' boek dagteekent uit 1895, is dat huismerk niet echt meer. Immers in 1900, ter gelegenheid der volkstelling, werden ook de talmerken der huizen veranderd.
Naar hetgeen ik vernam in 't stadhuis te Brugge, is nu het huismerk: wijk E, t^{k} 22.

(4) GILLIODTS, *ald.*; WEALE, *Hans Memlinc, Bruges et ses environs*, bl. 154, 226; DUCLOS, *Bruges en un jour*, bl. 91.
Daar werd ook Anna Blondeel, weduwe van Pieter Pourbus, en gestorven in Nieuwjaarmaand 1588, begraven; - waarschijnlijk ook Pieter Pourbus.

(5) SIRET, *ald.*, coll. 529; Kanunnik REMBRY, *De bekende Pastors van St-Gillis*, bl. 17; WEALE, *Cat. du Musée de l'académie de Bruges*, bl. 32.

Als men schreef duijst vijfhondert ende sestigh jaer[1].
Hij es vooren wij moeten al volgen naer,
Al dat 't leven ontfaen heeft moet seker eens sterven,
Godt maecke sijn siele in Christo claer,
Dat die magh zalig verrijsen vruchtbaer
Uijt alle beswaer.

Daar is in korte trekken 's meesters leven. Hem moeten we nu als kunstenaar beschouwen.

J.B. DUGARDYN

('t Vervolgt)

Het Kuipersambacht te Brugge
(Vervolg op Biek. XIII, bldz. 366)
Bonaparte's inhuldiging alhier

KORTS na den Patriottentijd borst de Fransche omwenteling uit, die, evenals een onstuimige stroom, dijken en hinderpalen doorbrekende, overal op haren schrikwekkenden doortocht dood en vernieling verspreidde.

Reeds in den loop van ons schrijven, hebben wij den geërden lezer van *Biekorf* naar behooren medegedeeld eene en andere wetensweerdigheid, die wij nopens die akelige tijden van woeling, wanorde en gruweldaden, in 't handschrift geboekt vonden. Wat er nog te zanten overbleef, hebben wij met zorge bijeenverzameld, en, tot slot van ons uitgebreid overzicht betreffende 't kuipersambacht, bieden wij het hier aan, vereenigd met 't omstandig verhaal der plechtige ontvangst van Napoleon I binnen Brugge.

***

Den 6den in Slachtmaand 1792, wonnen de Fransche stroopbenden, onder bevel van *Dumouriez*, den bloedigen

(1) 'Dit is, volgens den nieuwen rekenstijl, 1561; het jaar begon alsdan nog te Paschen.' Kanunnik REMBRY, *ald.*.

veldslag van Jemmappes op het Oostenrijksche leger, en België viel eene eerste maal in de macht der omwentelaars. Den 17^{den} daaropvolgende deed de overwinnaar zijne intrede in Brugge.

'Den 17 November syn snaermiddaghs ten 1 uren al de Cruyspoorte ingekomen van Eecloo 500 mannen voetvolck van de volontairen van Parys die van Gend gekomen waeren, met twee veltcanons en verscheyde waegens gelaeden met de boomen van vryheyd, ingehaeld wordende door de joucheden van Brugge te peerde wel ten getalle van hondert, onder het gespel van musycke, van het klockspel, ende het luyden van al de kloeken der stad.

'Den 25 November wesende sondag was op de groote marckt een pyramide van lattewerck opgerecht waer aen hingen 18 à 20 wapens vanden edeldom, die sachternoens ten 4 uren verbrand wierden.

'Den 30 November wierd in alle wycken gedaen de verkiesinge van de 95 representanten des volcks dog alsoo dese verkiesinge niet aen en stond aen den agent der republycke, wierd de selve uytgesteld tot sanderdaghs om dat te doen by acclamatie des volcks in de kereke van onse vrauwe, twelcke gedaen synde, zoo wierd dit andermael ernomen op den 1 December met de verkiesinge van president, 40 representanten, 10 suppleanten, en vier secretarissen voor de bestieringe der stad de welcke den 8 December voor den boom van vryheid op de marckt den eed hebben gedaen.'

Die inlichtingen, aan 't '*Jaerboeck van Buyck*' ontleend[(1)], kunnen wij volledigen door de volgende stukken, in *Dienberghe's handschrift* bevat:

> '*Actum* den 1 december 1792 het eerste jaer van vryheyd en gelykheyd 's naer-middags ten 2 uren in de collegiale ende parochiale kerke van *O: L: Vrouwe* ter vergaederinge van het volk deser stad Brugge hier toe geconvoceert by proclamatie van het magistraet der selve stad van de selve date onderteekent *d'Hooghe de gaugerie*.
> '*Eodem* heeft de borger *van Severen* in opvolginge van het versoek aen hun gedaen door de 95 geauthoriseerde van de wyken by hunne

(1) Bldz. 362.

resolutie van den 30 november lastleden voorgelesen met luyder stemme de beropene proclamatie ende resolutie daer inne geinsereert waer t'eynden het volk op syne propositie geprocedeert hebbende tot den keus van eenen president en vier secretarissen syn daer by acclamatie genaemt geweest te weten voor president den borger *Charles Van Overloope* en voor secretarissen de borgers *Joannes Van Severen*, advocaet; *Charles Van Parys*, advocaet; *Pieter Van Huele* ende *Joseph Volkaert*. Alswanneer den borger *Joannes Van Severen* aen het volk heeft afgevraegt of sy beliefden te procederen by acclamatie ofte uytroepinge tot den keus van 40 provisionele representanten ende administrateurs deser stad midsgaeders tot den keus van 10 suppleanten by gelyke acclamatie 't welke geaccepteert synde, syn by propositie ende acclamatie van het volk successivelyk uytgeroepen ende gekosen voor provisionele representanten ende administrateurs deser stad de naervolgende persoonen:

‘1. *Jan Van Outryve* (Merkhem).
2. *Charles Van Overloope*, d'Anthin.
3. *Charles Van Parys*, advocaet.
4. *Jan Van Severen*, advocaet.
5. *Joseph Volkaert*, koopman.
6. *Pieter Van Huele*, koopman.
7. *Bern. De Deurwaerder*, pensionaris.
8. *Charles de Schietere*, Capryke.
9. *Livinus Lavilette*.
10. *Jacobus Devaux*, advocaet.
11. *Jan Goddyn*, d'oude, koopman.
12. *Joseph d'Hooghe* de gaugerie.
13. *Pieter Gillon-Wielmaeker*, koopman.
14. *Serdobbel*, koopman.
15. *Francis Meulenaere*, koopman.
16. *Jooris d'oude*, koopman.
17. *Pieter De Griek*, schipper.
18. *Anselmus Peelaert* Degistel.
19. *Jacob Drubbele*.
20. *Francis Breydel*, eyermart.
21. *Thomas Van Vyve*, vleeshouwer.
22. *Pieter De Rycke*, timmerman.
23. *F. Busschop*, advocaet.
24. *Clercq*, kuyper.
25. *Leemans d'Onche*, koopman.
26. *Jan-Bapt: Gilliodts*, koopman.
27. *Carel Rieland*, apotheker.
28. *Dionisius De Brouwer*, koopman.
29. *De Mulder*, pottebakker.
30. *Van Vande Walle*, advocaet.
31. *Van Huerne*, de jonge, *de Puyenbeke*.
32. *Clicteur*, fabrikant.

33. *Schoolmeester*, d'oude, kruydenier.
34. *Carel de Gheldere-Wybo*, rentier.
35. *Lauwereyns-Blende*, rentier.
36. *Vande Maele*, rentier.
37. *Imbert d'oude Motellettes*, rentier.
38. *Pype*, blouw-verwer.
39. *Charles Compernolle*, rentier.
40. *Barth: Canneel*, vischverkooper.

‘Suppleanten:

1. *Barthol: Feys*, metser O.L.V. kerkhof.
2. *De San*, kuyper S. Jacobsstraete.
3. *Danneels*, bleeker.
4. *Carel De Net*, seep-sieder.
5. *Toebast*, kuyper
6. *Vande Waele*, kleermaeker.
7. *Herreboudt*, bakker.
8. *Kerkhove*, koopman.
9. *Petit*, silversmedt.
10. *Kynts*, kruydenier

‘ende naerdat den borger *Jan Van Severen* alle de gemelde persoonen naer voorgaende confrontatie met de lysten der dry andere secretaris-

sen in het voorenstaende order by recapitulatie hadde voorengelesen is de selve door het vergaderde volk andermael toegejuigd ende alsoo gesloten. Ons t'oorkonden date als boven en waeren onderteekent
C: Van Overloope d'Anthin, présid.
C: A: Van Parys. secret.
J: Van Severen, secret.
J: Volkaert, secret.
P: A: Vanhuele, secret.'

***

'*Formule van eed te veranderen in deser voege:*
'Wy sweeren te sullen handhaven de vryheyd en gelykheyd ende wy verklaeren by dese te renunceeren en afstand te doen van alle privilegien en voorregten dit sonder prejuditie van schaedeloosstellinge dewelke men soude geregt syn te vraegen tot laste van de gone die het behoort.
'Ten voorderen wy sweeren on verklaeren mits desen noyt te sullen erkennen voor souverain van desen lande nogte Franciscus nogte eene van syne descendenten nogte imand anders van het huys van Oostenryk ende by dien verklaeren van nu en voor altyd van noyt te sullen leven onder de dominatie van wie het sy uyt het gemelde huys van Oostenryk.'

***

De Belgen, bijna allen zonder onderscheid, waren gauw de Fransche vrijheid en gelijkheid moede, en zij juichten uiterherte bij de nederlaag van Dumouriez te Neerwinden (18^{den} in Lentemaand 1793), waardoor onze gewesten opnieuw onder het gezag van Oostenrijk kwamen.

De vreugde was maar van korten duur. De slag bij Fleurus, door den veldheer Jourdan den 26sten in Zomermaand 1794 over de bondgenooten gewonnen, bracht ons land andermaal onder het beheer der Franschen, die er twintig jaar lang, te weten tot in 1815, meester speelden.

'De generaal Van Damme, met eene bende van 600 soldaten, kwam, namens de Fransche Republiek, bezit nemen der stad Brugge, die zich overgaf, zonder wederstand te bieden, en, den 30sten Juni, trok een leger van 25,000 man zegevierend de stadspoorten binnen, onder het gebied der generaals Souham, Dehé, Moreau en Van Damme'[(1)].

(1) Kanonik E. REMBRY. *De bekende Pastors van Sint-Gillis*, bl. 235. - *Acta Episc. Brugens. Reg. LXXX ad 25* en *30 Junii 1794*.

‘Den 4 July 's avonts ten 7 uren onder het speelen van het klockspel geplant den boom van vryheyd, wesende een eecken boom, daer boven op een stock een roode stoffe mutse gesteken was, daer onder stonden dese woorden *Unité, indivisibilité, liberté, égalité, fraternité, ou la mort*’[1].

***

Van toen af wierd, onder den dekmantel en de spotleuze van ‘*Vrijheid, gelijkheid en broederlijkheid*’, al wat met godsdienst of volksbestaan eenigszins in betrekking stond ongenadig uitgeroeid en weggevaagd: afzichtelijke gruweldaden wierden gepleegd en, in korten tijd, was onze vaderlandsche bodem met een ontzaglijken hoop van bloedige en rookende puinen overdekt. Niemand, die als verdacht voorkwam, vond bij dit helsch gespuis genade; niets wierd gespaard; onze volksche ambachten en neringen zelf wierden ontbonden en vernield, hunne eigendommen aangeslagen en verkocht, ja tot hunne keurboeken toe wierden met geweld afgeëischt, zooals blijkt uit de volgende oorspronkelijke stukken of aanteekeningen van *Deken De Planter:*

‘Liberté. Égalité.
République française.
‘3 Bureau. Bruges ce 6 Nivose l'an 6 de la République
2 Section. française (: 26 10bris 1798.)
Administration Municipale du Canton de Bruges.
L'administrateur commissaire du 3e Bureau.
Au Citoyen *De Planter* ex doyen des tonneliers.
Citoyen!
Je vous invite à venir déposer, à mon bureau, dans les vingt quatre heures de la réception de la présente votre livre dite *Keurboek;* faute de quoi je suis chargé d'agir à votre charge.
Salut et fraternité.
Chl. de Tilly, commiss.:’
‘*Nota*. Den heer Deken *De Planter* naer het ontfangen der voorschreven missive heeft den eedt van het ambagt doen vergaederen met alle de oude dekens en naer alles rypelyk overweegt te hebben

(1) *Jaerboeck van Buyck*, bl. 373.

is er besloten *Dit nog wat af te sien*. Savonds is den eedt wederom vergadert geweest sonder tusschenkomste van de oude dekens en daer is besloten op aenstuwinge van den borger *Toebast*, assesseur van het tribunal de paix dat den *ouden Keurboek* soude ingegeven worden hetwelk geschied is 's anderdags naer ontfangen te hebben de volgende *recepisse:*
'Ontfaen uyt handen van den borger *Joseph De Planter* d'oude by ordonnantie van de municipaliteyd eenen bouck genaemt Keurboek toebehoorende aan het gewesen ambagt van de kuypers.
Brugge den 7 Nivose 6 jaer.
Chls De Tilly, commiss.
(: vulgo sotten tin, meesten quistquast van Brugge.)'
'Liberté. Égalité.
République française
3 Bureau. Bruges, ce 13 Nivose l'an 6 de la République
2 Section. française (2 Janry 1798:)
Administration Municipale du Canton de Bruges.
'L'administrateur commissaire du 3e Bureau.
Au Citoyen *De Planter*.
'Citoyen!
Je vous invite à vouloir passer demain à dix heures du matin à mon bureau aiant besoin de vous parler.
Saint et fraternité.
Signé: *Chls de Tilly*, commiss.'
'*Nota*. S'anderdags heeft den heer Deken *De Planter* geassisteert door den schildraeger *Wymeels* en den eersten vinder *Myttenaere* sig begeven naer den voormelden Bureau. Alwaer gekomen synde heeft *Tilly* schandelyk weggejaegt de voorschrevene heeren oudt Dekens *Wymeels* en *Myttenaere* seggende *die niet geroepen te syn*. Den heer Deken *De Planter* seyde *geen affairens te konnen doen aengesien hy dooft was* dog sy moesten vertrekken en den heer Deken versogt hun te wagten in de saele van het stadhuys hetwelk sy deden: den heer Deken alleen synde in den bureau seyde *den sotten tin* wysende naer den ouden keurboek. *Den duyvel en kan dien boek niet lessen*. Den heer Deken dede hem dit 6 a 7 mael repeteren gebaerende het selve niet te verstaen dan swoer *den sotten tin* als een duyvel selve en seyde *gy hebt nog eenen nieuwen ik weet het van den borger .... en gy sult my die kost wat kost geven* en joeg hem soo weg.
'Den eedt met de oude dekens daerop dikwils beraemt hebbende hebben naer vele moeyelykheden gedwongen geweest den nieuwen keurboek: *Den Luyster van het ambacht* in te geven. Waerschynelyk dat hy noyt meer sal wederom keeren. *Wee aen die oorsaeke is*.'
'*Recepisse*. Ontfaen van den borger *De Planter* d'oude een tweede keurboek competerende het gewese ambagt der cuypers.
Brugge 25 Ventose 6 jaer (15 Maerte 1798).
Onderteekent: *Charl. De Tilly*, commiss.

***

Napoleon Bonaparte, na zijne roemrijke zegetochten, uit Italië en Egypte te Parijs teruggekeerd, kreeg weldra het oppergezag in handen, dat hij aanvankelijk onder den naam van *eersten consul* uitoefende. Innig overtuigd dat het bestier van een volk, wien men godsdienst en gevolglijk regeltucht ontnam, geenszins mogelijk was, zoo besloot hij aan de bloedige omwenteling, die sedert jaren Frankrijk en België teisterde, een einde te maken en den katholieken eeredienst wederom in te voeren.

Daarop trad hij in onderhandeling met Zijne Heiligheid Pius VII, en den 15^{den} in Hooimaand 1801 sloot hij met den Paus eene overeenkomst, in de geschiedenis bekend onder den naam van '*Concordaat*'. De zoolang gesloten kerken en bidsteden wierden heropend, de geestelijken verlieten hunne schuilhoeken of kwamen uit de ballingschap terug, het volk stroomde naar de kerkelijke diensten en godsdienstige plechtigheden die het blijmoedig hernemen zag; kortom, alles kondigde aan dat de vrede eindelijk aan de Kerk was wedergegeven en liet eene blijde, hoopvolle toekomst te gemoet zien.

Om den toestand en de noodwendigheden onzer gouwen nader te kennen, nam Napoleon ook het besluit eene omreis in België te doen. Den 9^{den} in Hooimaand 1803 uit Rijsel vertrokken, kwam hij denzelfden dag te Meenen aan, waar de meier *Hovin* hem de sleutels der stad aanbood(1). Van daar zette hij zijnen weg voort langs Ieper, Diksmuide, Nieuwpoort naar Oostende. Twee dagen later kwam hij Brugge met zijn bezoek vereeren, en het plechtig onthaal, dat hem alhier te beurt viel, vinden wij breedvoerig in 't handschrift beschreven als volgt:

> '*Memorie*. Den 11 July 1803 is den opperburgmeester tot Brugge om 4 heuren naermiddag aengekomen. Men had gedagt dat hy langst den gewoonelyken weg van Oostende soude aengekomen hebben diesvolgens langst de Smedepoort. In die meyning waeren de selve poort en alle de aenpaelende straeten ten uitersten fraey verciert. Men heeft maer om twee ueren geweten dat hy van Blankenberge kwam en langst de Eselpoorte soude inkomen. Voor syn aenkomst

(1) Dr REMBRY-BARTH. *Histoire de Menin*, T. III, p. 210.

was dit kwartier teenemael verciert, bekranst, behangen en met groen bekleet op een aller fraeyste en volmaekte wys. Onse ondervindinge heeft ons geleert dat in de groote plegtigheden als het hert der burgers van alle classen geraekt was eenige van de inwendige vercierselen der woonsten op den buyten-muer geplaets wierden. Heden alle de kamers waeren van hun ciersels ontbloot alle de mueren waeren bekleet met schilderyen printen beeldenissen of tapyten en tot den armsten selfs had iets konnen uytvinden om een hulde te bieden aen het voorwerp syner bewondering en eerbied.

'Den opperburgmeester is komen afstappen aen het hotel der prefecture. Syn rydtuyg ging stapvoets: het was omringt door eene ontellyke menigte volks welkers vreugd sig in 't *vlaemsch* uytdrukte en dikwils onderschept wierd om in goed *fransch* uyt te roepen *Vive le premier Consul, vive Bonaparte!*
'Den opperburgmeester gekomen synde in het hotel der prefecture heeft seffens alle de leden der geconstitueerde magten ontfangen. Hij is vervolgens te peerde uytgereden om den kom en eenige aenregtingen van weldaedigheyd te gaen besigtigen. Syn besoek van den kom was voorsien alle de straeten waeren met alle slag van vercieringen bekleed en stukken stoffen van onse fabryken gehangen in festons bekleeden de huysen of waeren gespannen over de straete. De menigte ongeduldig om hem te sien die sig op syne schreden voegde, voor hem liep, hem aendrong en hem gedeurig met eenstemmig accoord toestuerde de dankseggingen verschuldigt aen alle het goed dat hy aen Frankryk gedaen heeft was voor den opperburgmeester het gevoeligste gedeelte deser vreugdig tooneel. Onse gemeyne gewoonten geven ons het opsigt van koelbloedig en droomig te wesen heden het gevoelen dat ons besielde konde sich niet meer intoomen dat de vierigste franschen in ons hebben konnen herkennen broeders weerdig van hun.
'Den 13 July heeft den opperburgmeester bynae duerende geheel den dag gehoor aen de verscheyde overheden gegeven alsook aen de meyers van alle de communen deses arrondissement de welke hy alle seer vriendelyk bejegent en over besondere pointen hunner administratie ondervraegt heeft.

'De clergé is voorgesteld geweest door den Bisschop van Gend, die ten dien eynde naer Brugge overgekomen was en die (: den kop verliesende) naer syn compliment aen den opperburgmeester gemaekt te hebben, vergat eene reverentie aen *Mevrouwe Bonaparte* te bewysen. Gevraegt synde van den eersten borgemeester of *synen vicaris generael De Pauw dikwils preekte?* Antwoorde: *dat den Vicaris in 't vlaemsch preekte gelyk hy in 't fransch*, waerop den heer ..... stillekens seyde daer mede weet den oppermeester of sy *dikwils* preeken.
'Alle de overheden hebben ook gehoor by *Mevrouwe Bonaparte* gehad.
'Den 13 July was er s' avonds een luysterryk concert en daer naer bal in het stadhuys, alwaer alle de persoonen van aensien genood waeren. Den opperburgmeester heeft er sig ook derwaerds begeven met *Mevrouwe Bonaparte*, den *prefect van 't paleys*, den *secretaris van Staet*, etc.

‘Den opperburgmeester en *Mevrouwe Bonaparte* hebben sonderlinge hun vermaek laeten blyken over de fraeye vereering des geselschaps. In het concert syn er versen gesongen geweest opgedraegen aen den opperburgmeester en aen Mevrouwe Bonaparte door Mejoffrouw *Vander Gracht* die dan de eere gehad heeft van te dansen met den Colonel *Beauharnais*, eersten soon van Mevrouwe Bonaparte, alsook vereert geweest met een kostelyk en fraey gemaekten ring. Geheel het geselschap heeft sig als dan begeven naer eene sael behangen met schilder- en beeldhouwkundige stukken, alle voorbrengsels van brugsche inboorlingen. Mevrouwe Bonaparte heeft sonderlinge haer bewonderinge over verscheyde dier stukken laeten blyken.
‘Den opperburgmeester heeft aen den meyer deser stad door den *prefect* des paleys een geschenk doen geven bestaende in een seer kostelyke en fraeye gemaekte *snuyfdoos* voorsien met den naemtrek van Bonaparte, synde de ineen getrokken letters *N.B.* omset met kostelyke diamanten in teeken van syne vergenoegheyd over de stad.
‘Als Mevrouwe Bonaparte de buers der kooplieden gaen besigtigen heeft alwaer alle de producten der manufacturen en fabryken van het departement ten toon gestelt waeren, heeft sy sonderlinge haere bewonderinge laeten blyken over de kantwerken van de kinders der arme maegdekens stedeschoolen en over de spellewerkgaerens van de fabryke van *Hubene* waer van sy van elk een staeltje mede gedraegen heeft.
‘Sy heeft in de *Centraele schoole* ook haer genoegen te kennen gegeven over alles wat het etablissement betreft, maer sonderlinge over de teekeningen van desselfs leerlingen en over de rykheyd van het *Museum* welkers stukken sy al nauwkeurig beschouwt heeft.
‘Den opperburgmeester is den 14 July naermiddag om 2 heuren onder het losbranden des grof geschut en het spelen des klokspel, voor Gend vertrokken vergeselschapt door Mevrouwe Bonaparte, laetende in onse stad den naerdruk van hem niet langer in 't midden van ons te mogen behouden: den prefect, den meyer en alle de andere geconstitueerde magten hebben hem vergeselschapt in rytuygen tot buyten de kruyspoort alwaer hy afscheyd van hun genomen heeft. Een menigte volk was op den weg tot verre buyten de poorte om hem nog eens te sien en de blydschap over syne tegenwoordigheyd nog uyt te drukken door het gedeurig herhaelde geroep van *Leve Bonaparte*, *leve den Opperburgmeester!*
‘Onder de menigvuldige opschriften die in de stad gesien syn geweest en die alle de liefde tot den opperburgmeester en de verontweerdiging tegen het Britansch gouvernement uytdrukten bemerkte men sonderlinge de volgende:

‘*Buyten de Smede-poorte:*

Puisse le Ciel favorable à nos voeux
veiller sur les jours précieux

d'un héros qui n'aime la vie
que pour la consacrer au bien de sa patrie.

Orbem virtutibus implet.
Patriae spes unica nostrae.
Quis ipsum virtutibus oequat.

‘*Aen het huys van den burger Dienberghe, kuyper.*

Kykt hier naer kuypertje, Bonaparte!
Bien venu Bonaparte!

‘*Op de Kom.*

Dans le héros de la France
on trouve les vertus
qu'aux beaux jours de sa puissance
Rome admirait dans Titus.

‘*Aen het huys van den burger Dubar rentier.*

Bonaparte et nos soldats,
de l'argent, des bateaux plats,
les prières de nos prélats,
bon vent..... l'Angleterre est en bas.

‘*Onder het borstbeeld van Bonaparte.*

D'un homme incomparable, ici tu vois les traits
le ciel pour combler ses bienfaits
comme un gage éternel de sa toute puissance
le créa pour l'honneur et l'appui de la France.

‘*Boven de Kruyspoorte langs waer hy vertrokken is.*

Ils sont donc écoulés ces moment trop flatteurs!
le devoir le dérobe à notre impatience.
Si nous n'avons qu'un jour pour chanter ta présence,
ton nom roste à jamais gravé dans les coeurs.

‘***Aenspraek van den meyer.***

Burger opperburgmeester,
Wy bieden aen het doorlugtig opperhoofd van den Staet de sleutels eener stad alwaer syne tegenwoordigheyd eene algemeyne blydschap verwekt en die ongeduldig was haeren weldoener te beschouwen: de toejuygingen die van alle kanten wedergalmen drukken beter uyt dan de woorden de gevoelens van eerbied, bewondering en erkentenisse waermede wy al besielt syn.
Aen Mevrouw,
Den meyer der stad Brugge komt uyt naem van alle de inwooners syne hulde en eerbied bieden aen de egtgenoote van het doorlugtig opperhoofd der Republyk.’

EDM. DE VOS

Mingelmaren

Uit Rome

DEN 21sten in Wintermaand 1902 hield de Vlaming Dom Lorenzo Janssens, Rector aan het Benedictijnsche Wederlandsch Hoogleerhuis ‘St. Anshelm’ alhier, een voordracht in de *Arcadia* (Pauslijke Vroedschap) over ‘'*t Kunstminnend, Vlaanderen*’. Als inleiding, een beknopt overzicht der Brugsche Tentoonstelling van Oude Kunst. Daarna een verhandeling over de Vlaamsche Schilderschool van sedert haar ontstaan tot Geeraard David toe.

‘Wilde men een vergelijking maken tusschen de Vlaamsche en de Italiaansche kunst, dan zou men mogen zeggen: Indien deze laatste het ongetwijfeld in oudheid wint, zoo wint het de Vlaamsche in snelheid van ontwikkeling en wellicht in frischheid van verven’.

Vervolgens sprak Dom Lorenzo Janssens over de gebroeders Van Eyck, over Rogier Van der Weyden, Hugo van der Goes (en dezes Aanbidding der Herders in de Kunstzaal der Uffici te Florentië), Justus van Gent, Memlinc, en Geeraard David.

‘Bij Geeraard David bemerkt men duidelijk Italiaanschen invloed. In hem zijn om zoo te zeggen al de hoedanigheden zijner voorgangers vereenigd. Het schijnt dat Geeraard David, meer als wie ook onder zijn voorgangers, een verheven opvatting had over de schoonheid van de wezens’.

De gevierde redenaar genoot den grootsten bijval; en de dagbladen der Heilige Stad, in hunne verslagen, bespraken heel vleiend de voordracht in de Arcadia gehouden door St-Anshelm's Vlaamschen rector.

REMO

HOOGER ONDERWIJS VOOR 'T VOLK. - De ‘Katholieke Vlaamsche Hoogeschooluitbreiding’ van Antwerpen werd ten jare 1898 gesticht door de Hoogstudentenafdeeling van de Gilde ‘Eigen Taal, Eigen Zeden’. In 1901 werd ze als zelfstandige vereeniging ingericht onder den naam: *Hooger Onderwijs voor 't Volk*.

Het doel is, hoogere kennis en wetenschap onder het volk te verspreiden door Leergangen, Voordrachten en Uitgaven.

Over de onderwerpen van Voordrachten en Leergangen verschijnen verhandelingen.

Elke verhandeling maakt een boekje uit van omtrent de 40 blzz. en is desnoods voorzien van afbeeldingen en teekeningen.

Maandelijks verschijnt één verhandeling, tegen 25 centimen; zoodat elke jaargang 12 verhandelingen bevat, waarop men bij voorbaat kan inteekenen voor 3 frank, bij den Nederlandschen Boekhandel op de St-Jakobsmarkt, 50, te Antwerpen.

Al die verhandelingen worden opgesteld door de leeraars en de voordrachthouders zelf.

Aanbevolen aan volksboekzalen, kringen, onderwijsgestichten, enz.

Kinderspelen

uit het land van Dendermonde, beschreven door P. Van den Broeck en A. D'Hooghe. Brecht, 1902.

DEZE verzameling, die een merkweerdige bijdrage is tot de Volkskunde, verscheen reeds gedeeltelijk in ‘Ons Volksleven’. Dergelijke verzamelingen zijn hoogst belangrijk. Immers, veel aloude gebruiken en gewoonten die bij 't volk verdwenen of aan 't uitsterven zijn, kan men veelal bij de kinders in hun spel terugvinden. Daarom ook dienen de kinderrijmpjes, liedjes, aftellingen, enz., alhoewel verminkt en onkennelijk schier, met de grootste zorg opgeteekend en bewaard te worden. Tevens ware 't wenschelijk, - al en zijn 't geen eigentlijke kinderspelen, - de zoo eigenaardige kinderdoeningen op te teekenen uit de verschillende gewesten ter gelegenheid van Kerstdag, Cinxen, Meidag, S. Maarten, enz. De verzamelaars hebben er aan vastgehouden ‘overal en altijd de geijkte termen van het spel te gebruiken’. Daarin hebben ze gelijk. Aldus vermeerderen ze onzen taalschat met eigene doordietsche woorden en wendingen. Maar ware 't niet wel, uitleg te geven over sommige woorden die voor menigeen onverstaanbaar zijn; of zijn ze reeds geboekt en uitgelegd, dan toch te verwijzen naar de streekwoordenboeken? Zoo hebt ge: otter, kardas, drots, amerets, brot zijn,... om maar eenigen te noemen.

Hoe 't zij, de heeren Van den Broeck en D'Hooghe verdienen lof om hun werk; met volle recht mag men zeggen, dat ze een bijdrage leverden ‘op het gebied der kinderspelen, die dienen kan ter vergelijking voor het beschrijven van dergelijke spelen uit andere gedeelten van Vlaamsch België.’

TE Brugge heet alle waterloop ‘reie of reitje’; hier te Dudzeele is 't al vaartje of are (Z. *Biek*. IX, 3, Varsenaere), en in 't Noorden zwin (niet zw*ij*n zooals men gewoonlijk 't oude ‘*swin*’ uitspreekt).

Bijgeloof

LAATST hoorde ik in 't Kortrijksche twee bewijzen van overdreven godsdienstzin. Opdat men een braaf en gehoorzaam kind zou hebben, zoo bevestigde men, moet men het voor de eerste maal kleeden om uit te gaan, liefst op Goe Vrijdag, en, lijk dit maar de uitneming 'n kan zijn, anders den Zondag onder de Hoogmis. Daarna, als 't wat ouder geworden is, wilt men dat het rap zou kunnen alleene loopen, dan moet men hem dit leeren voor den eersten keer als 't beêklopt onder de Opheffing der Hoogmis!

E.V.G.

DE inteekenaars op de *Duimpjesuitgave*, tegen 3 fr. 60's jaars bij *Victor Delille, te Maldeghem*, ontvingen in 1902 de volgende boeken:

Herinneringen van een dienstmeisje, door Mathilde.
Vertellingen van Tolstoï.
Bij Jan Steen, door Fikken van Eksterleen.
Albrecht Rodenbach's Gudrun (Toemaatje).
Synnöve Solbakken, door Björnson, vertaald door Mejuffer Maria Belpaire.
Het Gezin van den Mulder, door Omer Wattez.
Hugo de Vedelaar, naar een middeleeuwsch vertelsel, door Bert van Metteneyen.
Het Communiekantje, door E.H. Cuppens, drama in één bedrijf.

Tot 15^{den} dezer kunnen de nieuwe inteekenaars bovengemelde werken nog krijgen tegen 3 fr. 60. Later tegen tweemaal zooveel.

Alle beschavingsvolkeren hebben dergelijke uitgaven, maar géène zoo goedkoop gelijk Vlaanderen nu aan de Duimpjesuitgave heeft.

TER zaliger gedachtenis van Celina-Maria Dejaeghere, dochter van Adolf en van Maria-Ludovica Demeester, lid der Congregatie van O.L.V., van de Vergadering der H. Germana, van 't broederschap van de H. Barbara en van den H. Kruisweg op Onze Lieve Vrouwparochie, alsook van O.-L.-V. van Gedurigen Bijstand, geboren te Rousselare den 22 Mei 1868 en aldaar godvruchtig overleden den 5 Oktober 1895.

Zij hoopte op U tot in de dood,
o God der Hopeloozen,
Hoewel haar de aarde niets en bood
Als doornen zonder roozen.

Viel de arbeid zwaar aan 't lichaam krank,
Hij kon haar ziel niet hinderen,
Noch smerte en lijden maanden lang
Haar vast geduld verminderen.

Zij volgde, als trouwe dienares,
Germana's schoone deugden;
Maria was haar Troosteres,
En schonk haar hemelsvreugden.

Het lichaam sterft, de ziel herleeft,
En vindt, bij de uitverkoornen,
Wat de aarde haar geweigerd heeft,
Steeds: roozen zonder doornen.

A.D.

[Nummer 2]

Lanceloot Blondeel
(Vervolg van bladz. 4)

't **I**S al geen louter kunst in 's menschen leven!

Kunstminnaars, die - gewoon met geest en ziel boven 't stoffelijke des levens te stijgen - de werkelijkheid ervan wel te weinig in acht nemen, voelen het soms beter nog dan andere.

Meermaals ook heeft het Blondeel ondervonden. Weliswaar heeft hij, geëerd bij vrienden, geroemd bij vreemden, dagen van eer en grootheid beleefd, toen gilde en stad en buitenland bij hem kunstgewrochten bestelde; daarnevens echter kwamen voor hem dagen van teleurstelling, miskenning en verdriet. Was hij op 't einde zijns levens tot zekeren welstand geraakt, toch had hij te voren gebrek aan geld en goed, en armoede te doorstaan(1).

(1) Den 31^{n} in Zaaimand 1544 werd op Lanceloot's huis beslag gelegd, op verzoek van Geeraard Poirtau. (*Minuten van Adriaan Beernaerts*, reg. B. van 1543-45, fol. 53, t^{k} 2).
Den 15^{n} in Grasmaand 1545 wordt hij voor 't gerecht gedaagd, omdat hij een koe, die hij gekocht had, niet betaalde. (*Sentencien civiele* van 1544-45, fol. 120 v., t^{k} 2).
Den 2^{n} in Zomermaand 1554 nog een rechtsgeding vanwege Inghelrave, timmerman. Uit medelijden werd hij maar voorloopig veroordeeld. (*Sent. civ*. 1553-54, fol. 65, t^{k} 2).
Maar den 22^{n} in Zomermaand 1555 kwam de zaak weêr te berde. Lanceloot werd veroordeeld. 'Voort die coopen willen een huus met zijne toebehoorten staende binnen deser stede ten vlamincdamme, toebehoorende Lanceloot Blondeel, te wetten ofghewonnen by decrete by die van den disch van Sinte Jacobskerke jn Brugghe voor dachterstellen van iij lb. vj s. tsiaers ervelicke rente.' *Hallegeboden* van 1553-64, fol. 81, t^{k} 2. (Zie GILLIODTS, *B.P. de M.*, bl, 435-436).
De zaken keerden toch, misschien door toedoen van bloedverwanten of vrienden; want den 2^{n} in Nieuwjaarmaand 1560 stellen *meester Landtsloot Blondeel, den schildere, ende joncvrauwe Katheline Scriers, zijn wijf*, eene rente in van *vijf scellinghen grooten*, ten profijte der schildersgilde.
Dit was ghedaen in 't jaer duust vijfhondert neghene ende vichtich, up den anderen dach van Lauwe.
(Zie het stuk in '*Le Beffroy*, II, 1865, bl. 255.)

Lanceloot begon met het metselaarsambacht uit te oefenen.

Denkt niet, dat Lanceloot Blondeel een eenvoudig, onbeduidend metselaar was.

Een metselaar, in dien tijd, was een bouwkundige, bekwaam om teekeningen op te maken en uit te voeren. Geen bouwmeester was hem noodig om een ontwerp van zijn werk te verveerdigen. De metselaar zelf was bouwmeester en aannemer.

Zoo waren 't meester-metselaars die O.L.V.-toren te Brugge maakten, O.L.V.-kerk te Antwerpen, het stadhuis te Leuven[1].

In de kunstrijke middeleeuwen wrocht men, over 't algemeen, met meer oordeel en zin dan heden ten dage. Hetgeen men opbouwde waren prachtgebouwen, kunstwerken, gebeiteld en versierd. Wat als steun en muur verheven wierd, werd opgehelderd door beeldhouwwerk en vervenpracht.

Hoe moest Lanceloot, verstandig metselaar, veelbelovend kunstenaar, in zijne jongelingsjaren, met geestdrift de

(1) Het stadhuis te Leuven dagteekent uit 1448. De teekeningen ervan werden gemaakt door den Leuvenschen *Meester-metser* Mathias de Layens.

beeldhouwers en schilders niet nagaan, en in eigen ziel dezelfde drift, dezelfde macht gevoelend, op zijn beurt aan 't werken en 't oefenen vallen!

Hij liet het truweel om borstel en penceel te hanteeren. Doch, verkoos hij het schildersambacht, nooit vergat hij de stelsels en werkwijze der bouwkunde. Dat zullen we bewezen vinden in zijn menigvuldige teekeningen, ja, tot in zijn schilderingen toe.

Wonder, eigenaardig man! machtig verstand! om in al de verschillende vakken, waarin we hem werkende vinden, tot zoo hooge volmaaktheid te geraken!

Hem roemen we als bouw- en beeldhouwkundige. Hem vieren we als schilder. Hem bewonderen we als waterbouwkundige!

***

De Sint-Lucas-schildersgilde bestond reeds te Brugge van den beginne der 14de eeuw.

Omstreeks 1525(1), onder bestuur en leiding der schilders Lanceloot Blondeel, Pieter Pourbus en Simoen Pieters, kwam er eene plaatselijke beeldhouwschool tot stand.

Dat meesters en leerlingen der nieuwe school echte kunstenaars waren, bewijzen ons genoeg hunne weinige overgebleven werken, en wel namelijk:

de Christus der Schoenmakerskapel in St Salvators(2),
de sluitsteenen in de boekenzaal ten stadhuize (1402),
de zittens der hoofdkerk en de houten scheidswanden van eenige kapellen aldaar,
de sluitsteenen in den choor van St Jacobs (1516),
de schouw van 't Vrije (1530),
de oude poort der kapel van 't stadhuis (1544),

(1) WEALE, *Bruges et ses environs*, bl. 19.

(2) WEALE, *ald.*, bl. 93. - De kapel der schoenmakers, ter eere van de HH. Crispijn en Crispiniaan, werd gebouwd in 1372, en vergroot in 1418-24 onder de leiding van *Passchier de Steenwerpere*. Ze is van het kruis der kerk gescheiden door een houten gebeeldhouwd hek uit de tweede helft der XVe eeuw, hersteld in 1860 op de kosten van wijlen Sir John Sutton. Boven het altaar hangt een houten kruisbeeld uit de XIVe eeuw en voortkomende uit de abdij van den Eeckhoutte; het hoofd is bijzonder schoon, de houding der voeten merkweerdig.

en meer andere kleine stukken bewaard in het Oudheidsmuseum ter Halle, eenige voetstukken in de noordkapel der onderkerk van 't H. Bloed[1] en in den choor aldaar eenige panneelen (1530) in de Communiebank.

't Is buiten twijfel dat Lanceloot zelf hout sneed[2].

Waar zijn die eigenhandige gewrochten gevaren? Wierden ze niet afgedrukt? en de afdruksels ervan, waar zijn ze te vinden[3]?

('t Vervolgt)

J.B. DUGARDYN

De Pelikaan
(Vervolg op Biek. XIII, bladz. 327)

MAAR wie toch heeft van den pelikaan het zinnebeeld der vaderlijke, of zoo anderen willen, der moederlijke liefde gemaakt? Oorspronkelijk, zeggen de geleerden, is het zinnebeeld herkomstig uit Egypten; zóó nochtans dat de Egyptenaren het toeëigenden aan den gier. Later werd het door de HH. Hieronymus en Augustinus overgedragen op den pelikaan, leert Buffon naar de *Exerpt. ex Hieron. apud Lupum de Olivet in Ps. 101*.

Veel woorden zijn er verspild geworden over het waarom van het zinnebeeld in den pelikaan. De top van 's vogels bek is rood, zeggen de eenen, en schijnt met

(1) WEALE, *Bruges et ses environs*, bl. 162. - DUCLOS, *Bruges en un jour*, bl. 57.

(2) GILLIODTS, *Bruges port de mer*, bl. 182... 'on ne le connaissait jusque là que par ses gravures sur bois.'
Vgl. *Biographie des H.R. de la Flandre occidentale*, bl. 72 vlgg.
Volgens *Karel van Mander* (op. cit.) is 't zeker, dat L. BL. houtsnijder was, dat hij veel beelden maakte, o.a. acht tafereelen, dorpsfeesten verbeeldende en kunstig uitgevoerd... 'zeer fraai van omtrek.'

(3) Op 't laatste 'Congres archéologique et historique tenu à Bruges du 10 au 14 Août 1902, quatrième section: Primitif Flamands', moest over dat belangrijk vraagstuk gesproken worden door M. Hymans. De tijd ontbrekende heeft de geleerde kunstkenner daaraan verzaakt, belovende daarover een werk uit te geven. Dit zal ongetwijfeld hoogst welkom zijn.

bloed geverfd; vandaar het zinnebeeld. De waarheid is, beweren anderen, dat de vederen van zijn borst besmeurd worden met vischbloed, wanneer de vogel, zijnen snavelzak tegen de borst duwende, zijne vangst uit den zak werpt om zijne jongen te spijzen. Vandaar heeft men een gapende wonde verzind, en mitsgaders het hertebloed tot spijs en drank der bezwijkende jongskens. Wat er nu ook van dergelijke gissingen en van nog andere zij, gewis geen ongelukkiger keus om de vader- of moederliefde in nood verkeerende af te malen, dan wel de keus van den altijd in weelde en overvloed verkeerenden pelikaan. Niettemin is het gebruik thans algemeen geworden om den pelikaan tot zinnebeeld te nemen van den Zaligmaker die onze zielen spijst met eigen vleesch en bloed in het Hoogweerdigste Sakrament.

Het ware nu het weten weerd, wanneer de pelikaan voor het eerst te Brugge verscheen in de H.-Bloedbidstede, als zinnebeeld van den Zaligmaker die zijn bloed vergoot op den Golgotha voor ons en voor onze zaligheid. Ge vindt hem aldaar afgebeeld boven den ingang van de trap die toegang geeft tot de bovenbidstede; binnen in de bidstede staat hij gebeiteld boven op het hoogaltaar, geschilderd op de wanden, verbeeld op de reliquiekassen, ja, tot op de roede van den roedrager toe, en op het praalgewaad van de leden van de edele broederschap.

Op welk tijdstip verscheen te Brugge de pelikaan als zinnebeeld van den Zaligmaker?

De pelikaan op de reliquiekas geschonken door Albrecht en Isabella, werd samen met de kas gesmeed in het jaar 1611; en de gulden pelikaan op de groote kas is gesmeed of gegoten geweest door J. Crabbe, Brugschen goudsmid, in het jaar 1617. Maar was er een pelikaan te zien op de gothische kas door de geuzen vernietigd in 1578? Of anders gezegd, was de pelikaan reeds als zinnebeeld te Brugge in gebruik, het H. Bloed ter eere, vóór de XVIe eeuw? De deskundigen, verhopen we, zullen ons eensdaags daarover onderrichten.

't Zij ons nu toegelaten den pelikaan te beschouwen, pronkende op zijnen zelfwagen in den stoet van 1749 te Brugge.

‘Den Pellicaen, gegeven door de Backers.

‘Het Maegdeken op den Pellicaen geseten verbeeldende d'oprechte Liefde, singt ofte spreekt’ eerst van de liefde in 't algemeen, daarna van de liefde van den pelikaan voor zijn bezwijkende jongen, en eindelijk van Dezen die door het zinnebeeld beteekend wordt.

En nu de toeëigening van het zinnebeeld aan de nering die den zelfwagen met den pelikaan aan den stoet geschonken had. Deze toeëigening is ongetwijfeld wat verre gezocht; maar toch geeft ze onzen rijmelaar aanleiding tot een schoone les, te weten: dat de ambachtsman het gemeente treffelijk dienen moet uit broederlijke liefde; maar ook dat, wanneer de neringsman zijn verdiende loon eischt, hij geenszins de broederlijke liefde en kwetst. Elk het zijne blijft het langst duren, zegt het spreekwoord.

‘Twee jongers in Backers Gasten gekleedt, in zijden Hemd-rocken met vergulde Paelen, antwoorden op de rede der maagd:

I Backer.

Dat 's wel geseydt; soo doen de Backers mé
't Is beyde hun wensch den vrede en 't Jubilé.
Dies hebben sy, om die met glans te vieren,
Dees Pellicaen dus prachtig doen verçieren.

II Backer.

't Is loffelyck, maer Broeder segt my eens,
Wat heeft dit Dier met 't Backen dog gemeens
En 't schynt nochtans indien het kan geschieden
Dat dese saeck jets zin-rycks moet bedieden.

I Backer.

Soo doet het oock; want soo als met sijn Bloedt,
Den Pellicaen in noodt sijn jongen voedt,
Den Backer moet sijn Liefde en Vlijt bewysen
In het Gemeent met 't voedig Broodt te spysen.

II Backer.

Is dat uyt Liefde? ick meynd' 't waere om geldt.

I Backer.

Om beyde: 't saem 't is heden soo gestelt,
In 's Weereldts rond, elck leeft van syn bedryven
De liefde moet daerom niet onder-blyven,
Met wel te doen voltrekt men Liefdensplicht.

II Backer.

Wy zyn daer van genoegsaem onderricht,
Het is nu tydt van vreugden te bethoonen,
Om 't Jubilé van 't Heylig Bloedt te kroonen.

Beyde te saemen.

Wy wenschen dat dien overweerden schadt,
Van alle ramp bevryde ons Brugsche Stadt,
Dat haer Gemeente en 't Backers Ambacht mede,
Voorts bloeyen magh in Liefde, vreugd en vrede.

Onderteekend: ‘Saus Malfaire.’

Te Gent, in den stoet van 1767, den H. Macarius ter eere, was de pelikaan, luidens het opschrift van den praalwagen, het zinnebeeld van den heiligen Antiocheenschen Bisschop, die zijn leven ten besten gaf voor het behoud der Gentenaren.

Ut vivant, refovet pelicanus sanguine pullos,
Hic perit, ut vivat libera Ganda lue.

(Om zijn jonskens in het leven te behouden, voedt ze de pelikaan met eigen bloed; Macarius sterft om Gent te verlossen van de pest.)

Onze vogel pronkt hier, niet op een slag van zelfwagen, gelijk achttien jaren te voren te Brugge, maar wel op een praalwagen, bespannen met twee horsen. 't Was prachtiger. Het gevaarte was bekostigd door de gemeenzaamheid der zout- en zeepzieders, en door de broederschap, ‘de H. Gregorius,’ der vrije onderwijzers.

Macarius, geboren in Armenië, werd door zijne ouders besteed bij Macarius, aartsbisschop van Antiochië, zijnen

bloedverwant. Het kind groeide op in deugd en wijsheid, zoodanig dat, jongeling geworden, Macarius weerdig bevonden is geweest zijnen bloedverwant te vervangen op den aartsbisschoppelijken stoel. De jonge Aartsbisschop om zijne deugden en wel inzonderheid om zijne overvloedige weldadigheid bemind, geëerd en gevierd door zijn volk, begon bevreesd te worden voor zijne ootmoedigheid. Hij verliet zijn bisschoppelijken stoel en stelde Eleutherius, een heiligen priester, aan tot zijn opvolger. Boeteling nu, ondernam hij de bedevaart naar het H. Land; verkondigde het ware geloof aan Turken en aan Joden. Half doodgeslagen en in de gevangenis geworpen, doch door mirakel ten vollen genezen en uit het gevang verlost, scheepte hij in. Over Epirus, Dalmatië, Beieren, kwam hij aan te Menz, en van daar te Keulen; bezocht Brabant, Vlaanderen en Henegouw, eenigen tijd verblijvende in de steden Mechelen, Maubeuge en Doornik. Te Doornik verzoende hij het volk dat in oproer was met den graaf van Vlaanderen Boudewijn den IV^{en}, en vertrok naar Gent, waar hij met zijn drie gezellen aankwam in 1011. Abt Erembald van de abdij van St Baafs ontving hem met uiterste liefde en eerbetuiging. Begeerende zijn vaderland weder te zien, scheepte de H. man in. Genoodzaakt door ziekte naar de Abdij terug te keeren, genas hij. Toen ter tijd begon de pest in de stad Gent te heerschen. Bewogen door medelijden, bood de heilige boeteling zijnzelven aan God aan tot zoenoffer, en stierf van de pest den 10^{en} in Grasmaand 1012. Gent was bevrijd. Armeniër door zijn geboorte, Antiochiër door zijn bisschoppelijke weerdigheid, is hij de Gentsche pelikaan geworden door zijn heidenliefde en - dood. God is wonder in zijne heiligen!

Ten slotte. Alles is onwaar in het zinnebeeld van den pelikaan, bediedenis en afbeelding. De bediedenis steunt op een leugenachtigen volkszeg, te weten: de pelikaan door gebrek genoodzaakt zijn bezwijkende jongskens te voedsteren met eigen hertebloed. De afbeelding van onzen weeldigen vrek is even leugenachtig. Schilders, beeld-

houwers, goudsmeden, stikwerkers zijn het eens om ons een pelikaan af te malen die veeleer op een zwaan trekt dan op een pelikaan. Waar is de lange snavel? Waar de snavelzak? Waar de breede vlucht in al de afbeeldingen?

Evenwel zullen wij zeggen met Rond den Heerd, (II, 307) het zinnebeeld, hoe onwaar ook in zin en beeld, dient bewaard te worden. Is het niet uit liefde voor de waarheid, het zal zijn uit liefde voor Dezen die door den H. Thomas van Aquino en gansch de H. Kerk aanroepen wordt met de woorden:

> Pie Pellicane, Jesu Domine,
> Me immundum munda tuo sanguine!

FR. HYACINTHUS C.D.

In Slachtmaand

DE zon heeft weer den ganschen dag
vergeefsch geweld gedaan,
gewarmd, gestreeld. 't Viel hier en daar
een druppel af, een traan,
van de euziën. Ongevoelig ligt
het land, versteend, vervrozen, vast
in ruwe winterhardigheid,
in brokken lompe zwartigheid;
het rust, en wacht vol vreeze voor
den langen, zwaren winterlast.

De zonne zinkt, vaart weg; ze valt,
en niemand ach die 't ziet
hoe dat ze rood heur hertebloed
door d'hooge boomen giet.
De dag is doodgedoofd; het vriest
al vaster voort, en boven 't land
spant wit de vorst zijn zilvren drâan...
Het duistert en... daar zie 'k zoo zaan,
daar over 't bloote, ros den rook
en 't vuur nog van een bladerbrand.

Nanne

HELDER staat ze nog voor mij.

Onveranderd blijft haar beeld voor mijne oogen, in mijne ziele: een beeld dat bij 't herdenken leeft en spreekt; terwijl een nevel van weemoed, het stille heimwee bij 't herdenken van vervlogen geluk, om mijn gemoed heen komt varen.

Ze is reeds lange bij den Heere, Anna onze oude dienstmeid, gestorven, schier van allen vergeten, en daarom zelfs nog met meer liefde herdacht.

Ja duidelijk zie ik ze voor mij lijk eertijds. Haar rond gelaat is lichtelijk bruin getint; wat het nog behouden heeft van den frisschen blos der jonkheid, zijn eenige dichtineengekrinkelde roode draadjes op beide wangen. De gelaatstrekken zijn zeker en bepaald afgeteekend; eene lijne van tusschen beide wenkbrauwen tot midden haar voorhoofd klimmende en een bijzondere wrong der lippen zeggen ernst, vastberadenheid. In hare bruine oogen die mij bezien lees ik vrede, onzeggelijken vrede, die zoo stille naar mij stroomt en mij zacht overmeestert; in dien blik, 't is gemakkelijk om ontwaren, leeft eene ziele die vrij is van kommer, vrij van lijden en wroeging. - Haar licht gerimpeld voorhoofd staat omrand met zwartbruin haar met zilveren draden doorweven, en dat zedig verdwijnt onder de banden van haar zwart katoenen mutske.

***

Ze diende. Ach dienen, lastige plicht, onhebbelijke dwang voor velen! En waarlijk, is de dienstbaarheid dan het vernederendste juk niet voor een menschenherte, en het verpanden van vrijheid en geluk? Maar de dienstbaarheid vereenigd met de kerstene liefde die - evenals het teedere groen en de geurige bloesems de nare en barre takken van den boom overdekken ten lentetijde, - de bitterste gevoelens van het arme menschenherte lenigt, ja tot lust en weelde herschept, de dienstbaarheid met de kerstene liefde is geen last noch dwang, maar zoete, ongedwongene liefdebetuiging.

En alzoo bestond het ook met Anna; ze was eene van die zielen die hunzelven met al hunne gaven aan de anderen toewijden. Ze en leefde om zoo te zeggen niet meer in en voor haarzelven maar deels nog in hare overgeblevene bloedverwanten, deels in en voor dezen die ze tot tweede maagschap had verkoren, hare meesters, welke ze vroom en edelmoedig uit alle hare krachten beminde en diende!

En daaruit kwam, dat alles wat Anna verrichtte, gedaan was lijk voor eigen volk, toch zoo nauwkeurig en hertelijk en zoo ter trouwe. Vader en Moeder verlieten hen op haar: ze was immers van het huisgezin, en ze verdiende het.

Doch voor ons, kinderen, in 't bijzonder was ze bezorgd en genegen! Haar herte was ons als een moederherte, hare zorge de zorge eener moeder. En ja, 't was hare liefste bezigheid, die kiemende halfontzwachtelde kinderzieltjes in het dagelijksch huiselijk leven, door spel en vreugde, door 't babbelen en krakeelen gade te slaan, af te spieden en ze dan gemoedelijk en vroom te keeren naar 't goede, naar 't hoogere leven van waarheid en deugd.

Ze was eenvoudig: eenvoudig van herte en zin, in tale en omgang.

Niet veel en hield ze van de nieuwe kleederdracht; en evenals Gods lieve nature elk jaar met hetzelfde kleed prijkt, en ons daarom toch niet min weeldrig en bekoorlijk en schijnt, alzoo verscheen Nanne jaarlijks met gelijke, schier ouderwetsche kleeding: met haar eenvoudig jaksken, 's zomers een blauw met witte bollekens doorspikkeld, 's winters een zwart met daarboven een warme halsdoek, met haren wijden rok en blauw geperkte schorte. En alzoo zagen wij ze geren; anders gekleed en ware dat toch Nanne niet meer geweest.

Wel gebeurde 't somtijds, dat jonge modepoppen van meiden, die haar zagen voorbijtrekken op strate, met fijne schertsende stemme malkander toeriepen: ‘Kijkt, de oude tijd gaat voorbij!’ Nanne en gaf daar niet om, en thuis

gekomen, vertelde ze hare gevarenis en zei monkelend: ‘laat ze maar lachen: de oude tijd is de goede.’ En ze zei daar zulke schoone waarheid.

Ze was eenvoudig.

Bij de dumsterende avondstonde, daar de winter mist en sneeuw en meteen de lange avonden medebrengt, dan zaten we, kinderen, menigen keer tusschen donkeren en klaren bij het vuurke geschaard, dat vonkte en knetterde en spookgedaanten op de wanden tooverde. En 't en leed nooit lange of: ‘Nanne, een vertellingske, als 't u belieft,’ zoo ging het. ‘O ja, Nanne, een vertellingske van toen ge kleene waart, van sneeuwwitje, van 't betooverd kasteel.’

Het plagen en duurde nooit lange, Nanne stemde gereedelijk toe. ‘Ja, kinders, als ge brave zijt, maar zwicht u van 't vuurke: Franske! schuif uwen stoel wat achterwaarts!’ We zwegen en Nanne viel aan 't vertellen.

't Was van tooverij, en we zagen bleeke en dansende doodkeersen, witte spoken voor onze oogen oprijzen; we hoorden ijzeren ketenen rammelen in de onderaardsche gangen, we wierden als koud, onze adem stond stille. Of 't was van sneeuwwitje, en we zagen beurtelings de dwergen en de booze koninginne te voorschijn komen en ook het onschuldig kind dat zooveel moest afzien; Duimpje en zijne broers ook kwamen opgetreden; we moesten lachen met zijne fijne streken, en we deden meê met dat doorslepen manneke, we waanden ons in de wezenlijkheid.

Het verhaal van Nanne vervoerde onze verbeelding, en vlug, o veel te vlug, schoven de tafereelen voorbij, verrukkend, betooverend!

't Vuurke lag rustig te gloeien in bloedrooden glans, of bij wijlen stortte het met licht geknetter ineen; gele vlammen ontsprongen, dansten en poogden opwaarts, en grauwe rook klom in lange wentelende draden naar de schouw.

***

Ei de lieve Mei is daar! De zonne blinkt in witten warmen glans, de boomen staan in 't groen, 't veld in lust

en wonne. - ‘Naar de zee! mogen we naar de zee met Nanne, moeder?’ zoo klinkt het vragend. -

‘Ja, kinders, maar brave te zijn en gehoorzaam aan Nanne.’ Vooruit dan al huppelende rond de bedaarde bezorgde meid, de broerkens met hunne spaadjes, de zusterkens met emmerkens en vischnetjes, vooruit naar de zee!

Dikwijls zie ik ons alzoo weder, vroolijk en blij ter wandeling met Nanne. Ik beken het, dat we dikwijls aan de zee niet en geraakten; de duinen waren zoo bekoorlijk! 't Was spelen en zingen, de vlinders vervolgen onder den warmen gloed der lentezonne, ons van de hooge oevers laten afrollen, bij Nanne toekomen met onze kleeren, ooren, neus en haar vol zand, en, 't is zoo natuurlijk, eene kleine berisping krijgen. 't Was ons duiken achter de hoogten en Nanne doen zoeken, ja, lange zoeken, en dan plotseling uitspringen, zoo kinders het zoo geren doen om iemand te doen verschieten.

En dan, toen we moêgeloopen waren, kwamen we nederzitten of knielen op het zand bij Nanne. 't Kindergesprek herbegon frisch en lustig. ‘Nanne zingt een keer een liedje, we hooren u zoo geren zingen; o ja, Nanne, van Mietje Katoen, ge kent het wel, Nanne als 't u belieft.’ En toen Nanne dan met halfneuzelende stemme aan 't zingen viel, 't was lachen en juichen zoo hertelijk en luidruchtig dat het helmde over de stille witte zandheuvels; kinderlijke plagerij, bewijs van genegenheid en liefde!

‘Nanne, hoe oud zijt ge? Nanne, zijt ge al zestig, zeg het ons, hoe oud zijt ge?’

‘Driemaal zeven, kinders, driemaal zeven ben ik,’ zei Nanne, niets meer; en hoe lange we ook somtijds zaagden en plaagden, nooit en wilde ze er meer van vertellen.

***

Het herte der dienstmeid, dat zonder vouwen was, lag ook open voor het schoone. Misschien niet voor dat verborgene en verhevene schoone dat alleene groote vernuften bereiken, maar voor het eenvoudige: Gods schoone natuur. Alzoo zag ze de paaschbloemkens

geren langs de bane, de veldbloemen die ze zoo vlijtig plukte, mêebracht en thuis in water zette om ze nog lange te genieten, de sneeuw in den winter, de blauwe blinkende zee.

En 's avonds, toen ze streke was met haar werk dan deed het haar zulk een groot genoegen, telkens als moeder in den huiskring een treffend verhaal voorlas uit ‘den Leeuw van Vlaanderen,’ ‘de martelie van Ste Apollonia,’ ‘de Gasthuisnon’. Haar herte ging open, de gevoelige snaren trilden, hare oogen wierden nat, de monkel kwam op hare lippen, ze leefde, gevoelde, genoot.

Doch vooral was Anna door en door christelijk en godsdienstig. Ze was eene van die zielen die naar den ouden goên tijd in alles Gods wille en schikking erkennen, in alles den name van God lezen.

En eenvoudig gelijk altijd deelde ze ons mede waar ze van bloeide: kerstenzin en deugd. Sterk en vroom beval of verbood Nanne wat God voorhield of afkeurde, en dan wierden de kindergezichtjes ernstig: 't was Nanne's wil: Gods wil, en er wierd gehoorzaamd. - De kindergebedekens kende ze zoowel van buiten en zoo bezorgd was ze om ze ons aan te leeren. En dan, beurtelings moesten wij die luide opzeggen vooraleer te rusten. 't Was avond, eentonig, bijna klagend, maar als een zoet gezang wandelde de bede door de kamer:

> Als ik 's avonds slapen ga
> volgen mij zestien engelkens na
> twee aan mijn hoofdeinde
> twee aan mijn voeteinde.....

Dikwijls terwijl het kleine broerke met een vakerig stemmeke de laatste bede begon:

> Heilige Barbara Maagd
> die de schoone kroone draagt....

zag ik Nanne met den rozenkrans tusschen hare vingers geknield voor de kleine bedsponde: haar hoofd was licht op zijds gebogen en haar aangezicht half verlicht in den gelen glans van 't nachtlichtje dat voor 't glasraam sperkend stond te branden.

En 's morgens vroeg, voor henne en hane, 's winters door regen en ongebaande sneeuw, was Nanne in haren kapmantel gedoffeld weg naar de vroegmisse. Op Kerstdag, de innigste en zoetste onzer hoogdagen, woonde ze de Kerstmisse, de herdersmisse bij, en was niet tevreden vooraleer ze vier of vijf missen gehoord had; en dan met haastige stapkens kwam ze vroom en welgezind naar huis met eenen gullen ‘zaligen hoogdag’ op de lippen voor meesters en kinders. Die kerstenzin, dat geloove hadden hare ziele doortrokken, en ongedwongen straalden ze door in al haar doen en laten, in haren omgang, in hare eenvoudige tale. Ach misschien! - en wie van ons is er zonder gebreken - misschien was er in die geloovende; ziele nog een allerkleinste overblijfselke van bijgeloove; doch bij uwe blinkende deugden, bij uwe talrijke gaven, Nanne, gaat dit schaduwvlekske ongemerkt voorbij!

***

Zoolang is Anna overleden, en nog versch en ongeschonden staat haar beeld in mijn gemoed: onverduisterd is de gedachtenisse mijner kindervreugden en der eenvoudige deugdzaamheid van de vrome dienstmeid.

E. DE VOOGHT

Mingelmaren

Nog Spellewerksterstaal

'k **H**EB hier nog één en ander dat dienen kan om A. VERWAETERMEULEN zijn merkweerdige bijdrage te volledigen (*Biek*. XIII, 236-240).

Insmijten (z. *Biek*. XIII, 237) is eigenlijk beginnen spellewerken aan eenen kant die reeds begonnen is. Een nieuw werk beginnen is *opzetten*.

Om de bloemen te maken in 't middenplat, gebruikt men *paren*, dat is voor groote werken; met die paren ofte stokken aan de bloeme beginnen, heet *inzetten*; die paren afsnijden als de bloem afgewrocht is, heet *uitzetten*.

Een bloem beginnen is *aansteken;* als ze af is moet men ze *afsteken, afzonderen*.

Overleggen (*Biek*. XIII, 238) wordt bier ook gebezigd. Als 't met de paren te doen is, zegt men ook *paren uitsmijten*, en voor 't tegenovergestelde *paren inpakken*.

***

Vroeger wond men de stokken meest met 't stokkewiel. Nu gebruikt men veel het *schrepertje*, een houten vierkante bakske met op 't uiteinde het *mannetje:* een rechtopstaande gespleten stok, met geultjes, waarin de spellewerkstok genepen zit. De werkege spant dit bakske tusschen de knieën, legt over den spellewerkstok eene rieme, die al den anderen kant met een koperen ring en haak vastligt aan heur schorte; ze doet met vinger en duim de rieme rondschuiven en alzoo den stok draaien, waar het garen wordt op geworden.

En sprekende van stokken, 't zijn er velerhande. Die aan geen palmhouten kan geraken, doch niettemin preusch wil zijn, zal *sletserkens* bezigen, d.i. fijne, gladde stokskens; ofwel *suikerkistjes*, zware stokken, met breede kragen en dik uiteinde.

Het garen koopt men bij 't *sosyntje* van zooveel of zooveel *banden* volgens de hoedanigheid van 't werk, of bij de once (4 sosyntjes) of 't vierendeel (4 oneen).

***

Buiten 't bloemwerk, dat op ronde kussens wordt gemaakt, hebt ge de kanten op vierkante kussens gemaakt. Daaronder vindt ge 't fijn werk of Valencynsch, en 't grof werk of *flossen*, groote kanten van katoen of zijde die eertijds veel in zwang waren.

Die met Valencynsch bezig zijn, maken oftewel *smal werk* (met een klein getal stokken, 20 tot 50) of *groot werk* (3 of 4 honderd stokken of nog meer) of *middelslag werk* (150).

***

Hier volgen eenige namen van kantwerken, gegeven naar den leest van de bloeme die middenin den kant gewrocht is.

Flossen (Flochen?): wiel, groote en kleine vinger, bril, nijper, duivel....

Klein Valencijn: numero 8, rozenhoedje, horlogetje, pinnetje, niertje, bladje, pollepeltje, klein en groot ‘en vapeurtje’, bolle, polkabolle, pastorshoedje, klaveraas, riviere of bulte, kloefe, vischoogske, krikke, klaverbladje, zaagske.....

Al die kanten heeten *loopertjes, looperwerk:* iedereen maakt dat, ieder koopvrouwe aanveerdt dat.

Groote kanten hebben geen bijzonderen naam, omdat ze gemaakt zijn op aangeduide, voorgemaakte patronen; daarom heeten ze *patroon*werken; ze worden uitgegeven door dezelfde koopvrouwe, en daarom heeten ze nog koopvrouwwerken.

***

Dit is voor 't spellewerk en 't spellewerktuig. Nu ware 't te wenschen, dat de Heer A. Verwaetermeulen en met hem elk en eenieder in zijn streke opspoorde en verzamelde de woorden, spreuken, liedjes, tellingen, enz., die eigen zijn aan de spellewerksters en de uitdrukking van hun innig doen en leven.

[Nummer 3]

Lanceloot Blondeel
(Vervolg van bladz. 20)

TOCH is het ons gegeven Blondeel's kunstzin als beeldhouwer en bouwkundige te schatten. Één oogslag op zijne schilderijen is daarvoor genoeg[1]. Beziet ze! Overal zijn de achtergronden vervuld met een zuilenzang en poortenspel wier schikking en teekening zoo vol en rijk den grooten uitvindingsgeest van onzen kunstenaar staven.

Ander stukken bestaan er nog.

Het altaarblad in de noordkapel der onderkerk van 't H. Bloed[2] werd ten jare 1530 door Corneel de Smit en Jan Roelants gebeeldhouwd volgens de teekeningen van *Lanceloot Blondeel* en door Jan

(1) GILLIODTS, *Bruges port de mer*, bl. 82 '..... ses tableaux qui n'étaient pas sans mérites et qui, par leurs fonds ornementés de colonnades et de portiques, révélaient un peintre doublé d'un *architecte*'.

(2) K. VERSCHELDE, *Annales de la Société d'Emulation de Bruges*, XXIII, 1871. - WEALE, *Bruges et ses environs*, bl. 162-164.- DUCLOS, *Bruges en 1 jour*, bl. 57. Deze kapel der gezworene clercken aan de vierscaere, toegewijd aan den H. Laurentius, werd gebouwd in 1503.

Zutterman geschilderd. Daar stonden voorheen beelden in, nu zijn ze verdwenen[1].
In eenen heel afzonderlijken, eigenaardigen bouw staat de groote trap die leidt tot de bovenkerk. De negen oude beelden die in de buitennissen stonden werden door Michiel Schermer en Elias Godefroot gebeeldhouwd, nog eens volgens de terhandgestelde teekeningen van *Lanceloot Blondeel* (1542-43).
't Was insgelijks *Lanceloot Blondeel* die - te zamen met Jacob Dodekin - de teekeningen bezorgde voor het voetstuk waarop, boven de ingangpoort der Halle, het O.L. Vrouwebeeld verheven staat. Corneel en Rogier de Smet beeldhouwden het stuk[2].
Een ander werk van *Lanceloot Blondeel* zijn de teekeningen voor eene dobbele deur aan de schepenkapel ten stadhuize. 't Was Antoon Lambrouck die ze wrocht in 1544[3]. Die deur diende van 1815 tot 1880 als ingangspoort der hoofdkerk; nu staat ze in 't vredegerechtshof, waar ze den ingang sluit tot de kamer van den vrederechter. Tusschen allerlei bloem- en bladerspel bemerkt men twee platen: de dood van Abel en Abraham's slachtofferande[4].

Maar Lanceloot's kunstwerk als beeldhouwer is buiten twijfel de alombekende Brugsche schouw van 't Vrije.

Dat Lanceloot Blondeel, als gezworen bonwmeester van 't Vrije[5], ervan de teekeningen maakte en het werk

(1) Zie aanteek. 2 op de vorige bladzijde.

(2) Lanceloot moest zelfs de teekeningen maken voor de nisse en 't O.L.V. beeld (nu verdwenen). *Oorkondboek* van 1525-26, fol. 101 v., r. 27: ‘Lanceloot Blondeel, schildere, van den patrone by hem ghemaect omme tmaken van eene beilde ende tabernacle omme te stellene voor de halle deser stede, iiij lb. xvj d. grote’.
Zie K. VERSCHELDE, *ald*. - GILLIODTS, *Bruges port de mer, ald*. - WEALE, *Bruges et ses environs*. bl. 43.

(3) WEALE, *ald.*, bl. 34. - K. VERSCHELDE, *ald*. - DUCLOS, *Bruges en 1 jour*, bl. 54.

(4) Maakte Lanceloot nooit teekeningen voor huizen en gevels?
Karel Verschelde (*ald*.) zegt ons, dat hij geen één gevel kent door Lanceloot opgevat. Moeilijk ware 't om te oordeelen welk Blondeel's bouwtrant zoude geweest zijn. Naar al de werken die we van hem kennen, dient zijn trant meer tot versiering dan tot bouw. Misschien (*?*) is hij het die de teekeningen maakte voor den gevel van 't *Jonghof* (St Joorisstraat), gebouwd in 1541, waar de schutters der St Joorisgilde vergaderden.

Dat huis, thans bewoond door M. Halleux-Desclée, zal hersteld worden onder leiding van M. Karel De Wulf, stadsbouwmeester.

(5) SIRET, *ald*. coll. 526.
Voor een beschrijving der schouwe, kan men raadplegen: *Annales de la Société d'Émulation*, B. II, 1840, bl. 213; B. III, 1841, bl. 171; B. VII, 1845, bl. 71. - DUCLOS, *Bruges en 1 jour*, hl. 55. - WEALE, *Bruges et ses environs*. bl. 37-39. - DE FLOU, *Promenades dans Bruges*, bl. 75-76. - HYMANS, *Bruges et Ypres*, bl. 16, 21 en vlg.

bestuurde, is onbetwistbaar bewezen uit menige handschriften en rekeningen van de gouw en van 't Brugsche Vrije.

Het onderste deel in Dinant's zwart marmer werd in 1529 door Guyot de Beaugrant gebeeldhouwd. Het bovenste deel tot aan de houten balken is allerkunstigst uit eikenhout bewrocht(1).

Heel de schouwe is een wonder van opvatting, dat wel het vernuft, den uitvindingsgeest en de kennis van den teekenaar bevestigt. Tot de kleinooden zelf bewijzen den smaak en het kunstgevoel van den uitvinder. Alles is zoo ordelijk geschikt, zoowel en zoo redelijk samenverbonden, zoo opperbest afgewrocht, dat heel het werk hoog den roem staande houdt van den stichter der Brugsche beeldhouwschool(2).

Spijtig is 't toch dat dit pronkstuk, verheven ter eere van Keizer Karel(3), zoo heidensch is van gedacht. - Maar zóó was men reeds in dien tijd gesteld, zóó waren de neigingen en gedachten; de Renaissance huldigde de begrippen en kunsten van het oude heidendom(4).

***

(1) *Annales de la Société d'Émulation*, B. VII, *ald*. J. DE MERSSEMAN. Onder Lanceloot's geleide en volgens zijne teekeningen wierd de schouwe verveerdigd door Hendrik Glosencamp, Rogier Desmet (reeds hierboven genoemd) en Adriaan Rasch (of Ras).

(2) *Annales de la Société d'Émulation*, B. II, 1840, bl. 224, 225 en vlg.

(3) Ter gelegenheid van het vredeverdrag van Madrid en dat van Kamerijk (Paix des Dames).

(4) *Dietsche Warande* en *Belfort*, Augustus 1902, bl. 206. (In welken stijl zullen wij onze kerken bouwen. Jan Stuyt). ‘Toen kwam uit den vreemde, uit Italië, de Renaissance, niet als bouwprinciep, maar als ornament. Eerst drong zij dan ook de schilderkunst de beeldhouwerij binnen, ten laatste volgt ook de bouwkunst de beweging. Ten slotte worden gebouwen opgericht die van het Italiaansch karakter geheel doordrongen zijn.’
Dat gezegde is heel waar, en hier zelf vinden we er een stellig bewijs van.

1° Eerst en vooral komt de Renaissance op als versiersel.
a) In de schilderkunst, - zoo 't blijkt onloochenbaar en bijzonderlijk uit Lanceloot's schilderingen, allen gemaakt omtrent de jaren 1520-1550.
b) In de beeldhouwkunde, - zoo we 't nog eens klaarblijkend bewezen vinden door de gewrochten der Brugsche beeldhouwschool, namelijk de merkweerdige schouw van 't Vrije (1529-31).

2° Eerst later volgt de bouwkunst en worden gebouwen en gevels opgericht in Renaissancetrant.

Met den aan vang der 17e eeuw is de Brugsche bouwtrant beginnen vervallen. (Zie ‘*De brugsche bouwtrant en de vlaamsche Renaissance*, door ARTHUR VAN DE VELDE, met teekeningen van HENDRIK VAN HULLE, (bl. 16 en volg.’).
Wel zal men eerst de bouwwijze van Renaissance- en van Spitsbogentrant mengelen (bv. De oude Greffie 1535-37); maar toch latertijd houdt de Renaissance de bovenhand. In 1621 zien de Brugsche metselaarsbazen af van den ouden trant, die altijd hun grootste roem zal blijven, om hun ambachtshuis (Steenstraat, C 29) in Renaissancestijl te doen oprichten. Als ander voorbeeld der eerste Renaissance dient ook het hnis E, 7, (1628) in de Twijnstraat. (Zie daarover breedvoeriger: AD. DUCLOS, *L' Art des Façades à Bruges*, 1902, bl. 41 en vlg.).

Na den bouw- en beeldhoudkundige, de schilder. Komen eerst eene reeks werken voor stad, zoo ze geboekt staan in de oude handvesten en overgeschreven door M. Gilliodts in 'B.P. de M.' bl. 428 en vlgg.

> Oorkondenboek van 1523-21, bl. 109, reek 4: 'Lanceloot Blondeel, schildere, van ghemaect thebbene diversche patronen omme daer naer te makene de glaseveynsters ende tapitserie dienende om de camere van scepenen deser stede, xxv s. viij d. grote.'
> O. van 1526-27, bl. 103 keerz. r. 30: 'Lanceloot Blondeel, schildere, van vernist thebbene een tableau staende jn de camere van den scepenhuuse, met zekere boorden daervan gemaect ende gestoffeirt thebbene, xiij lb. grote.
> 'Denzelven over tmaken van diversche patroonen van wercken ende schilderien by hem ghemaect binder tydt van deser rekeninghe, ij lb. ij s. grote[(1)].'
> O. van 1527-28, bl. 107, r. 4: 'Jan Zutterman, schildere, van tbeelfroyt van der halle ende de veynsters van dien gheschildert ende

(1) De schilderij was ongetwijfeld het oordeel van Jan Prevost, dat aldaar 't jaar tevoren was geplaatst geweest, en in dezer voegen vermeld wordt in het oorkondenboek van 1524-25, bl. 101 keerz. r. 23: 'Jan Prevost, schildere, over de schilderie van den tavreele van den oirdeele staende jn scepencamere, by voorwaerde met hem ghemaect, xx lb. grote.' De schilderij staat nu in Stads Kunstzaal.
De lijst voor de schilderij werd door Jacob Kempe gesneden, waarschijnlijk volgens L. Bl's teekeningen. Nu is ze ongelukkig gepast op een boekenrek ten stadhuize. (Zie: GILLIODTS, *op. cit*. - WEALE, *Le Beffroy*, t. IV, p. 210.

> gheloowit thebbene, met andre partien van wercken by hem voor de stede ghedaen naer tverclaers van een zyne rekeninghe, viij lb. xvj s. grote; ende Lanceloot Blondeel van zeker patroonen by hem ghemaect, by ij zijne quitantien, ij lb. grote[(1)].'

Dat alles was klein werk. Een grooter, te weinig bekend, was de wandschildering der schepenzaal van 't stadhuis.

> '.... ende Lanceloot Blondeel .... de som me van vj lb. grooten up zekere werc van schilderie dat doe gheraemt was byden verweerere te doen doene an tscepenhuus van deser stede .... zeker werc te makene van *Scilderie* binnen de zale vanden scepenhuuse van dezer stede voor de somme van c guldenen te xl groten tstic .... actum xx jn maerte xv^{c} xxxviij. *Sentencien civiele* in-fol., van 1534-41, bl. 393, t^{k} 2.

Een nog eerlijker werk viel hem te beurt. Al vond men in de schildersgilde, een Claeis, een Ysenbrant, een Pourbus, toch was het aan Lanceloot dat men vroeg een schets te verveerdigen voor eene gildevaan die, in openbare plechtigheden, aan 't hoofd der gilde wapperen moest.

Lanceloot's faam geraakte buiten stadspalen. Uit den vreemde kwamen er hem ook werkvragen toe. Zulks was wel de goedkeuring van zijne kunst.

('*t Vervolgt*)

J.-B. DUGARDYN

(1) Ter gelegenheid van Keizer Karel's blijde intrede te Brugge, 14^{en} in Hooimaand 1520, werd Lanceloot belast met de ontwerpen van twaalf groote tafereelen, wapenschilden en behangsels, daarmede men de straten versierde. Hij zelf verveerdigde het eerste tafereel dat aan de Kruispoort stond. WEALE, *Catalogue de l' Exposition des Primitifs*, bl. XXVIII. - (KERVYN, *Histoire de Flandre*, stelt Karel's intrede op 20^{en} in Hooimaand 1520, na zijne wederkomst uit Spanje).
Vijfjaar vroeger was Keizer Karel reeds te Brugge plechtig ingehaald geweest: (La tryomphante et solennelle entrée de Charles-Quint à Bruges, le Mercredi, 18 Avril 1515, après Pâques, par maistre Remy Dupuys son très humble judiciaire et historiographe. Paris, Gilles de Gourmont, 1515. Trente-trois gravures sur bois. - Réédité en 1850 par la Société d'Émulation de Bruges). (Kervyn: Avril 1515. - GILLIODTS, *Bruges ancienne et moderne*, bl. 26: 22 Avril 1515).
'Ce que nous savons. - (DUCLOS, *L'art des façades*, bl. 42), - des décors improvisés à l'occasion des fêtes données par les ducs de Bourgogne, dans la seconde moitié du XVe siècle, démontre l'influence de la Renaissance; et surtout la joyeuse entrée de Charles-Quint en 1515... prouve que la ville de Bruges n'était pas restée à l'écart du mouvement qui avait pris origine en Italië.'

Op de blijde Bruiloft
van Heer Jan Van Damme[(1)] *met Joufvrouw Blanca Valcke, gevierd te Brugge op den 13*[den] *Julij 1892.*

JOSEPH, die van liefde blaakte,
die zoo menig nacht door waakte,
gansch alleene, en zuchtte teer:
Rosa, Rosa, ach, wanneer!
Joseph, die, verblijd op 't ende,
eens den schoonen dagraad kende,
die hem de eenigheid ontnam
en voor goed hem troosten kwam;
Joseph die de rooze plukte
zonder doornen die ze drukte
in en op zijn herte, fier;
Josef Van den Heede[(2)] is hier
lijk gezet vandage, en spreken
zou hij geern ook twee drie reken,
om te zeggen: Jan, Jan, Jan,
broeder, g'haalt er eere van!
G'hebt te Kortrijk mij staan reppen;
'Seppen-Rosa, Rosa-Seppen,'
maar, o jager, loos en schalk,
van waar komt die blanke valk?
Van waar komt die ed'le schoone
valke, met de liefdekroone
op haar hoofd door u gezet?
Hoe viel u die valke in 't net?
Menig valke hoorde ik loven,
eertijds in de princenhoven:
bruine, zwarte en alzoo voort,
maar 'k en hebbe nooit gehoord
dat er witte valken waren,
of onzwarte merelaren,
zulk een wonderwerk geschiedt
zelden of wel nimmer niet.
Dat moet van heur herte kommen,
dat gelijk de lelieblommen,
blank en heel van zonden net
al de reste in 't witte zet:
blanke ziele en blanke leden,
louter blanke aanminlijkheden,

(1) Goudsmid in de Steenstrate, te Brugge, vroeger liefhebber van 't jagen.

(2) 't Vorige jaar trad hij in huwelijk met J[W] Rosa Van Damme, zuster van Heer Jan Van Damme. 't Is hij die 't gedicht afleest.

waar geen kwaad of boosheid ooit
heeft een schaduwe op gestrooid.
Hoe gij kost, met looze zangen,
zulk een schoonen vogel vangen,
en hoe Blank' heur knippen liet,
Jan, dat en versta ik niet.
't Moet wel zijn, in bossche en hagen,
dat gij dikwijls zijt gaan jagen,
en dat gij ook dit of dat
wits aan uwe vlerken hadt.
Wit zoekt wit en soort zoekt soorte,
't zij al de Kathlijne poorte[1],
't zij in Brugge, 't zij in Gent,
zegt nog dat de liefde is blend!
Nu behoort ge, mijn verdooie,
Jan, een schoone veugelkooie
u te bouwen naar mijn zin,
blank van buiten, wit van bin.
In die kooie zult gij vlechten,
na des huwelijks oude rechten,
eenen nest van filigraan
schoon en kostlijk opgedaan;
met veel perels, diere en rare
zijde en pane en altegare
schoone witte pluimkens fijn
om een warme nest te zijn.
Blanke zal daar geerne zitten,
wilt gij ook uw pluimen witten,
en gezelschap houden haar
als een weerdig wederpaar.
Sluit de deure, dat geen' winden
ooit den weg daar heen en vinden;
hangt een hemel van satijn
over 't nestje en moge 't zijn
dat er in dien blijden vrede
eens gewenschte zegen trede
van hierboven, blank of blond,
op dien blijden, blijden stond
schrijve ik t' onzen aan de balke:
Vader Jan en Moeder Valcke,
duizendmaal *proficiat*,
Amen. God verleene ons dat!

GUIDO GEZELLE

(1) Daar woonde vroeger de bruid.

Onze Veldwachter

HIJ bestaat een beetjen op zijn eigen, onze veldwachter Freê.

Niet grootsch, niet eenhandig, niet lastig, geen nete, noch geen snikkerare: een goedborstig man, van in de vijftig. Maar hij heeft een groot herte: alzoo, bij voorbeeld, is hij geren wel. Hij houdt ervan nu en dan zijnen zeg te hebben. Dan ook duimt hij liever dan te schooien,... zonder een smijtweg te zijn, want duimen en geefsch-zijn, kost geld. Deshalve vergaart en spaart en spijkert hij liever, geheel eerlijk en slimaan in 't duikertjen. Zijn wijf doet 't penningwarewinkelken, en Freê, hij trekt de lieden aan al bezettig en voldoende zijn, en door alle gevaar van druistigheid of gestrijdsel te ontschampen en te schuwen.

Freê's vader was de meulenare van 't dorp. En ge moogt het gelooven, Freê's vader heeft entwat weggeleid. Nu 't en is den man niet overjund. Hij heeft toch ook door alle weder, en dag-op dag-neere, moeten met zijnen kop in den wind staan. ‘Hij heeft het verdiend,’ zeggen de menschen, ‘en 't is dank aan zijn vader's neerstig en fraai leven dat Freê nu in 't drooge is.’ Ten anderen, Freê en loopt daarmeê niet hooge op. Ge 'n moet gij niet zeggen ‘Baas’ of ‘Boer’ tegen hem, meent-ge. Zegt-gij maar ‘Freê’. De kleenste droevejongen uit mag hem alzoo aanspreken. 'k En zegge niet dat ge er hem des zondags zoudt aankrijgen om met iemand anders een bolletjen te steken, als met de boeren die er warm inzitten. Ziet? Freê heeft een koekegoeden inborst; doch dat is zijn groot herte! Maar dat daargelaten!

Verzettig spelen, en schempig en geestig zijn en klappen dat zijne tanden vlasschen, dit alles onder eigen volk en achter dat de plicht gekweten is, dat gaat hem. Valt hij aan 't vertellen, 't is van haver en hooi en van schoone stikken, maar nooit ten iemands nadeele. Alles wat hij uiteendoet, zijn dingen daartoe men eens voorhoofd niet rimpelen 'n moet, noch er eenzen vinger opduwen om ze

vast te zetten en te begrijpen. Alleman mag ze hooren. Ook alleman is voor hem een kennisse. Van vreemdelingenwege, die kan hij lijden op 't dorp, maar die ziet hij al zoo geren dáár blijven om den wille van zijn eigen gemak: want eender welke verschuttelinge in 't alledaagsche leven, buiten of binnen, doet hem eene stoornisse aan, en dat steekt hem geweldig tegen.

Ja, een eenvoudige landsche ziele is 't, lijk een erglooze duive bijna: die, al kropt ze wat hooge, toch dwersdeure eene goedsmoedige duive is. Hij en is nochtans met geen natten vinger te leên. Integendeel 't is dat Freê geslepen is.

Freê handelt lijk de muizen; en dat weet ge, als de muizen beginnen te muizen, muizen ze nauwe. En alzoo is 't dat Freê, die immers bij zijnen vader de hekkens naar alle winden heeft leeren zetten, hem wonderwel naar 't aanbehoor en de omstandigheid kan schikken als hij wilt. Tot alles weet hij de bane om der te geraken, en desnoods weet hij altijd nog een binnenwegelken daarnevens om der van weder te keeren. Is er ievers volk in de matte gerocht, daar tusschenspringen, vechters scheên, iemand ongelijk geven als 't anders gaan kan, kwavrienden stichten?... ‘Neen’, zegt Freê, al en is hij niet schuw; ‘neen, zoo niet. Eerstens, met wien gij verkeert wordt gij vereerd. Daarbij gaat ge in geding voor eene koe, ge legt er nog een ros aan toe. Neen!... Och Heere, wisten de menschen al te gâre t'hakkebakken, 't ware een hemel op de wereld’, zegt Freê. En tegen de lieden toen: ‘Waarom niet gewrocht opdat ik mijn wapen in de scheê moge laten: en waarom mij altijd alzoo in 't gevaar gejogen van entwie mijner beste kennisse te kwetsen? Ieder haaksken op zijn oogsken, 'n is dat niet best, en ieder nagel in zijn plugsken? Toe... alzoo!’ of ‘alzoo’. En dan trekt hij hem eens of anders uit den slag, zoodanig dat hij er altijd gave en goedkoop van onder komt.

En voor alleman is dat toen wel, en nooit 'n is er

iemand die, om den wille van Freê, met de vreeze liggen moet van boete of van kwâ vonnisse.

Daar hebt ge nu onzen gemeenteknecht gelijk hij gaat en staat.

En, 't is zeker dat 't waar is.

Zi'! alzoo gaat dat:

't Komt een dobbeljongen rekkebeende naar Freê's afgestoven... Frederik is aan 't wroetelen in zijnen hof...

- ‘Freê, weert u,... ze kijven weere’.
- ‘Wie?... waar jongen?’
- ‘Op een vierendeel... gaans van hier..., in den... in den... ‘Waternekker’.
- ‘Aanstonds! zult-je, keppe! 't Deur, zegt dat ik zoo medeenen achterkome.’

Roef! roef! rakel en spa, dat vliegt daar! Twee sprongen, en Freê is binnen.

- ‘Wijf, roept hij, al mijne wapens! mijnen hoed en mijne hooge schoen!’
- ‘Och God, wiens haaste?... zucht Katriene,... en weeral strijên?... En moest het eens slecht meêwillen!...’
- ‘Triene ge 'n moet daar niet in weten; wijliên mans, - ik toch - gaan daar naartoe lijk naar eenen hanenkamp. Tot later.’
- ‘God beware u,’ kermt de vrouwe, ‘en niet te geweldig, Freê als't u belieft...; 't is met de menschen dat wij leven moeten.’

Daarop is Freê 't gat uit, stap en half lijk een wildeman de stikken overhoeks, al zijne rieme toegespene en den stormband aan zijne klakke leeghalene.

Onderwijlen tiert hij daar eenen toe in 't veld:

- ‘Hebt-je niet gehoord, zouden ze reeds vechten?’
- ‘Neen z',’ greet de andere, ‘ze wachten achter u, Freê!’

Maar deze is al voortgespoed; en aanzetten is aanzetten. Geen drommel die 't hem zou afdoen.

Dat en is aleventwel maar zoolange als dat hij onder de oogen blijft. Kan het echter meêslaan dat hij hage of heester bachten hem krijgt:

- ‘Ho!’ zegt Freê, en hij meent het... ‘Ho! Halen aan den toom!... Alles wel ingezien, 't is: of 't is kennisse of 't en is geene. Is 't vriend, wij en gaan geen vuur steken waar dat er geen en moet zijn; en is 't vreemde, God weet, 'n zijn 't geen kwawilde vogels die uwe kleeren kulte vaneen zouden scheuren van als ge deraan tikt! ...Stilt u Freê!... Weet ge wat? Anders geboerd. 't Zuiverste! 'k Ga ik eens schoone naar den anderkant van 't dorp... Dat ze ondertusschen moeten uitscheiden, klaar van de blauwe plekken. - 't Zal hunlieden leeren rakerooien. - Dan zak ik alzoo achter een lettjen schaks in een vliegend geweld langs den “Waternekker” af... en ge zult 't zien en hooren: tegen toen is alles effen, de streke is bewaakt geweest, 't gevecht is gevallen, mijne eere blijft staan, en 't en heeft er niet een zijne vingers aan verbrand!... Gauw!...’

En waarlijk een schof tijds daarachter is onze knape daar gezet, te weten in den ‘Waternekker’.

Beziet hem eens: 't Gelijkt haast een gedoevigen schaaphond, dien 't hem spijt te moeten leelijk kijken.

- Baas, zegt hij plechtig, men heeft hier gevochten, ge 'n moet het niet duiken!

- En ja men, zegt de Baas, 'k hebbe achter u gezonden...

- Dat is 't... 't Komt daar een jongen ingevlogen naar t' onzent..., 't docht mij eerst dat de deure van onzen winkel in moest met al zijn geweld... Triene schiet heur reeds bachten den toog, omdat ze meent: ‘Oei! oei! 't Zal dezen keer moeten zeere gaan om te bestellen voor den Baas uit den “Waternekker”’; en...

- Neen! neen; valt de Baas in al monkelende: ik kome morgen zelve mijn kooptje doen, Freê.

- Jamaar! ja, antwoordt Freê onnoozelweg. ‘'t En is dat niet.... 't is dat ik zeggen wille... Zoo bijgevolge om voort te doen, 'k scharte mij zeere op. 'k Hadde daar nog eerst eene boodschap in 't gebuurte van wegens de Wet... en 'k ben al langs daar, naar hierwaard gespoed..., 'k hebbe nog fraai mogen doorstappen... - Zoo, zegt eenen keer,

hoe heeft dat hier nu al gewaaid en gekraaid, en wie den blinder heeft dat daar al geweest?

- Enwel, maar ge 'n moet het niet verre klappen, 't is nu gedaan!.... Daar hadt ge Lieven Willeboudt, en hij deed om ter meest in de speelblaren tegen Warten Vos; en zegt onze kleene Berten, - een eerste strop die Berten - zegt Berten...

- Ja Baas! Ja! 'k Hoore het al! Vechtersvolk die door alle weêre voor hond en hazewind de bane op zijn! We zouden wel mogen den grondigen dag te stokke en te messe staan, met zulke eene dolaardsbende!... En zoo 't maar dat en ware! Maar, zegt eens, waar moet dat scheên?... Wat moet er uit zulke wildewagens gaan groeien?.... Onderdies, 'n hadde ik nooit in mijn hoofd durven steken dat zulke dingen hier moesten gebeuren, en in uw huis Baas! 't Is toch eene jammerheid!... En 'k en kan 't nog niet opkrijgen... 't Is wreed!... 't Is allemenschen te wreed!... In zulk een huis!... In zulk een huis!... Nu! wilt ge wat weten? Als ik wel meene: we gaan dat voorzichtig en onverlet van onze geeren schudden. 't Is anders een loopens voor mij, en 't is voor u te gaan kennen en te gaan getuigen... en ge hebt toen daarachter den roep en de rake en de klaps van 't volk, en dat en is ook al geen kleen miszit!'

- Ja, maar neen-neen 't, Freê, neen-neen 't. Wat zou het wel!

- Wij zullen 't herden over dat wij het kunnen! Luistert ne keer Weerd, men komt verder met goedheid dan met kwaadheid, en wij moeten trachten 't dorp in vrede te bestieren; de menschen moeten geheele dagen kunnen gelukkig en gezind loopen lijk een haze, en zij 'n mogen niet weten van waar dat ze 't hun hebben. Alzoo moeten wij te werke Baas! Dat is toen muizen zonder meeuwen!... - Ziet!... dat weze, en dat blijve onder ons gezeid, en zwijgt dat elders!... - Hebt-je het beet?

- Ge zoudt moeten 'k weet-niet-wat zijn om 't niet te verstaan, Freê.

- Nog iets... gij 'n hebt er geene dere aan geleên aan dien twist?'

- 'k Hebbe er aan tijden een spelleken vooren gestoken, veldwachter. Van zoo dat ik dat spel op den wagen zag, 'k zegge: Buiten is voor de deure!...

- Alzoo was 't! Ge zijt een goede Baas..., en den eersten keer dat 't nog voorenvalt, 'n moet ge nog eens achter mij niet beiden. Dat is best...

't Zij dus uit en 't enden daarmêe!'

Ondertusschen is de Baas, die een beetjen Freê zijn mage en Freê zijn vermogen kent, ernstig genaderd met twee pinten.

Freê steekt plechtig zijn hand toe, en: Baas, zegt hij, we gaan nu eens tikken daarop, en opdat er nooit van geene beroerte meer 'n zou sprake zijn...

- Zeker, wedertaalt de weerd. God eere ons!

't Schabelettersspel is uitgespeeld, en de twee vrienden zijn reeds doende van kraaien en duiven dat 't leutig is om te hooren.

Zou 't nu één mensch aardig doen, dat Freê's wijf heur winkelken waaredig van 't volk omverregeloopen wordt? zou 't verwonderen dat alleman van Freê moet weten, zoo dat 't ons stijf zou varen, waren we hem kwijt?

't Dorp 'n zou voorzeker algauw op 't zelfste niet meer trekken voor 't weldraaien en voor de ruste...

't Is verloren, dat gaat alzoo, gaat dat alzoo.

En dat is de eene mensch bij den anderen.

H. VANDEN ZANDE

Aan mijnen Eerweerden Nonkel
Mijnheer Koenraad Wyseur bij zijne eerste plechtige Misse.

Ach! hoe kon ik ooit verstaan
Wat gij heden hebt gedaan,
Als wij allen nederknielden
En uw' handen Jesus hielden;

Priester Gods, die mij, een kind
Nu met Priesterhert bemint!
Ach! hoe kan ik u vereeren,
Die de woorden spreekt des Heeren,
Die God zelf, met vleesch en bloed,
In uw' handen dalen doet.
Helpt mij, Eng'len, helpt mij, allen,
Die ik heb zien nedervallen
Vol van eerbied op den grond,
Als alleen gij rechte stondt.
Waar' mijn' tale nog zoo veerdig,
Helpt mij, want, ik weet, onweerdig
Is al 't gene ik zeggen kan;
Helpt mij, en ik zwijge dan!

Brugge, 10^{n} Juni 1873.
G. GEZELLE

Op het vijf-en-twintigste verjaren
van de Heilige Priesterwijdinge van den Z.E. Heer Koenraad Wyseur.

‘Ach! hoe kon ik ooit verstaan
wat gij heden hebt gedaan,
als wij allen nederknielden
en uw' handen Jesus hielden!’
Zoo zeider een en, op den schoonen dag van heden,
al vijf-en-twintig jaar, Heer Pastor, is 't geleden.
Sedert is er meer als een,
die te Brugge dan verscheen,
komende u met ons vereeren,
heengegaan in 't huis des Heeren.
Maar gij bleeft vaste staan en vijf-en-twintig jaren
Zaagt, Pastor, een vóór een, gij vóór uw voeten varen.
Elverdinghe, daar De Bo
boeken schreef, *in-folio*,
gaven ze u vooreerst en zeiden:
‘Helpt De Bo zijn schapen weiden.’
De Bo, die brave man, hij wilde u daar doen blijven,
maar meerder macht deed u naar Blankenberghe drijven.
Daar Gustavus Waffelaert
vroeger was, zoo gij ook waart,
menschenzielen allerhande
krijgende in uw visschersmande.
Gij wister meer als een te vangen en te snoeren,
en, in uw netten vast, den hemel in te voeren.
Dadiseele, op dezen tijd,
was nen Onderpastor kwijt,
en de Bisschop zei: ‘Wij zullen,
met Wyseur, dat postje vullen.’
Zoo mocht gij zeggen nu, en wel te goeder trouwe:

‘Een Priester ben ik en een kind van Onze Vrouwe!’

't Was beschikt, dat gij voortaan
nader zoudt van Brugge staan;
zoo, naar Lophem, eer veel stonden,
wierdt gij, Heer Wyseur, gezonden.
Hier staat hij nu, die man, en volgt, allengskens verder,
des Heeren voetspeur na, als Lophems goede Herder.
Koenraad heet hij, wel te recht,
want, wanneer men *koen raad* zegt,
zegt men zijn hoedanigheden:
koen van *rade* en wijs van zeden.
Hij blijve: *koen* van *raad* en vol van *koene* werken,
nog lange Lophem *koen*, met *koenen raad* versterken!
Vijf-en-twintig jaar nu zijt
gij al Priester Gods gewijd:
Vijf-en-twintig jaar nadezen,
late God het vijftig wezen.
Zoodat wij, herverjaard, u, meer als vijftig keeren,
nog mogen, hooger op, den blijden weg vereeren!
'Ach! wie kander ooit verstaan
wat gij, Pastor, hebt gedaan,
heden, als wij allen knielden
en uw handen Jesus hielden!'
O Jesus, dien de hand van onzen Herder, heden
genaakte, zegent hem en ons, in eeuwigheden.

9^{n} in Zomermaand 1898.
G. GEZELLE

Mingelmaren

Kunstnieuws

WEDERLANSCHE tentoonstelling van hedendaagsche kunstwerken (XXVe jaar) te Brugge.

Die tentoonstelling is, rechtuit gesproken, wel gelukt. Uit Frankrijk, Engelland, Schotland, Duitschland, Zweden en Italië werden schilderijen afgezonden, nevens talrijke werken uit België, Vlaanderen en Brugge. Daarover hier een kort overzicht, een eenvoudig gedacht.

Onder de Franschen spant Albrecht Aublet (Parijs) de kroon. T^{k} 10 'wezen van Christus' voert ons weder naar de oude meesters. T^{k} 11 'de moedermaagd met kind in de woestijn' trekt aller aandacht. Maagdelijke schoonheid op 't moederwezen, kinderlijke zuiverheid op 't lieve gelaat van 't slapende kind, uitgestrekt in zijn bunsel op 't dorre zand, de armtjes open in kruis.

De Engelschen hierover 't algemeen dof aan verven: o.a. Mevrouw A.R. Laing (albany Mansions, charing Cross, Glasgow) met t^{k} 127 'Bruges, Lace Makers', t^{k} 128 'a Lesson in Lace Making'. Daarentegen Alexander Ch. Robinson (New-York

U.S. America-Brugge, Van Eyck's plaats, 1.) met zijne Brugsche markten, zijne H. Bloedprocessie over de Gruthuusebrug, eene ware klakpotterij van schreeuwende kleuren, toch van ver mist het aan indruk niet.

Uit Zweden zond Paulus Graf (13, Birgerjartsgatan, Stockholm.) ‘Een avondzicht langs de Reie te Brugge’. De lucht verlicht door blekkende maneklaarte snijdt fel en gelend af boven de grijsgrauwe trapgevels en duisterzwarte boomen, - tooverachtig!

Aan de Belgen komt de eereplaats toe

Aloïs Boudry (Antwerpen) met ‘Pastorsmeid, t^k 25’ allerbest afgewrocht, sterk aan lijn en kleur. In een oud kamertje zit de bejaarde meid aan 't naaien en 't vermaken van rijk missegewaad.

Eduard de Jans (Antwerpen) schenkt ons oude vlaamsche trant (t^k 49, Quinten Matsys ontvangen in de Lucasgilde te Antwerpen, 1520, ter gelegenheid eener kostbare gift die hij deed van twee schilderijen: zijn eigen afbeeldsel en een panneel waarop St Lucas O.L.V. aan 't schilderen is.)

Jufv. L. de Hem. (Yper) ‘Boekenliefhebber, t^k 55’ krachtig, ‘armoede, t^k 54’ indrukwekkend, ‘Binnen huis, t^k 56, (pastel)’ allerbest gelukt voor 't klaartespel van 't lampelicht.

Karel De Schepper (Brugge) ‘t^k 57, De Blinde, t^k 58 Brugsche Vrouw,’ ziet alles zoowat in 't blauwendig; goest is koop, ik vind dat onnatuurlijk, toch veelbelovend werk en goed bezorgd.

Jooris Desloovere (Brugge) ‘t^k 59, Minnewater’ niet al te pluis; in ‘t^k 60, Christus’ heb ik vruchteloos schoonheid, goddelijkheid,.... oorbeeld gezocht.

V. Henneman (Brugge), uw ‘Schapen, t^k 93’ is indrukwekkend: die avondmist, die roodpurper zinkende zon, die stille kudde, die droomende herder!... Bij 't zien uwer kudde dacht ik onvrijwillig op Milet's herderinne.

Bodewijk Reckelbus (Brugge). - Een zicht uit Brugge in volle zonnelicht (t^k 165). Ge hebt fel de roode kleur der panne en tegeldakken onder den dingelenden zonneglans overdreven, doch daarom is 't niet mis geslagen, maar ge doet wel uwe schilderij te doopen: ‘Roode daken’.

Edmond van Hove (Gent) t^k 217 Historia-Tempus-Legenda... drie koppen waarvan de tweede, oude man (Tempus) met grijzen baard, het handschrift scheurend waarlijk allerfijnst is en treffend. - De schrijvende vrouw Historia is niet edel genoeg van gelaatstrekken, beter is de jongere lezende maagd, Legenda.

Piet Verhaert (Antwerpen) heeft macht en breedte van lijn en smete. Een uittreksel van De Coster heeft hij in kleuren gesteld: ‘En Uylenspiegel zong... ende geuzen zongen in hunne schuiten: Leve de geuzen! en Nele glimlachend deed den fijfer schetteren en Lamme sloeg den trommel.’

Onder Emmanuel Vierin 's (Kortrijk) schilderijen verkies ik t^k 230, ‘Stralende morgen’. Krachtige zonneglans, sterk afgesnedene schaduwen.

Nog blijft het grootste getal schilderijen onaangeduid nevens meesterlijke en reeds bekende afbeeldsels en weinige beeldhouwstukken, al tezamen 250 talmerken.

Een verdienstig werk is 't voor den ‘Brugschen Kunstkring’, na de tentoonstelling der vijftiendeeuwschen, op zijn jubeljaar, zoo wonderwel in die verzameling van hedendaagsche kunst geslaagd te hebben.

Eere aan de inrichters, eere aan de medewerkers en kunstenaars.

J.

[Nummer 4]

Lanceloot Blondeel

(Vervolg op bladz. 37)

LODEWIJK de la Vallée Passy, opperhoofd der Tempeliers van Vlaanderen, bestelde bij hem de ontwerpen voor vijf groote tapijtwerken waarop men verscheidene daden uit St-Paulus' leven, alsook Maria's dood en hemelvaart zoude verbeelden.

(Geheel die teekening besloeg daaromtrent eene oppervlakte van 75 vierkante met.).

Lanceloot's tafereelen! We vonden ze vergaard in de laatstleden Brugsche Tentoonstelling.

Hoeveel hebben ze daar schaars bekeken, hoeveel hebben ze wat te eenzijdig, te haastig veroordeeld!

Die onverschilligheid van 't grootste getal bezoekers kan zeker uitgelegd worden; en wel eerst hierdoor, dat Lanceloot's schilderijen in geene ongepaster zaal, klein en slecht verlicht, konden hangen. Al moesten ze de plaats van Van Eyck, Memlinc of David niet innemen, toch

mochten ze wel nevens andere gesteld worden die elders beter in zicht en licht stonden. Van heel die prachtige tentoonstelling is Blondeel slecht afgekomen.

'k Weet, dat er nog andere redenen zijn om Lanceloot den rug te keeren. Wij, Vlamingen, verkiezen natuurlijker wat gemaakt is in spitsbogentrant; dat past beter op streek en lucht en omgeving en eigene hedendaagsche gevoelens. Moeilijker gewennen we ons aan hetgeen de Italiaansche Renaissance biedt, en juist daarin worden we door Lanceloot op overdreven wijze heel ingeworpen.

'k Weet ook, dat Blondeel voor schikking, kleurenspel, vervenpracht en helderheid ver beneden de vijftiendeeuwsche gothieken staat; dat tusschen deze laatsten hunne werken en Lanceloot's geen vergelijking mogelijk is; dat na in de groote zaal het schoonste der oude schilderkunst bewonderd te hebben en verrast geweest te zijn door Van Eyck's luister, Memlinc's edelheid, David's zoetheid, men moeilijker Blondeel's kunstwerken naar weerde kan schatten. Daarom vergeten we voor een oogenblik de oude gothieke pracht om Lanceloot te bestudeeren(1).

Bij de ouderen nam het onderwerp zelf de eerste plaats in op de schilderijen; de onderhoorige, mêespelende deelen

(1) Volgen hier de schilderijen van Lanceloot Blondeel in de Tentoonstelling verzameld:
T^k 290: Tweeluik. Linkerluik: Beeltenis van Margareta Metteneye, met patrones. Achterzijde: Doodshoofd met opschrift boven aan: Dat ghij zijt hebbe ic ghewest en dat ic ben dat zult ghij worden; van onder: Bid God voor mij. (Mr Coppieters 't Wallant, Brugge) 1523.
T^k 291: De legende van de HH. Cosmus en Damianus. (St Jacobskerk, Brugge) 1523.
T^k 292: De H. Lucas O.L.V. met Kind schilderende. (Museum der stad Brugge) 1545.
T^k 293: O.L.V. met Kind tusschen St Lucas en St Elooi. (St Salvators te Brugge) 1545.
T^k 308: De legende van St Joris. (Museum der stad Brugge.)
T^k 384?: Het leven van O.L.V. (Hoofdkerk, Doornijk.)
Lanceloot had een volgeling (waarschijnlijk Anteunis Claeis) zoo het de schilderij, St Bavo verbeeldende, bewijst (Mr Ryelandt, Brugge). T^k 312. Dit schilderstuk werd gemaakt in 1574, dertien jaar na Lanceloot's dood. - Vgl. DE LOO, *Cat. critique*, p. 82. - WAUTERS, *Les Primitifs*, p. 28.

(bv. de landschappen), hoe fijn ook afgewrocht, bleven ondergeschikt en trokken geenszins de aandacht van 't onderwerp af.

Later (zoo als we 't o.a. bestatigen bij J. Patenier) is 't het landschap dat als bijzonderste deel bewerkt wordt, waar de personen meer als onderhoorige deelen in geschilderd zijn.

Bij Lanceloot is 't nog anders. Het landschap blijft ondergeschikt, de personen gaan voor; maar hetgeen 't eerst en 't meest de aandacht trekt, 't meest verzorgd is en de personen aan het oog onttrekt, is de bouwtrant, de zuilen en bogen en kroonlijsten, daarin of daaronder de personen verbeeld of eerder gedoken staan.

Die opvatting is onnatuurlijker; dat gedacht zonderling en ongewoon. Hier is meer op den vorm gelet, daarin 't onderwerp voorgesteld wordt.

Zóó deden onze Vijftiendeeuwschen niet.

Zulks is wel een vaarwelzeggen aan de begrippen der oude, ware kunst, om deze te volgen der Renaissance, die met tijd van jaren heel naar de heidensche stelsels omkeerde.

Waartoe dient de kunst, tenzij tot het verheerlijken der eeuwige waarheid en aanbiddelijke schoonheid? Daartoe hoeft ieder kunstwerk min een zinstreeling te zijn dan een woord tot de ziel, min zinnelijkheid dan gedacht, gebed en zang vol levendig geloof en blakende liefde.

Zóó verstond het de christene kunst, en wel van de vroegste tijden af der Kerk. Te beginnen met de teekenwijze der Catacomben, door 't Romaansch tijdvak voort tot aan de heerlijke Gothiksche trant, leerde de kunst aan 't menschdom den menschgeworden God kennen, eeren en dienen, stond ze ten dienste der Kerk en stichtte de zielen.

Tegenover de heidensche kunst, - met de Renaissance het graf ontrezen - die den mensch vleide en 't vleesch verhief, was de christene kunst een zuivere zang, het goede, het schoone, het ware, met een woord God ter eere!

Dat was haar een zendelingswerk: de wilde zinnen in

bedwang houden en aan teekens en kleuren eene spraak geven vol geloof, hoop en liefde. Hoe was de kristene kunst zoo hoog gestegen?

Doordien dat ze haar geplooid had onder een eeuwige goddelijke wet: *Kunst voor God*, onderdanig aan waarheid, ingehouden door de geschiedenis, verlicht door de overlevering, wijd open voor ingeving.

Zegt niet dat ze op die wijze geketend lag. Vrij was de kristene kunst! Vrijheid is geen losbandigheid!

Maar zóó verstond het de kunst der Renaissance niet. Vrij wilde ze zijn van de goddelijke wet, vrij van den tuchtregel der waarheid. Vrij was ze niet, maar losbandig!

Vrij was ze niet, maar geketend onder het vergulde juk der lage driften en zinnen, zoo het geschiedde in het heidendom(1)!

Doch Lanceloot Blondeel had toch iets behouden van de vroegere meesters. Hij leefde in een overgangstijd, en niet in volle Renaissance. Lanceloot's schilderijen nemende zoo ze gaan en staan, moet men toch bekennen dat de vorm zorgvuldig en kunstig is afgewrocht.

Herdenkt o.a. t^{k} 291. Allerhande versiersels, met de pen geteekend op gouden grond, verdeelen de schilderij in drie deelen. Aan beide zijden staat een groote zuil met panneelen opgeluisterd, waarin, als beeldwerk, verscheidene handelingen met de pen geteekend zijn. Alleen 't vleesch der personen is in natuurlijke kleur.

Handelingen zijn 't volgens de legende der marteldood der HH. Cosmus en Damianus.

Door heel dat zuilenspel, grillig verbonden en alleraardigst gekroond, steken ramskoppen, snaakshoofden, goden en geesten, tusschen allerlei bloem en blad en loofwerk.

('*t Vervolgt*)

J.-B. DUGARDYN

(1) Zie daarover een merkweerdige bijdrage van J. SAGETTE in '*Le Beffroi*, D II, bl. 89 en vlg. De la liberté de l'Art chrétien.'

Onwelgevoelen

IS 't dáár nu wat men weemoed noemt,
is 't dáár? Wat gansch den dag mij doemt
om, duister, met de borst gelaân,
alleenig, mijnen gang te gaan?
'k Ben kwaad gezind noch goed, 't en is
mij leed gebeurd noch droefenis,
noch moeten mij de liên
vertroosting komen biên.
Maar, buiten is 't geluchte grauw,
't genieten van het hemelsblauw
mij stelend, en 't is derf alom
en doodsch al wat ik tegenkom;
en binnen is 't mismoedig zijn
om 't derven van dien zonneschijn
dien welgekomen logen
die lacht door vriendenoogen;
om 't derven van het zalvend woord
dat, onbegeerd, de ruste stoort
en komt het vreemd genot om woelen
van 't onbestemde onwelgevoelen.

Kortrijk, 29/1/03.
CAES. GEZELLE

† Emiel De Grave

IN den zomer van 1885 zag de houtraapster uit het bosch langsheen den steenweg van Balgerhoeke naar Eekloo elken morgen twee jonge gasten voorbijloopen.

Daar waren ze 's avonds weer; maar dan gingen ze soms heel traag en al boeken lezende, of bleven bij malkaar zitten aan den boord van de gracht.

De jongste, maar juist niet de kleinste, want het was een lange zwikzwak, was Emiel De Grave, wiens beeltenis over veertien dagen in het voornaamste tijdschrift van het

Vl. land ‘Dietsche Warande en Belfort’ verscheen, bij een vertelling waarmede hij den prijs won te Gent, en de andere werd drie jaren later reeds de opsteller van '*t Getrouwe Maldeghem*.

De jongste, nu pas 31 jaar oud, werd Dinsdag, 3^{den} dezer, begraven. Het past wel aan den andere hem hier eenige regelen te wijden.

Zoo geerne vertellen we iets om de jonkheid op te helpen en naar hooger te doen zien: geen schooner voorbeeld dan De Grave.

Het waren zulke arme menschen; ‘kleine’ menschen zoude hij gezegd hebben: hij en zijn moeder en zijn grootmoeder, en ze woonden daar in een verdoken huisje van de vrouwestraat.

Zijn grootmoeder bracht hem alle middagen zijn blikken ketelken tot in 't ‘Pannenhuis.’ Niet genoeg dat hij 's morgens en 's avonds een uur moest loopen; des middags nog, op het uur dat de verlokkende geur van de groote keuken op den koer van 't College sturmde, moest hij weg, terug naar het bosch, om zijn aardappelen waarbij soms een droge haring.

Maar daar had hij toch zijn grootmoederken weer en zijn sparren. Sparrenegels en oude wijvekes komen ook weer in elke zijner vertellingen.

Het jaar nadien moest hij uit 't College blijven. Dat viel te kostelijk en grootmoeder werd te oud om dat ketelken nog langer tot aan het Pannenhuis te dragen.

Het was een droeve stond voor hem. Het ‘leeren’ zat er in, en nu zou hij kleermaker worden! Waarvoor hij eigenlijk wilde leeren, wist hij zelf niet. Als hij maar mocht leeren. Hadde het een ‘schitterend’ leerling geweest, hij ware misschien ‘opgenomen’ geworden. Maar hij had wilskracht; hij zou nu ‘op zijn eigen’ voortleeren en professor Verbrugge, die hem geerne zag, gaf hem eenige bijzondere lessen in 't Engelsch, dat hij wilde leeren, enkel weerom om te leeren. Hij leerde intusschen, terwijl hij tenden den Boelare bij Van Branteghem op de kleermakers-

tafel zat, maar altijd voort vreemde talen, algebra tot de perspectief toe; wat hem later wel van pas zal gekomen zijn bij 't aanleggen van schilderstukjes, - want hij deed tijdens zijn verblijf te Antwerpen wezenlijk aan de edele const van 't schilderen.

In zulkeen jongen zat stof voor een Flamingant. Ingeboren dichterlijkheid had hij weinig. Alles won hij door zijn arbeid. En hij dorst groote dingen aan. Hij was nog kleermakér, nu gevestigd te Balgerhoeke, toen hij een levensschets van Ledeganck uitgaf. Hij sloot zijn boekje met een warmen oproep voor het standbeeld, waarvan alsdan nog enkel sprake was geweest bij een paar dichters, Bogaert en Bultynck. Ook hoeft het niet gezegd dat het boekje van den kleermakersjongen, of beter jongen kleermaker - hij was dan juist 16 jaren oud! - weinig indruk maakte op de Eekloosche groote burgerij. Zoo 'n ontwerp door zoo iemand voorgesteld! Wij mogen dit wel eens herinneren: Bij heel de beweging later, toen het beeld verrees, werd niet eens De Grave 's naam genoemd!

Pas had hij geloot, of hij trok naar Antwerpen en werd er kleermaker op zijn eigen. Hij kon het geestig vertellen hoe hij het aan boord legde in de groote stad. Zijn eerste bezoek bij den barbier was kostelijk. De gebuurvrouw had hem den scheerder van den hoek aangewezen als den beste. ‘Geef mij maar mijn halven kluit, moeder’. (Grootmoederken was achtergebleven op het kerkhof). Bij den ‘coiffeur’ kwam er eerst een jongen die hem zijn hoed en jas afnam dan bood een heer hoffelijk hem den stoel aan en begon hem in te zeepen, en de baas zelf zou hem scheren. Als ik nu die twee elk een cent moet geven, dan blijft er nog een halve cent over voor den jongen! dacht hij; maar een derde kwam met borstels en handdoek, een vierde met fleschjes en poeiers. Dat zal hij voor geen halven kluit gedaan krijgen! Wat schande voor een kleermakersbaas!

Hij hadde willen zijn zakken aftasten of hij toch niets meer dan een halven kluit op zak had, maar dan zagen

voorzeker al die heeren zijne verlegenheid. Best was het te gebaren dat 't betaald is en met het hoofd recht om geld naar huis te gaan. En zoo deed hij.

Algauw was hij te Antwerpen lid van Jan-Frans Willems' genootschap en hij leverde bijdragen in den *Vl. Kunstbode*. Jan Bouchery achtte hem hoog. Maar waarin De Grave's durven vooral op te merken is, is in de betrekkingen die hij met de schilders aanknoopte. Hij schreef in *Belfort* een zeer gewaardeerd ‘Inkijkjes bij Antwerpsche schilders.’

Hij had intusschen met goeden uitslag de proef onderstaan voor klerk bij den spoordienst, en een paar jaren nadien werd hij onder-statieoverste in Antwerpen-Zuid. Nu had hij meer tijd en een ander voordeel dat zijn ambt medebracht: hij mocht kosteloos rondreizen. Hij maakte hiervan gebruik om de groote kunstzalen van schilderijen te bezoeken. In 1897 werd hij statieoverste te Moortzeele.

't Was acht jaar dat we hem niet meer gezien hadden, toen we een brief ontvingen dat hij eens komen zou. Dit moeten we ook in 't fijn vertellen, omdat die reis een keerpunt werd in zijn leven en om te doen zien hoe eenvoudig hij gebleven was, alhoewel dagelijks in betrekking met beroemde kunstenaars.

Wij wachtten hem af, maar hij kwam niet. We ontvingen een briefje dat hij niet verder geraakt was dan tot aan Adeghem en vandaar was moeten terugkeeren naar zijne statie. Maar luistert wat er gebeurd was en dat hij later vertelde:

Hij was te Adeghem afgestapt om dien schoonen toegang tot Maldeghem langs het hospitaal en dat huizeken van Mevrouw Courtmans te zien, maar hij was werkelijk blijven zitten in de herberg van Bollaerts aan de statie te Adeghem. De dochter was bezig het zwijnskot te mesten; maar op zijn binnenkomen liet ze haar werk staan, kwam bij hem en om iets te doen, schreef ze een brief naar hare zuster, die in Gent diende. Hij vroeg haar of ze de secretaris van Bollaert was en zij lachte ne keer,

wat kon haar die vreemde zwikzwak schelen! Hij ook zou een brief schrijven, naar Maldeghem; dienzelfden brief dien wij ontvingen, dat hij niet komen kon. Maar ze hadden maar één kopke. Moeder Bollaert zou om een kopke gaan, en terwijl ze weg was vroeg de vreemde heer aan de dochter of ze kennis had. Neen! En of ze niet met hem zou willen kennis maken? Dat hij ‘chef’ was en dat zij zondag eens zou aan de groote statie zijn te Gent, *dien* tijd. Ze lachte weer daarom, maar dierf het toch niet aan hare moeder zeggen. Ze zei het aan de dochter van den molenaar. Maar geloof dat allemaal, zei ze zelf. - Toe, toe, ge kunt niet weten! zei de gebuurdochter, we zullen samengaan. - Op den stipten tijd waren ze van weerskanten te Gent aanwezig, maar het meisje kende hem niet meer en ze bleven daar draaien. Ziet ge dat 't een spelmaker was! zei nu het molenaarsdochtertje. Gelukkig! hij kreeg ze in de gaten. - Diezelfde week kwamen ze samen bij ons en een maand later waren ze getrouwd.

't Was wel zijn eigen huwelijk, dat hij wilde idealiseeren in zijne nu pas verschenen vertelling... *Door eene Poort*. Floor, een Antwerpsche schilder, komt door een dorp en blijft er haperen door het zien van een oude poort, die hij schilderen wil. Hij schildert er ook de beeltenis van 's burgemeesters dochter, en 't wordt mondgemeen dat hij met die dochter zal trouwen. Zij liet het ten andere zelf verstaan. Maar Floor heeft Wieze gezien, de zuster van den mandenvlechter, een arm en braaf jonk. Luister hoe De Grave den jongen schilder luide doet denken den avond dat hij uit het dorp zou weggaan:

‘Hoe gelukkig zijn ze die bij een huiselijken heerd kunnen gaan neerzitten... - En Floor dacht aan zijne ouders: aan zijnen vader, die onder den laster was bezweken... - Aan zijne moeder, het afsterven van zijne moeder... - Ach, wij gaan voorbij eene rij graven, tot wij aan het onze komen, dat anderen op hunne beurt voorbijgaan, op weg naar het hunne...’ (Dacht De Grave dan

dat hijzelf zoo dicht zijn eigen graf was toen hij dat schreef?)

‘Floor stond op... wreef een steksken te branden en hief het omhoog: daar viel de roode vlam op moeders beeltenis, die hij overal met zich nam... - Alles was weer donker en hij zat weer met den zwarten puntbaard in zijne hand. En hij sloot zijne oogen, en hij zag de blonde Wieze... Hij was recht gesprongen: Heer, gij gaaft en gij naamt... - Wanneer een kind een steentje opneemt, dan weet gij reeds waar het zal vallen... - en gij duldt het licht der lamp, al zendt gij zelf de duisternis over de aarde....

‘Daarom hoop ik op u, Heer, en ik zal vol vertrouwen doen wat gij mij in 't herte steekt...

‘Floor was stil van den vouttrap afgetorden, had Treze ‘tot seffens’ gewenscht, en sloeg den donkeren modderigen weg in, die hem tot Wieze leiden moest...

‘En drij maanden later, op een witgevrozen morgen, stonden Floor en Wieze met Fiel (den mandenmaker) en Liezeken, het pleegkind van een blinde, voor het altaar. En aan den bruidstoet namen verscheidene kunstenaars deel...’

Ook bij De Grave's huwelijk waren kunstenaars aanwezig en wel de Antwerpsche schilder Jeroom Mees, die ook bij zijn ziekbed waakte en hem de oogen sloot...

.....

Wij denken aan die jonge weduwe, en aan die twee, misschien nu reeds drie weesjes, en aan zijn moeder die hij zoo geern zag en die zoo hard met hem had gewrocht. Ze was nu weer alleen.

Wat ze weglegden moet als een droom zijn. Hun geluk was te groot. God moge ze helpen, en voorzeker zullen zijne vrienden, moest het nood doen, het bij dezen vromen wensch niet laten.

Max Storme schrijft me: ‘God liet hem halen. Misschien dat er nog niet veel dichters uit de sperrebosschen in den Hemel zijn.’

Maar er zullen er bijkomen. De Grave's geest zit in die bosschen.

Jongens, die daar langs de velobane kalle stekt en met den tip van uwen kloef een kruise groeft waar de veldwachter vermoord lag en de sparre vildet waar Tiele zoo deerlijk gekeeld werd, jongens, gaat ge haast beginnen ophouden? Hoort ge dat gefluister niet in 't bosch? 't is de stemme van uw vroegeren makker, die u toeroept: ziet naar hooger op; brengt uwen zondag en uwe ledige uren met nuttige en schoone dingen over!...

En kunnen ze het nu zoover niet brengen als De Grave, we wenschen allen toch dat ze er ten minste langer jaren mochten van genieten.

V. DE LILLE

Onuitgegeven verzen van Guido Gezelle

OM nog eens op de slapende botten van den dichter weer te keeren: die '*ontvangene en steeds ongeborene, wachtend immer naar den tijd der volle uitspreekbaarheid*', staan voor ons gelijk de ontworpene, de eene minder, de andere meer volschapene beelden, alle nog in klei, binnen de werkplaats van Gezelle's geest; alle belovend hunne toekomstige verrukkende volmaaktheid, doorheen den schemer van hunne nog onrijpe vormen; over het geheele zweeft de scheppende geest van den meester.

Eene zoo zalige ontdekking is het vinden, onder eenen hoop verwezene en vergetene onnuttigheden, van eene of twee dier slapende bloembotten, vooral wanneer die, al vrij ver ontloken, de barensveerdigheid des dichters heel nabij komen; dan is het vooruitzicht van wat zij eens worden moesten, geen onzeker vermoeden, geen tastend raadsel meer, maar een frischjeugdig doorschijnen, door de halfvolworden bladeren, van de geur- en kleurenweelde die moest openbloeien in de streelende stralen van

's dichters zielezon. Zulke verheugende verrassingen zijn in 't geheel niet zeldzaam voor wie dagelijks door Gezelle's werkwinkel wandelt.

> Hebt compassie, menschen, menschen,
> met de schoone boomen Gods.

Hier staan, de boomen, een boom. Waren 't niet zijne lievelingen? Het deed hem zulk herteleed de boomen te zien te niete gaan, te zien sterven, gelijk van welke dood. Enkel natuurmenschen voelen zulk echt lijden bij het zien vergaan van redelooze of zelfs gevoellooze wezens, waarmede zij zijn opgegroeid: waarbij zij gansch hun leven slijten, en die als een deel van hun zelven zijn geworden; zij kunnen er tranen om laten, gelijk bij 't afsterven van eenen mensch die hun dierbaar was. Zoo zijn sommigen aan dieren gehecht, anderen aan bloemen en zoo had Gezelle de liefde tot de boomen.

Die liefde, ten anderen, had hij mede van zijn vader geërfd; en nog, de boomen zijn 't die voor een groot deel in de schoonheid van de natuur komen, die haar eene honderdvoudige altijd nieuwe aantrekkelijkheid bijbrengen, en Gezelle 's eerste en grootste bewondering was, naast God, voor zijne lieve natuur. Om te oordeelen hoe hij de boomen als vrienden in zijn hert droeg, moet men met hem te lande zijn gegaan, waar hij ze in lange reken zag staan langs de velden; of in den omtrek van de stad, waar uitgelezene boomsoorten de hoven versieren; daar zocht en daar vond hij ze, en ‘'k ga derop dichten’ sprak hij in vervoering. In stad zelve, in zijn eigen huis, waar hij vier vierkante meters grond had die de blauwe lucht zagen, daar kon hij éénen boom zien, éénen grooten kastanjeboom en daar stond hij in 't voorjaar, bij tijden, met een verrekijker, lange stonden het botten van de blaren te bespeuren, hoe de vijfvingerhande kastanjeblaren, traag onder 't warmen van de lentezon ontloken, en mettertijd begonnen hunne vijf vingers omneerewaard te wijzen in hun teeder jong en maagdelijk groen.

Als die liefde dan eens opborrelde en stroomde de

boorden van zijn hert over, dan vond hij de keurigste en zangerigste woorden om ze erin te gieten:

Gij zuipt den morgendauw,
gij zicht de zonnestralen
die uit den hemel blauw
in uwe groenten dalen;
gij zendt de schaduw rond
en laat uw voet omtrent
gerust den noenestond
genieten.
O Boom zoo schoon van naam
als van gedaante schoon.

En op 'nen anderen keer doet hij voort, daar het beeld hem in den kop blijft hangen:

Gij zendt uw schaduw rond
en heet elk wellekom
die met den noenestond
zoekt uwen voet rondom
te rusten, rust, zegt gij;
ik sta en ik zal waken
opdat geen fel getij....
noch zal van verre of bij
geen leed uw hoofd geraken
dus slaap maar slaap....

En later:

dus slaap maar.... st! De wind gezwind
(*en*)[1]
strak, vlerkevlugge opgetreden
(*onvoorziens*)
komt uit den bosch, de wind
vol duistre zwangerheden
het stuift, het waait, het wolkt, het zwart
het wentelt al deureen
en seffens heel bevolkt
met bergen groot en kleen
staat 't luchtruim....

(1) De varianten zijn van den dichter zelve.

Zijn die verzen misschien eene eerste opvatting van zijne latere stukken, zooals ‘Zegepraal’[1] of ‘Buigen of bersten’[2] of ‘Windtocht’[3] en zouden wij hier weer voor een voorbeeld staan als dat aangehaald door Dr J. Verriest in zijn ‘Woord en beeld bij Gezelle’ aangaande de boschreuken en het nachtegalenlied? Immers zijn de papieren die ik afschrijf van 's dichters oudste en de stukken uit ‘laatste verzen’ dagteekenen van 1897 en later.

Elders nog zingt hij voort van den boom:

> Hoe schoone staat gij daar
> gebouwd als op uw zelven
> gij edele steunpilaar
> der wijde wolkgewelven
> o boom, wat schoone naam,
> met ruwheid rond uw borst
> en vroomheid binnen u
> gegroeide plantenborst *(korst?)*
> hij kraakt nen langen keer
> en geeselt in zijn storten
> de zachte moeder aarde
> den grond van zijn geborten
> mijn kist misschien o boom
> wat lessen speelt gij mij....

Zoo werden dan die eerste schetsen, die opwellingen van een geweldig gevoel, verzameld en van kante gelegd. Zoo werden ze vergeten voor nieuwe aandoeningen of bloeiden open jaren later in één of meer stukken met al de pracht die de dichter, alsdan in zijn volle sterkte, hun in woord en vers kon bijzetten.

CAES. GEZELLE

Kortrijk, O.L.V. Lichtmis, 1903

(1) *Laatste verzen*, bl. 51.
(2) *Ibid*., bl. 65.
(3) *Ibid*., bl. 102.

Mingelmaren

Langrenus

MICHIEL Floris van Langren, ster- en rekenkundige aan 't hof van Albrecht, onzen aartshertog, en later van Filip den IV^{den}, Spanje's koning, te Antwerpen (naar sommiger meening) geboren, stierf te Brussel het jaar 1675.

Naar een levensbericht in de '*Bulletins de l' Académie royale des sciences, des lettres et des beaux-arts de Belgique*.' Tome XIX, IIIe partie, 1852, p. 411, - 'il écrivait de préférence en langue flamande, dialecte brabançon; il écrivait aussi, et très-correctement, dans les langues française, espagnole et latine.'

Over dezen Vlaamschen geleerde verscheen in 1901 in de '*Bibliotheca mathematica. Zeitschrift für Geschifte der Mathematischen Wissenschaften*' eene bijdrage van Wislicenus: *Uber die Mondkarten des Langrenus* en in de '*Revue des Questions Scientifiques*' - 3me série, Tome III, 20 Janvier 1903, blz. 335, lezen we daarover eene doordachte beoordeeling geschreven door Pater H. Bosmans, van 't Gezelschap van Jezus.

Te gelijk vergast ons de Eerweerde Schrijver op: '*Deux documents sur la profession de géomètre-arpenteur dans les Pays-Bas au XVIIe siècle*.' De eerste oorkonde is een eigenhandig geschrift van Van Langren.

UIT de *Gazette van Brugge*, 14-1-1903: 'Niets is zoo aangenaam onder de baan als land en lieden op te merken, en daar is zooveel schoons, zooveel merkweerdigs in ons eigenaardig West-Vlaanderen waar te nemen.

Neemt de menschen, bij voorbeeld. De eenen hebben een lang en scherp aangezicht, blond haar en blauwe oogen. De anderen hebben een rond wezen. Hun haar is min of meer zwart; hunne oogen zijn grauw of hazelnootkleurig.

Wat beteekent dat onderscheid, dat men gadeslaat?

Hetgeen wij daar beschrijven: die gedaante van het hoofd, die kleur van haar en oogen zijn vaste en blijvende kenmerken van menschenrassen.

Wij besluiten daaruit, dat wij hier in Vlaanderen de vertegenwoordigers van twee rassen voor ons hebben. Alle menschen vertoonen die zuivere en vereenigde kenmerken niet; maar in Vlaanderen komt men toch vele zuivere typen van de twee rassen tegen.

Het blond ras is het *Noordsch* ras. Wij meenden vroeger, dat dit het *Germaansch* ras was. Wij verkeerden in dwaling; de Germanen zijn gemengd; men heeft blonde en bruine Germanen.

Het tweede ras is het *Alpisch* ras, dat van de Alpen is uitgezwarmd en bij dit hooggebergte zijn middenpunt heeft.

Er bestaat nog een derde ras in Europa, dat bij ons niet te zien is. Het woont bij de Middellandsche zee, waar de menschen een lang

hoofd, pikzwart haar en pikzwarte oogen hebben. Dit is het *Middellandsch* ras.

Picard, in zijn tooneelspel *Jericho*, vertoont ons de Joden in strijd met het *Arisch* ras in Europa.

De meening van Picard is verouderd. We zullen misschien den eenen of anderen onzer lezers verbazen met te zeggen dat het Arisch ras enkel in de verbeelding der geleerden bestaat.

Bijna al de volkeren van Europa en eenige volkeren van Azia spreken talen die onder elkander verwant zijn en de Indogermaansche of Arische talen genoemd worden.

Van de eenheid van den taalboom ging men over tot de eenheid van den familieboom, tot de eenheid van afstamming.

Nu begint men scherper te kijken en men wordt gewaar, dat de taal geen kenmerk is van stamverwantschap; talen en gebruiken gaan over van het eene volk tot het andere; lichamelijke kenteekens alleen zijn een blijvend merkteeken van een menschelijk ras.

Picard is op de hoogte van de wetenschap niet, als hij nu nog van een *Arisch* ras komt gewagen.

Het is klaar, dat alle menschen afstammen van Adam en Eva; maar de invloed van het midden door den mensch bewoond, en andere oorzaken, welke men niet kent, hebben het menschelijk geslacht in onderscheidene rassen verdeeld. Dat is een leerpunt, dat men niet enkel in de boeken, maar dagelijks ook al wandelend kan gadeslaan.'

Uit Rome

OP herhaald aandringen van 't bestuur der *Arcadia*, gaf Dom Lorenzo Janssens, den 18^{n} in Nieuwjaarmaand, een tweede voordracht over '*De Vlaamsche Kunst*' en namelijk over *Rubens*.

's Anderen daags lazen we erover 't verslag in 'La Voce della Veritá' een der voornaamste katholieke Roomsche dagbladen: 'Met ware Vlaamsche verven maalde spreker het leven af van den gevierden Rubens en ging hem na in zijne heerlijke loopbaan te Venetië, Genua, Rome, Parijs, Londen, Antwerpen. In hem deed hij den machtigen kunstenaar, den verdienstvollen staatkundige, den oprechten katholiek uitschijnen. Volgde een onderzoek van 's meesters werken in krachtige bewoording aanschouwelijk gemaakt.'

Ook de 'Osservatore Romano', het blad van 't Pauslijk Hof, na eene uitweiding over de kunstrede, zei ten slotte: 'De vergadering zoo uitgezocht als talrijk, vereerd met de tegenwoordigheid van Zijn Hoogw. Mgr. Marinangeli, Patriark van Alexandrië, betuigde door warme toejuichingen hare hoogste voldoening aan den welbekenden redenaar, die in twee voordrachten een denkbeeld gegeven had van de hooge weerde der Vlaamsche kunst.'

REMO

[Nummer 5]

Lanceloot Blondeel

(Vervolg op bladz. 52)

HETZELFDE kunt ge bestatigen in de andere schilderijen (t^{kn} 292, 293, 308).

Op t^{k} 292 is St Lucas bezig met de Moedermaagd en het Kind Jezus te schilderen.

Op t^{k} 293 rechts van O.L.V. staat St Lucas weer; in de linkere hand draagt hij haar afbeeldsel. Wat hij schilderde (t^{k} 292) ter hare eer schijnt hij hier haar op te dragen. De gelijkenis van wezen en kleederen (groen kleed en purper mantel) van Sint Lucas op de twee schilderijen is treffend. Daar heeft de schilder tweemaal zijne eigene beeltenis afgemaald.

Personen en kleederen zijn doorgaans redelijk goed uitgebeeld. Over 't algemeene dof van verven (b.v.t^{kn} 292, 293, St Lucas), enkele malen schitterend en van allerhande kleuren - toch niet altijd even wel harmonisch samenspelend (b.v.t^{k} 308 St Joris, t^{k} 290 de H. Margareta).

De wezens ontbreekt het meest aan edelheid en gevoeligheid. Ze zijn niet welsprekend, ze verheffen niet. Een der schoonste personen is, mijn dunkens, Margareta Metteneye t^{k} 290, terwijl hare patrones de H. Margareta het minst van allen gelukt is. Inderdaad, ze schijnt ver van eene heilige te zijn. Uitwendig ievers eene heidensche godin of erger nog.

Op t^{k} 291, zijn vele wezens nagemaakt volgens Raphaël(1) Blondeels landschappen zijn opmerkensweerdig, breed en plaatsvol. Het vergezicht is diep en volmaakt.

Zoo vindt ge op t^{k} 291 een berg en rotsachtig landschap, een zee vol schepen en in de verre verte een stad.

Op t^{k} 293 insgelijks een prachtig landschap, daarin het oog vervallene puinhopen ontwaart.

Op t^{k} 384 (?) weêral puinen op den achtergrond.

Die uitleg weze hier genoeg om Lanceloot Blondeel een weinig in 't licht te stellen en wat meer te doen kennen. Niet dat we hem hooger dan weerde schatten; we ver-

(1) Is dat nastreven der Italiaansche renaissance een stellig bewijs dat Lanceloot Blondeel naar Italië reisde? - In 't geheel niet. Gemakkelijk kon de schilder zulke versieringen, zulke wezens gezien hebben in teekeningen, beelden, kunstwerken uit Italië voortkomende. Op het einde der XVe eeuw waren er te Brugge ook Italiaansche kunstwerkers (Zie *Congrès archéologique et historique*, Bruges. 1902, compte rendu, bl. 64). Wat meer is: in al zijne bouwkundige versieringen volgt Lanceloot de Italiaanschen niet slavelijk na. Van hetgeen hij zag ('k weet niet waar) miek hij gebruik; maar toch teekende hij volgens eigen gedacht en rijke verbeelding.

Toch houdt M. Weale staande dat Lanceloot Blondeel Italië bezocht. 't Ware aangenaam te weten of de geleerde kunstkenner daarvoor andere redenen heeft. (*Le Beffroi*, I, 1863, bl. 11. 'Albert Cornelis.... ne se laissait pas trop séduire par le style que le versatile Lanceloot Blondeel avait, *à son retour de l' Italië*, mis en vogue à Bruges....'). En wanneer zou hij naar Italië getrokken zijn? Voordat hij naar Brugge kwam? - (WEALE in *The Portfolio* N° 24 Dec. 1895, Gerard David, p. 6. 'Lanceloot Blondeel was a native of Poperinghe, *who settled in Bruges on his return from Italy*').
Dat valt moeilijk te aanveerden, als men denkt dat Lanceloot Blondeel (die eerst het metsersambacht uitoefende) reeds aan *23 jaar* te Brugge lid was der schildersgilde. Hij zou wel jong moeten beginnen metsen hebben, wel gauw er mee opgehouden hebben, *wel vroeg naar Italië getrokken zijn*, om dan, *nog zoo jong*, te Brugge aan te landen. Vgl. SIRET, *ald*. en vgl. 528.

kiezen de oude kerstene gothieken boven de volgelingen der heidensche herboorte. Hier wilden we alleenlijk den keizer geven wat des keizers is[1]

***

Eindelijk was Blondeel nog een vernuftige waterkruidkundige. Diep moet hij geleerd hebben, ernstig overlegd en lang onderzocht, om, in hetgeen hij voor den dag bracht, zoo wijs te handelen en zijnen tijd eeuwen vóór te zijn[2].

Brugge, de groote handelsstad verviel; de oude *Swene*, langs waar uit Noord en Zuid ontelbare schepen kwamen binnen gevaren, verzandde[3].

(1) VASARI spreekt met lof over Lanceloot Blondeel om reden dat hij zoowel slaagde in 't afschilderen van brandklaarten in duisteren nacht. (SIRET, *ald.*, Coll. 528).
SIRET, *aldaar*, vgl. 528-529, beweert dat Lanceloot Blondeel - te zamen met Jan Schoreel - Van Eyck's Aanbidding herstelde in 1550. Dat werk zou hij zorgvuldig en allerbest afgedaan hebben.
GUICCIARDINI, *Description de touts les Pais-Bas*, Anvers, 1582, fol. 151: 'Simon Beninc excellent enlumineur en vermillon, comme aussi Gerard (Geeraard David) se feit cognoistre des premiers à enluminer; et Lancelot merveilleux à représenter par la painture vn feu au vif et naturel, tel que fut le saccagement et ambrazemet de Troye: et tous ces trois estoyet natifs de Bruges.'

(2) Een grillig man (un homme très versatile) zegt WEALE, (*Catalogue de l' Exposition des Primitifs*), die schijnt weinig Blondeel genegen te zijn. (Zie ook *Le Beffroi*, I, p. 11).
Grillig, in dien zin dat hij veel dingen van verschillenden aard uitwrocht, - ja, maar, wat ook onloochenbaar is, 't is dat hetgene waarop hij hem toelegde meesterlijk gemaakt werd. Daarom noemen wij hem liever: een kunstenaar, een vernuftig man.
Vgl. GILLIODTS, *Bruges port de mer*, bl. 182: 'On ne le connaissait jusque là que par ses gravures sur bois et ses tableaux.... Les dessins de la cheminée du Franc lui acquirent une renommée soutenue jusqu'à nos jours.... Mais ce qui devait mettre le comble à sa renommée et qui resta si longtemps dans l'oubli, ce fut la conception du nouveau Port de Bruges, qui attache à sa couronne d'artiste le splendide fleuron de l'ingénieur.'

(3) Daarover, zie GILLIODTS, *Bruges Port de Mer*, 1895, bijzonderlijk bl. 182 en vlg. - GILLIODTS, *Bruges ancienne et moderne*, 1890. bl. 51. Bij dat werk is Lanceloot 's plan gevoegd. - Vgl. DUCLOS. *Bruges en un jour*, bl. 1400. - *Biekorf*, V, bl. 377. - *Compagnie des Installation maritimes de Bruges*. '*Le Port d'Escale et le Port intérieur de Bruges*, 1898, p. 13.'

Wat men ook beraamde of deed, niets kon helpen; nochtans ontbraken de verbeteringsontwerpen niet. Van der Meersch en Gomaer brachten de hunne bij. Maar de groote misslag van dien tijd bestond hierin, dat men steeds de oude haven herstellen wilde; men kon of wilde niet verstaan dat langs den kant van Cadzant, Biervliet en Sluis voor Brugge geene hoop meer was op redding.

Lanceloot Blondeel had den toestand begrepen en bracht voor den dag een nieuw en grootsch ontwerp met al de noodige uitlegging en verdediging er bij. Volgens hem moest men de oude Swene verlaten en op de hoogte van Heyst, daar waar de diepste zeegronden waren, een nieuwe haven maken.

Bachten de reede wilde hij eene overgroote schuilhaven laten delven, een uitgestrektheid beslaande van 400 Hect. De voorhaven zoude met Brugge verbonden zijn door een breede vaart zoo recht mogelijk getrokken.

Zijn Lanceloot 's schriften daarover verloren gegaan, gelukkiglijk heeft stads handvestwaarder het grootsche plan wedergevonden.

't Was te machtig en te schoon, zijne eeuw te verre vóór. Men verkoos Gomaer 's ontwerp dat, gelijk alle voorgaande, kwalijk uitviel.

De toekomst leerde hoe Blondeel gelijk had, en heden staan de geleerden en waterbouwkundigen in bewondering voor den miskenden Lanceloot, wiens ontwerp in menig deel zoo wonderwel gelijkt op dat van wijlen Vrijheer de Maere d'Aertrycke, hetgene men nu, mits eenige veranderingen, te Zee-Brugge aan 't voltooien is.

Over Lanceloot Blondeel meenen we genoeg geschreven te hebben. Mocht hij wat meer door de Vlamingen en de Bruggelingen gekend en gewaardeerd worden. Hij is ons aller eerbied en hoogachting weerdig.

J.B. DUGARDYN

Dier Rijmdichten van Guido Gezelle
voor Nieuwjaar- en Feestdagwensch van de Bosseniers[1] *te Kortrijk, aan hunnen Bestierder Eerw. H.A.D.J.*

I. - Nieuwjaar 1890.

Het jaar is nogmaals nieuw, Bestierder van de Bosse,
en 't spint al wederom zijn dagelijksche klosse
van tijddraad, elkend' een ten dienste die nog leeft,
en van t'ontleven geen bepaald beschik en heeft.
Ei! sponne 't niet, gelijk 't voorleden jaar, och armen,
'nen draad van tranen wêer, en redens om te kannen
op 't deerlijk hoofdverlies van heel dees groote stad,
die, in zoo korten tijd, twêe doode Dekens had!
Ach! sponne 't geen verdriet, van nog nen keer te moeten,
Bestierder lief, u zien met omgekeerde voeten
vertijk'len al met eens, en ons wéér onbestierd
verlaten, die zoo versch nog maar zijt ingevierd!
Ach! sponne 't... maar wat helpt ons 't jaar te leeren spinnen!
Het kan zijn ambacht wel, en 't zal algauw beginnen
te knippen 't draadjen af van die, vol herte en vier,
nu schijnen haar en daar niet dood te rekken schier!
Wat help'et dat men komt U 't zalig Nieuwjaar bieden
gerijmd of ongerijmd!... Gods wille zal geschieden
met iedereen van ons, 't en is geen twijfel aan;
maar dat, terwijl gij leeft en hier aan 't roer blijft staan,
God alles U verleen' dat goed is bij de menschen,
dat komen wij vandaag rechtzinniglijk U wenschen;
en, is er iet dat ons is doenbaar opdat U
het leven zoete zij en zalig, hoort het nu
beloofd in aller naam en plechtig uitgesproken:
'Wij zullen 't doen, of moest... een been erbij gebroken!
Zoo, heer Bestierder, wilt gij ons een gunste doen,
aanveerd, zoo bidden wij, tot slot van dit sermoen,
de zekerheid als dat wij zijn van Uw Eerweerde
de beste 'Bosseniers' en dienaars op der eerde.

Tot Korterijk gedaan, gedicht en opgesteld
den eersten dag van 't jaar dat achttienhonderd telt
en 't negentig derbij. 't Is uit. - God wille ons geven
een zalig Nieuwejaar!... Zegt 'Amen' al die 't leven.

(1) *Bosseniers*=Xaverianen, te Kortrijk, die hunne gildezaal hadden in de oude '*Bosse*', Wijngaardstraat - waar vroeger de Schuttersmaatschappij.

II. - Feestdagwensch 1890
Eerweerde Heer Bestierder,

In 't kruis is onze hoop
gesteld, en ook deswegen
wordt u een dankbaar kruis[1]
eerbiedig opgedregen,
omdat 't uw feestdag is:
daarmêe is 't ál gezeid,
want wonder is 't bedied
dat in het kruise leit.
Door 't kruis is ons geluk,
in 's Heeren dood geboren;
door 't kruis is ons een deel
van 't Hemelrijk geschoren.
Het kruis, van aan den doop
tot in het graf, verzelt
den mensch, en houdt hem vrij
van Satans boos geweld.
Het kruise teekent al
uw priesterlijke werken;
het kruis staat hier en daar
op kroonen en op zerken.
Het kruis, van 's morgens vroeg,
is 't wapen en de vlag
waaronder elk ende een
den strijd betrouwen mag.
Het kruis heeft deze zaal
van eersten afgemeten;
het heeft te venstren uit
en op het dak gezeten;
het heeft ons huis gewijd
en 't wijdt ons altemaal
die christenmenschen zijn
van hert én mond én taal.
Ja, niemand onder ons
of, nu en dan verlegen,
komt hij, 't zij vroeg of laat
verdriet en kruisen tegen;
en, als hij één ontloopt,
wel twintig zijn er die
'k den blooden in 't gemoet
kruisvluchtig komen zie.
't En geeft niet! 't kruis betaamt
kloekmoedig aangenomen,
gedregen tot wanneer
ons God zal tegenkomen
en zeggen: Wellekom,
o christen, in mijn huis,
doet open 't hemelsch hof,
de sleuter is het kruis! -
Wat kond'er priester Gods,
Bestierder van ons allen,
Wat kond'er beter zyn

(1) De feestdaggifte was een schoon kruisbeeld.

of u zoo wel bevallen
als hooren zeggen, en
dat in ons eigen huis:
‘Mijnheer, wij wenschen u
geluk,: aanveerdt het kruis!
Aanveerdt het, zoo wij 't U
vereend van herten, bieden:
de gifte is..... kleéne niet
maar groót in haar bedieden;
en even groot zoo is
de jonste, dat is waar:
‘Proficiat’, Mijnheer,
en tot het naaste jaar!

Kortrijk, 2^{n} Oogst 1890, op Sint-Alfonsusdag.

III. - Nieuwjaar 1891
***Eerweerde Heer Bestierder*,**

Veel menschen verlangen
om welvaart te vangen
naar 't komende jaar;
Ze zeggen, de dwazen:
‘Nu zullen de bazen
het volk altegaar,
met stemrecht gewapend,
vijffrankstikken rapend
en rijke doen zijn;
nu komt er een ende
aan ziekte en ellende
aan armoe en pijn!’

't Zijn zeggende woorden,
en velen die 't hoorden
gelooven daaraan:
Ze zullen 't, de blinden,
in 't korte ondervinden
met schoûrke te staan
voor slimme kalanten
die zoeken en zanten
naar eigen profijt,
en die, met te liegen
en 't volk te bedriegen,
gelukken altijd!
Bestierder der Bosse,
ze slachten den Vosse,
die druiven zag staan
en zei: ‘Wel och Heere!
‘'k en hebbe geen leere
‘'k en kan der niet aan!’
Wien zou het niet leed zijn
te moeten gereed zijn
om onder den voet
te staan, en die heeren
te dienen voor leeren
als 't geld krijgen doet!
- Gij ziet, onze Herder,
- die wijs zijt - veel verder
als al dat gespuis,
en zegt: ‘Bossenieren,
‘als 't roepen en tieren
‘te doen is, blijft t'huis!’
Geluk en lang leven
wil God u dan geven
om altijd met vlijt,
navolgens uw' krachten,
met ons te betrachten
den beteren tijd;
op God te betrouwen,
den duivel te schouwen,
't zij hoe hij vermomd
ons wilt komen leeren
naar hèm ons bekeeren
en worden verdomd.
Het jaar mag er wezen:
Verleene 't nadezen
ons menig jaar nog
verzet in de Bosse;
en ‘foei zij den Vosse
met al zijn bedrog!’

‘DE BOSSENIEREN’

IV. - Feestdagwensch 1891.

Op den blijden naamdag van E.H. Alfons De Jaegher, Beleeder van 't genootschap der Bosseniers te Kortrijk. - 2 Oest 1891.

De Paus, die hooge zit en verre ziet te zamen,
wilde onlangs iedereen tot weerbaarheid bekwamen,
en waap'nen geestelijk om 't helsche woelserpent
te temmen dat den vrêe van heel de wereld schendt.
Hij schreef in eenen brief een lange en vaste reden
van 't geen d'Apostels ons vanouds gelooven deden
in Christus'naam, van 't geen de wereld tot nu toe
gered heeft, - die eilaas wordt 's Redders hulpe moê!
- De mensch is God, zei hij, zijn eigen zelven schuldig;
geheel en gansch behoort hij God, hoe menigvuldig
de kracht zij van zijn doen en laten; onderdaan
moet hij den Schepper, God, voor ál ten dienste staan,
bereid om 't hooge doel, dat God hem kwam bepalen,
na zijnen stervensdag onsterfljk in te halen.
De mensch, de menschheid, moet, dat God wilt willende, al
volbrengen dat hem God daartoe gebieden zal.

Zóó kan de wereld staan, zóó kan het menschdom leven,
niet anders; en dat God den mensch heeft vrijgegeven
dat blijft Gods eigendom; de mensch is pachter van
al 't geen hij hier bezit of ooit bezitten kan.
Getrouwd en kan hij niet - noch 't zij door welke banden
vereend tot maatschappij - Gods vaderlijke handen
ontsnappen; zonder God, of ware 't een miljoen
van menschen die vereend hun krachten samendoen,
't en kan geen maatschappij bestaan. Vergeefsche woorden
zijn 't die wij nu en dan daartegen spreken hoorden;
aan God is 't laatste woord en zijn gezant op aard'
in al die strijdigheid voor eeuwig voorbewaard. -
Dat hebt gij ons geleerd, Eerweerde, en menigmalen
verstonden wij door u die groote hemeltalen,
die klinken dweers door al dat, vrij maar valsch gestemd,
het volk Gods eigen woord en ware leer ontvremdt!
Wij steunen vaster op die katechismusreden
als op des werelds oude en nieuwe listigheden,
die, duizendmaal gedrukt en overal verspreid,
de menschen dalen doen in hunne onwetendheid.
Oh, ging het overal zoo hier! Verstonden ze allen
hetgene uit uwen mond komt in ons hert gevallen,
hoe menig huisgezin bleef voor den dool bewaard,
hoe menig schamel man zijn eere en deugd gespaard!
Maar neen, ze 'n willen niet; ze zullen en ze moeten,
na Satan 's boozen lust, hun booze lusten boeten,
en spannen mêe met hem, om al dat waarheid is
te smooren in den nacht van 's werelds duisternis.
Eilaas, vergeefs getaald, geteekend en geropen,
ze gaan den afgrond in die, voor hun voeten open,
't verloren wee verwacht voor hunne ellendigheid!
- Maar wij, - weerom zij 't U met eere en dank gezeid -
wij steunen vaste op U en 't geen, door U gesproken,
ons vrij houdt van 't geweld dier goddelooze spoken
die onzen weg bestaan, en dreegen te allen kant
de kerk, het huisgezin, het volk en 't vaderland!
Een schoonen naam heeft men die dwinglandij gegeven,
dat kettersch wangedrocht, bestemd om alle leven,
om al dat eerbaar is en deugd verwekken kan
te dempen! Schoonen naam! Het herte walgt ervan
wanneer, het masker af, de afgrijslijk snoode leden
dier volksverraderije in 't helder daglicht treden!
'Vooruit'! Vaart weg, te naar te naar en komt ons niet,
gij die de leugentaal bij volle beken giet;
en durft het vlaamsche volk toch, in die schoone streken
waar Kortrijk 't hoofd van is, geen franche leugens prêeken!
'Vooruit', de Vlaamsche Leeuw, hier vorsten meester, heeft
van Kortrijk weggevaagd al die met valschheid leeft;
al die geluk belooft, en 't volk in 't net gevangen
wilt als een helschen roof aan zijnen wagen hangen

en voeren, eere en deugd zoo tale en zeden kwijt,
tot waar hij 't afgebeuld in schade en schanden smijt.
‘Vooruit’! de grenzen af! en loopt op and're palen
vereerders voor uw valsche en dwaze apostels halen;
terwijl wij, vrij en vrank, den feestdag vieren van
den afgezant van Hem daar niemand aan en kan,
des Priesters die van God als vredebô gezonden
onz' herten heeft gezocht en in Gods naam gevonden;
voor wien onz' dankbaarheid, op Sint Alfonsusdag,
den Heere bidt dat hij nog lange ons leiden mag.

Zij en Ze

IN *Biekorf*, 1903, blz. 16, heet het van een overleden jongedochter:

Zij hoopte op U tot in de dood,
o God der Hopeloozen,
Hoewel haar de aarde niets en bood
Als doornen zonder roozen.

Wij voor ons zouden hier liever zetten:

Ze hoopte op U .....

Immers, al worden *zij* en *ze* beide gebruikt én als 1ste nv. vr. enkelv. én als 1ste nv. meerv. voor de drie geslachten, toch maakt de levende taal zoowel in 't Noorden als in 't Zuiden een scherp onderscheid tusschen die twee woordgedaanten.

Wanneer iemand *zegt*: ‘zij hoopte’, dan valt de nadruk op het voornaamwoord, met of zonder nadruk op het werkwoord. Integendeel bij ‘ze hoopte’ valt de nadruk uitsluitend op het werkwoord. Het eerste zou in 't Latijn luiden: ‘Ipsa sperabat’. Het tweede beantwoordt aan: ‘sperabat’.

En dat hier dit laatste bedoeld was, blijkt o.a. uit hetgeen wat verder te lezen staat:

Zij volgde, als trouwe dienares,
Germana's schoone deugden;

waar ‘zij volgde’ ongetwijfeld den zin heeft van ‘ze volgde’.

Heel hetzelfde verschil valt waar te nemen tusschen *wij* en *we, gij* en *ge*.

'Dicimus' - aldus A.W. Stellwagen, in *De levende Taal*, gedrukt bij J.B. Wolters, te Groningen, in 1895, blz. 233 - '*dicimus, we* zeggen: de persoon, niet de hoedanigheid, doet hier iets af; maar *nos dicimus* is geheel iets anders; *wij* zeggen, dat is of 1°/ *wij*, met nadruk: *wij*, welke in die of die betrekking zijn; 2°/ met tegenstelling: wij, *niet* gij, hij, zeggen'.

De verzwakte woordgedaanten *ze, we, ge*, komen sedert eeuwen in de boektaal voor, al werden de andere verre het meest gebruikt.

1°/ *Ze* staat b.v.

In het bekende lied 'Van twee conincskinderen', uit de jaren 1400:

> Och moeder, seide*se*, moeder,
> Mijn hooftjen doet mijnder so wee!
> Mocht icker een wijle gaen wandelen,
> Gaen wandelen langhes de see!
>
> Och visscher, seide*se*, visscher,
> Mijn vaders visscherkijn,
> Gy soudt er voor my eens visschen:
> Het sal u ghelonet sijn!

In 't 'Leven van Sinte Christina', begin van 1400.

> So stont op de ionfrouwe fijn,
> voer middernacht, en ginc in die wustine
> daer*se* groet geringhe (begeering) hadde te sine.

[(r. 1676-78).

'De Keure van Hazebroek van 1336', uitgegeven door Edw. Gailliard bij Siffer te Gent, begint aldus:

Dit siin de coeren vander marct van Hasebrouc.... Ende sceipen moghen telken dinghe daghe beiteren alle die pointen die*se* willen.

'Van den Levene Ons Heren', van omstreeks 1250, zegt over de verdoemden in de hel (z. Bloemlezing van Verwijs, 1873, II, 24):

> Nu wallen*se* in dat pec ewelike,
> Dan baden*se* in die coude beke.

In den ‘Roman der Lorreinen’, van vóór 1250, lees ik (z. bovengemelde Bloeml. I, 35):

> Si hadde Gode tote noch ontsien,
> Maer nu soud*se* laten gescien
> Wat haer herte riede hare.
> .....
> Tote middernacht lach si,
> Doe stont*se* op, geloves mi,
> .....
> Want nimmermeer en heef*se* wille
> Weder te keerne, lude ocht stille.

't Verdient nochtans opmerking, dat ‘*se*’ nooit de zinsnede inleidt, maar na een werkw. of een voornaamw. of een voegw. of een bijw. komt, waartegen het aanleunt, hetzij het eraan vastgehecht is of niet. Wel vindt ge in 't Middeldietsch ‘hooptese’, ‘hoopte se’, maar nooit, zoover ik weet, aan 't begin van de zinsnede ‘se hoopte’. Voor dit laatste staat er: ‘*si* hoopte’, ‘*soe* hoopte’. Dat ‘*se* hoopte’ ook in de *spreek*taal tot de laatste jaren van 't Middeldietsch, d.i. tot omstreeks 1500, onbekend zou gebleven zijn, is echter daarmee niet bewezen.

2°/ *We* wordt al in 't Middeldietsch aangetroffen. Z. Van Helten, Mul. Sprkk., blz. 51.

3°/ *Ge*, zegt Verdam in zijn Mnl. Wrdb. op *gi*, schijnt in de Middeldietsche boektaal nog niet voor te komen.

Dat het evenwel in de *spreek*taal bestond, dunkt mij hoogst waarschijnlijk. 'k Vind het immers alree in een uittreksel uit het ‘Esbattement van den visscher’, een kluchtspel door den Bruggeling Cornelis Everaert omstreeks 1530 in 't licht gegeven (Z. Gesch. der Nederl. Letteren door W. Everts, blz. 121):

> Dat wy budtkins vinghen twaere proffijt;
> Meughelic winnynghe zal op ons daken.
> Cont ghy morghen in tijds ter maerct gheraeken,
> Veruytsme, en *ge* van elc budt een grootken hebt.

Bij Vondel (1587-1679) zijn de verzwakte woordgedaanten *ze, we, ge*, schier op elke bladzijde voorhanden, B.v. in

zijn voorbericht aan ‘Lucifer’, van 't jaar 1654, hebt ge ze alle drie:

‘...Het tooneel en de personagiën zijn zeker zoodanig, en zoo heerlijk, dat *ze* eenen heerlijker stijl vereischen en hooger laarzen, dan ik haar weet aan te trekken.... Izaias roept: O Lucifer, die vroeg opgingt, hoe zijt *ge* ter aarde geploft!... Doch om de kunstgenooten niet op te houden, zullen *we* ons met drie plaatsen genoegen... Want een iegelijk, zeît hij (Augustinus), die zijn eige grootschheid bemint, benijdt zijns gelijken, naardien *ze* met hem gelijk staan; of benijdt zijnen minder, opdat die hem niet gelijk werde; of die grooter zijn dan hij, omdat *ze* boven hem staan...’ (Allard's uitg. II, 79).

En bij Vondel kan ‘ze’, inzonderheid vóór een klinker, in de zinsnede ook vooropgaan. B.v.

> *Ze* omhelsde een beter lot (Allard's uitg. I, 327[1]).
> *Z'*is niet gesteld om uit te komen (*ald*. I, 443[1]).
> *Z'*ontkent al 'tgeen ontkend wordt (*ald*. I, 569[1]).
> *Z'*heeft Pyrrhus achter haar (*ald*. I, 185[2]).

Eertijds was in de spreektaal het verschil tusschen *zij, wij, dij* eenerzijds, en *ze, we, ge* anderzijds, ongetwijfeld niet zoo duidelijk en niet zoo algemeen gevoeld als hedendaags. Tot in deze laatste jaren werden ze in de boektaal, die overigens in hooger mate behoudend is als de spreektaal, meestendeels door elkander gebruikt. Tegenwoordig is de strekking vrij algemeen, om, zooals Stellwagen in zijn bovengemeld werk aanraadt, ook in de boektaal dat scherp onderscheid nauwkeurig in acht te nemen. De taal kan er enkel bij winnen, me dunkt.

Iets dergelijks geldt van de woorden: ‘een’, ‘mijn’, ‘zijn’, waarvan zooniet de spelling, dan toch de uitspraak heel anders is naarmate die woorden al of niet met nadruk of tegenstelling gebezigd worden. In 't eerste geval zet men gewoonlijk, b.v.: één vader, *mijn* vader, *zijn* vader. In 't ander geval eenvoudig: een vader, mijn vader, zijn vader. Dit laatste zal elk goed lezer uitspreken alsof er stond: 'n vader, m'n vader, z'n vader. Sommigen zelfs

zetten het zoo; doch ze hebben tot nogtoe weinig volgelingen.

Van *me*, dat sedert eeuwen in de boektaal voorkomt als verzwakte gedaante van *mij* kan niet heelemaal hetzelfde gezegd. Of er veel gewesten zijn, waar de spreektaal die twee gedaanten scherp uiteenhoudt, is mij onbekend. Maar wel weet ik, dat sommige streekspraken ‘me’ in dien zin *niet* gebruiken; ze zeggen altijd ‘mij’, zoowel zonder als met nadruk.

Om te eindigen moet hier nog een opmerking bijgevoegd aangaande het voornaamwoord ‘ze’.

Dit woord geldt dus, zooals we gezien hebben, als *eerste* naamval zonder nadruk, in 't enkelvoud voor 't vrouwelijk en in 't meervoud voor alle geslachten.

Daarenboven heeft het altijd gegolden en geldt nog hedendaags als *vierde* naamval zonder nadruk, in 't enkelv. voor 't vrouwelijk en in 't meerv. voor alle geslachten. B.v. ‘Ik zag ze’ (t.w. die moeder; die menschen).

Ook als *derde* naamval zonder nadruk, in 't enkelv. voor 't vrouwelijk en in 't meerv. voor alle geslachten, wordt het in de volkstaal somwijlen aangewend. B.v. ‘Hij heeft ze twee frank gegeven’ (t.w. aan die moeder; aan die menschen).

En dit laatste is geen gewestspraak, maar algemeene taal. Vgl. *Waasch Idioticon* door Am. Joos, blz. 30; *Antwerpsch Idioticon* door Cornelissen en Vervliet, blz. 68; *Algemeen Vlaamsch Idioticon* door Schuermans, blz. 878; *Voorstellen tot vereenvoudiging* (Zwolle, Tjeenk Willinck, 1893) blz. 11. ‘In de gemeenzame taal’ - zegt Brill, Nederl. spraakleer (Leiden, 1871) I, blz. 238 - ‘bezigt men van zaken, die door een onzijdig voornaamwoord zijn uitgedrukt, in den datief veelal *het* in het enkel- en *ze* in het meervoud, bij welke accusatiefsvormen men dan het voorzetsel *aan* verstaat; bij voorbeeld van één meer boeken sprekend: *ik heb het* of *ze een andere plaats in mijne kast gegeven*. Zoo gebruikt men ook ze voor den datief vrouwelijk enkelvoud, en voor den datief mannelijk en vrouwelijk meervoud.’

Het is bovendien heel oude taal. Reeds in middeleeuwsche boeken komt het voor, en wordt bij Vondel herhaaldelijk aangetroffen. B.v. in ‘Lucifer’, 1ste bedrijf (Allard's uitg. II, 82[1]):

> Wie zou een ieders aard en eigenschappen ramen
> Als Adam? want hij gaf *ze* op eene rij haar namen.

In ‘Gijsbr. van Aemstel’, 2de bedr. (I, 342[2]):

> Ik schonk *ze* vrij gelag, en gaf *ze* geld,...

In ‘Virgilius' Aeneïs’, 2de boek (I, 658[2]):

Jupijn zelf moedigt de Grieken, steekt *ze* een hart onder den riem, en...

Tegen het gebruiken van dergelijke zegswijzen in de boektaal valt bijgevolg niets ernstigs in te brengen. Zoo las ik onlangs in *Herinneringen van een dienstmeisje, door Mathilde* (uit Amsterdam) (bij Delille, te Maldeghem, 1902) blz. 195: ‘En Trui moet zich toch even verkleeden en ik zal *ze* haar kamertje wijzen’. En in *De Godsdienst der Wetenschap*, vertaald door Manette Bruyel-De Favange (Utrecht, H. De Vroede, 1901) blz. 137: ‘We kunnen de zuigelingen niet met vleesch voeden, wij moeten *ze* melk geven’.

Maar heel anders wordt het, wanneer men het woordje ‘ze’ in den vierden nv. gaat bezigen *als beheersching van een voorzetsel*, gelijk in laatstgenoemd werkje, blz. 23: ‘We hebben de feiten zoo te zien, dat we *in ze* ontdekken wat blijvend is’.

Zoo iets kwetst ons taalgevoel, en geeft den indruk alsof het gesproken ware door een Waal die het Dietsch radbraakt. Dat het ook in Nederland nogal gouwsprakelijk klinkt en in de boektaal nieuw en zeldzaam is, geeft Stellwagen te verstaan op blz. 233 van zijn bovengenoemde werk, zeggende: ‘Tegenwoordig beginnen sommigen dit *ze* ook te bezigen voor *hen* of *haar* als accusatief *na een voorzetsel*, b.v. Kent gij de romans van Juff. Opzoomer? Ja, ik ben *met ze* (lees: *er mee*) ingenomen. Ontmoet gij mijne zoons dikwijls? Wel, ik heb gisteren nog *voor ze*

uit gewandeld. Of dit gebruik aanbeveling verdient, laat ik in 't midden.'

Wie weet ons nader te zeggen, waar en sedert wanneer dit gebruik in zwang is?

J. CRAEYNEST

Mingelmaren

Speldewerkstersliederen (*Gehoord in de Lamotteschool, te Ieper*)

I.

't Is op te letten,
Wij maken netten
Voor de cornetten
Der juffers van de stad.
De fijnste kanten,
Voor onz' kalanten,
Verrijken wij met bloem en blad;
En als wij missen,
Gij kunt gissen,
't Is altijd ik en weet niet wat,
Een tralie,
Een malie,
Te grof gewrocht,
En 't kantje
Van Wantje
Blijft onverkocht.
Tien franken d'elle
Krijgt Isabelle,
Maar 't is een felle!
Zij kijkt niet eens omhoog;
Haar vingers krollen,
De boutjes rollen,
Het schijnt zij dansen voor het oog.
Al tooverije,
Sprak baas Delye
Terwijl hij zeer de school uitvloog.
O wonder,
Bijzonder,
Als 't niemand ziet,
Die grimmer
Schier nimmer
Zijn huis verliet.
Vaarwel, den akker,
En boer Debacker!
Hoe snel, hoe wakker,
'k Won een kleinen loon.

'k Werk hier geruster,
Bij onze zuster
En 'k win al wekelijks een kroon
'k Mag alles leeren,
'k Verslijt geen kleeren,
Ik zit hier warm, ik zit hier schoon.
Godvruchtig
En kluchtig
Ten allen tijd,
Wij sluiten
Hier buiten
Den haat en den nijd.
O! 'k ben tevreden;
'k Wil geest en leden
Voor God besteden;
Hem dienen is een eer.
Hem zal ik danken
Door zoete klanken,
Om zijn recht vaderlijk beheer.
Vaarwel, o wereld!
Hoe rijk bepereld,
Neen, gij verlokt mij nimmermeer
Ik groei' hier,
Ik bloei' hier,
In Godes hof;
En 'k trekke
Geen vlekke
Van 't aardsche stof.

II.

Wilt luistren, goê kalanten,
Naar 't speldewerksterslied,
En leert hoe 't met de kanten
Hier altemaal geschiedt.
We zitten boven d'honderd;
't Mag warme zijn of koel,
Geen een is uitgezonderd,
Wij zitten op een stoel.
De voeten op het staantje,(1)
Het kussen op de kniên
Van 's morgens tot dat 't maantje
Des avonds is te zien.
Na ons gebed zoo gauwe
Moet 't kussenkleed van kant,
Maar 't looperke blijft nauwe
Op 't perkament bij d'hand.
Het stik wordt toegeschoven
Langs d'een of d'ander kant;
Al onder of al boven
Dat 't tegen 't kussen spant;
Papier om op te werken,
De boutjes al te gaar,
Dat zult gij ook bemerken
Zoowel als onze schaar.
Het wieltjen en de spellen
De winde en de patroon
Die moeten ook al tellen,
Met 't garen wit en schoon,
't Is tijd om in te smijten;
En die geen slagen maakt,
Men zal het haar verwijten
Als ze aan haar peil niet raakt.
De tralie en enkel-ooge,
Het top- en achterwerk,
Die liggen hier te tooge
Met plat- en middelwerk.
Men mag ook niet vergeten
Het aanstiksel, wel neen;
En 't enkeltje gesmeten
In kanten is gemeen.
Het tipke, graantje, rankske,
Het bloemke en rietelblad,
Het korenbloemtje en kranske,
Het bekske en koolzaadblad.
Het bolleken, oogske en luizeken,
De driebol, koekske en slek,
Den entre deux en 't muizeken,
Het zaagske en gazebek.
De kleine en groote bekken,
Het aardig knoppegat,
Waar niemand meê mag gekken,
Het krulwerk en de rat.

(1) Zie voor de vakwoorden Debo's *Idiot., Biekorf*, XIIIe jaarg bl. 236 en XIVe jaarg. bl. 31.

Zoo zijn de ware namen
Van 't kantenwerksterskraam,
En deze moet haar schamen
Die missen zou van naam.
En hoort gij nu het ruttelen
Der boutjes ondereen,
Die tegen 't kussen klutteren
En vliegen elk verscheen!
Ja, kijkt hoe zij malkand'ren
Bekruisen overhand
En wederom verand'ren
Van wending en van stand.
De spelden tusschen 't garen,
Naar groote of kleine slag,
Die staan daar te vergaren
Met kort of lang beslag.
En onder 't werken zingen
Onz' monden al te saam,
Om leegheid te bedwingen
Door deuntjes aangenaam.
Wij zingen van den Heere,
En 't lied wordt een gebed
Maria ook ter eere,
Ontvangen zonder smet.
Wij zingen van Sint-Anne,
Zoo kinders als meest'res,
Dat zij de krone spanne,
Zij is onz' Patrones!
En als haar feest zal komen,
De feest die vreugde stort,
Wordt 't kussen weggenomen,
Men zwaait de blauwe schort.
Zij wordt dan uitgesteken;
Wij vieren altezaam
In lange, lange reken
Het speldewerksterskraam.

[Nummer 6]

Geboektheid over Guido Gezelle

DE dood heeft Gezelle's lijf meêgesleurd; zijnen naam, zijnen roem en zijnen geest heeft zij niet kunnen grijpen.

Gezelle's naam leeft meer dan ooit! Gezelle's kunstroem rijst van dag tot dag en van uit het graf giet Gezelle's geest levenwekkende stralen alover de kunstwereld.

Twee maanden na Gezelle's afsterven gaf *Dietsche Warande en Belfort*(1) in haar ‘Gezelle-nummer’ een overzicht der bijdragen die in tijdschriften en bladen verschenen ter gelegenheid van 's meesters afsterven. In *Biekorf*(2) werd deze lijst voortgezet.

Men vond er die, korts na Gezelle's dood, meenden dat de ‘geestdrift’ voor den meester zou ‘uitsterven als een strooien vierken’.

Sedertdien nochtans houdt Guido Gezelle meer en meer

(1) I, 2, blz. 264.
(2) Grasmaand, 1901, blz. 109.

de aandacht der letterwereld gespannen en de gezaghebbendste kunstrechters uit Zuid en Noord hebben hun woord gesproken.

Eenige jaren geleden was Gezelle in de kunstwereld schier onbekend. Zwaar als blokken lood woegen op Gezelle's naam de beoordeelingen der kunstrechters van dien tijd. Zijne werken las men niet buiten West-Vlaanderen. Al hetgeen men van den dichter kende was het ruw en ongesnoeid oordeel van *Max Rooses* in zijn *Schetsenboek* (1882): 'Hij zelf, noch zijne leerlingen, voor zooveel zij hem trouw bleven, brachten een gedicht voort dat merkwaardig mag heeten; zij verdienden dubbel en dwars de aanvallen waaraan hunne buitensporige vormen en denkbeelden blootstonden.'

Pol De Mont was de eerste om Gezelle in Noord-Nederland kenbaar te maken, door eene bijdrage verschenen in *De Gids*(1) en door voordrachten in de voornaamste steden gehouden. Sedertdien hebben onze Noorderbroeders den Westvlaamschen dichter leeren kennen; sedert Gezelle's dood hebben zij hem leeren bewonderen.

In zijn 'Driemaandelijkse!! letterkundig overzicht' van Lentemaand 1902, besprak *W.G. Van Nouhuyzen* in *De Gids* de twee boekdeelen *Verzen* en den bundel *Laatste Verzen*.

> 'In 1897 schrijft hij, 'heeft Pol De Mont in dit tijdschrift een uitvoerig artikel aan den dichter Gezelle gewijd, en ik zou kunnen volstaan daarnaar te verwijzen, ware het niet dat er sedert nog andere gedichten verschenen, en dat ik iets wilde in het midden brengen over de verklaring door De Mont gegeven van 'de akelige onverschilligheid van de kritiek te zijnen opzichte.'
> 'Pol De Mont noemt als oorzaak: 'de overdreven lof van zekere vrienden en eene zekere slordigheid van den schrijver zelf.'
> 'Hij acht voor zich die verklaring weinig voldoende en ik moet eerlijk erkennen dat zij niets verklaart, tenzij we achter de woorden 'zekere vrienden' iets zoeken moeten wat voor de negeerders van Gezelle als argument voor hun negatie kon dienen. Duidelijk gesproken: we zijn genoegzaam bekend met de Zuid-Nederlandsche toestanden, om niet te weten hoe de politieke strijd, op kerkelijk terrein overgebracht, daar zekere partijen fel tegenover elkaar stelt.

(1) Koornmaand, 1897

> En ik verdenk er de liberalen van, dat hun verlichtheid een beetje verblindend werkte, als ze deze verzen van den geloovigen geestelijke onder de oogen kregen.
> ‘Maar er is nog iets. Een verklaring die De Mont als zijns ondanks geelt, als hij onmiddellijk na 't boven geciteerde spreekt over het ‘in taalkundig opzicht nog steeds partikularistische West-Vlaanderen.’ Stond den jongeren Vlamingen niet de taal van Gezelle in den weg? Bij hen was een streven tot aansluiting aan het Noord-Nederlandsch, een streven naar een algemeene Noord en Zuid omvattende litteratuur, en daar bleef nu Gezelle ‘partikularistisch’ genoeg om voor zijn gedichten zijn geliefd West-Vlaamsch te gebruiken, - een idioom door de anderen wellicht eenigzins hooghartig als gouwsprake veroordeeld? Ik gis maar, en vraag, omdat de verklaring zoo onvoldoende bleef.
> ‘Wat nu het laatste - de taal - betreft, waarin ook Stijn Streuvels zijn kostelijke werken schrijft, Gezelle heeft in 1858 aan zijn *Dichtoefeningen* een ‘Verantwoordinge’ toegevoegd waarvan het begin aldus luidt: ‘Van Maerlant is voor ons geen oud boek, noch Kiliaens Etymologicon ook niet; vele woorden die daar als *Vetus Flandricum* d.i. oud Vlaamsch geboekt staan, hooren wij dagelijks en 't valt ons aardig op, als wij bij door-end-door geleerde uitleggers van oude gedichten, lange en verkeerde noten vinden op een woord daar wij, van kindsbeen af, meê gespeeld hebben.’
> ‘Ziedaar van zelf een standpunt gehandhaafd. Gezelle en na hem Streuvels, voelden dat de taal van hun West-Vlaanderen de klassieke taal is van onze lage landen, dat zij Maerlant's taal grootendeels ongerept bewaarden en in staat waren haar in volle fleur en frischheid te doen leven ook nog in onze dagen.’

Niet min belangwekkend is het oordeel door *Willem Kloos*, een der hoogst geprezen Noordnederlandsche dichters, in *De Nieuwe Gids* (Herfstmaand, 1901) medegedeeld. Gezelle's taal, beweert hij, is de reden niet waarom zijn naam ‘nog steeds zoo weinig doordrong in ons land.’

> ‘De taal van Gezelle toch, zijn woord, zooals het danst, kan daar heelemaal geen schuld aan wezen. Dit is zuiver Hollandsch, alleen maar wat leniger, wat frisscher, wat jeugdiger dan het burgerlijknette en afgepast-schoolsche van de meeste Noorderlingen in zijn tijd.’
> ‘Om het met een paar eenvoudige woorden nogmaals onmiskenbaar duidelijk te zeggen’, schrijft Willem Kloos, ‘zoodat er geen twijfel overblijft: Guido Gezelle is een diep-in echte, een geniale dichter, die alle dingen in hem en om hem zuiverlijk ziet en voelt en zegt.
> ‘En daarom, omdat hij zoo vóór alles mensch is, waarlijk levend, ziende en voelend mensch in zijne kunst, omdat zijn zoetgroeiende werk... opschiet, weelderig en jeudig, in natuurlijke groeikracht, uit rijke onbewustheid zijner kinderlijke ziel, als een prachtige plant met wijde vertakkingen, waar alleen bij wijlen de witte wijsheid van een

> wijdgevoelige als een zachtsterke bloesem vol geur aan ontluikt, daarom... zal G. Gezelle 's kunst nog omhoogstaan in deze zoowel als in latere eeuwen, buiten en boven de kunstvaardige kas-teelt der verzen-smeden, als een onsterflijk gewrocht van den Nederlandschen geest.'

In *De Amsterdammer*, weekblad voor Nederland (Nieuwjaarmaand 1902), besprak *J. Reddingius* Gezelle's *Verzen*. Daaruit grijpen wij eenige kenmerkende zinnen. 'Guido Gezelle is de man, die levenslang gewerkt hebbend om zijn zelf te maken tot een harmonisch geheel, in de laatste tiental jaren zich heeft weten te volmaken tot een dichter bij de gratie Gods. Deze priester, deze krijgsman, deze letterkundige, deze oudheidskenner, deze mensch, deze man uit een stuk, die veertig jaar onbekend is gebleven in de landen benoorden de Schelde, heeft de kracht gehad te blijven vertrouwen als een kind... Hadde men Gezelle gekend men zoude gezegd hebben: Die man is de eerste Nederlandsche dichter geweest dezer nieuwe tijden.'

In het tijdschrift *De XX*ste *Eeuw* (Herfstmaand, 1902) schreef *Frederik van Eeden* een opstel over 'Woordkunst', waarin hij bewijst dat het er in Holland, wat deze kunst betreft, niet beter uitziet dan een twintigtal jaren geleden. 'De woordkunst van den dag is schijnschoon, mode-kunst, maaksel en manier van den dag. Als men mij nu vraagt of de Nederlandsche woordkunst in de negentiende eeuw groote meesters heeft opgeleverd, dan antwoord ik dat verscheidenen tot het meesterschap bestemd en aangelegd schenen, doch dat maar één het waarlijk heeft bereikt. En die ééne is Guido Gezelle. In zijn jeugdwerk zijn wellicht matte en onbelangrijke gedichten, maar na twintig jaren doet hij zich als een groot en waarachtig dichtmeester kennen, die geen regel schrijft waarin men den echten vollen klank, geboren uit de onmiddellijke aanraking van den klepel der innerlijke zielsbeweging met den metalen klok-mantel zijner heerlijke moedertaal, niet galmen hoort.'

Sedert Grasmaand 1902 verschijnt in het tijdschrift *De Katholiek* een breedvoerig schrijven over Guido

Gezelle. De E.H. *Binnewiertz*, zooals Kloos, noemt er Gezelle's taal ‘zuiver Hollandsch, maar wat leniger.’ Na 's meesters dood, schrijft hij, ‘is dadelijk voor hem begonnen het leven der onsterflijkheid.’

‘Guido Gezelle’, lezen wij nog, ‘heeft ons, zoekende en dwalende, weer geleerd wat het ware is en het echte en het onvervalschte. Ouderen en jongen heeft hij weer vereenigd in één zelfde bewondering, in één zelfde liefde.’

Het verschijnen van *Laatste Verzen* werd door het groot dagblad *Het Algemeen Handelsblad* van Amsterdam met vreugde begroet. Men noemt er Gezelle ‘den lieven, bekoorlijken dichter.’

‘Zoo waarlijk zanger was Guido Gezelle, dat er in een enkelen, lossen regel, soms de bekoorlijkste harmonie is.’

Maria Viotta liet in Zomer- en Hooimaand 1902 in het katholiek maandschrift *Van Onzen Tijd* hare zienswijze nopens Gezelle kennen. Zij wijst op Gezelle's verwantschap met de middeleeuwsche dichters. ‘Zoo staat dan, na de voorbijgaande rhetoriek zijner eerste verzen, Gezelle voor ons in den harmonischen bloei zijner dichterlijke vermogens van echt en fijn gevoel, zich uitend in gelijk waardige beweging van subtiel geschakeerde klanken.’

Karel Scharten, in eene bijdrage(1) in den *Nederlandschen Spectator* (Grasmaand, 1902), weet den West-Vlaamschen meester zeer hoog te schatten en, naar zijnen zin, was Gezelle reeds groot in 1858. ‘Dit jaartal’, meent hij, ‘of althans de zeer opmerkelijke beteekenis daarvan, heeft men verzwegen. Waarom? Omdat men het jaar 1880 nu koestert als *de* heilige herlevingsdatum onzer litteraire kunst. Wat de zoogenaamde generatie van 1880, als uitsluitend haar werk dacht, wat zij aan nieuwe eischen stelde, aan nieuwe beginselen verkondigde, - 't was al sinds lang op zijn schoonst volbracht, zonder hun ophef, zonder hun gewichtige woord- en verskunst-theorieën, door dien simpelen priester daar in 't Zuiden: Guido Gezelle.’

(1) Ook verschenen in vlugschrift: *Guido Gezelle*, door KAREL SCHARTEN. Uitgave van L.J. Veen, te Amsterdam.

Scharten vergelijkt Gezelle met Vondel. Hij begroet in hem ‘den eersten en den grootsten dichter van Groot-Nederland.’

Het tijdschrift *Mannen en Vrouwen van beteekenis* gaf onlangs (Schrikkelmaand, 1903) eene schets van Guido Gezelle's leven en werken. De schrijfster, juffrouw *C.A.B. van Herwerden*, heeft in Gezelle's werk het hoogste kunstgenot beleefd en dit genot straalt uit haar schrijven. Daaruit eene grepe: ‘Hij is de West-Vlaming die ons zijn eigen land doet zien door alle jaargetijden, 's morgens, 's middags, 's avonds en bij nacht, onder wolken - en zonne - en maneluchten, bij sneeuw en storm, in 't zonnegeweld, - de akkers en weiden en 't rietland en de wegen waar 't gras langs groeit, - met boerenhuizen en hutten, de boomen elk in hun eigen aard, de dieren in hun doen, de menschen in hun werk, - het Vlaamsche leven, zooals hij dit zag en in den geest meêleefde ‘om en om het jaar.’

Zoo wist Gezelle, meent de schrijfster, met de schoonste, met de zuiverste kleuren af te teekenen ‘het gevoel van het volk, waarvan hij een, waarvan hij de grootste was.’

Met één woord, Gezelle's werk zegepraalt in Noord-Nederland.

***

Sedert de laatste lijst door *Biekorf* medegedeeld, bleef Gezelle in Zuid-Nederland niet onbesproken.

In de *Verslagen* der Koninklijke Vlaamsche Academie (Bloei-en Zomermaand 1901) verscheen Gezelle's levensbeschrijving opgesteld door *Karel De Flou*. De schrijver deelt er belangwekkende bijzonderheden mede uit 's meesters leven.

Van het hoogste belang is de aansprake van hoogleeraar Dr *G. Verriest*, gehouden te Kortrijk, den 21 in Koornmaand 1902, tijdens den *Eeredag van Guido Gezelle*. Deze aansprake verscheen in *Dietsche Warande en Belfort* (Herfst-en Zaaimaand 1902) en in afzonderlijke uitgave bij Eug. Beyaert, te Kortrijk. ‘Deze schoonheid, dezen

weemoed, deze hoogdenkende geestvermogens, deze drijvende gedachten onder den zwaren schedel, heeft een groote, innige kunstenaar, een heerlijke zoon van Vlaanderen, gemarbelsteend voor alle tijden.'

Van geheel anderen aard is het wetenschappelijk onderzoek door hoogleeraar Dr *G. Verriest* voorgedragen op den vijfden Vlaamschen Natuur- en Geneeskundigen Zitdag, te Brugge, en overgedrukt in de *Handelingen* van dezen zitdag. Onder de talrijke merkweerdigheden van dit wetenschappelijk onderzoek over het hoofd en de hersenen van Gezelle, plukken wij de volgende:

'Het doorgaansch hersengewicht van den Europëer (mannen) bedraagt volgens Bischoff 1350 tot 1360, volgens Welcher 1390 gram. Tot nu toe is het hersengewicht van een zeer klein getal hoogbegaafde mannen vastgesteld. Hier volgen eenige aangaven.

Lord Byron, dichter	2238 gr.
Cromwell, staatsman	2229
Cuvier, natuurkundige	1830
Schiller, dichter	1785
Guido Gezelle	1674
Schubert, toondichter	1420
Gambetta	1247
Peter Benoit, toondichter	1225

Bij verscheidene andere zeer begaafde mannen is een klein hersengewicht gevonden geworden.'

Dr Verriest sluit met de volgende beschouwingen: 'Uiterst zelden wordt gelegenheid geboden het brein van zoo een geniaal man als G. Gezelle aan een onderzoek te kunnen onderwerpen. Gevolgen trekken uit het tot nu toe zoo bitter klein getal zulkdaniger beschrijvingen, zou rechtstreeks strijden met den geest zelf aller wetenschappen. Eerst het vergelijken talrijker hersenen van mannen begaafd met gelijke en ongelijke geest- of kunstbekwaamheden, denkers, dichters, sprekers, toonkunstenaars, schilders, wiskundigen, enz., zal ons of liever zal later vakgenooten kunnen voorthelpen op dit gebied.'

Met zijne welversneden pen teekende *Hugo Verriest* ons Gezelle's kop, in *De Nieuwe Tijd* (Hooimaand, 1901, blz. 289). ‘Dat wonderlijk wezen, zoo diep, zoo hoog, zoo breed, zoo echt en waar en innig, zuiver als een crystaal vol zonneglans, zinderde voor ons en zong geheim en luide, en ontwekte in ons en rondom ons eene onbekende wereld vol schoonheid, vol waarheid, vol sterkte, vol lustig blijde leven met diep innig nederzinderend genot. Hij ontwekte in ons den hoogeren mensch.’

In zijn wekelijksch letterkundig overzicht deed het weekblad *Onze Tijd* (13^{n} in Herfstmaand, 1902) eenige beschouwingen over Gezelle als leeraar, als redenaar, als taalkenner. Toen Gezelle het leeraarschap verlaten had, vernemen wij daar, was er, buiten eenige trouwgebleven leerlingen, bijna niemand die hem begreep. De vriendelijke Conscience schreef ‘dat eenige van die versjes wel zouden mogen vertaald worden in het Nederduitsch...’

In hetzelfde blad (26^{n} in Zaaimaand, en 2^{n} in Slachtmaand, 1901) deed *L. Weiman* eene breedvoerige bespreking van *Laatste Verzen*. Deze uitgave, schrijft de beoordeelaar, ‘zal als eene stem uit het graf, het huidig geslacht versterken in de meening dat het in Guido Gezelle eenen dichter verloren heeft, die de vader is van een nieuw tijdperk in onze letterkunde, een tijdperk van ongekende leefbaarheid, van diepgewortelde kracht en veelzijdigen bloei.’

Rafaël Verhuist, de Antwerpsche dichter, besprak Guido Gezelle met hoogen lof, in zijn weekblad *Tijl Uilenspiegel* (21^{n} in Wintermaand, 1901): ‘Guido Gezelle is de grootste Vlaamsche dichter van onzen tijd, wij zouden mogen zeggen de grootste lierdichter van Zuid- en Noord-Nederland. Noorwegen heeft den Nobel-prijs aan dichter Sully-Prudhomme geschonken; indien Guido Gezelle nog geleefd hadde en de keurende commissie het innigste der Vlaamsche poëzie - en tevens het hoogste - in staat ware te bevroeden, dan ware een Vlaamsche dichter bekroond geworden.’

Andere opstellen dienen nog aangestipt te worden.

In *Jong Dietschland* eene beoordeeling van *Laatste Versen* door *L. Weiman* (Kerstnummer, 1901) en ‘Het vers bij Gezelle’ (Paaschnummer, 1902) door *Om. Neckers*.

In *De Student:* ‘Guido Gezelle en zijne Kleengedichten’ (XXII, 4).

In *De Vlaamsche Vlagge:* Guido Gezelle en zijn zantekoorn in Loquela.’ (XXVII, 3).

In *De Nieuwe Tijd:* ‘Een kostelijk boek van Guido Gezelle.’ (1901, talmerk 20).

In *Dietsche Warande en Belfort:* ‘Een Friesch vers van Guido Gezelle,’ door *Johan Winkler*. (III, talmerk 5) - en eene beoordeeling van *Versen*. (III, talmerk 1).

In *Het Tijdschrift van het Willemsfonds* bespreking van *Versen*, door *A. Herckenrath*.

In *Durendat* (1902) maakt E.H. *August Cuppens*, in eene reeks opstellen, den Westvlaamschen dichter genietbaar voor onze Franschsprekende landgenooten. Hij geeft er een aantal welgelukte vertalingen.

In l'*Européen* (Parijs, 11 in Nieuwjaarmaand, 1902) deed *Georges Eeckkoud* een overzicht der Vlaamsche letterkunde van 1830 en 1902. Eenige inlichtingen nopens Guido Gezelle werden verbeterd door *Caesar Geselle*, in *Dietsche Warande en Belfort* (Bloeimaand, 1902).

Meldensweerdig is een opstel van den E.H.*A. Walgrave* in de *Revue Néo-scolastique* (Zaaimaand, 1902) over ‘L'Emotion poétique’. De schrijver doet er Gezelle 's hooge dichterlijkheid krachtig uitschijnen.

't Is hetgeen de E.H.*J. Geurts* ook doet in zijn werk *Nederlandsche Metriek* (Hasselt, St Quintinus' drukkerij, 1902).

‘Eenige gedachten over Guido Gezelle’ schreef *Prosper Van Langendonck* in het maandschrift *Vlaanderen* (Schrikkelmaand, 1903). ‘In heel de Nederlandsche litteratuur,’ schrijft hij, ‘bestaan maar twee figuren die het beeld van den grooten dichter, van den Dichter verwezenlijken: Vondel en Gezelle.’ En ten slotte: ‘In

stede van één, telt thans de Nederlandsche litteratuur twee echt klassieke dichters van eersten rang, twee Dichters, welke het voortaan elk Nederlandsch schrijver, op straffe van minderheid, verboden is niet te kennen: Joost van den Vondel en Guido Gezelle. Deze beiden zijn werelddichters en zullen het blijken meer en meer...'

Terwijl de gezaghebbendste kunstrechters uit Noord en Zuid met wondere eensgezindheid Gezelle's hooge beteekenis deden uitschijnen, ging, in West-Vlaanderen zelf, ééne enkele stem op, die valsch klonk, namelijk *De wezenlijke waarde van Guido Gezelle* door Prof. *Fr. Vande Weghe* (1902, Oostende, drukkerij Van Graefschepe, Cirkelstraat, 21. Prijs: 0.25 fr.). Het spijt ons uit dit vlugschrift geene uittreksels te kunnen overdrukken. Bij de boekhandelaars en bij den drukker zelf was het werk 'uitverkocht'! Het is dus onmogelijk aan onze lezers een gedacht te geven over 'de wezenlijke waarde' van leeraar Van de Weghe's kunstrechterschap!! Wij verwijzen naar een krachtig wederwoord verschenen in het weekblad *Onze Tijd* (8 in Slachtmaand, 1902).

***

Over Guido Gezelle werden ook VOORDRACHTEN gehouden.

Voordrachten van *Hugo Verriest* te Antwerpen voor de leerlingen en oud-leerlingen van het hooger Kunstgesticht (9 in Slachtmaand, 1902);

te Amsterdam, voor de leden van 'Geloof en Wetenschap' (10 in Slachtmaand, 1902);

te Zwolle (Slachtmaand, 1902). Na de voordracht werden liederen van Gezelle ten gehoore gebracht, getoonzet door Lodewijk Mortelmans (Z. *Onze Tijd*, 22 in Slachtmaand, 1902);

te Haarlem, voor de leden van het Algemeen Nederlandsch Verbond (21 in Nieuwjaarmaand, 1903).

Pol De Mont hield te Brussel eene voordracht (11 in Wintermaand, 1902) over Gezelle als mensch en als dichter (Z. verslag in *Onze Tijd* van 13 in Wintermaand, 1902).

Wij moeten ook een GEDICHT vermelden Gezelle ter eere gezongen door *H. Knippenberg* (Amsterdam, 11 in Slachtmaand, 1902) en overgedrukt in *Onze Tijd* (22 in Slachtmaand, 1902).

BEELTENISSEN van Gezelle vonden wij in *De Vlaamsche School* (Nieuwjaarmaand, 1901). De dichter wordt er voorgesteld op zijn sterfbed, naar een lichtbeeld, getrokken door G. Triebels uit Brugge.

Eene andere beeltenis verscheen in de vijfde aflevering der *Geschiedenis der Vlaamsche Letterkunde* door Th. Coopman en L. Scharpé.

In *Onze Tijd* (24 in Bloeimaand, 1902) verscheen het volgende bericht: ‘De Brugsche beeldhouwer *Gustaf Pickery* heeft een halfverheven beeldwerk van den West-Vlaamschen dichter Guido Gezelle gemaakt. Het wezen is zeer nauwkeurig afgebeeld. Daarnevens staan de gekende verzen:

> Mijn Vlaanderen spreekt een eigen taal,
> God gaf elk land de zijne;
> Laat ze rijk zijn, laat ze kaal,
> Ze is Vlaamsch, en ze is de mijne...

De talrijke kunstminnaars en vereerders van Guido Gezelle zullen dit kunstwerk willen bezitten, wanneer het in den handel zal gebracht worden.’

L.D.J.

In Schrikkelmaan

GEDOOID is 't, slijkig vuil, de weg
vol gabben ligt en geulen,
daardoor twee sterke peerden met
een zwaren wagen beulen.

De wielen snijên door more en slijk
een nieuwen weg aan 't maken;
de berdels schudden van 't geschok,
de bossen kriepekraken.

Geslijkschoeid gaat door romp en plas
de voerman vast zijn wegen,
gedeerd door lucht noch wêergeweld,
hij mensch - en man bedegen.
...De zwepe klakt, de wielen snijên
en schieten door de more;
en door den weg kapt 't peerdenpaar
en ploegt een nieuwe vore.

F. DE JONGHE

Zij en Ze

OP blz. 75 hierboven is gezegd, dat wij voor ons in de Middeleeuwsche boektaal geen zinsneden opgemerkt hadden, die *aanvangen* met de verzwakte woordgedaante *ze*, b.v. ‘ze hoopte’; maar dat we niettemin het bestaan van dergelijke zegswijzen in de Middeleeuwsche *spreek*taal vermoedden.

Denzelfden dag dat onze bijdrage in *Biekorf* verscheen, ontvingen we uit Leuven een overdruk van *Sunte Elizabetten Legende*, door Hoogl. Scharpé onlangs uitgegeven in de *Leuvensche Bijdragen*, en waarvan ‘de negen verschillende afschriften alle dagteekenen uit de vijftiende of 't begin der zestiende eeuw’.

Welnu, in die *Sunte Elizabetten Legende*, waarover de geleerde uitgever met volle recht getuigt: ‘de taal boeide mij, en niet minder het verhaalde, zoo vriendelijk vroom, en argeloos, en kinderlijk frisch en rein’, komen werkelijk een aantal zinsneden voor, die met ‘ze’ *beginnen*.

B.v. *Se* ghaf den boden coninclike gaven (blz. 14). *Se* sel veel vruchten brengen ende veel gueder werken (blz. 20). *Se* vloech van welluste des vleischs (blz. 28). *Se* droech altoes een bequaem habijt (blz. 32). *Se* plach oec op dien dach hoechlike te begaen Christus mandate (blz. 41). *Se* ghinc aldus onder den volke (blz. 42). Enz.

Dit meenden we volledigheidshalve den geëerden lezer te moeten mededeelen.

J. CRAEYNEST

Bijgeloof
Lotinge. - Handgifte. - Eerste gemoet.

I. Lotinge.

't **I**S wonder, en 't is een bewijs te meer voor de bijgeloovigheid van het volk, dat tot in een gebruik dat schaars honderd jaar bestaat, er zooveel bijgeloove genesteld is.

In *Rond den Heerd* (XV, bl. 191) vinden we eenige middelen die de lotelingen gebruiken moeten, willen ze met een goed lot naar huis komen:

1°/ Zoo en mogen ze geenen waarzegger te rade gaan die buiten de parochie woont.

2°/ Ze moeten trekken met de linkerhand.

3°/ Te Becelaere, de streke der tooveressen, moeten ze ten huize gaan bij dien loteling dien ze er geern zouden in zien, en daar eene stonde klappen.

- Te Brugge[1] bestaan er ook zulke middeltjes die, zoo meent bijzonderlijk het klein volk, goeden uitslag hebben.

Die loten, moeten trekken langs den kant der H.-Bloedbidstede. Daar immers liggen al de groote loten[2].

Velen zijn er die eene medaille van O.L.V., van den H. Josef of van den H. Antonius in de mouw van hunnen frak doen naaien.

Anderen nog gaan de hulp der kaartleggers[3] inroepen,

(1) Te Oostende worden de lotelingen belezen. Hoe men daartoe te werke gaat wete, ik niet.

(2) Volgens anderen ware 't genoeg, terwijl men trekt, naar den kant der H.-Bloedbidstede te kijken.

(3) Is het eene *Kaartlegster*, men geeft haar dikwijls den naam van *Koffijkijkege*. - Vanwaar komt die naam?

en, naar ik vernam, zijn het meest rijke lieden die bij zulk volk om raad gaan.

Eindelijk bestaat er nog een eigenaardig gebruik, te weten: men draait den sleutel. In al de werkmanswoonsten bijna wordt eenige dagen voor de loting de sleutel gedraaid. Alzoo gaat men te werke: Deze die de kunste kent, begint met het St-Jans Evangelie te lezen, 't is anders onmogelijk ievers toe te geraken. Daarna neemt hij den sleutel van het huis (nog eene vereischte), en steekt hem in een gebedenboek op die bladzijde waar het St-Jans Evangelie staat. Daar die sleutels gewoonlijk van meer als redelijke grootte zijn, steekt een deel van den schacht uit, en ook de ring of ooge; het onderste deel of de sleutelbaard en een deel van den schacht worden met den kerkeboek sterk toegebonden(1).

Nu zet de belezer den eenen kant van den ring van den sleutel op den top van zijnen wijsvinger; de loteling houdt met den top van zijnen wijsvinger den anderen kant op, zoodanig dat de sleutel nu loodrecht in evenwicht hangt op de twee vingertoppen.

Aandachtig en gejaagd wacht de loteling, zijne ouders en vrienden, nu op den uitslag. Door de zwaarte van den boek die verroert, of meest door een ongeziene beweging van den vinger kan de belezer den sleutel in beweging doen komen; de ring roert, keert, en valt van de vingers, - de sleutel draait, - en de loteling is er uit.

Blijft de boek gerust hangen, verroert er niets, de ring blijft onbeweeglijk - de sleutel draait niet... Men wacht, men herbegint; de sleutel blijft stille, - 't is klaar dat de loteling er in is.

Vele lieden ook, buiten dit geval, doen alle vijf stappen den sleutel draaien. Zoo vroeg een wijf alle Zaterdage aan haren gebuur, haar daartoe te helpen: Droei de sleutel, 't was teeken dat de man, een onverbeterlijke dronkaard,

(1) Anderen doen den sleutel draaien, seffens na het lezen van het St-Jans Evangelie, zonder den boek te gebruiken.
In dit geval is het dus altijd naar willekeur van den belezer, dat de sleutel draait of niet.

zijne weekhuur zou naar huis brengen; droei hij niet... en 't was wonderlijk, zei ze, hoe het altijd wel uitviel.

II. Handgifte. *(Zie Biekorf. XI, 17*).

Iedereen weet hoe alle handelaars en winkeliers overtuigd zijn, dat zij een goeden of slechten dag zullen hebben, is 't dat zij aan zulk of zulkeen hunne eerste ware bestellen. Zeker is 't, dat die meening bij alle neringdoeners vast ingeworteld is, bij zoo verre dat sommige fraaie lieden, die doorchristen zijn en lachen met alle slag van bijgeloof of wondere gebruiken, vasthouden aan de handgifte. Zoo en zullen ze nooit nalaten hun kruis te maken met het eerste ontvangen geld (om van God gezegend te worden in den verkoop). 't Zijn er zelfs die den eenen of anderen, dien zij weten goed van handgifte te zijn, schoone spreken dat hij zou het eerst om winkelwaren komen op Nieuwjaar, op den zon- of marktdag. 't Is ongelooflijk hoe sommige lieden daaraan gehecht zijn.

Een arme vrouw uit stad had heur kantjen afgekregen tegen Nieuwjaar. Ze sneed het af en trok op naar de koopvrouwe, nieuwjaarmorgen, in 't volle gedacht dien dag duchtig te kermessen. Jamaar, van zoo gauw als dat de koopvrouw haar gewaar werd, was 't mij daar een spel van de andere wereld. - Maar Triene toch! Wat peist ge? ge zoudt mij geren voor heel 't jaar verwenschen! hoe durft ge komen? 'k en ga 't niet koopen. 'k Wete dat ge slecht van handgifte zijt; de bakker en de winkelier uit uw strate hebben 't mij nog gezeid... Wat de andere vrouwe streed, keef, beweerde of schoone sprak, 't was al boter aan de galge. Ze mocht 's anderen daags weêrekeeren zoo vroeg als ze wilde, maar vandage... 't En was geen doen aan, de koopvrouwe en mocht het niet aanveerden.

Moedertje trok naar huis, en instee van kermesse, 't was al dat er niet op en trok. Onderwege ging ze heur gevarenisse vertellen, en kreesch van spijt en kwaadheid, bewerende dat ze uitermate goed van handgifte was,

en dat de beenhouwer en die en die het zoo dikwijls gezeid hadden.

's Anderen daags wierd zij wel en heel wel ontvangen, en de koopvrouwe betaalde haar nog een stuiver bij, maar: eh ja, Triene, zei ze, g' en moogt het niet kwalijk nemen dat ik gisteren uw werksken niet aanveerdde, ge zijt te slecht van handgifte.

III. Eerste gemoet.

Wat ook veel invloed uitoefent op 't mêe- of tegenstaan eener zake, gelijk dewelke, 't is 'tgeen men te Brugge noemt uw eerste gemoet - uw eerste ontmoeten. Dat verschilt volgens den aard der personen die ge 's morgens het eerst tegenkomt.

Ziet ge bij 't uitgaan naar uw werk of eender naar waar, eerst een priester, eene zuster of iemand die bekend is als deugdzaam en godvruchtig, 't is een slecht teeken, g' en zult geen gunstigen dag hebben. Maar ziet ge eerst een soldaat of iemand die niet doorgaat voor deugdzaam, en hoe slechter hoe beter, ge moogt vast zeker zijn dat het u al zal mêewillen dien dag.

Voor de lotelingen, b.v., hangt het veel af van den tijd waarop ze vertrekken; krijgen ze eerst een soldaat in 't zicht, 't is zeker en 't en kan niet anders, ze zijn er uit; is 't integendeel een priester, 't is even zeker als twee en twee vier is, dat ze tot over hunne ooren er in zijn.

't Is nog een slecht teeken voor een winkelier, als hij, de deure of de luiken van 't huis openende, eerst eene melkege ziet. 't Zijn er die daarom den gunstigen oogenblik afspieden, om van in den vroegen uchtend geene ongeluksboden gewaar te worden. Komt de winkelier te goeder stonde buiten, zoo hij meent ten minste, en er gaat eene melkege voorbij terwijl hij nog aan deure of luiken bezig is,..... dan mag hij het slechtste verwachten. Alles is dan gebeurlijk.... en wat en is er al niet gebeurlijk!

F. MEULEMAN

[Nummer 7]

Is Rogier van der Weyden Vlaming of Waal?

Volgens M.L. MAETERLINCK, bewaarder van 't museum van schilderkunst te Gent,

I°) *Roger van der Weyden et les 'Ymaigiers' de Tournai*, extrait du tome LX des *Mémoires couronnés et autres mémoires*, publiés par l'Académie royale de Belgique, 1900. Bruxelles, Hayez, 1901.

II°) *Roger van der Weyden, sculpteur*, extrait de la *Gazette des Beaux-Arts*. Paris, 1901.

III°) *Rogier van der Weyden*, daarnevens het verslag erover van M. Edw. Van Even en M. Nap. de Pauw. Overdruk uit de '*Verslagen en mededeelingen*' der koninklijke Vlaamsche Academie voor Taal en Letterkunde, 1902, September, October en November, bl. 125, 129, 136.

NOPENS R.v.d.W. werd in deze laatste tijden veel onderzocht, ontdekt en geboekt; maar ook veel blijft nog ongeweten(1).

(1) M.L. MAETERLINCK had ten doel - te zamen met M. VAN DEN BEMDEN - nieuwe opsporingen te doen nopens den echten naam van v.d.W., wanneer het onverwacht afsterven van M. VAN DEN BEMDEN, geleerden geschiedvorscher-genealogist, de voortzetting der studie verdaagde. (III°, bl. 3.)

Rogier heeft allerhande namen gedragen. Overouds: Rogier van Brugge, Roger le Gaulois. In de rekeningen der Hertogen van Burgonden: ‘Maistre Rogier’. In Italië: ‘Maestro Ruggieri’. In 't Walenland: Roger de la Pasture. Bij ons, Vlamingen: Rogier van der Weyden, onder welken naam hij het meest bekend staat.

Eerst en vooral moest onderzocht worden, of al die Rogiers één en dezelfde schilder waren. 't Wierd klaar en duidelijk bewezen van ja.

Doch onmiddelijk rijst een ander vraag:

Is Rogier een Waal (de la Pasture), of een Vlaming (van der Weyden)? En welkeen van beide namen is de echte, welkeen de vertaling?(1)

In een geleerde bijdrage aan ‘*Petite Revue illustrée de l'art et de l'archéologie en Flandre*’ (28 in Schrikkelmaand 1900) hield M.L. Maeterlinck staande, dat hij groot verschil vond tusschen Jan Van Eyck en Rogier v.d.W.; nl. verschil van geslacht, verschil van kunstwijze. Hem schenen die twee schilders als de vertegenwoordigers der twee verschillende alhier bestaande kunstrichtingen in 't begin der XVe eeuw. Immers J.V.E., geboren te Maeseyck en van Dietschen oorsprong, onderging den invloed der Keulensche schilders; terwijl Rogier - wiens echte naam de la Pasture was - geboren werd in Waalsch Belgenland, Fransch sprak van zijne kinderjaren voort en in zijne kunst de Fransche overlevering volgde uit het gothieke tijdstip, hetwelk tot in de XIIIe eeuw zoo grooten invloed oefende op heel beschaafd Europa(2).

Zoo vallen hier twee verschillende zaken te onderzoeken.

(1) M.J. WEALE (*Cat. off. de l' Expos. des Prim. Flam. à Bruges*, bl. XIX...) ‘Roger de la Pasture, mieux connu sous le nom de van der Weyden, qui n'est qu'une traduction du premier...’

(2) II°, bl. 6, 14; 1°, bl. 5. ‘Roger, de la Pasture en pays wallon et v.d.W., traduction flamande de son nom véritable, en Flandre et en Brabant.... né dans la partie wallonne de la Belgique, parlant le français depuis son enfance et montrant dans son art émouvant le souvenir et les traditions françaises de l'époque gothique qui, jusqu'au XIIIe siècle, étendit son influence sur toute l'Europe civilisée.’

Eerstens: is 't waar dat *de la Pasture* Rogier's echte naam is? Tweedens: welken kunstinvloed heeft Rogier ondergaan?

I. Rogier's echte naam.

M.L. Maeterlinck in I° en II° der bovenvermelde studiën (1901) hield eenvoudig staande, dat Rogier een Waal was en zijn naam *de la Pasture*. Maar daarvan bleef hij het bewijs schuldig. Na verder onderzoek is hij van meening veranderd (1902). Nu neemt hij voor echt en oorspronkelijk den naam *van der Weyden* aan. Rogier is een Vlaming. Zulks poogde hij (onzes dunkens met goeden uitslag) te bewijzen in de III° bovengenoemde bijdrage(1).

Waarop steunt die meening?

1°) Heeft men in de XV^de^ eeuw Rogier's naam *de la Pasture* vervlaamscht in *v.d.W*., dat was buiten alle gebruiken en een zeldzame uitzondering. 'Indien in de middeleeuwen de overzettingen van Vlaamsche namen in Fransche of in Latijnsche talrijk zijn, moest het tegenovergestelde heel zeldzaam wezen, en met veel moeite zou men misschien één bewezen voorbeeld kunnen aanhalen.' (III° bl. 11 en vlg.)

Waarom zou men den naam *de la Pasture* vervlaamscht hebben en niet dezen van *Hendrik Bellechose* en *Jan Bellegambe*? Al wat men bij de Vlamingen deed, was ten hoogste den uitheemschen naam een Vlaamschen draai geven. Zoo wierd b.v. Goss*art* tot Goss*aert*.

Integendeel gingen de Vlaamsche namen verfranschen bij onze zuiderburen. B.v. Jan Malwel wierd Malouel; en te Doornijk, daar Rogier zijne jonkheid overbracht, vinden we menigvuldige bewijzen van overzettingen van Vlaamsche namen in het Fransch; o.a. een naam die hier van groot belang is: *Willème van de Wye; dit de la Pasture*(2).

(1) Daarover hoorden we insgelijks M.L. Maerterlinck spreken in 'Congrès Historique et Archéologique, IVe section, les Primitifs', Bruges 1902.

(2) Registre de la Loi du 5 Février 1491, zie '*Etudes sur l'art à Tournai*' door de HH. DE LA GRANGE en L. CLOQUET T. II, bl. 97.

Is het zoo onredelijk te meenen, dat Rogier's naam 'van der Weyden' verfranscht werd in *de la Pasture?*

Wat meer is, men komt in de oude oorkonden veel meer den naam van der Weyden tegen dan de la Pasture[1]. O.a. in een rekening der Ste Goedelekerk (Brussel) van 1444 heet hij: 'Meester Rogier van der Weyden'. In een bescheid van het leenhof der Kanselarij van Brussel, van 1449: 'Meester *Rogier van der Weyden*, schilder der stad'. In een bescheid nopens zijn jaargetijde, van 5 October 1480: 'Meester *Rogieren van der Weyden*, schilder'. In een grafregister der kerk van Ste Goedele: 'Magister *Rogerius van der Weyden* excellens pictor'. In 'un extrait des comptes de la Recette Générale de Brabant (1458-59)' staat er te lezen: 'A *Roger van der Weyden* peintre, pour avoir, en suite d'accord, orné de peintures les images livrées par Jacques Gérines et Jean de la Mer: 100 couronnes'[2]. Was zijn geslachtsnaam wezenlijk de la Pasture, dan valt het moeilijk te verklaren waarom hij in de aangehaalde oorkonden niet eenmaal onder Fransche benaming voorkomt'[3].

2°) In 1423 werkte te Leuven aan de versiering van het paleis van Jan IV, hertog van Brabant, een zekere *Hendrik van der Weyden*, beeldhouwer. Hier volgen twee uittreksels uit de rekeningen der stad Leuven (1424) over dien beeldhouwer (III°, bl. 8)[4].

'*Item. - Henrich van der Wijden, 5 in teste, van 5 dagen alderhande stenen te huwen totter zallen doren*,

(1) M. EDW. VAN EVEN, III°, bl. 17. - Vgl. ALPH. WAUTERS, '*Rogier van der Weyden, sa vie et ses oeuvres*.' Bruxelles, 1855.

(2) II°, bl. 24.

(3) M. EDW. VAN EVEN, III°, bl. 17. - Vgl. ALPH. WAUTERS, '*Rogier van der Weyden, sa vie et ses oeuvres*,' Bruxelles, 1855.

(4) EDW. VAN EVEN, *Louvain dans le passé et dans le présent*, bl. 256.
ALEX. PINCHART, (*Bulletin des comm. royales*, 1867, bl. 417). La découverte de cet Henri a été faite à une époque où le véritable nom du père de Roger ne nous avait pas encore été révélé par les documents des archives du Royaume, ainsi que ceux des archives de Tournai.'

8 pl. s' daegs val. 40 pl.' - '*Item*. - *Henrich van der Wijen 4 ½ d. 8 pl. s' daegs val. 36 pl*.'

Is die Hendrik in betrekking te brengen met Rogier? Rogier's vader ook heette Hendrik. In een handschrift (IIIe bl. 7). '*Registre des rentes viagères de Tournai veudues en avril, mai, juin, juillet 1435*' staat er: '*Au xxj jour d'octobre - A maistre Rogier de la Pasture, pointre*, FILS DE HENRY, *demourant à Brouxielles, eagié de XXXV ans, et dimiselle de Ysabel Goffart, fille Jehan, sa femme, eagiée de XXX ans: X livres*.' Een tweede stuk, een verkorte herhaling van 't voorgaande vinden we op den 21^{n} April in een werk getiteld: *C'est le livre ou cartulaire ouquel sont iscriptes les rentes à vie que la ville et cité de Tournay doibt, les personnes à qui et jours que y celles rentes eschient*, enz...: '*A maistre Rogier de la Pasture, pointre*, FILS DE FEU HENRY, *demurant à Brouxielles et demisel Ysabel, sa femme, acquis en l'an mil iiij et xxxv: x livres*[(1)].'

Die voornaam *Hendrik*, dat jaartal *1424* passen danig wel op Rogier's vader, die denzelfden naam droeg en in dat tijdperk leefde.

3°) De hoedanigheid van beeldhouwer moet voor Hendrik v.d.W. insgelijks in aanmerking genomen worden. Immers, is het niet onwaarschijnlijk dat Rogier ook den beitel en den boetseerstok van den beeldhouwer heeft gebezigd[(2)], alleszins heeft hij als schilder den invloed

(1) Waar berust dat handschrift te Doornik? M.L.M. vergeet het ons klaar aan te duiden.

(2) 'L'incertitude règne sur le reste de la vie et de l'oeuvre de Roger; de ses vingt-sept premières années avant sa réception comme apprenti chez son maître Campin on ne sait absolument rien, et libre cours est laissé aux conjectures. Il est hors de doute cependant que, vu ses aptitudes exceptionnelles, sa vocation d'artiste dut se dessiner de bonne heure et qu'il ne peut manquer de s'intéresser à ce mouvement d'art sculpturaal dont sa ville natale était alors un des principaux centres. Mania-t-il lui-même le ciseau et l'ébauchoir de l'imagier avant d'entrer si tardivement en apprentissage dans l'atelier de Robert Campin? Cette supposition paraît très admissible, car elle nous expliquerait ses progrès rapides dans la peinture et l'influence singulière qu'il exerça sur les diverses écoles de sculpture de son pays. Nous avons d'ailleurs la preuve certaine que sou maître, Robert Campin, fut à la fois peintre et sculpteur et il n'aurait donc fait que suivre son exemple en étant l'un et l'autre.' (L.M. II°, bl. 13).

der beeldhouwers ondergaan. Daarvan zijn zijne schilderijen een welsprekend bewijs. (L.M.I^{o}, bl. 6 en vlg. 13, 15 en vlg. - II°, bl. 6, 13, 15 en vgl. - III°, bl. 9).

Rogier zou dan eerst en vooral onder de leiding en den invloed geleerd en gewrocht hebben... van dien Hendrik..., zijn vader?

4°) Indien Hendrik, de beeldhouwer, Rogier's vader is, dan is hij, Rogier, van Leuvenschen oorsprong. Gemakkelijk wordt het alzoo, het verblijf van Rogier te Leuven in menigvuldige omstandigheden uit te leggen. (III°, bl. 9.)

Aldaar verblijft hij o.a., in 1443, wanneer Willem Edelheere en dezes gade Adelbeid Cappuyns hem belastten de kapel, gekend onder den naam van kapel van Edelheere (thans toegewijd aan den H. Albrecht) in de St Pieterskerk te Leuven, te versieren. Alsdan schilderde hij een drieluik, hetwelk de *Afdoening van het Kruis* voorstelt. Deze schilderij versiert er nog heden de Kerk.

Daarover schrijft Jan Molanus (Vermeulen) in *Historiae Lovaniensium Libri XIV*, bl. 609, hem den naam van Leuvenschen burger en kunstenaar gevende: '*Edelheer, primae fundationis*. Wilhelmus Edelheer et Aleïda, ejus uxor, et dominus Wilhelmus, filius, fundaverunt, anno 1443, ad altare Sancti Spiritus, Deiparae, Sancti Jacobi majoris capellaniam in parvo choro dicto Edelheer, in ambitu chori. *Edelheer, secundae fundationis*. Dominus Wilhelmus Edelheer, praecedentis capellaniae primus rector, per testamentum, quod condidit 1473, adjecit capellaniam secundam. Magister Rogerus civis et pictor Lovaniensis, depinxit Lovanii ad Sanctum Petrum altare Edelheer et in capella beatae Mariae summum altare, quod opus Maria regina a sagittaris impetravit enz.' (vgl. 'Le Beffroi' I, 1863, bl. 111.) Op eenen der zijvleugels, de gevers en hunne kinders voorstellende, staat er:

'DESE TAFEL HEEFT VEREÊT HÊN WILLÊ EDELHÊE ÊN ALYT SYN WEERDINNE INT IAER ONS HÊN MCCC ÊN XLIII' (vgl. 'Le Beffroi' ald. bl. 105), (L.M. III° bl. 10 en 16.)

M. Edw. van Even vindt in dit opschrift een bewijs van Rogiers Vlaamschen oorsprong. 'Wij denken - zegt hij - dat een Waal in dit opschrift feilen zou hebben begaan.'

Dit schijnt ons echter een gebrekkig bewijs: Immers, onderstelt dat Rogier Waal was en dit opschrift namaakte naar een voorbeeld dat men hem had vóórgeschreven; we vinden niet waarom Rogier zulks niet met zorg - om alle feilen te vermijden - zou afgeschilderd hebben. Ook te Leuven schilderde Rogier zijn meesterwerk eene '*Afdoening van het Kruis*, voor de Schuttersgilde. (Prado, Madrid.). Volgens *M.G. Hulin* ('*Petite Revue*...' 15 Nov. en 25 Dec. 1901) zou Rogier de wandschilderingen gemaakt hebben, onlangs in de St Pieterskerk te Leuven ontdekt.

Deze voorliefde voor de stad Leuven bleef in het hert van zijn zoon Cornelius voortleven. Deze jongeling studeerde aan de hoogeschool dier stad en werd er tot 'maître des arts' uitgeroepen alvorens kloosterling te worden bij de Karthuizers te Herinnes.

We besluiten; Rogier is een Vlaming; zijn echte naam is van der Weyden. Is 't overdreven?

Dat hij te Doornik geboren werd, in 't Walenland, is geen bezwaarlijke tegenwerping.

Hij werd er geboren uit *Vlaamsche* ouders, aldaar toevallig en tijdelijk gevestigd[(1)].

(1) 'Vier origineele stukken - zegt M.L. Maeterlinck (III°, bl. 6) - bewijzen den Doornikschen oorsprong van Rogelet de la Pasture:

1°) "*Le Registre de Saint Luc*", welk onzen kunstenaar aanhaalt met de melding: geboortig van Doornik.

2°) "*L'inventaire du mobilier de la corporation des peintres*", van gezegde stad.

3°) "*Le compte de la même corporation en 1465*".

4°) En ten laatste "*une procuration*" in 1440 te Brussel opgemaakt.
Geen enkel dezer bewijsstukken echter levert ons de minste inlichting noch over den naam noch over eenige bijzonderheden betreffende het leven van des kunstenaars vader.'
Hier zouden we echter aan den heer Maeterlinck willen vragen?
a) Waar berusten die oorkonden te Doornijk?
b) Ware het niet voldoender geweest het noodige uittreksel dier oorkonden over te drukken?

c) We vinden bij M.L. MAETERLINCK (in I^{o}, bl. 12 en in II°, bl. 10, 12) twee stukken waarin er staat dat Rogier te Doornijk geboren werd. Komen ze misschien uit het één of ander der vier hierboven bedoelde oorkonden? We vinden 't niet aangeduid.
Die twee stukken....
'Les plus anciens documents connus concernant Roger ont été retrouvés dans les *Archives de Tournai*.

1°) Le premier est ainsi conçu:
'Rogelet de *la* Pasture, natif de Tournay, commencha son *appressure* le cinquième jour de mars l'an mil cccc vingt six et son maistre Robert Campin peintre, lequel Rogelet a parfait son *appressure* duement avec son dict maistre.'

2° 'Le second nous apprend que:
'Maistre Rogier de la Pasture, natif de Tournay, fut reçu à la françise du mestier des paintres le premier jour d'Aoust l'an dessus dict. (1432).'
Over die twee uittreksels hebben we aan te merken:

a) Dat er nauwkeuriger diende aangeduid, uit *welke* oorkonden van Doornik (*Archives de Tournai*) ze overgeschreven zijn.
b) Dat M.L. Maeterlinck in een aanteekening verwijst naar M. ALPH. WAUTERS (*Messager des sciences historiques*, 1841, p. 218), qui ‘établit l'identité de Roger dit de Bruges avec van der Weyden’; ook naar M. BART. DUMORTIER (welk werk?) qui ‘mettait au jour les premiers documents authentiques concernant ce peintre et revendiquait avec M. GÉNARD (nog eens: welk werk?), pour Tournai, la gloire d'avoir donné le jour à Roger de la Pasture ou van der Weyden.’
c) Is er geen onnauwkeurigheid geweest bij 't afschrijven der oorkonden?
Immers in I^{o} vinden we *tweemaal*: ‘de *le* Pasture’, in II° integendeel *tweemaal*: ‘de *la* Pasture’; in I^{o} vinden we *tweemaal*: ‘appre*s*ure’ met *s*, in II° integendeel *tweemaal*: ‘appre*ss*ure’ met *ss*.
Zoo ja, dan diende dit vermeden, al doet het hier weinig ter zake.

II. Kreeg die Vlaamsche Rogier van der Weyden een verfranschte kunstopvoeding?

Dit kunnen we niet aanveerden. Rogier is een Dietsch kunstenaar; al zijne werken toonen dat hij deel uitmaakte en een der hoofden was van onze Dietsche vijftiendeeuwsche schilderschool. Ongetwijfeld zal hij te Doornijk de kunstbegrippen ontvangen hebben die aldaar heerschten.

Maar we vragen ons af, of de begrippen over bouw- en beeldhouwkunde aldaar dezelfde waren als in Frankrijk? Vast zijn de grondbeginselen van den gothieken trant overal dezelfde. Ze hangen niet af van één of ander land, van één of ander volk, al is 't dat ieder land, ieder volk ze verstond, maar op verschillende wijze verwerkelijkte volgens eigen opvatting. De toevallige wijzigingen, de vrije eigenaardigheden vinden we verschillend bij ieder volk, bij ieder kunstenaar. Zoo ook heeft Rogier van die algemeene kunstbegrippen gebruik gemaakt volgens zijn eigen aard, kunstsmaak en gevoelen. Dien aard verloor hij noch in 't Walenland, noch later wanneer hij in 1449 naar Rome trok (J. WEALE, ald., *Biekorf*, VI, bl. 191).

Daar insgelijks vond hij groote meesters, andere gedachten, verschillende toepassingen. Hij behield de zijne.... Men was gelukkiglijk nog in den tijd niet dat onze schilders, naar Italië reizende, er eigen aard verloren; integendeel alsdan oefenden de Dietsche schilders invloed op de Italiaansche.

Wie was Rogier's eerste meester? Wie anders dan Hendrik van der Weyden, zijn vader, een Vlaming?(1). Wat Robrecht Campin's invloed op Rogier betreft (II°, bl. 13), die kan niet zwaar gewogen hebben. Immers, aller oogen waren alsdan gevestigd op Jan Van Eyck, wiens meesterwerken eenen omkeer brachten in de schilderkunst. Ten anderen is 't ons onmogelijk Campin's invloed te schatten, vermits we Campin als schilder niet kennen; geen enkel van zijne werken is ons overgebleven (I°, bl. 13, 14).

(1) 'Misschien, zegt M.L. Maeterlinck, (III°, bl. 9), heeft hij in 1424 zijnen vader geholpen aan het beeldhouwwerk van het paleis des hertogs van Brabant, want de archieven van Doornik vermelden slechts zijnen naam in 1426' - alsdan was hij 27 jaar oud.
We lezen in de hierboven aangehaalde oorkonden, dat hij in 1426 te Doornik leerling was van R. Campin; maar daarbij '*natif de Tournay*' te weten in 1399 of 1400. Dus zou hij Doornik verlaten hebben en naar Leuven gaan wonen zijn met zijn vader... nadien weder naar Doornik gekomen om er de lessen van zijnen meester te volgen. Is 't waarschijnlijk?

Ontegensprekelijk is 't, dat Rogier onder den invloed stond der Doorniksche beeldhouwers; maar die invloed was wederzijdsch. Ook Rogier heeft op de Doorniksche beeldhouwers invloed gehad.

Moeten we, om der waarheid wille, aannemen dat de gothieke bouw- en beeldhouwkunde eerst in Frankrijk bloeiden(1), toch moeten we merkelijk verschil aanstippen tusschen Franschen en Dietschen trant. De eerste begrippen van den gothieken bouwtrant en daarna van de beeldhouwkunde kwamen alhier uit Frankrijk. Doch, verstond men het aldaar eerst en vooral op veroorbeelde wijze, alhier zocht men, volgens eigen aard en gevoelen, meer naar werkelijke waarheid. Zoo wierd het eigen trant in de XIVe en XVe eeuw, toen Rogier te Doornik woonde.

Tijdens de XIIIe eeuw volgden ongestoord verschillende fransche scholen hunne gedachten; maar in 't begin der XIVe eeuw houdt die vooruitgang op, een nieuw gedacht dringt binnen uit 't Noorden, uit Vlaanderen: dit gedacht was een nastreven der ware en gezonde werkelijkheid(2).

Hoe ontstonden die nieuwe betrekkingen? In Belgenland vond men in de Maasstreken deugdelijk bewerkbaar steen. 't Wierd vervoerd, niet alleen onbewrocht maar meest van al gebeeldhouwd en verveerdigd. De werklieden volgden en gingen in 't vreemde werken. Onze kunst verspreidde. De fransche beeldhouwkunst, tot het toppunt van oorbeeldigheid gestegen in de XIIIe eeuw, keert tot meer

(1) Vgl. '*Le Musée d'Art, publié sous la direction d'Eugène Müntz*', bl. 75, '*Le style Gothique*' door LOUIS GONSE, Paris, édition Larousse.
M.L. Maeterlinck bekent het ook: (II°, bl. 7).... 'l'art sculptural (à Tournai) qui après s'être inspiré jusqu'au XIIIe siècle de l'art gothique français...' (bl. 9) .... 'le style primitif des sculpteurs tournaisiens inspiré par l'influence des brillants artistes français de l'époque gothique se transforma au XIVe siècle en un style plus réaliste mieux approprié au génie flamand'.

(2) M.L. Maeterlinck (I^{o}, bl. 6, II°, bl. 7.)
Mgr. DEHAISNES: '*L'art dans les Flandres, le Hainaut et l'Artois*.'
MM. DE LA GRANGE et L. CLOQUET, '*L'art à Tournai*'.
M.L. CLOQUET: '*Notes sur les anciens ateliers de sculpture à Tournai*'.

werkelijkheid, bijzonderlijk in de afbeelding naar 't leven. Dat was de invloed van onze kunstenaars: Pepijn van Hoei, Andreas Beauneveu, Claas Sinter, Jan van Camerijk, Jan van Luik. De Doorniksche beeldhouwers verzonden hunne gebeeldhouwde grafzerken en doopvonten tot aan Amiens en Laon in Frankrijk. Die zerken versieren de grafsteden van gravin Mahaut van Artesis te Thieulay, van koningin Blanca, St Lodewijks moeder, te Montbusson (nu St Denys), van de graven van Henegouw en Vlaanderen te Valenciennes.

Bij Doorniksche meesters ging Rogier ter school; bij deze verloor hij niets van eigen Dietsche kunst, maar wist die nog vaster na te streven dank zijne betrekkingen met Jan Van Eyck.

Zeker bekennen we met M.L. Maeterlinck, dat Jan en Rogier in menig opzicht verschillen. Zijn ze daarom van een andere school? Maar dat verschil bestaat tusschen alle schilders, hoezeer ze nog op elkander gelijkend zijn, hoezeer ze elkanders invloed ondergaan hebben. Jan Van Eyck en Memlinc, Rogier en Memlinc, Memlinc en David, David en Isenbrandt.. enz., zijn wel van ééne en dezelfde school: de Dietsche, en toch verschillen ze uitermate.

Jan en Rogier kenden elkander aan 't hof van Filips de Goede. Heeft Rogier bij Van Eyck alleenlijk de kleurenpracht aangeleerd? (II°, bl. 13.) 't Ware weinig voor iemand die in betrekking staat met den eersten en grootsten schilder der XV^{de} eeuw. Zeker moest Rogier niet meer gevormd worden; toch kon hij verbeteren en vooruitgaan. Waarin hij het meest verschilt van J.V. Eyck, is de eigenaardige en meesterlijke uitdrukking der gevoelens op de wezens zijner schilderijen. Bij niemand meer dan bij Rogier vindt men diepe droefheid en medelijden.

J.V. Eyck's kunst was veeleer voor hooger volk en grooten der wereld; Rogier daarentegen wrocht voor den burgerstand, voor het eigenlijke volk. Nieuw leven

vond dat volk bij Rogier: een Christus, een Moeder Gods en Heiligen wier leven veel beter met het zijne overeenstemde, wier handelingen eene taal spraken die het beter begrijpen kon. Ook was Rogier's vermaardheid, zelfs tijdens zijn leven, onzeglijk groot en zijn invloed op de rondom hem levende kunstenaars misschien meerder dan die der gebroeders Van Eyck. (I° bl. 17, 18).

***

Door M. Maeterlinck's zoeken en werken zijn veel punten, vroeger onbekend, opgehelderd geworden. Doch 't laatste woord is nog niet gesproken. Mocht hij ter eer van onze oude middeleeuwsche kunst, tot nut en genoegen van alle kunstvrienden, zijn navorsching voortzetten. ‘Uit dit onderzoek moet er vast licht opdagen.’ (M. Edw. van Even, III°, bl. 18).

Uit hetgeen tot hiertoe gevonden en ontdekt wierd, mag zonder vrees voor dwaling besloten, dat Rogier's naam *van der Weyden* was - daarvan *de la Pasture* eene Waalsche vertaling -; dat Rogier een echte Vlaming was, een Vlaamsche of beter een Dietsche schilder... en ‘we mogen ons die eer niet laten ontfutselen!’ (M.N. de Pauw, III°, bl. 19).

‘Dat allen (M.L. Maeterlinck, III°, bl. 14) hunne pogingen vereenigen om den roemvollen naam van Van der Weyden voorgoed weder te schenken aan den befaamden mededinger der gebroeders van Eyck. Zooals in het verleden moet zijn oorspronkelijke naam voor immer schitteren in de geschiedenis onzer Vlaamsche kunst.’

J.B. DUGARDYN

Mingelmaren

EEN WOORD, *naar aanleiding eener aanteekening van den heer Van Droogenbroeck op Ledeganck's vers: ‘Die wilden wat was recht, en wonnen wat zij wilden*, door den heer Dr H. CLAEYS[(1)].

(1) Uit de *Verslagen der koninklijke Vlaamsche Taalvroedschap*, Zaaimaand 1902, blz. 147 en vlgg.

....In het eerste verslag over de tweede prijsvraag voor 1902, (aflevering Mei, bladz. 228) lezen wij wat volgt: ‘dit menigmaal met ophef aangehaalde vers van LEDEGANCK is *slecht* te noemen en niet te roemen: zij wilden *wat was* recht en wonnen *wat* zij wilden, is tautologie en erg kikvorschachtig. Ook is de slappe *w* gansch ongeschikt om de gedachte klem bij te zetten’.

Dus, afkeuring beslist en volledig; bemerkingen over inhoud en vorm saamgetrokken in het hard woord *slecht* als totaal: ‘is *slecht* te *noemen* en (natuurlijk dan!) *niet* te *roemen*.’ Een onverwachte rijmregel, ook... niet te roemen!...

‘Zij wilden *wat was* recht en wonnen *wat* zij wilden’ is tautologie en erg kikvorschachtig.

I. *Tautologie?* Ik begrijp niet; hier toch wordt niet hetzelfde nutteloos herhaald! Eischen wat in rechte u toekomt en verkrijgen wat gij eischt, dat zijn wel twee onderscheidene zaken. Zie eens hoe zij in de geschiedenis der Vlaamsche Beweging ver van elkander staan! Tautologie zal men niet zoeken in het herhaalde *wat: wat*, alleen staande, heeft geen beteekenis; aangesloten bij zijn werkwoord stelt het twee verschillende daden voor, de werking moge al of niet op hetzelfde voorwerp vallen.

Het vers in zijn geheel is eene verrassende en eigenaardige splitsing van den volzin ‘zij wilden en wonnen wat was recht,’ waar klaarblijkend twee voorstellen in besloten liggen.

II. *Echt kikvorschachtig*. Dit woord der beoordeeling is klanknabootsend, maar aan het vers ontbreekt die... hoedanigheid! Men kan ze, ja, er in brengen, opzettelijk, bij verkeerde lezing.

Het vers is geschreven voor Vlaamschen mond, het werd getoetst bij Vlaamsche uitspraak; niet naar Franschen tongval mag het verminkt worden en luiden: *vatte vasse rek!*

Lees het vers gelijk het geschreven staat, den nadruk leggende, gelijk de dichter het aanwijst en gelijk zin en plaats het vragen, op het voornaam woord *recht*. en dan - wat kwaakt er zoo erg, bij uwe natuurlijke en ongemaakte lezing, dat men er bij aan *kikvorschachtigheid* denkt? Doffe stem en verslijmde keel, en moedwilligheid daarbij, kunnen, ja, alles bederven, maar dat is den Schrijver niet te wijten.

III. *Ook is de slappe* w *gansch ongeschikt om de gedachte klem bij te zetten*. Van de alliteratie, de herhaalde *w*, wordt niet gevraagd, *de gedachte klem* bij te zetten; zij helpt tot vlugge, vloeiende lezing. Spierkracht ontleent het vers aan de drie geklemtoonde sylben, waarbij de stem bijzonderlijk drukt op de tweede, ‘zij *wil*den wat was *recht* en *won*nen wat zij wilden’.

In éénen adem vangt de stem, bij krachtige uitspraak, het effen, gladde vers, van zoo breede beteekenis, en daar staat ons voorgeslacht in een enkelen trek saamgevat en geschetst, daar, de grootsche geschiedenis der gemeenten voor onze oogen.

De lezing glijdt over het laatste: ‘wat zij wilden’. Geklemtoond zou het beteekenen: ‘al wat zij wilden’. Nu, de woorden brengen dat nieuw denkbeeld niet meê; zij herhalen enkel ‘wat was recht’ in een keurige en bij het vers passende omschrijving, nagalm van het eerste half-vers.

Het eerste half-vers sluit op het woord *recht*, dat door inversie dààr werd gebracht. Deze omzetting van *wat recht was* volmaakt de kunstgreep en het effect van het vers.

In ‘bloemlezingen’ en andere schoolboeken werd het vers van Ledeganck bij aanteekeningen besproken, maar op welke wijs? *Hier* wordt beweerd dat er moest staan; *wat recht was!* Is 't mogelijk?... *Ginds* valt de bemerking op *wonnen wat zij wilden* - eene historische bemerking in paraphrasis meegedeeld: *en wonnen* doorgaans *wat zij wilden*... Aan den lezer of leerling het vers voorstellen in zijne waarde en schoonheid, daar is weer geen spraak van.

De aangehaalde paraphrasis behelst echter, och neen! geene proeve van wijziging voor het vers, als ware het onjuist, als werd eene geschiedkundige aanvulling gevergd; het is enkel een verklarend woord, maar gaat dit woord mede in de voordracht van het vers, het houdt den indruk tegen, dien anders het vers maken zal, het ontzenuwt het vers, en dompelt het nog dieper in de proza dan het afkeuren en wegnemen der inversie: *wat was recht*, door welke de onverzetbare wil onzer vaderen, gevestigd in het recht, meesterlijk wordt geteekend. Het vers, in zijn kracht en kunst met gloed voorgedragen, zal den indruk van het schoone geven, het vaderlandsch gevoel opwekken tot fierheid, en onuitwischbaar worden ingeprent in het frissche jong gemoed. En dat te bekomen is voor den leeraar van hoogeren prijs dan het vers, verklarend, te ontleden... te ontwrichten.

IV. De heer V.D. zegt: ‘het menigmaal met ophef aangehaald vers...’ Dat is te weinig gezegd! Niet enkel zòò: *met ophef aangehaald*; maar met vaderlandsche geestdrift toegejuicht telkens als de volksvergadering het door den redenaar uitspreken hoort; het machtigste vers onzer Vlaamsche literatuur; het eenig vers dat gansch ons volk kent en herhaalt.

Wél was dit koninklijk vers de eere waardig, er aan bewezen, toen, hier zelf, bij zijn eersten groet aan Vlaanderens volk en taal, Prins Albrecht het herinnerde en uitsprak.

Die wilden wat was recht en wonnen wat zij wilden is, bij uitstek, ons nationaal vers, vers dat tot in den vreemde geroemd wordt: voor duizenden van toehoorders hoorde ik het door den beroemden Franschen redenaar P. Didon aanhalen, en dat naar Nederlandsche spraakwijs, dank aan zijne bekendheid met de Duitsche spraak, en wie zal beschrijven de geestdrift met welke ons glorieus vers, de huldegroet aan onze vaderen, door Fransche stem in al zijne kracht voorgedragen, onthaald werd?

Het is ons nationaal vers, een opschrift gereed voor eene geschiedenis der Vlaamsche Gemeenten; korte en krachtige schets van een eerlijk volk, rechtlievend in zijn streven, zegerijk in zijn daden; overwinnend door die kloeke standvastigheid welke het Horatiaansche *justum et tenacem propositi virum* herinnert.

Niet elk volk heeft in zijne letterkunde een vers, waar het zich in herkent als in een spiegel. Zoo hadden de Romeinen het vers van hun Virgilius:

Romanos, rerum dominos gentemque togatam.

De Romein in de glorie zijner wereldheerschappij en in het kenschetsend nationaal kleed van zijne vrededagen, macht en majesteit, gansch Rome!

Geen Roomsche critiek is tot die armzaligheid gekomen, te wijzen op het terugkeeren van eensluidende sylben..

Er dient nog opgemerkt dat Ledeganck, in historische beoordeeling, de geschiedschrijvers van zijnen tijd vooruit was. Bij hoevelen werd het goed recht der gemeenten tegenover Frankrijk, tegenover Burgondië miskend! De strijd der vaderen ontrolde zijne heerlijke tafereelen voor het oog van den dichter en in zijn hooger beschouwing herkende hij de dikwijls verwrongen waarheid, en het woord van zijne begeestering klonk, de waarheid herstellend en hulde brengend aan den adel en den roem van zijn volk:

Zij wilden wat was recht en wonnen wat zij wilden.

Zoo volharden wij er in, déze stelling voor te dragen: het besproken vers van Ledeganck is een machtige samenvatting van het roemrijkste deel onzer geschiedenis.

De woorden en de woordschikking werken mede tot de schilderende kracht van het vers; op eensluidende ingansletter stapt het voort en teekent zijnen stap; met de omzetting van een enkel woord geeft het aan de eerste helft het klank- en zinrijk slot: wat was *recht*.

Neen! wij mogen niet uit eigen letterkroon onze edelste parelen zelven afrukken en wegwerpen!...

HET spreekt vanzelf, dat de Vlaamsche Duikalmanak, als herdruk van zaliger Guido Gezelle's werk door E.H. Caesar Gezelle aangekondigd en uitgegeven, heel nauwkeurig de oorspronkelijke spelling en bewoording te behouden had.

In dit opzicht laat deze van 1886, gangbaar en dienstig gemaakt voor 't jaar Onzes Heeren 1903, niets te wenschen over. Integendeel.

Integendeel?

Ja wel. Bij 't ingaan van ieder maand worden de verschillende oude en nieuwe Dietsche maandnamen zooveel mogelijk vermeld. Dan volgt heel de maand lang, onderaan op de bladzijde, één en dezelfde naam, t.w. deze waar Guido Gezelle de voorkeur aan gaf en dien hij wenschte weer in zwang te zien komen.

Welnu, sedert het verschijnen in *Biekorf* (1892. t^{k} 22 en 23) van de bijdrage *Hoe de maanden genoemd?*, heeft Guido Gezelle zaliger voor *Duikalmanak, Loquela* en *Biekorf* de aldaar voorgestelde benamingen als de bruikbaarste aangenomen.

Hadde hijzelf den *Duikalmanak* van 1886 laten herdrukken, geen twijfel of die wijziging ware eraan toegebracht.

Mochten we derhalve E.H. Caesar Gezelle een raad geven, dan zouden we zeggen: Drukt in 't vervolg de maandnamen van de jaargangen 1894-1898, maar geeft op het voorblad den lezer kennis van die wijziging.

J. CRAEYNEST

BLIJDE gedachtenis der eerste communie van Joseph Anseeuw gedaan in de kerk van 't klein seminarie te Rousselare den 17 Juni 1897.

O kind, hoe blonk een zuivere lonk
Van vreugde in uwe blikken,
Als u de Heer, voor d'eersten keer
De ziele kwam verkwikken!

God zelve kwam tot u, en nam
Uw herte tot zijn woning;
O smaad Hem nooit, verlaat Hem nooit
Hij is, Hij blijve uw Koning!

Zoo zal uw deugd uwe ouders vreugd,
En rechte wegen maken
Voor andren die 'k verlangen zie
Om uw geluk te smaken.

Zoo wandelt gij, van hertzeer vrij
Door 's levens droeve paden
En vaart eens naar den Hemel, waar
Uw God u blijft verzaden.

A.D.

TER blijde gedachtenis der eerste communie van Omaar Anseeuw gedaan in de kerk van O.L. Vrouw, te Rousselare, den 31 Maart 1898.

O Jesus, wat al zoetheid daalt
met U in onze zielen!
wat kan ik, met uw glans omstraald,
dan lovend vóór U knielen?

Gij hebt genadiglijk mijn schuld
vergeten en vergeven,
mij met uw eigen zelf vervuld
en Godlijk Brood gegeven!

Mijn herte is 't uwe nu. En laat
geen vijand ons meer scheiden.
Keer af van mij den geest van 't kwaad
en al zijn boos verleiden!

Geheiligd zij bij mij uw naam,
uw wil alleen geschiede,
opdat ik eens uw erfgenaam,
uw eeuwig Rijk geniete!

O Vader, die in den Hemel zijt,
verhoor mijn kinderbede,
en, Jesus, die mijn hert verblijdt,
verblijd mijn Ouders mede.

A.D.

[Nummer 8]

Vaderlandsliefde

IN Vlanderen, omtrent 1302, zegt men, en bestond er *geen* vaderlandsliefde, geen dergelijke te minsten *als wij nu in 1900 verstaan*.

En over die stelling wordt er duchtig gekampt en gekeven.

Maar nooit iemand die zegt hoe vaderlandsliefde dient *verstaan*, gelijk in welken tijd! Heeft elke tijd een bezondere opvattinge van de vaderlandsliefde? En ligt er aan den voet van alle die opvattingen geen algemeen begrip dat overal en altijd 'tzelfde bleef?

Dan ook nooit iemand die uiteendoet wat hij wilt al zeggende: ‘dat er *geene* vaderlandsliefde en was als nu’. Is het: dat er *zoovele* niet en was, of dat er een *andere* was, of dat er volstrekt *geene* en was? Nochtans is men allichte geware dat die laatste zin deze is, die meestendeel bedoeld wordt.

Nu deze tweede vraag gaat meer de geschiedenis aan. We laten ze haar over.

We zullen pogen een antwoorde te vinden op de eerste vrage.

Wat is vaderlandsliefde?

Dat is zal men antwoorden, een genegenheid voor het vaderland. Die genegenheid vinden we in 't innig huizelijk leven van den vermaatschappelijkten mensch, en ook in zijn openbaar uitwendig leven.

Inderdaad! 's Avonds na eenen dag werkens, kan een mensch thuis komen, de deure achter hem toetrekken, eenen stoel nemen, en onder eigenvolk zittende op anders niets denken en van anders niets spreken dan van eigengezin, en eigenzaken en eigenleven. Dan ligt de buitenwereld met al de buitenkommernissen en buitenbetrekkingen..... werkelijk buiten! Een dingen mag binnenblijven: en 't leeft voort in de gesprekken; dat is 't herdenken aan vaders daden, aan grootvaders daden, de daden van de voorouders, en de geschiedenisse en 't welvaren van alles wat ze geren hadden, hunne gebruiken, hunne woonste, hunne erve, hunne streke, hun land, het zoogezeide ‘vaderland’. Men spreekt van dit land met smake; men liefkoost het; men wilt het beschutten tegen kwaad en laster! Eenieder wilt dat, al heeft eenieder nochtans andere belangen, en andere vrijheid daartoe, of andere aansprekelijkheid erover. ‘Ons land! Ons land!’ smekt de kleenste, de minste man uit. Geenen nagel en zal hij hebben die de zijne is, maar een ‘land’ heeft hij! Niemand en zal hem mogen scheef aanzien binnen dat land, want hoewel arm, daar is hij zijnzelfs! Wat geeft het hem dat dit land strekke tot daar aan dien boom of daar dit water! Het vaderland is liever voor den binnenlevenden mensch een oorbeeldig stuk gronds! Het vaderland is alleenlijk de streke waar al 's menschen ‘kennissen’ op wonen: met eenen samenhang belangen van gemeenzame talc of godsdienst of instellingen. ‘Mijn streke’ begint eigentlijk hier bij mij, en strekt uit zooverre ik wete dat al die lieden wonen, die zeggen mijn landmaatschappelijk leven mêe

te bezitten. De bewindschap met hulpe van de aardrijkskunde, heeft ringsom dit mijn land een toedrachtelijke reke getrokken. Ja! Nu dat is de bewindschap heur zake. Ik die leerde, wete dat; maar mijn gebeur die niet en leerde, en weet dat niet, en toch heeft hij ook als ik, en bemint hij even als ik, ja heviger, zijn - en mijn - vaderland. Trouwens wat hij weet, zonder te hebben moeten leeren, is dat dit ‘land’ het land is van vader; dat het de uitbreidinge van 't wezen en van den eigendom, de keerkring van de werkzaamheden zijner ouders is. Doch waarop steunt dan zijne en mijne aangekleefdheid? En is 't niet in den grond rechts op een ingeborene hoogschattinge van 't gene waarmede onze ouders ons vereenzelvigden? Ze woonden er! Ze spraken er ons van! Ze knelden ons daar in zoete banden van vriend- en maagschap. Ze lieten er hun eigen gedenkenissen: hun wezen - dat ook 't onze is. En ze goten alzoo langzamerhand in ons herte een overtuiginge dat dit land ‘ons’ is, dat we maar in dit land alleene kunnen leven! - En ge weet of de mensch geren leeft! - Bijgevolge ook dat we maar in dit land alleene ons hoofd mogen rechtedragen, in 't aanzichte van eenieder en toonen dat wij ook ‘entwie’ zijn! - En alleman is geren ‘entwie’! - Ook kan de bewindschap komen, andere reeningen om ons trekken, andere stiermans aan 't roer steken: .... deze nieuwe inrichtinge zal spannen, ze zal rieschen te springen, zoolange als dat de vaderlander niet en komt te gevoelen dat hij nog te zijnent, en op ‘eigenerve’ zijn eigen leven slijt. Dan zal hij weerom als voordien zijn land bezingen en eeren, en het aan den vreemdeling doen benijden, en met volle genot voelen dat hij zijnzelven bezit.

Deze aangekleefdheid, hoe stijf ingeboren dat ze is, kan sluimeren. Maar men kan ze doen ontwaken; te weten met het voorwerp ervan meer in 't licht of ook in gevaar te stellen. 't Onderwijs helpt tot 't eerste meê; de oorlog brengt het tweede teweeg.

Maar hier vinden we reeds den mensch in zijn openbaar

leven. De mensch is geren bij menschen. Dat heeft hij in van aard. Doch deze laatsten en mogen in zijnen weg niet loopen. Een eerste slag van volk, dat meest en dichtst bij hem is, aanziet hij als hem eigen, ja als hem nuttig tot werk of gezelschap. Die lieden leven doorgaans gelijk hij ten anderen. In 't innig leven kende de vaderlandsliefde uit haar zelven een begin hier bij mij, maar geen einde daar voort van mij: in 't openbaar leven integendeel heeft ze lijk geen begin bij mij, maar ze heeft wel een einde. Want een ander slag van lieden die verder wonen, komen den mensch meer voor als onbekend en dus als ‘onbemind’. Immers hij ziet daar gasten in, die door den band anders leven dan hij; hij en kent hun inzichten niet, maar vreest dat deze steken tegen de zijne. 't Is een gevaar voor zijn onafhankelijkheid en zijn wezen. De eerste heet hij ‘landgenooten’; de andere ‘vreemdelingen’. Hoe volmaakter beschavinge en hoe meer betrekkingen, hoe wijder de kring zou worden van de ‘landgenooten’; kwam niet op tijd en stond de bewindschap nogeens zeggen: ‘Hier is een schreve, daarbuiten is 't vreemde, maar daarbinnen borge ik u dat alleman dezelfde belangen, nagenoeg dezelfde begeerten, daaromtrent dezelfde vrijheden, met een woord hetzelfde eenlingsch leven leidt!’ Ziet! toen kan 't gaan. Die doeninge van de bewindschap stelt den mensch tevreden, en verduidelijkt tevens het vaderland. Daarbinnen zal 't goed leven zijn! Niet, dat daarbinnen niet eens en kan geritsepeeuwd worden. Man en vrouwe zijn een, en toch twisten ze soms getween. Huis komt aleens op tegen huis, wijk tegen wijk, stad tegen stad, gouwe tegen gouwe, ja de eene helft van 't land tegen de andere. 'k Zal meer zeggen! Als 't nood doet, zullen de gezindheden soms de hulpe inroepen van iemand die aan beide kanten vreemd is... Maar.... dit slechts op voorwaarde en in de mate dat die derdeman het zelfbezit, het baasschap der twee eersten mogelijk laat. Waarom gebeurt het dat, als iemand entwaar tusschenspringt

(nog meer van eigen als hij het ongevraagd doet), beide vechters dan op hem vliegen? Omdat boven 't goed dat elk van de twee over den anderen zoekt te halen, een ander belang staat: de vrijheid van elk van beiden. En de kampers zijn aanstonds weêr makkers, als die vrijheid in gevaar komt. Zoo is 't! De vreemde, gedraagt hij hem als ‘vreemdeling’, moet buiten. Met den vreemdeling zal in gewone omstandigheden overeenkomste mogelijk zijn als hij maar in ‘zijn’ streke en blijft; ofdat hij binnen 't land komende, er geen aansprake en maakt op baasschap. Ging hij anders te werke, dan rees alras in 't gemoed van de vaderlanders, die nijdvolle aangekleefdheid aan 't land of liever aan den gemeenzamen leefkring hunner ‘landgenooten’. Men vloog te wapen, te velde, ten oorloge... en de strijd zou heeten ‘een vaderlandsche strijd’. Ja zelfs ingeval de vreemdeling zou gekomen zijn om inlandsche moeilijkheden van eender welken naam, 't zij godsdienstige, 't zij taalbetreffende, 't zij huishoudelijke... of andere nog te helpen versussen. Deze aard van de vaderlandsliefde, deze sterke afgeteekendheid van haar voorwerp, deze uitsluitingsgezinde hertstocht in haar onderwerp verduidelijken en verstevigen naarmate 't volk meer ‘zijne’ macht en beter ‘zijn’ zelfbestaan geware is. De veelte van uitgedrukte vaderlandsliefde, de hardnekkigheid ervan in den tijd en 't geweld ervan in de ruimte, verschillen naar de mate der beschavinge en geleerdheid van de lieden. Geleerden vatten broeder 's lands belangen op, staan eerder in de were, strijden met meer overleg; ze koelen ook gemakkelijker en plooien lichter over om genade te geven of te verkrijgen, vaneigen als maar het vrijheidsbeginsel gered staat. Ongeleerden daarentegen dragen alles toe op de eenlingen; ze zien het gevaar later als de eersten, ze weten geren 't gedacht van opstekers en leiders aleer ze beginnen: want ze kennen minder den dracht van hun slagen; ze zijn benauwd van 't ongewisse. Maar eens dat ze aan den werke liggen, houdt ze nog in! Geweldig,

woest, en hitsig staan ze, niet omdat het grondbeginsel maar omdat hun vel bij ieder slag in gevaar is. Ze onthouden langst: ze zijn koppigst, hun laatste goed zouden ze verpanden... en kunnen ze medelijden gevoelen met een armen duts die in hun handen valt, anderen zijn er aan wien ze nooit en vergeven, dat zijn 's vijands overheden.

Alzoo zien we de vaderlandsliefde haar best uiten in den oorloge. 't En is geen reden, zooals we boven zeiden, om te denken dat ze in vredetijd niet en bestaat.

Neen! de vaderlandsliefde staat me voor als een (min of meer uitgedrukte), overal ingeborene, uitsluitende gehechtheid aan een eigene, al of niet bestaakte streke. Ze is een uitgebreidheid van 's menschen zucht naar zelfleven, een hoofdzakelijke voorwaarde, in 't gedacht van den mensch, tot 't rustig behoud van zijn zelfbestaan. Wat hem dit gedacht gaf is de ondervindinge van zijne ouders, en zijn eigene beleerde of onbeleerde opvoedinge. De vaderlandsliefde is zoo oud als de mensch zelve. Geen geschiedenisse en kan ze loochenen. Ze n' is niet het rechtstreeksche werk van de beschavinge, die alleenlijk maar de ondervindinge der voorouders meer begrijpelijk, en de opvoedinge der hedendaagschen meer begrijpende maakt. Ze en is ook hoegenaamd niet het werk van de staatkunde. Wat brengt dan de staatkunde of bewindschap teweeg? Men zag het: Alleen bijzakelijk en toevallig werk. Niets in 't binnenleven! En aangaande 't openbaar leven bestaakt ze eenerzijds het stuk gronds al buiten; welke bestakinge niet noodig en is dan om den vooruitgang van de beschavinge, en om beterswille van de staatkunde zelve. Medeenen stelt de staatkunde het land daar: als burgerlijken of bewindschappelijken eigendom van één man, den vorst, of van een stamhuis, of van eene gemeenzaamheid, of van heel het volk. Daarbij anderzijds verstevigt ze en bestaakt het gedacht van eigenbaasschap binnen; dit op een wijze die herhaaldemaal veranderen kan, maar die van aard de overheid in de handen legt van

lieden waarover het volk gerust is: immers omdat hun gedrag of dit hunner voorzaten in 't verleden, of omdat hun beloften over 't toekomende, borgestaan dat ze zij 't landzijn, 't zelfzijn van 't volk zullen handhaven. Is dat begrepen? Grenzen en bestierleest van *het* vaderland kunnen gewijzigd worden; wat niemand en doodt, dat is de zelfwassende liefde voor *een* vaderland. Hoeveel landen en wierden niet ingesloten bij andere soms grootere! Ierland bij Engelland, Fransch-Vlanderen bij Frankrijk! Maar het vaderland der Ieren bleef Ierland; dat integendeel van de Fransch-Vlamingen wierd Frankrijk. Neen de staatkunde met verwijdinge of vernauwinge van gronden, met leenroerigen of grondwettelijken leest, met koningdom of gemeenebest en doet niet met de vaderlandsliefde wat ze wel begeert. Haar werk moet in de smake vallen van de menschen. En als de staatkunde maar - gelijk het is voor een huis - een afgesloten doch niet-schreeuwend samenstaan van overheid en onderdanen daarkrijgt, op eenderwelke wijze, dan is haar werk uit,... in opzicht van 't gedacht dat de lieden hebben over het ‘vaderland’. De eenling staat aan den grond van de zake. De eenling met zijnen zucht naar zelfbezit: thuis, in 't vlek, in de gouwe, in 't land, in 't wederlandsch verbond. De voorwaartgaande beschavinge breidt de landen uit. Wat ze niet en heeft moeten kunnen: dat is *het* vaderland maken; en wat ze nooit en zal kunnen dat is *een* vaderland en *de* vaderlandsliefde doodkrijgen.

***

Aldus in 't bovenstaande heeft men, ons dunkens, een bestakinge, nog liever een omstakinge, of best eenen hoop beschouwingen, die in te zien zijn door de geschiedzoekers die handelen willen over het eerstgestelde vraagstuk: of en welke vaderlandsliefde er bestond in Vlanderen omtrent 1302.

L.D.W.

Het Stevenismus

A. Kenis, in zijn boek ‘eene godsdienstsecte in België, of het zoogezeide Stevinisnius’ doet ons het ontstaan, de uitbreiding, de bekamping en den tegenwoordigen toestand van deze afvalligen uiteen.

Toen Pius de VIIe het Concordaat bekrachtigd had door zijne bulle ‘Ecclesia Christi’ en daarna den 15^{n} in Koornmaand 1801 aan de bisschoppen van Frankrijk zijne breve ‘Tam multa’ zond, waarbij zij verplicht werden afstand te doen van hunne bisdommen, waren er eenige die weigerden.

In België ook ontstond er eene scheuring die den naam nam van Stevenismus. Tot op onze dagen telt zij aanhangers in ons land.

Deze godsdienstsekte heeft haren naam te danken aan Cornelius Stevens. ‘Dit is een man die eene groote rol gespeeld heeft in de kerkelijke geschiedenis van ons land. *Hij is altijd een hevige voorstander geweest van de vrijheid en de rechten der Kerk, en geenszins een scheurmaker*[(1)]’.

Stevens weigerde den eed van haat aan het koningdom af te leggen, en daarom was hij verplicht, zooals alle onbeëedigde priesters, hem te verschuilen. Den 11^{n} in Bloeimaand 1799 kende Pius VI hem de weerdigheid toe van vicaris-capitularis (sede vacante) van het bisdom Namen, en gedurende 3 jaar bestierde hij dit bisdom van uit zijne schuilplaatsen.

Toen de nieuwe bisschop van Namen, Mgr de Bexon, in 1802 in zijn bisdom kwam, wakkerde Stevens het volk aan om hem onderdanig te zijn.

‘Stevens dan, en de gematigde Stevenisten[(2)], namen het concordaat aan en erkenden de nieuwe bisschoppen

(1) Bladz. 32. *Eene godsdienstsecte in Belgie*, door A. KENIS, bij J. Demeester, te Rousselare.

(2) Men moet wel begrijpen dat er twee partijen in het Stevenismus te onderscheiden zijn: 1° de gematigde met Stevens aan het hoofd; 2° de schismatieke partij, die, door Stevens zullen bevochten worden.

als wettig, *maar zij verwierpen krachtdadig de Fransche eischen van het burgerlijk gezag* en misprezen ongenadig de bisschoppen, iedere maal dat deze eenige toegevendheid ten opzichte van het gouvernement toonden, of eenigen lof aan Napoleon toezwaaiden. De partij der gematigde Stevenisten telde in haren schoot deugdzame priesters, gansch verkleefd aan de Kerk en aan den godsdienst.

Zij verdween in 1814 met het staatsbestuur, dat ze doen ontstaan had. Zij had Stevens gedurig aan het hoofd; hij ondersteunde ze door zijne menigvuldige schriften, en door het gezag van een voorbeeldig leven en dit met eene standvastigheid, die de vervolgingen te boven ging(1).

'Het keizerlijk, bestuur wetende welken invloed de schriften van M. Stevens uitoefenden, had eene belooning van 30,000 frank uitgeloofd aan al wie zijne schuilplaats aan de policie zou kenbaar maken. Het gelukte hem nochtans, aan al hunne opzoekingen te ontsnappen'(2).

Zijne laatste jaren sleet hij te Waver zijne geboorteplaats. Hij stierf in den ouderdom van 81 jaar, den 4^{n} in Herfstmaand, 1828(3).

'De *schismatieke Stevenisten* hebben hunnen oorsprong in Belgie genomen in 1803, zeer waarschijnlijk nadat de bisschoppen de nieuwe omschrijvingen der parochiën, door art. IX van het Concordaat vastgesteld, voltrokken hadden, en er nieuwe titularissen hadden benoemd.

Welke is nu de oorzaak of liever de *schijnreden* dezer scheuring geweest?

(1) Bladz. 41.
(2) Bladz. 45.
(3) Om te toonen dat Stevens geenzins een scheurmaker was, geef ik hier het einde van een zijner werken: 'Ik onderwerp, zegt hij, al mijne schriften aan het oordeel van den H. Stoel, in wiens gehoorzaamheid ik wil leven en sterven. De wijsbegeerte moge de schuit van Petrus schudden, maar nooit zal zij ze kunnen omverwerpen; zij zal slagen kunnen toebrengen aan de rots, op welke J.-C. zijne Kerk gebouwd heeft, maar nooit zal zij ze kunnen overweldigen: de Kerk zal sterk en onwrikbaar blijven staan tot schande van de raaskallende wijsbegeerte' (bladz. 47).

1º De groote veranderingen die het Concordaat teweegbracht door de nieuwe omschrijvingen der bisdommen en parochiën.
2º De benoeming van verscheidene Fransche bisschoppen, tegen wie de Belgen mistrouwen koesterden, vooral als zij hun al te dienstveerdig (wij zeggen niet slaafsch) gedrag jegens Napoleon zagen.
3º Wat de priesters betreft, waren er dikwijls persoonlijke redenen in het spel'[1].

'In het bisdom *Namen* speelt priester Thaeys de groote rol. Voor medehelpers had hij twee kloosterlingen. Zij weigerden met nog eenige andere geloovigen het nieuw bestuur te erkennen'[2].

Niettegenstaande verbod van hooger hand, deed hij te Jumet in een huis de mis, hoorde biecht, gaf de H. Communie, doopte en zegende de huwelijken in.

Den 10n in Lentemand 1837 stierf hij wederspannig volherdende in zijnen opstand. Zijn graf was lange jaren eene bedevaartplaats voor de Stevenisten.

In het bisdom Namen hadden de scheurmakers nogal vele aanhangers.

In *Braband* was Winnepenninckx de meeste verspreider van het Stevenismus. Somwijlen ook trok hij voor eenige weken naar Vlaanderen. Te Gits en in de omliggende parochiën ging hij de scheurmakers ondersteunen, biecht hooren, en de Sacramenten toedienen.

Zijn levenlang bleef hij in zijne dwaling volherden.

'Sedert de dood hunner priesters, hebben de Stevenisten voor hoofd den eenen of den anderen pachter. Het volk noemt hem "pastoor", anderen ook "bisschop", want zij hebben overheden van verschillenden graad: "bisschop en pastoors". Ongelukkig voor hen, zij zijn weinig of niet geleerd. Vrouwen ook bekleeden weerdigheden en oefenen fonctiën uit, gelijk ik gezien heb op lijkdiensten.

(1) Bladz. 50-51.
(2) Bladz. 52.

Te Kester en te Halle wonen zulke “pastoors”. Te Leerbeek hebben de Stevenisten hunnen bijzondersten tempel. Het is een eenvoudig gebouw, opgericht op de plaats waar vroeger Winnepennickx woonde, dat nu tot vergaderplaats dient. Het gelijkt van binnen in alles op eene Roomsch-Katholieke bidplaats: men ziet er eenen autaar, met aan den eenen kant eenen Ecce Homo, en langs den anderen kant een Lieve-Vrouwebeeld. Zij hebben ook eenen kruisweg. De plaats, bestemd voor 't volk, is in tweeën verdeeld: in 't binnenkomen langs den rechter kant staan stoelen, en langs den linkerkant, banken. Des zondags komen de Stevenisten van heinde en verre en vergaderen op het gestelde uur. Eerst bidt men den Rozenkrans, daarna de mis en het evangelie van den Zondag. Vervolgens leest men de eene of de andere litanie, en nog een *gebed tot Jesus-Christus om te bekomen de behoudenis van de kostelijke gave des geloofs*’[1]. Hunne Sacramenten zijn een naäapsel der ware, zoo b.v., voor de biecht beschuldigen zij zich van hunne zonden aan den voet van een kruis. Zij trouwen voor hunnen zoogezeiden pastoor en twee getuigen, en dit eenige weken vóór dat zij voor de Wet trouwen.

‘De oude Stevenisten leefden zeer streng. Maar die geest is verre gezet bij de jongelingschap. Hoe kan het anders zonder Sacramenten?

Vroeger gingen weinig Stevenistekinderen naar de school, tegenwoordig verbetert die toestand; slechts eenigen willen van de school niet hooren. Niet een nochtans doet hoogere studiën.

Het getal der Stevenisten vermindert stillekens aan, én door de dood, én door de bekeeringen’[2].

Vlaanderen bleef ook niet gespaard van die scheuring. Vier pastoors, deze van Zonnebeke, Oost-Roozebeke, Passchendale en Gits weigerden te gehoorzamen aan hunnen Bisschop.

(1) Bladz. 95.
(2) Bladz. 110-111.

‘Te Gits was de scheuring de grootste. De heer Priem, aldaar pastoor sedert 1803, begon zijnen openbaren opstand op Allerheiligen-avond van 't jaar 1811. In het begin volgde hem bijna heel de parochie. Den eersten zondag dat de nieuwe rector de goddelijke diensten deed, waren er slechts elf personen in de kerk.

De schismatieke pastoor Priem was een Bruggeling, die later te Brugge bij zijne ouders is gaan wonen. Gelukkig voor hem! Op het einde zijns levens stond hij uit zijne dwaling op, onderwierp zich en keerde terug in den schoot der ware kerk’[1].

Daar zien we nog zekeren Speeckaert (Pater Hieronymus) tusschenkomen. Hij was gedurende verschillige jaren een der hoofden van het Stevenismus in onze streken; maar hij kwam tot inkeer in 1836 op het einde van zijn leven.

Meer dan eens ontvingen de Stevenisten van Belgie brieven van de Pauzen. Dit schrijven had voor doel hun te bewijzen hoe ze in dwaling leefden, en ze tot den moederschoot der Kerke te doen wederkeeren. Iets bijzonders gebeurde hierbij. Twee dochters, Theresia Van Canneyt, van Gits, en Theresia De Croocq, van Eekloo, beide Stevenisten, trokken in 1852 naar Rome, waar zij in verhoor ontvangen werden door den Paus Pius IX en van hem eenen brief ontvingen voor de Belgische Stevenisten.

Maar in Vlaanderen teruggekeerd, vroegen de Stevenisten indien zij den Paus eigenhandig hadden zien teekenen. Neen! zij en hadden het niet gezien, dus de brief kon valsch zijn. Daarop trokken zij weder naar Rome.

Pius IX ontving ze opnieuw in verhoor en deed voor hen wat hij voordien nog nooit voor iemand gedaan had. Daar teekende hij in hunne tegenwoordigheid eigenhandig den brief.

‘In Brabant vindt men nog Stevenisten: Te Kester: 58;

(1) Bladz. 117.

te Halle: 47; te Herffelingen: 44; te Leerbeck: 34; te Pepingen: 36; te Bogaarden: 24; te Buisingen: 4; te St Quintinus-Lennik: 7.

Nog eenige wonen te Herne, Heikruis, Oetingen, St Pieters-Leeuw, Vlesembeke, Esschen-beek, Anderlecht, Audenaken, enz.'[1].

'In Vlaanderen, waren er op 30 Juli 1815 te Gits: boven de 20 jaren 292; boven de 12 jaren 66; beneden de 12 jaren 121; samen 479.

In 1818 waren er nog, oud en jong, 196.

In December 1819, oud en jong, 172.

In Januari 1899 waren er nog 17, verdeeld onder vijf huisgezinnen.

Men vindt nog Stevenisten te Passchendale, en ook maar zeer weinig, te Gulleghem, Rolleghem, Belleghem, Moorslede, Poelcapelle, Ardooie, Kortrijk en Brugge'[2].

Tot slot geven wij eenige uittreksels van eenen brief geschreven door eenen priester van West-Vlaanderen over de Stevenisten zijner streek.

'Er zijn hier nog eenige Stevenisten. Zij spreken gemeenzaam met alle menschen, met mij zoowel als met de andere menschen, en Mr D. was zeer verwonderd als ik hem vertelde dat zij mij in een huis den naam gegeven hadden van "*M^{r} den Kapelaan*".

Zij zouden altijd groeten met het woord "M^{r}" maar nooit het woord *Kapelaan* er bijvoegen, zeide hij, en dat was met mij gebeurd. Zij hebben gemeenschap met alle menschen in handel en wandel, en zij komen altijd wel overeen met eenieder.

Wat de godsdienst aangaat, zijn zij geheel en gansch eigenaardig.

Zij bidden altijd gemeenzamelijk en doen lange en vele gebeden. Zij vergaderen somtijds des zondags al de Stevenisten der parochie in een hunner huizen om te

(1) Bladz. 115.
(2) Bladz. 125.

bidden, geven zelven aan hunne kinderen het godsdienstig onderwijs, en willen nooit iets gemeens hebben met de katholieken als het godsdienstzaken betreft.

Nopens het huwelijk valt op te merken dat zij alleen voor de wet trouwen. Het Sakrament hebben zij niet en willen het ook niet naäpen. In het opzicht van zeden is hun toestand zeer slecht, en dat is openbaar bekend. Hetgene men bijzonderlijk tegenkomt als er sprake is van bekeering 't is hunne koppigheid'[1].

J.

Mingelmaren

TER blijde gedachtenis der Eerste Communie van Maria Anseeuw gedaan in 't gesticht der Zusters van den H. Vincentius-à-Paulo, te Rousselare, den 14 Juni 1900.

Op aarde noch in 't hemelrijk
En heeft men ooit gevonden
Twee namen die zoo goddelijk
En innig staan verbonden
Als Jesus en Maria.

Gezegend moet de stond u zijn
Die u, na zoet verlangen,
Liet onder milden voedselschijn
In 't reine hert ontvangen
Dien Jezus, o Maria.

Noch lange vlucht, noch arme kluis,
Noch haat van Jood en Heiden,
Noch 't sterven op het galgekruis
Kon ooit die herten scheiden
Van Jesus en Maria.

Ei, ook uit u, Maria, mag
Geen zond' Hem ooit verjagen:
Zoo blijft gij, als op dezen dag,
Den hemelzegen dragen
Van Jesus en Maria.

A.D.

(1) Bladz. 152, enz.

LA RELIURE FLAMANDE au XVe siècle par le VICOMTE DE GHELLINCK VAERNEWYCK, président de l'académie royale d'Archéologie de Belgique, *Discours prononcé à la séance d'installation du bureau de l' Académie pour l' année 1901*. Anvers, imprimerie Veuve De Backer, rue Zirk, 35, 1902.

Een enkel oogslag op de kunst der boekbinding binst de XVe eeuw; de geschiedenis ervan kortbondig afgeschetst. Zoo iemand daarover spreken of schrijven mocht, was 't ongetwijfeld die vriend van oude boeken, bestoven perkamenten, onschatbare oorkonden, weledele Heer de Ghellinck Vaernewyck. Hier, een nog korter overzicht zijner redevoering.

Het echte boekbinden bestond maar eigentlijk met de uitvinding der drukkunst; toch voordien wierden ook de perkamentbladen der handschriften in banden gebonden waarop de goud- en zilversmeden, en ivoorbewerkers gouden geslegen platen legden met eêlgesteenten bezet (bl. 4). Zoo bewondert men heden o.a. zooveel oude Evangelieboeken b.v. te Munich, één uit Karel de Kale's tijd en een te Brussel, in de koninklijke boekenzaal.

Het meeste deel dier oude bindingen behoorden toe aan kerken, abdijen en kloosters (bl. 6). Al is 't dat vorsten en edellieden ook hunne boekenverzamelingen bezaten; namentlijk de Hertogen van Burgondië, Hertog Jan van Berry, Matthias Corvin, koning van Hongarije, Lodewijk van Brugge, Heer van Gruuthuuse. Prins van Steenhuyse's boekenzaal moest niet onderdoen voor deze der Hertogen van Burgondië (bl. 7). Wanneer hij stierf wierden de boeken door Lodewijk den XI^en^, koning van Frankrijk afgekocht en naar 't kasteel van Blois overgevoerd; het kruis en het merk der Heeren van Gruuthuuse werd er van afgemaakt en vervangen door drie Fransche leliën.

Lieven Huguenois, Raphaël Mercatellis, beiden abten van St-Baafs, te Gent, Jan Crabbe van Brugge, XXVIIe abt van den Duine waren insgelijks vermaarde boekenliefhebbers. (bl. 10.)

Hoe ging men in de XVe eeuw, in 't boekenbinden te werke? Zulks leert ons M. de Ghellinck op bl. 10-14. Ons weze 't genoeg de plaats aan te duiden; liefhebbers kunnen 't aldaar klaar en kort uiteengedaan vinden.

Waar bestonden de boekbinderijen? (bl. 75.) Meest van al in de kloosters. De abdij van 't Rooklooster, *Rubea Vallis*, bij Brussel, leverde 't beste werk en bezigde zestien stempelmerken. Het *Prioratus Viridis Vallis* der kanonikken van St Augustinus te Groenendael had zeven stempelmerken en hare bindingen waren net geteekend en afgelijnd. Het klooster van Bethleëm, het kanonikkenklooster van St-Maarten, beiden te Leuven, St Remakel's abdij te Stavelot, de O.L. Vrouwabdij der '*Prés Porciens*' bij Doornijk, de Kruisbroeders van Namen, hadden ook aanzienlijke werkplaatsen. (bl. 20-21.)

En in Vlaanderen? Daar was men niet ten achteren; daarvan getuigen de kostelijke overgebleven schatten bewaard in de boekenzalen van Brugge en Gent en bijzonderlijk in 't groot Seminarie en 't Bisdom te Brugge.

Onder andere boekbinders aldaar kennen we: Pieter De Keysere (Petrus Caesaris), Jan Mavezin, Lieven Stuvaert, Jan Guillebert, Petrus Dux, Pauwel Van Verdebeke. Te Brugge bewaart men de overblijfsels der prachtige boekenzaal van den Duine. De abdij bezat zeven stempelmerken en hare boeken waren geteekend met een eivormige rond, waarin de wapens der abdij waren en daarboven 't woord: *Dunis*, O.a. kostelijke schatten bewaard in 't Seminarie van Brugge dienen aangemerkt de verbindingen van Antoon Van Gavere voor abt Jan Crabbe, van Jooris Van Gavere en Jan Van den Lende.

Te Gent en Brussel prees men de bindingen der Broeders van 't gemeene leven, te Oudenaerde die der Augustinenkloosterlingen van Elseghem.

Stilaan (bl. 24.) werd de kunst van 't boekbinden meer volksch, verliet de kloosters om te gaan huizen in de kleine werkwinkels van stad. Waaraan is die verandering te wijten? Met de opkomst der drukkunst werden de boeken goedkooper, immers ze dienden om onder 't volk verspreid te worden. De binding der boeken moest ook in prijs afslaan, zoo werden de rijke verbindingen zeldzamer. De drukkers zelf vielen aan 't boekbinden; zoo Jan Veldener eerst te Keulen (1473) nadieu te Leuven (1476), zoo Lodewijk Bloc te Brugge (1484)... en elders enthoeveel anderen. (bl. 24, 25. 26.)

Zeker - besluit M. de Ghellinck - waren onze vlaamsche boekbinders ware kunstenaars, zeker moesten ze niet onderdoen voor Engelsche, Duitsche, Fransche vakmannen. Daarom ware 't te wenschen dat in Belgie weleens - zoo bij onze geburen bestaat - eene volledige geschiedenis der Boekbindingskunst verschijne.

't Ware inderdaad allervoordeeligst, en naar we meenen is wellicht niemand meer bekwaam daar hand aan te slaan dan weledele Heer de Ghellinck Vaernewijk.

J.B.D.

Sint-Jans Evangelie in 't Noorden

UIT ‘Synnöve Solbakken’ door Björnsterne Björnson, uit het Noordsch vertaald door M.E. Belpaire (Duimpjesuitgave, 1902.)

Bl. 106... en de oude Ingebjörg... nam den Bijbel vast en... daar zij geen bril bij de hand had, sloeg zij het boek open op eene plaats, die zij omtrent van buiten kende, van als zij een meisje was, en dat was uit Sint-Jans Evangelie.

(Vgl. Biekorf, XII,... vgg.)

[Nummer 9]

Uit het leven Jesu
(naar 't Engelsch)

I. '*Wilt niet vreezen, maar gelooft*'.
MARC. V. 36.

TRAAGZAAM trokken de uren voorbij, tot het nacht werd; en de nacht ook ging slepend zijnen gang.

Titus waakte en waakte, steeds wachtend op een woord van Stephanus, zijnen broeder, die hem vermanen moest als de Meester in de stad kwam.

Binnen de kamer waar de zieke lag, daar waakte men ook, en, wanhopig doch machteloos, zag men hoe vast en hoe onweerbaar het einde naderde. Moeder lag op de knieën aan de bedsponde en ving haar betraande wezen in de plooien van de rijke behangsels; dien ganschen langen nacht was ze biddend geweest, en de woorden van den Meester speelden haar in het gloeiend hoofd: '*Indien gij dan, die toch boos zijt, goede giften weet te geven aan*

uwe kinderen, hoe veel meer dan zal uw vader uit den hemel, goede dingen geven aan die er hem om vragen'. En nu was haar hert vol bitterheid. - Ik heb tot God gebeden, en Hij heeft mij niet aanhoord. Mijn kind sterft. De straten lopen vol nietige en gehavende bedelaars wier kwalen Hij heelde; mijn zuiver en schuldelooze kind ligt te zieltoogen, en Hij komt niet. Was Hij de Christus, hoe zou Hij dat kunnen onwetend zijn? - En weg en weder gingen en kwamen knijzend die gedachten totdat haar geest van lijden half zot werd.

Ze rees op, eindelijk, en ging in eene haaste tot bij haren man, die, roerloos als een beeld zijne oogen zat uit te staren op het witte wezentje van zijn kind.

- 'Jaïrus, liefste, zoudt gij niet eens zelf gaan en zoeken den Nazarener; toe, misschien zal Hij nu reeds aangekomen zijn'.

Jaïrus stond op en verliet de kamer, zonder spreken.

't Was buiten reeds uchtend en de schitterende zon stak hem pijnlijk in zijn moêgekeken oogen.

Op het platte dak, stapte de trouwe Benoni droomend op en neer; hij zag zijnen meester en sprong vooruit, maar de woorden stierven hem op de lippen bij 't zien van Jaïrus' gelaat.

- 'Niets van den Nazarener vernomen?' vroeg deze.

- 'Niets, meester', was 't droevig wederwoord, 'nochtans ben ik zoo dikwijls gaan uitzien, en Titus niet minder'.

- ''k Ga zelf nu, 't kan gebeuren dat ik hem vinde', zegde traagzaam Jaïrus, 'blijft hier, dat ge me hooren kunt als ik roep. Titus kan meêkomen'.

Titus was nog eens op straat gaan zien en voor de twintigste maal keerde hij te wege wanhopig weer binnen, maar iets, als 't gerucht van vlugge en lichte voeten over steenen vloer, hield hem staan. Daar kwam toch iemand. Stephanus was 't, die afkwam en liep al wat zijn beenen rekken konden. Over van blijdschap riep hij van zoover of dat hij Titus te zien kreeg: 'Hij komt!'

Titus wist daarmeê genoeg; hij riep naar Stephanus dat hij wachten zou, sprong al over 't voorhof in den tuin, en stond om hevig te slaan op de deur van 't binnenhof, als die al met eens van zelfs openging en Jaïrus erin verscheen.

De jongeling voorkwam zijns meesters vragen:

- 'De Heeler is gekomen', riep hij uitgelaten. 'Mijn broêr bracht daar even 't nieuws; hij wacht buiten en zal ons zeggen waar Hij te vinden is. Wil ik gaan voor U?'

- 'Neen, jongen', zei Jaïrus, ''k zal zelf gaan, maar komt meê'.

Seffens waren ze op straat, en Stephanus stond daar op hen te wachten.

- 'Alhier', zegde hij; 'Hij kwam juist aan land te stappen, ten uitkante van de stad, toen ik het vernam, en Hij ging naar de oostpoorte toe'.

Alle drie ijlden nu voort zonder spreken, Jaïrus voorenop. Die weg scheen hem ongelooflijk veel langer om gaan dan gewoonlijk; straten, markten, wandelingen, huizen en tempels, daar zag hij niets van, 't was hem alles om 't even nu. Geen oog had hij meer geloken, noch een brijzel broods genut, sedert meer dan vier en twintig uren, en alle dingen schemerden voor zijne moede oogen, machtig groot en vervaarlijk, door eenen mistsluier van droevigheid en lijden.

Eindelijk gerochten ze aan de oostpoort.

- 'Is de Nazarener alhier reeds voorbij?' zoo vroeg hij in der haaste aan de poortewacht.

- 'Nog niet' zei de man. 'Hij is ginder staan gebleven om met het volk te spreken; pas eenige stonden is Hij aan wal, en Hij is al overrompeld'.

Hij wees oostwaart al dat zeggen, en de drie mannen spoedden voort, naar eene helling toe, die zwart van 't volk stond. Zij kwamen aan, bij de laatste reken der menigte, en van daar zagen ze des Meesters wezen, lijk Hij daar stond midden op de hoogte.

- 'In Gods naam, laat mij door, goede menschen', schreeuwde Jaïrus, 'ik moet met Hem spreken'.

Met eerbied ging het volk uiteen, immers kende menigeen dezen die zoo riep, en men zag dat hij diep ontsteld was. Hij lag reeds aan de voeten van den meester, en riep uit:

- ‘Jesus, Gij Gods zoon, ik smeek U, aanhoort mij! Mijn meisje ligt op haar uiterste, komt, als ik U bidden mag, en legt Uwe handen op haar dat ze weêr gezond worde, en leve’.

Seffens stak Jesus zijne hand uit, en hief hem recht, en te zamen daalden ze stedewaart af. Met hen kwam al het volk, dat nog gedurig aangroeide, immers was iedereen wederom een nieuw wonder verwachtend.

Noodzakelijk moesten ze nu traag vooruit, daar de menigte ten allen kante tegen hen aandrong, en Jesus nu stond stil en omziende sprak Hij:

- ‘Wie is er die me heeft aangeraakt?’

Eerst was er niemand die spreken dorst. Wat wilde die vraag nu?

Een van zijne volgelingen, Petrus bij name, sprak dan tot Hem:

- ‘Meester, ten allen kante dringt het volk tegen u, en Ge vraagt: Wie heeft me aangeraakt?’

Maar Jesus antwoordde:

- ‘Daar heeft me iemand aangeraakt, want ik gevoel dat van mij eene kracht is uitgegaan’.

En wijl Hij zoo sprak, bleef Hij staan zien naar een straatarm gekleed wijf dat daar dicht bij stond. Zijn blik deed haar sidderen. Ze trad nader, viel aan Zijne voeten en zuchtte de gansche waarheid uit, immers voelde ze wat aan haar geschied was.

- ‘Och arme, Heer, ik bid U, vergeeft het me. Twaalf jaren is 't dat ik in ellende ben, om wille van eene ongeneesbare ziekte. 'k Ben bij zoovele heelmeesters reeds te rade gegaan, en 'k heb zooveel van hen moeten lijden. Al wat ik bezat is daarin gegaan, en ver van te beteren, ben ik hoe langer hoe ellendiger geworden. En ik dacht in mijn ziele: kon ik maar den zoom van zijn gewaad

aanraken, ik zou voorzeker genezen zijn. En inderdaad, zoo ging het, nauwelijks had ik uw kleed vast of ik gevoelde me gave en gezond'.

Jesus hoorde dat aan en beurde haar op bij der hand, en:

- 'Dochter,' zegde Hij, 'hebt goeden moed! Uw geloof is 't dat u heeft gezond gemaakt, gaat met vrede, en weest genezen van uwe plaag.

Nog sprak Hij met de vrouw, en Jaïrus daarnevens verging door ongeduld en angst, als Benoni daar aankwam. Zoohaast hij zijnen meester zag, scheurde hij de kleederen van zijn lijf en huilde zijne smerte luidop:

- 'Heer, wat beklaag ik U, uw eenig kind is dood, wat helpt het nog den meester lastig te vallen'.

Jaïrus voelde bij die woorden eene rilling hem door 't lijf loopen. Hij werd wasbleek en zou daar ter stede ineengezonken zijn, had 's meesters hand hem niet gesteund.

- 'Wilt toch niet vreezen', sprak Hij met een zoeten glimlach tot hem, 'gelooft, zeg ik u, gelooft'.

En zich omkeerende gebood Hij aan het volk, en zegde hun achter te blijven.

En dan trokken ze voort, Jesus met drie zijner volgelingen en Jaïrus; Titus en Benoni, Jaïrus' twee knechten volgden op korten afstand.

- 'Wat helpt het? Wat kan Hij daar nu nog aan doen?' rammelde Titus half kwaad. 'Ware 't niet van die vrouwe, wij hadden nooit te laat geweest'.

- 'Het kind gaf zijnen laatsten snik, juist toen de Heer het huis verliet', zei Benoni droevig.

- 'Maar weet ge wat Hij daar aan den vader van het kind gezegd heeft,' vroeg Stephanus. 'Vreest niet, sprak Hij, maar gelooft. Ge zult het zien, Hij zal toch wel iets doen'.

- 'Maar wat kan Hij doen?' beet Titus bitter.

- 'Hij kan hem toch ten minste leeren hoe zich gevoegd naar den wille van Onzen Vader, die in den hemel is', sprak Stephanus met zachtheid.

Intusschen waren ze tot aan Jairus' huis gekomen, en als ze binnenkwamen, vonden ze 't voorhof leêg. Ze gingen erover naar den tuin, en van dáár reeds hoorden ze het schrille vrouwengehuil dat uit de sterfkamer kwam; de deur immers die op den tuin uitgaf, stond rek wijd open. De tuin zelf stond vol met uitgelaten vrouwvolk dat luidop kermde en wilde weegebaren miek, daar de mannen met vaneengereten kleederen kloegen en weenden. In hunne rouw strooiden ze asschen op hun hoofd en baard.

Binnen lag de moeder op de bedsponde geleund van haar gestorven kind, en niemand die haar van dáár nog wegkrijgen kon. De blik uit haar droog en wijdopen oog stond star gevestigd op de bleeke schoonheid van dat kleine gelaat dat, als een wassenwezentje, in het rijke oorkussen gezonken lag. Alles huilde en kreet om haar, en zij bleef stil als een marmeren beeld.

Algauw zal 't gedaan zijn, dacht ze, en zullen ze't mij voor altijd gaan wegdelven en duiken. Is 't nu wel tijd om te weenen, als het zoo zoete in slape is.

Nu werd ze opeens gewaar dat ze niet meer alleen in de kamer was; nog iemand was daar aanwezig; ze hoorde eene diep mannelijke en zacht gebiedende stem.

Wat was het dat hij daar zegde?

- ‘Waarom al dit misbaar en die droefheid? De jonkvrouw is niet dood, maar slaapt’.

't Kermen hield op en moeders ooren genoten wat deugddoende stilligheid.

Niet dood! Zou 't slapen! Ze sprong recht en boog haar over het ranke kinderlijk en luisterde zonder te durven ademtijgen.

Slapen, ja! Maar het slaapt dien diepen vervaarlijken slaap waaruit men niet meer wakker wordt. Zoo dacht ze, en ze staarde in Zijne oogen met een wezen dat vertrok van pijnlijken angst.

- ‘Gij weet wel dat het dood is, Meester’. Die woorden stierven haar op de lippen, want daar lag iets in Zijne bodemlooze oogen dat haar de stem in de keel deed

smooren. En staande bij het bed, nam Jesus het ijskoude handje van het kind in de zijne en sprak:

- '*Talitha cumi*, kind, ik zegge u staat op'.

En in der waarheid! bij die woorden liep een licht blozen over de marmerblanke schoonheid van het witte wezen; de langzachte pinkers roerden, en de oogen, onlangs gesloten voor den eindeloozen slaap, trokken wijd open, glinsterend van nieuw leven en zaligheid. Ze vielen van zelfs in 's Meesters lieve oogen en een zoetzalige glimlach daagde in hunne blinkende diepten.

- 'Daar zijt Ge toch eindelijk' sprak ze zacht, ''k heb zoo gedroomd van U'.

Wat er volgde is niet beschrijvelijk. 't Was een gelukkig zijn en een dankbetuigen, een bijna zinneloos ommeslaan van het zwaarste lijden tot eene overmaat van blijdschap.

Het kind bezag zijne ouders met eene statige verwondering, immers vielen ze den meester te voete, en 't werd een ongenadig kussen, met overvloedig lekende tranen.

- 'Ze had toch geslapen, gedroomd, en was nu weder ontwaakt!'

Maar waarom dan al dat weenen, dit was zoo vreemd; en dat geharrewar in den hof? Of droomde ze misschien voort?

De Meester begreep haren blik en wist wat ze nu denken moest. Hij sprak tot de moeder om ze weerom tot hare zinnen te brengen:

- 'Dit kind heeft honger, zoudt ge haar niet te eten geven.'

Dan vroeg Hij hun dat ze 't niet zouden rondvertellen, en liet hen alleen met hun geluk.

CAES. GEZELLE

Ecce homo!...[1]

A planta pedis usque ad verticem capitis non est in Eo sanitas.

In naaktheid aan de zuil gebonden, lang geslagen
met geesels, en mijn hoofd met doorenen gekroond,
van elk met schimp begroet, van elk als gek gehoond,
moest eindlijk nog, als koning, ik het purper dragen.

Zoo werd ik uitgesteld voor die meêdogenloozen,
mijn hoofd vol diepe doornen en mijn wezen al in bloed
en 't purper om mijn schouders; maar het rot, verwoed,
had Barrabas den moorder, eer dan mij, gekozen.

Hun dorsten naar mijn bloed is bulderend losgebroken
en leeuwenstemmen eischten 't Lam ter marteldood.
En over mij, uit wien eens alle leven sproot,
heeft, sterfelijk, een rechter 't doodvonnis gesproken.

Mijn rood schoongodlijk bloed, gestadig voortgeschoten
uit elke doornewonde, uit ieder geeselspoor,
in roode striemen op mijn blanke lijf, aldoor
liep langs mijn voeten op den bodem neergevloten.

***

In cruce

Quam sacer cruor perunxit, fusus agni corpore...

Aanschouwt mij hangend aan des kruises mast verheven,
mijn handen wreed doornageld en mijn voeten diep doorboord;
in al mijn zachte leden ben ik gruwelijk verstoord,
en voel, zoo moede, in ommacht mijne kracht begeven.

Mijn goddelijk gebeente, gepraamd van wederzijden,
door menig wilden sprong mijn bloed naar buiten drijft,

(1) *Ecce homo, In cruce, Pietà*, zijn een drieluik, naar de duitsche mystieken van de XIVe eeuw.

ik voel het daar het, koud, mij langs het lichaam stijft,
en 't galghout strekt zoo ruw een bedstede aan mijn lijden!

Mijn jong, schoonbloeiend lijf, verslenst en moet verkleuren
aan 't dorre hout en zinkt verwelkt en derf terneer,
doorwond en smertensvol, belastend meer en meer
de nagels die mijn handen en mijn voeten scheuren.

Mijne oogen doven uit; ontuchtig lasterjoelen
vervult mijne ooren en een bittere drank
mijn zoeten mond met galle en mijnen reuk met stank,
en door veel harde slagen lijdt mijn teer gevoelen.

***

Pietà

O vos omnes!...

Zoo hing mijn zoete kind, daar voor mijne oogen, dood!
Waar roede en scherpe speer zijn lieve leden schonden,
nu sloten, moêgebloed, de lippen zijner wonden
en kleurden, als verslensde rozen, purperrood!

Men kwam toen, en ik werd als uit mijn dood verwekt;
gansch moederlijk mocht ik zijn kouden arm ontvangen
en hem vol liefde drukken aan mijn bloedgeverwde wangen,
als hij, van 't kruis, lag op mijn knieën uitgestrekt.

'k Omarmde en hield het, dood, mij aan het hert gedrukt,
mijn uitverkoren lief, zoo liefdrijk, en ik zoende,
aan 't kussen keer op keer mijn' ziel een feestmaal doende,
zijn' wonden en zijn wezen, zoen op zoen, verrukt.

Ik liet mijn zoete kind dan rusten op mijn schoot
en staarde naar hem toe en liet mijn lachen stralen
door mijne tranen heen, en riep herhaalde malen,
maar zin en vond mijn kind, noch stem meer, - het was dood!

CAESAR GEZELLE

Nog over Luchtmaren

I.

VERLEDEN jaar[1], hebben wij getracht zoo eenvoudig mogelijk uiteen te doen, hoe men er toe gekomen was de verbindingsdraden in het Luchtmarentoestel weg te laten; en alzoo over groote afstanden seinen en maren te zenden, zonder eenige verbinding tusschen de plaatsen van uitzenden en ontvangen.

Wij beschreven dan alleenlijk de eenvoudigste toestellen daartoe benuttigd, zonder al de kleine wijzigingen aan te duiden, die men er aan gebracht had, om de sterkte der barnkrachtelijke ontladingen te vermeerderen en alzoo over grootere afstanden te semen.

De stelsels die in zwang kwamen om de eerste proefnemingen te doen over Luchtmaren, en waren inderdaad zoo eenvoudig niet, als men wel zou kunnen denken na 't lezen onzer bijdrage; maar, daar die bijgevoegde deelen niet noodig waren om het grondstelsel verstaanbaar te maken, lieten wij ze maar liefst van kante.

Nu zullen wij een woordje meer zeggen over die belangrijke uitvinding en haren vooruitgang.

Komt ge op eene plaats, waar een luchtmaarwerk ingericht is, zooals het voorkomt op de Panne, 't eerste, dat uwe aandacht treft, is wel een lange metalen geleider die verscheidene meters hoog opwaarts loopt en vastligt 'tzij aan een maststelsel, 'tzij aan eenen toren of iets dergelijks. Wat is dat en waartoe moet die mast dienen? Daarvan en spraken wij niet in onze andere bijdrage; nu echter zullen wij het doen om nadere inlichtingen te kunnen geven over den vooruitgang der Luchtmaarwerken.

Die geleider of vangstaaf (in 't fransch: Antenne) is bij de toestellen aangebracht om op grooteren afstand de maren te kunnen overbrengen. Immers met het eenvoudig

(1) ZIET BIEKORF, 13e jaar, bl. 97-100, 129-131, 145-148.

stelsel, dat wij in *Biekorf*, 1902, beschreven hebben, zijn de ontladingen zoo flauw, dat ze reeds op eenen afstand van eenige honderden meters niet meer duidelijk kunnen opgevangen worden. Met zulk eene vangstaaf bij den uitbrenger en ééne bij den opvanger te voegen, is men er in gelukt verschillende kilometers ver de maren geheel duidelijk en klaar op te nemen.

Hoe wordt die vangstaaf bij de toestellen gevoegd en hoe werkt zij? Die twee vragen zullen wij zoo klaar mogelijk trachten te beantwoorden.

Eerst vragen wij den lezer, dat hij de afbeeldingen voor hem zou liggen hebben die bij ons laatste schrijven gevoegd waren. Hij neme dus de afbeelding 2. Op de plaats waar de uitbrenger staat is de vangstaaf met een der twee koperen bollen b.v. de bol *a* in verbinding gebracht, en den anderen kant goed van alle betrekking met de aarde afgezonderd; de tweede koperen bol *b* is integendeel met de aarde verbonden. Insgelijks is bij den opvanger een der stampertjes *s* met de afgezonderde vangstaaf verbonden, en het ander stampertje met de aarde.

De trillende ontladingsvonk ontstaat tusschen de twee bollen *a* en *b*. Maar de trillingen, die daar voortgebracht worden, hebben eenen invloed op de geleidende vangstaaf: want de barnkrachtige toestand van deze staaf is op ieder oogenblik dezelfde als deze van den bol waarmede zij verbonden is; en zooals in dien bol barnkrachtelijke trillingen voorkomen gedurende de ontlading, zoo ontstaan er ook zulke schommelingen in de staaf. Deze zetten in den omtrek voort, komen alzoo op de vangstaaf van den opvanger, en van daar op het vijlsel dat tusschen de twee stampertjes ingesloten is, - en dan werkt het stelsel zooals we vroeger gezeid hebben.

Het is gemakkelijk te verstaan, dat de trillingen die van die staven uitloopen verder zullen dragen dan deze die van den eenvoudigen uitbrenger uitgaan: want 't is ieder bekend dat men verder ziet van op eenen hoogen

toren dan van op den grond, en er bestaat toch een zekere overeenstemming tusschen de gezichtskracht en deze van de barnkrachttrillingen, daar ze alle in rechte lijn moeten genomen worden.

Maar is het om die reden alleen dat het mogelijk geworden is op grootere afstanden de luchtmaren op te nemen? Antwoorden op zulke vraag is moeilijk; want de deskundigen zelf en weten nog niet al te goed, welke de rol is, die de vangstaven in deze zaak spelen; maar 't is toch waarschijnlijk dat er andere oorzaken in meewerken en zelfs dat deze laatste nog de belangrijkste van al zijn.

Om te kunnen op groote afstanden te berichten, is men bovendien nog genoodzaakt in den uitbrenger krachtige ontladingen teweeg te brengen; want de trillingen verflauwen nogal rap. Daarom ook gebruikt men tot het laden van den triller of slingerwerk van Righi de machtige invloedsklossen die tegenwoordig gemaakt worden. Die invloedsklossen of ‘Bobines d'induction’ zijn gemaakt volgens het grondstelsel van Ruhmkorff, dat in alle leerboeken van Lijfschapkunde uiteengedaan wordt, maar zijn veel krachtiger: zoo gebruikt men bij alle toepassingen van Luchtmaarwerk klossen die een sparklengte geven van 40 tot 80 centimeter, zelf tot één meter. Die groote spark wordt nochtans op hare geheele lengte niet gebruikt, maar tusschen de bollen van den triller wordt ze tot op 1 of 2 cm. gebracht, en daardoor zelf is zij veel krachtiger.

Ook bij den opvanger heeft men stelsels gevoegd waardoor deze veel gevoeliger wordt en die ten anderen ook hedendaags gebruikt worden in de gevoelige draadmaartoestellen van Morse.

Aldus waren de werktuigen vastgesteld bij de eerste beproevingen die door Marconi en andere deskundigen gedaan wierden. Daaraan werden één voor één nog andere bijvoegsels aangebracht, maar die van minder belang zijn, zooals de verschillende stelsels om den barnkrachtstroom te verbreken, en te wisselen, de weerstands-

klossen, enz. die moesten dienen om met meer gemak te werken of de toestellen nog gevoeliger te maken.

De proefnemingen met de Luchtmaarwerken wierden begonnen in 1895 en reeds hebben zij onzeglijken vooruitgang gedaan. Niet alleen Marconi houdt hem thans daarmêe bezig, maar verschillende andere lijfschapkundigen zooals Popoff, Braun, Slaby, Arco en meer nog, en brengen er voortdurend nieuwe verbeteringen aantoe. Men is er nu in geslaagd, berichten over te zenden en duidelijk te ontvangen op een afstand van honderden kilom.; men heeft de voordeelen ervan beproefd voor de kusten, voor de schepen, voor 't oorlogsveld en voor andere toepassingen.

Mag ik nu eenige der merkweerdigste proefnemingen vermelden? In 't begin kon men enkel over een vijftigtal kilometers duidelijk de maren opvangen. Hiervan getuigen de proeven door Marconi in 1897 uitgevoerd, eerst in eene vlakte bij Salisbury op eenen afstand van 3 km., later over het kanaal van Bristol op 13 km. en eindelijk tusschen de Italiaansche haven Spezzia en een schip dat 18 km. van daar verwijderd was. Den 28 Maart 1899 gelukte 't den uitvinder over zee te seinen tusschen South-Foreland in Engeland en Mimereux op de Fransche kust, en dat op eenen afstand van 51 km.; in deze proefneming gebruikte men vangstaven ofte ‘Antennes’ van 46 m. hoogte. Het was dan mogelijk van 12 tot 18 woorden per minuut over te zenden[1].

Leeraar Braun heeft op de Duitsche kusten in 1898 en 1899 proeven genomen en zond berichten over van Cuxhaven naar een lichtschip dat op 34 km. van daar in zee lag, en later van Cuxhaven naar Heligoland, 65 km. van malkaar verwijderd.

Sedert den 15^{den} Mei 1900 werkt het luchtmaarwerk tusschen den vuurtoren op het eiland Barhum en het lichtschip Barhumer Riff dat 38 km. van daar ligt. Deze

(1) *De Natuur*, 1899, blz. 514.

instellingen, volgens het Marconi-stelsel, wierden geplaatst op het verzoek van den noordduitschen Lloyd, en hebben uitmuntende uitslagen geleverd. De vangstaaf op het eiland is opgehangen door eenen mast van 38 m. hoogte, en deze op het schip heeft omtrent 40 m. hoogte; de invloedsklos die gebruikt wordt tot het laden van den triller kan sparken geven van 35 tot 50 cm. lengte. Van Mei tot December 1900 wierden 655 berichten gewisseld tusschen die twee plaatsen. Wat meer is, men heeft aldaar proeven genomen met schepen: zoo heeft men van op 't stoomschip ‘Kaiser Wilhelm’ naar den vuurtoren kunnen seinen over eenen afstand van 74 km., en zelfs nog op 98 km.[(1)].

Op den Hoek van Holland wierden ook proeven genomen, maar met een gewijzigd stelsel: dit van Popoff-Ducretet, tusschen de kust en het lichtschip Maas op 15 km. afstand[(2)].

Eindelijk moet er nog gezegd worden, dat in 1900 het luchtmaarwerk beproefd wierd tusschen Belgenland en Engeland op een afstand van 120 tot 150 km. De inrichtingen, die daarvoor gemaakt werden, bestaan thans nog en werden als school benuttigd tot het aanleeren der behandelingen van de luchtmaartoestellen. Immers in Essen heeft men die school ingericht: daar zijn de stelsels verbonden met eene dubbele vangstaaf van 55 m. hoogte: de eene van die twee vangstaven dient voor de betrekkingen door luchtmaren met North Foreland dat 60 km. van daar ligt; de tweede voor de betrekkingen met het luchtvaarwerk dat aan de Panne ingericht is en 120 km. van Essen afgelegen is[(3)].

Er wierden nog vele andere proeven gedaan door Marconi, Braun en anderen: op eenige dezer zullen wij later wederkeeren; maar de proeven op grooten afstand

(1) *De Natuur*, 1902, blz. 91.
(2) *De Natuur*, 1902, blz. 113.
(3) *De Natuur*, 1902, blz. 175.

zijn de eenigste niet: men heeft het luchtmaarwerk ook gebezigd tot 't een of ander bijzonder doel. Zoo, bij voorbeeld, zijn verscheidene schepen voorzien van toestellen; daardoor kunnen ze hunne aankomst in de zeehaven aankondigen als zij nog verre in zee zijn, alsook inlichtingen bekomen over het weder aan 't strand en de toegankelijkheid van de haven. Zoo kunnen de reizigers maren laten geworden naar 't vasteland en van daar bij middel van het gewone draadmaarwerk aan hunne bloedverwanten on kennissen.

Ook op oorlogsgebied wierd het benuttigen van deze instellingen beproefd: zoo wierd er in de laatste jaren op de Fransche en ook Duitsche groote krijgsoefeningen met goeden uitslag gebruik gemaakt van luchtmaren, 'tzij door den opperbevelhebber om den gang der manschappen te regelen, 'tzij door anderen om aan den bevelhebber den uitslag der verschillende oefeningen kenbaar te maken.

('t Vervolgt)

R. HUYSMAN

Op de dood van M. Oscar Willems, onderwijzer[1]

Oscar Willems' werk geweven
Weze een krans van dankbaarheid,
Die zijn eigen dierbaar leven,
God getrouw, heeft neergeleid.

(1) Den 11sten in Slachtmaand 1897 stierf te Eerneghem, Oscar Willems, eerste hulponderwijzer, edel slachtoffer van zelfsopoffering, die eenige dagen te voren zijn leven gewaagd had voor het behoud zijner leerlingen, met een vluchtend peerd tegen te houden, op den oogenblik dat de schooljongens van Eerneghem over de strate gingen. Erg gewond overleed de moedige jongeling vier dagen daarna, in den ouderdom van 26 jaar.
Den dag der begraving reeds, werd een berek gevormd om een nederigen grafsteen op te richten ter eeuwige herinnering van de edelmoedige daad van den jongen onderwijzer.

Oscar Willems' naam gelezen
Op het steen, ontroere elk hert:
Kind of ouder mag het wezen,
Die voorbij zijn grafstêe terdt.

Oscar's voorbeeld, moge 't baten:
Leere 't, die zijn' wegen gaan,
Nooit aanveerde plicht verlaten,
Moest er ook de dood op staan.

Kortrijk
GUIDO GEZELLE

Mingelmaren

Loquela

IEDEREEN kent dit maandschrift dat Guido Gezelle eertijds uitgaf en waarin hij schatten van woorden en zegwijzen verzamelde, welke in den mond van het volk voortleven en in de boekentaal onbekend blijven. Daarin gaf hij ook uitleg over oude woorden, welke hij als kostelijke stukken uit het verleden opdelfde. Wij vernemen dat deze belangrijke verzameling wederom zal uitgegeven worden, in den vorm van woordenboek, en dit tot groot nut en genoegen van taalgeleerden en letterkundigen.

Het Vlaamsch in het Nederlandsch Hof

1**I**N diplomatieke kringen weert men fransche woorden.

In den Haag wordt men niet meer uitgenoodigd tot ‘dineeren’ maar te komen ‘maaltijden’ of ‘aanzitten’. We gaan ‘wielrijden’ en koopen een ‘rijwiel’. Waar het Hof dus voorgaat ons Nederlandsch hoog te houden mag ieder oppassen geen leentje-buur te spelen.

Onze Tijd, 16 Mei.

[Nummer 10]

't Een en 't ander over de bietjes, door A. Mervillie

EERZAME lezer van *Biekorf*, ge zijt benieuwd naar al dat wetensweerdig is.

Ervaren mannen hebben u soms verheven dingen voorgehouden, en met treffende beelden hier en daar èn hoeksken afgeteekend van Gods scheppinge; z' hebben hemel en zee doen leven, z' hebben landen en volkeren laten beschouwen, wondere dieren doen kennen, en verholen berggeheimen naar boven getooverd.

Nu kome ik u spreken over de BIETJES, meest over de temme honingbietjes, die kleine en reine, die lieve wiegende nietelingskes!... Onopgemerkt vliegt het bietje ons voorbij; we vernemen, voor nen oogenblik maar, 't snijdend gezoef van zijn vlerken, we zien verder e zwart stiptje dat zooeven in de blauwe lucht verdwijnt, en.... 't bietje is vergeten; toch lezer, is dat nietig ding daar, een van Gods merkweerdigste schepsels.

We zullen 't eens nagaan voor wezen en doeninge; - maar eerst e woordeken over de WILDE BIE'N; deze te weten, die in geen korven bij biemelkers gekweekt 'n wierden, maar die in 't wilde leven, die menscheschuw, in verborgen weuningen gehuisvest blijven.

Onder de WILDE BIE'N, evenals onder de veld- en woudblommen, treffen we soorten of *slagen* aan, van allerhande verwe en gedaante: geluwe, bruine, halfzwarte, lange, grove, dikke en dunne.

In Vlaanderen vinden we nog al veel wilde bie'n, bij de menschen van te lande wel bekend; en daaronder hebt ge vooral den grooten en wreeden *peerdshursel*(1) (*hurzel-horzel* - Fr. *frelon* - Latijn: *crabro, vespa crabro*, - in de woordenboeken ook *hoornaar, hornaar*, geheeten).

De peerdshursel is de *wesp* in 't groote, hij is lijk al de bie'n *vliesvleugelig* (hyménoptère), *ongewerveld* en *kerfdier* (lijf met kerven in); al valt hij zelden of nooit ongedwongen iemand aan, toch is en blijft hij ne vreeslijke kerel, deur houdinge en gestalte, deur roofzucht en straalkracht. Hij heeft twee kinnebakken of kaakbeenen, die vanzijds openslaan, en lijk ne nijper alles maar vasthouden dat er in geraakt; zijn straal (angel) is merkelijk meeder als dat van ons temme zeem-(2) of honingbietjes; de steke doet geweldig zeer, zwelt hevig op, en kan, op de kele bijvoorbeeld, gevaarlijk worden.

De peerdshursel is schoone van verwe: zwart, geluw en bruinachtig, met ringen op zijn lang en zwierig achterlijf - ook heeft hij sterkgelette pooten, zware vlerken en kloeke vlucht.

(1) 't Woord *peerdshursel*, evenals verderop *koeihursel, schaaphursel, zwijnshursel, mosbie, eerdebie* (eerebie), trekke ik uit mijne tale van *Wonterghem*. Die benamingen verschillen soms van streke tot streke.

(2) In Vlaanderen is 't woord *zeem* veel meer gebruikt als *honing* of *heuning*, bijv. *zeem eten, zeem vergaren, zeem snijden, zeemen* (*vleien*), *zeemer*, enz., honing of heuning hooren we ook in: 't is zoo zoete of *heuning*; uit iets zijnen *heuning* halen, zijnen *heuning* opdoen, enz.; *zeem* beteekent in 't germaansch ook soms: raat, honingraat; - 't woord *zeem* in *zeem*vel, is schuimwoord (chamois, peau de chamois). Ziet EVANGELINE onder (116).

Bij zoele zomerwarmte zien en hooren we den gonzenden peerdshursel lijk dwalend achter aas zoeken - zoetigheid, snikervocht van boomen en blaren, ooft (fruit) dat rijpe is, of begint te rijpen, vleesch, ja tot vliegskes toe, vallen in zijn smake, - en kiest hij ieverst zijn zate, daar zullen de vliegen ten deele verhuizen.

Zijn nest zit hier of daar in boom of dak gedoken, diepe soms in lemen of kafhoopen verscholen, hangt altemets in de kepers van schuren, in oven- en wagenkoten, en bevat op zijn minste van 100 tot 150 eenlingen, waaronder, lijk bij wespen en ander bietjes, de moederbie, de mannebie'n, en de geslachtlooze werkbie'n; - (daarover zullen we later wat meer kunnen zeggen). De bevolkinge kan gemakkelijk, in drooge zomers, tot verscheidene honderden klemmen, en achterwaarts in 't jaar, wel de 1000 te boven gaan.

We meugen blijde zijn dat de: *Crescite et multiplicamini*, nog al bestaakt is bij dat volk, anders wierde 't land vergeven van gevleugelde baanstroopers.

De *nest* van den peerdshursel 'n is niet uit *was*, maar uit schorse of bast gemaakt, uit vermolmd hout, en ander zochte maar taaie bestanddeelen, dunne geknabbeld en met mondvocht deurkneed. Die nest, met holen en kruipgaten voorzien, met gangen en wandelwegen deurtrokken, bestaat uit verschillige *vlakke* lagen of schijven die boven malkander verheven, met zuilen geschoord zijn. Hij is vernuftig aangeleid, en kunstig voltooid; men zou zeggen ne grooten bolden duts donkergrauw papier, van buiten effen, en met striepkes deurwrocht; hij trekt al verre op nen omgekeerden molhoop, op nen strooien biebuik, op nen grooten trekpot, is soms peer- of eiachtig, al naarvolgens gemak van stand en plekke. Zeem of honing 'n maakt de peerdshursel niet, maar e slag van dunnen deegpap, die zijn jongen tot voedsel dient, en die voortkomt uit al 't gene de peerdshursel weet op te peuzelen; ongetwijfeld brengt hij ook, evenals de wespen, geknipte vliegen meê waarover 't oudste broed mag maaltijd houden.

Ervaren biemaiwen die soms nesten van peerdshursels en wespen geroofd hebben, zei 'n mij dat ze nooit eten in de koeken 'n vonden, behalve eenige doode vliegen; maar mijns dunkens moeten de jonge broedworms, evenals bij ander bie'n, ook zacht voedsel krijgen; - Men kan opwerpen dat de maden in de hespen bijvoorbeeld, leven met vleesch, ja, maar eerst eten ze 't vocht; 't vleesch zelve in den madennest wordt zochte en papachtig, en 't en is maar later, dat ze 't vaster vleesch te keere gaan. Ten anderen, 'n moest er geen voedsel in den nest gebrocht worden, waarmeê zou 't broed leven, ne keer dat het lange slecht weêre blijft? dat zal ik in den loop van dezen zomer, hope ik, van wat nader kunnen onderzoeken. De keuninginne die overschiet van 't voorige jaar, legt den nest aan, en begint met èn bolleken, zoo groot maar als èn ei, waarin de eerste huizekes gemaakt worden, en 't eerste broed gesteken; ze gaat uit achter aas, voedt dat eerste broed, waaruit de eerste werkbie'n ontstaan; deze helpen bijhalen voor 't volgende broed, de keuninginne blijft thuis, de bevolkinge groeit aan, en de nest wordt vermeerderd ingevolge 't huisgezin. In 't achterjaar gaan de peerdshursels traagzaam te niete, de nest wordt verlaten, en de keuninginnen overwinteren waar hier waar daar in stroo, in hooi, in schelven, of dakholten; ze overwinteren zonder eten, effen lijk de vleremuizen, en wachten het voorjaar af, om nen verschen nest aan te leggen, en èn nieuwe gemeente te stichten.

Op de vrage of de peerdshursels zwermen, kan ik enkel antwoorden, dat ik nooit, even als bij wespen, ne zwerm peerdshursels gezien 'n heb. Onder mijn drij ervarenste biemannen van Aertrycke, - JOS. BLOMTROCK, K. BRUYNOOGHE, en GUSTAF TERMOTE, - bestaat er diesaangaande verschil van gedacht; de twee eerste 'n loochenen 't niet, maar vinden 't wonderlijk, dat ze, moesten de peerdshursels zwermen, toch nooit een van die zwerms in de ooge 'n kreegen. Gustaf Termote beweert, dat hij alleszins (toch eens maar in zijn leven), nen wezentlijken zwerm

ontmoet heeft, die kwam huishouden in èn wandholte, alwaar men ne stond te vooren, geen spoor van peerdshursels vinden kon; we zullen dat nu onverlet laten, en mettertijd daarover nauweren uitleg weten te geven.

Te Aertrycke, op den hoek van Burgemeester Lievens' hofsteê, staat er nen oude vermolmden eeke, met zijn herte uit, en die nog voortdoet met de leefkracht van basten spekvocht; dien eeke is bekend onder den name van *Husselboom*, omdat er daar alle jare, peerdshursels in weunen; menigmaal wierden ze uitgebrand, den eeke zelve schoot in brande, maar wierd gebluscht, en nog blijft hij daar als uitverkoren woonstede voor nieuwe geslachten.

Als de peerdshursels menschen of dieren aanvallen, die bij of omtrent den nest komen, is 't, omdat ze reeds kwaad gemaakt, deur droeve jongens of bij toeval, nu alleman voor vijand aanzien.

De nesten van de peerdshursels worden toegeslijkt, deurhakt en deurkorven, opengekapt, doodgegoten, uitgebrand, of, hangen ze bloot en vrij, in nen zak gedoken en afgeknipt; dat wordt gedaan met den avond ne keer dat al 't volk binnen is; en toch vliegen er 's anderdaags nog, omtrent de plekke waar de nest hing; dat zijn achterblijvers, die late uitgegaan, deur de avondkoelte verrast, hier of daar bleeven haperen, en, met de dagwarmte, weêrom vliegen kunnen; zoo bemerkte ik ook vroegertijds op de klaverblommen, menigen honinghurzel. die versteven deur den nachtdauw, daar vroeg in den morgen lijk dood hing, maar die met de zonne weêrom slak wierd, en zijn vlucht hernemen kon.

Te Aertrycke, kwam er over eenige jaren ne peerdshursel nest maken in nen ijdelen strooien biebuik (biekorf); dien biebuik stond in de biehalle van KAREL TERMOTE; men liet de peerdshursels gewerden, en dáár, nevenst de temme bietjes, in de zelfste biehalle, vloogen ze vreedzaam in en uit, zonder iemand kwaad te doen; ze 'n gebaarden aleens niet dat ze de ander bietjes zagen, en de bietjes

in den beginne misschien wel ontrouwig, wierden mettertijd die vreemde gebuurs gewend ook; Josef Blomtrock heeft dien biebuik later in 't water gedompeld, en g'heel de nest wierd alzoo gemakkelijk aan den hals gebrocht.

Bij VIAENE viel 't zelfste vooren, met *wespen* of *appelhursels*. In 't achterjaar liet hij dien biebuik staan tot in den voorzomer, maar de nest was verlaten, en bleef verlaten.

'k Zei hierboven, dat de peerdshursel zelden of nooit, ongedwongen iemand aanrandt; dat heb ik ondervonden. Toen ik te Rousselare nog leerling was, trok ik eens binst de verlofdagen van Oostroozebeke te voete naar Denterghem. 'k Had mijnen vriend en leermaat *Em. De Jaegher*, bezocht[1]. Aan den *Kalberg* gekomen, zette 'k mij nen boek te lezen, daar ieverst onder nen eeke; 't wierd allengerhand avond, en de zomerzonne ging stillekes onder in den blinkenden smoor van de Mandelmeerschen.

Almedeens, der valt ne peerdshursel op mijnen boek, hij was lijk slaapdronke of liever lijk verstramd deur de avondkoelte. 'k Schiete hem weg, en zonder achterdenken leze ik voort; der bokt nen tweeden op mijn blad, met nen derden die dadelijk volgt. - 'k Springe rechte, kijke omhooge, en 'k zie daar alzoo vijf-zes voet boven mij, aan den eekstam, èn roerende plekke, geluw en bruin, met zwart deurmengeld; 't was èn fakke peerdshursels! Of ik tijd had!... 'k Was gave en ongedeerd, maar ik kwam angstig thuis; dien zelfden nacht nog, droomde ik dat het peerdshursels regende, en van de die wierd ik... gestraald.

Beste vrienden van *Biekorf*, ghebt soms ook wel nen peerdshursel van bij beschaft.

> Hij komt, de wreedaard, vlug gevlerkt,
> en 't geluwe lijf vol donker ringen,
> hij doolt, hij zoekt naar aas, en werkt
> om dievelinge in uw huis te dringen,

(1) Heden ten dage Zeer Eerw. Heer Kanonik De Jaegher, Bestierder van Hemelsdale, Geestelijke Bezoeker van de Zustergemeenten, en gewezen Leeraar in de wijsbegeerte te Rousselare.

want uit de deur
steeg rijpe geur
van verschgeplukte druiven!
ge ziet hem hangen en verschuiven
en naadren in zijn mooi gewaad! -
de deure toe!... maar 't is te laat,
hij rukt vooruit, en schiet naar binnen;
hij dreunt, en zet zijn rooverszinnen
op 't zoet genot van 't edel vocht;
gelukt! gelukt! die wandeltocht; -
gerief en werk vliegt overende
bij 't roepen van de kinderbende,
bij 't vluchten van dat vluchten kan;
maar vader komt!... 't verandert dan,
en 't kindervolk zal stouter wezen;
nen borstel is omhoog gerezen,
en vader, met voorzichtig hand,
vervolgt den dief van wand tot wand,
en jaagt hem tegen 't glas der ruiten.
Gevaar! gevaar!... hij wilt naar buiten,
nen duw!... hij valt!... en krimpt inéén.
Zijn kinnebakken(1) gaat verscheên,
en gaapt, en bijt met ruwe nepe,
maar al voor niet!... 't en vindt geen grepe,
want ieder kind van 't huisgezin,
hoe dicht ook, houdt zijn vingers in,
en staat, al mijdzaam overhellen,
de ringen van zijn lijf te tellen.
Den hursel schiet herhaalde maal
den schicht uit van zijn blinkend straal,
en twee-drij pooten gaan aan 't beven,
hij sterft!... en 't straal aleen blijft leven.

(1) *Kinnebakken*, bij 't volk *kinnebekken* (onzijdig), het kinnebakken; - *kinnebak*, (vrouwlijk), meervoud de *kinnebakken* = kaakbeenen, eigentlijk kinnewang, kinnekake, 't oud woord *bak* = wang, kaak, nog in *baktand* (kaaktand), *bakhuis* (bakkes) = smoel; *bakkebaard* (kakebaard), soms verdraaid tot *bokkebaard* - (nen bokkebaard ware *geetebaard*).

Benevens den peerdshursel (die geen zeem 'n maakt), vinden we nog wilde *honing*bie'n, hursels kort en dikke, zooals den grooten zwarten *koeihursel*(1), die de bedauwde klaverblommekes doet zwakken onder zijn pooten, en die deur ons kinderhanden vroegertijds zoo menigmaal vanéén getrokken wierd, om de wille van 't zeemballeke, dat hij, lijk al de honingbien, binnen in zijn lijf draagt. Die zwarte koeihurzels, met hun wit of geluw geringeld achterlijf, worden elders *eerdhurzels* geheeten, omreden dat ze liefst in de eerde weunen. Ze zijn vreedzaam van aard, en zien er fraai en kadullig uit. Te *Lisseweghe*, ('t was ten tijde dat ik nog te Dudzeele stond), weunde er ne nest van die *koeihurzels* in den hof van Eerw. Herder *De Leu*, thans Herder te *Merckem*. Het hol was bezijds den wegeling, rechtover de groene loove vanwaar we op ons gemak nu en dan, de vlijtige diertjes zagen in- en uitvaren: we bewonderden hun neerstigheid, lieten ze gerust en vrij, en nooit 'n hebben ze daar iemand gestraald. Merken we nog den bruinen *schaaphursel*, den *zwijnshursel*(2), en de *mosbie*; of *mosthurzels*. De koeken van al die wilde honingbie'n, 'n zijn geen *was*koeken, maar trekken op grijsachtig taai vliesgoed, waarin de huizekes of cellen voor zeem en broed, nauwe en kunstig bedeeld zitten. 't Gebeurt dat jongens van te lande, mosbie'n of ander zeemhursels afzonderlijk vangen op bloemen of klaver, en ze thuis in dozen of leemen biebuikskes (korvekes) overbrengen; maar uit hun gemeenschappelijk leven weggerukt, keeren ze weêre naar den moedernest; blijven ze opgesloten, met voedsel bij de werke, doch gaan ze te niete - soms spitten de jongens de mosfakke, of de gersvodde los,

(1) *Koeihursel* is elders soms *pauw, bijspauw* (hommel), *daze* die de koeien kwelt en doet bijzen; in ander streken is onze *koeihurzel = eerdhurzel*.

(2) *Zwijnshursel* is elders *wesp*, eerdebie, fruitenier, appelbie, soms ook staan *al* de *wilde bie'n* onder den *algemeenen* name van *hursel*, bekend.

brengen 's avonds geheel den kluts, met koeke en bie'n, voorzichtjes meê, en zetten hem ieverst op èn uitgezochte plekke van den lochting; dan blijft het huisgezin thoope, en ze werken voort, maar in 't late achterjaar sterven ze uit, lijk al de wilde zeemhurzels. Den honing van al die hurzels boven vermeld, maar vooral den honing van de mosbietjes, is uitnemende geurig en zoete; 't moet zijn dat er in den *wilden honing* iets zit dat de temme bietjes tegensteekt, want als men hun van die wilde raten voorenlegt, zelfs, als men dien honing om en om de vlieggaten van hun korven smeert, zullen ze hem onverlet laten; (Sax, mijnen hond, 'n mag ook geenen afval van *hazen*, of beenen van *wild* gevogelte). Maar ons landsche jongens 'n zijn zoo lekker, 'n zijn zoo zindelijk niet; vinden ze, onervaren nog, voor de eerste maal nen wilden biekoeke zitten, dan zou't wel gebeuren dat ze missen, en in ..... '*t broed* bijten! Ze trekken e scheef gezichte, spuigen 't uit, staan beteuterd hunnen mond af te vagen, en meenden, de dutsen, dat zeem, toch veel beter was.

('t Vervolgt).

Wat men zegt over 1302
De Vaderlandsliefde in 't algemeene in Vlanderen

IN die tijden, zegt men, en was er geen vaderlandsliefde gelijk nu!

Dat is gauw gezeid! Hoe bewezen dat er was of dat er geene en was? In allegeval kunnen we, en zullen we hier de redenen nagaan van dezen die zeggen dat er geene en was!

Als men vindt dat de Vlaamsche strijd in 1302 geen vaderlandsche strijd en was, dan loochent men daartoe twee dingen: iets dat uitteraard *zal* bestaan hebben, en iets dat metterdaad *kan* bestaan hebben. 't Eerste is de

ingeborene liefde van elk voor ‘zijn streke’, 't tweede een gewisse geschiedkundige uitgestrektheid van ‘die streke’, of ten minsten een eens-of-andersche uitgestrektheid in 't gedacht van de menschen uit de jaren 1300. 't Eerste loochent men bij den adel; men beweert: ‘deze en kende geen land, alleenlijk maar zijn huiselijk leen’; 't tweede loochent men bij 't volk; men houdt staande: ‘'t en kende geen land, alleenlijk maar zijne moederlijke stad’! Anders en kan 't niet geweest zijn, voegt men daarbij, trouwens omdat de staatkunde toen nog niet als nu, van het land een geheel verveerdigd had dat toedrachtelijk daarstond, en toedrachtelijk kon bemind worden. Ziet ge? In 't begrip van vaderlandsliefde steekt men te veel staatkunde. Men gaat weg van onzen tijd. Men gelooft dat vaderlandsliefde alleen mogelijk is daar waar, zooals in onze dagen, de staatkunde een blijvende grenze rondomgezet heeft. En vaneigen besluit men dat die genegenheid onmogelijk was in tijden van leenroerigheid of gemeentedom, zooals omtrent de XIVe eeuwe: Immers in die tijden was elke min of meer leenheerlijke hotstede daaromtrent als hedendaags een staat uit een landsverbond, en ieder gemeente kon doorgaan als een onafhankelijk volk. Bijgevolg toen bestond er geen oprechte samenhang van leenen noch van steden, bijgevolg ook geen land, noch liefde tot dit land. Doch weet ge wat? Dat is staatkunde. En die staatkunde en geldt hier ter zake voor niets[(1)]? We zullen durven zeggen dat de Vlamingen *met* vaderlandsliefde, ja *uit* vaderlandsliefde streden, van den oogenblik af dat ze 't deden met en uit (maar zelfs een deelsgelijkende) onderwerpelijke verkleefdheid aan *een* oorbeeldig ‘eigenland’. En ‘land’ mogen we dat zooevenvermeld leen- of gemeenteverbond heeten; want omdat die streke slechts op leenroerigen grond afgebakend lag, omdat ze als bezondere erve betrokken of bezeten was door een stamhuis, liever dan aanzien te wezen voor

(1) Vgl. L.D.W., *Vaderlandsliefde*, alhier bl. 119.

't openbaar goed van alleman, van ‘het volk’, was ze daarom, albuiten aanschouwd, niet ‘het land’ van eenen hoop eenslevende lieden? Mocht ze niet een ‘land’ zijn, omdat er albinnen ongelijkslachtigheid ja oneenigheid in 't bestier was, d.i. niet omreden van wangeschiktheid, maar omreden eener bonte uitdeelinge van voorrechten? Wel! Die wemelinge zelve van bestieren, die wilde voorrechten, maar zij waren 't die de eigenaardige, meer, de zelfstandige kenschetsinge uitmieken van dat geweste. En daarboven stond het bestaan van 's leenheers stamhuis - neemt den leenheer als eenen eigenaar van eene reeks pachthoeven - stond dit voortbestaan lijk zoo een borge van 't bestaan van die voorrechten, en dus van 't bestaan van dit ‘land’. Aldus om de eenheid in wijze van leven, om de eenheid in wijze van spreken, om de eenheid in wijze van bevoorrecht of bestierd te zijn, om meer andere eenheid te behouden, kon men te stokke of te zweerde staan, tegen alleman die hem als ‘vreemde’ gedroeg: zou men daarom geen ‘vaderlander’ zijn? Meer en was er niet noodig. En de bezondere aardschap en opgewondenheid van den enkelen man stak in dat strijden het ‘vaderlandsche’ vuur.

Tegen dit alles zegt FR. FUNCK-BRENTANO: ‘'t En doet!’

Laten we hem een keer spreken. Want zijn gezegde is 't eerste geweest, 't hoofdzakelijkste; en op hem volgden en steunden al dezen die nakwamen en zeiden: ‘Van nu voortaan is 't bewezen dat er in de Vlamingen van 1302 geen spier vaderlandsliefde en zat!’ Wel is 't verstaan dus dat we eerst en meest F.-BR.'s bewijsgronden onderzoeken moeten. De nakomers en voegden er geene bij, of voegden ze bewijzen bij, deze waren er die op dezelfste grondgedachten uitliepen. 't Is F.-BR.'s meeninge die we nu gaan oordeelen, over en met de daadzaken die hij zelve aanbrengt. We laten daar eene vrecht andere daadzaken en bewijzen die in een toezeggend werk, maar niet in een ontkennend als 't onze hier, behooren voor te komen.

F.-Br.'s redenen zijn de volgende: (Vgl. zijn *Phil.-le-Bel en Flandre*, bl. 215-230).

A. In 't algemeene: valt er te zeggen dat van vaderlandsliefde men toen geen gedacht en had (noch 'n kon hebben) als nu. Filips de Schoone wist daar entwat van, hij alleen: hij was vooruit op zijnen tijd.

B. In 't bijzonder: valt er te zeggen dat we de lieden waarlijk om andere redenen zien strijden. Immers:

1. Eerst (het vraagstuk van voren aangrijpende, en steunende op het leenheerlijk en gemeentelijk beginsel):

a. bij de edelen was vaderlandsliefde *(denkelijk)* maar een zake van genegenheid, van man tot man, tot den leenheer;

b. bij 't stadsvolk een zake van stedelijken trots (vgl. ook bl. 46 vlg.).

2. Dan (van achter de zake beziende, en steunende op ervaringe en daadzaken):

a. De edelen hun houdinge (219) *kan* werkelijk verrechtveerdigd worden uit leenhoudelijke bekommernissen, of liever in den grond uit zelfzuchtige bate of huisgezintelijke overleveringe.

b. De geestelijkheid (222) had '*des* mobiles différents'!?

c. 't Stadsvolk (224) zijn gedrag is *uitlegbaar* door den drang der huishoudkundige omstandigheden.

Bijgevolge....

Met dergelijke beredeninge is 't dat F.-Br. ons wil overhalen. Die beredeninge mogen we waarkeuren.

A. - Zegt hij: 'In 't algemeene, over vaderlandsliefde en had men toen geen gedacht als wij nu'.

We geven toe dat onze voorouders niet als wij onderwezen en waren in eenen hoop grondbeginsels en daadzaken uit de geschiedenisse; ook dat ze niet als wij over de vaderlandsliefde een stelselmatig gedacht en hadden, ontstaande uit de ruste van den tijd, uit een gemakkelijk verkeer, uit een alledaagsch vernemen van allerhande nieuws. Maar een bedrijfmatig gedacht hadden ze onbetwijfelbaar: teweten een dat ontstaat uit bijzijnde gevaar

voor 't eigenleven, uit onderstane gewelddaden, en uit een ongekunstelde gehechtheid aan eigen gebruiken; een gehechtheid die heviger was als de onze, omdat de lieden meer eenhandig waren als wij, aangezien ze minder bij de menschen kwamen. Was nu dit hun begrip van de vaderlandsliefde anders geaard of liever anders opgewekt als 't onze, 'n hadden ze daarom *geen* vaderlandsliefde of 'n streden ze daarom niet *uit* vaderlandsliefde, uit zulk eene, tezeggen, als *zij* dat begrepen?

Als F.-Br. zegt ‘ze 'n kenden geen vaderlandsliefde gelijk aan de onze’ dan wilt hij zeggen: ‘ze 'n kenden er volstrekt geene’. Vroegt ge hem immers waarom hij aldus spreekt dan antwoordde hij: ‘Omdat we toch alleszins alle de oorzaken van hun handelen *kunnen* herleiden uit en tot huishoudkundige en maatschappelijke moeilijkheden’. Jamaar onze hedendaagsche beschouwingen over de zaken, en waren die niet onzer voorouders. Broodnood kan hier, lijk in vele gevallen b.v. onlangs bij de Transvalers, de onrechtstreeksche verwekker der vaderlandsliefde geweest zijn, zonder daarom dezer vervanger te wezen. We weten hoe de vaderlandsliefde een ingeborene gesteldheid is.

Van één uitzonderinge maar en weet F.-Br. 't Is de vaderlandsliefde van Filips den Schoone. Filips wrocht - 't zijn Filips' eigenste woorden - ‘ad defensionem *natalis patrie*, pro quâ reverenda *patrum antiquilas* pugnare precepit, ejus curam liberorum preferens caritati, promptis affectibus’ (217, ([4])). Maar Filips was vooruit bij zijnen tijd, ‘Philippe le Bel... pour des raisons trop longues à exposer ici (!) se trouva, par son esprit, par son caractère en avance sur son temps’ zegt F.-Br. (218). Dus, als we wel verstaan: Filips wist meer over vaderlandsliefde omdat hij meer geest bezat dan zijn tijdgenooten, en dezen 'n verstonden hem niet. Is 't zoo? Dan liever op onze beurt besluiten wij: als Filips verstand genoeg had om door ditzelfde vermogen vooruit te staan bij zijnen tijd, dan ook moest hij verstand genoeg hebben

om dit te weten; en als het nu eens voor hem kop-afkop-aan wierd, dan 'n mocht hij die - bij hem verstane en bij de andere onverstaanbare - vaderlandsliefde niet laten gelden als een afdoenden bewijsgrond, om de anderen tot het aannemen van eenen on vergoeden last te overhalen. Welnu de zoo verstandige Filips vond niets beter, om van sommige onderdanen hulpe te verkrijgen, dan rechts hun de bovenstaande woorden toe te sturen (424); wel erop steunende dat hij niet alleen was om de vaderlandsliefde naar zijnen zin te vatten, dat immers '*patrum antiquitas*' het daarover met hem 's eens stond; alleszins liet hij wel doordragen 'l'idée de patrie exprimée avec élévation' (217). Bijgevolge, 'n doet het? Ofwel Filips 'n was eigentlijk zoo uitnemende en buitengemeen verstandig niet, om alleen te weten van vaderlandsliefde; ofwel hier is er iemand die zienlijk den toestand verdraait, zoodat het geen waar is, wat deze zegt, dat ook de andere lieden op vaderlandsliefde niet 'n dachten. Verder: het eenig opzicht waarin misschien Filips meer dan zijne onderdanen naderkwam van *ons* gedacht over vaderlandsliefde, is een bijzakelijk opzicht: is te weten de zake van vereenigende en effenmakende bewindschap, 'l'oeuvre de l'unité nationale'. We weten hoe dit bijzakelijk is aangaande vaderlandsliefde. En nog en kon het algelijk niet vele schelen dat hij, ten opziene van dat begrip, zijne tijdgenooten vorenschoot. F.-Br. zelf zegt: 'La royauté effaçait de plus en plus, dans son action de paix sociale et de justice, les suzerainetés locales, qui, devant elle, perdaient de plus en plus leur raison d'être. *L'unité nationale ne fut pas le but poursuivi par les rois du moyen âge, ils n'en curent pas conscience* - mais elle fut naturellement le résultat de l'oeuvre sociale qui leur incombait' (677). Moeilijk zal het te dien tijde geweest zijn om dat afgetrokken denkbeeld der bewindschappelijke landeenheid te verzinnen; overal 'n was niets in de wezenlijkheid te ontwaren dan leenroerige gebrokkeldheid van gewesten, en overwegend belang van eenlingen.

Deze uiteenloopende inrichtinge ging gewis door, als de eenige mogelijk in staatkunde. Slechts één daadzake wellicht kon desnoods den bewindsman op 't samendringen laten denken: namelijk die samentrekkinge van krachten en gelijkmakinge van lieden, welke in de groote gemeenten, zooals in de Vlaamsche, reeds toen aan 't gebeuren was. Welaan - het schoonste van al, en F.-BR. is 't die betuigt (531), - die enkele verwezentlijkte daadzake, en die ongetwijfeld in Vlanderen door 't meestendeel begrepen was, Filips en vatte ze niet!

Laat ons besluiten dat in zake 't begrijpen en 't hebben van vaderlandsliefde, Filips niet meer opgeleerd 'n was dan velen; en, zoo hij er iets af wist, dat de anderen hetzelfde zullen kunnen geweten hebben als hij, en dat alleszins heel F.-BR.'s algemeen bewijs een weinig op zand gebouwd staat.

(*'t Vervolgt)*

Maartsche buien

DE wind heeft weer met woest geweld
zijn ketens stukgekregen,
zijn stalen roede krachtig op
de boomen losgeslegen,
die winternaakt en bloot
in lange reken langs de baan,
luid klagend hunnen nood
lijk schaamle schooiers staan.

De boomen buigen hunnen nekke,
de wind zijn slagen buischt
op berk en beuke vastgekluisterd
in ijzervasten vuist.
Door tak en twijgen jaagt
de wilde wind zijn felle grepen;
't geboomte steent en klaagt
in 't windenstormen vastgenepen.

Ei boomen weert u, staat uw steke!
Ei! schoort uw voet en kop!
Ge sluimert nog! Ontwaakt! 't wordt lente,
het krachtig levenssop
doorkruipt uw lijf en leden; laat den
wind uwe takken kraken,
gij, sterker staat gij, zoo ge wilt uit
den winterslaap ontwaken.

J. DE JONGHE

Zomeruchtend

DONKER doekt de grauwe lucht heur
wolkenbunsels om de boomen,
die halfslapend nog, omroerend,
staan van rust, en nacht te droomen.

Kletsend klaar de druppels speerzen
in de blaren; 't giet bij beken,
en de boomen voelen varings
't water langs hun lenden leken.

Ei! de zonne rijkt en pinkoogt,
viert en vonkt, schiet licht en leven,
droogt de boomen, scheurt de doeken
om hun jeugdig groen geweven.

't Glinstren perels allen henen
die in 't licht der zonne spelen,
't geurt en 't leeft alom, de vogels
luid en blij hun liedjes kelen.

't Is gedaan al! tjiept de mussche,
orgelt vroom de merelare,
't is gedaan al, deunt dat 't hellemt
vroolijk heel de vogelschare.

J. DE JONGHE

[Nummer 11]

Nog over Luchtmaren
(*Vervolg van bladz. 143.)*

II.

MAAR zooals wij in de eerste bijdrage gezeid hebben is er nogal veel tegen het luchtmaarstelsel in te brengen: wij vonden dan dat er bijzonderlijk twee nadeelen aan vast waren: te weten 1/ de onmogelijkheid om de berichten geheim te houden en 2/ de mogelijkheid om door kwaadwilligheid alles in de war te brengen.

En 't zou alzoo het geval zijn met de toepassing in tijd van oorlog: de vijand zou alzoo de bevelen en de bewerkingen van zijnen tegenstrever naar beliefte kunnen te wete komen, ook nog die bevelen onkenbaar maken of er zelfs valsche overseinen. Ook op zee, moesten eensdaags de inrichtingen vermenigvuldigd worden, dan zou het weldra onmogelijk zijn op duidelijke wijze maren te verzenden, en zoo zouden de hoedanigheden van die nieuwe uitvinding, de oorzaak zijn van haren val.

't Is dus gemakkelijk te begrijpen, dat de deskundigen er hen op toe leggen om die onvolmaaktheden te verminderen en te doen verdwijnen: en 't is daar tegenwoordig de strekking van al het zoeken; want de vraag naar den afstand van betrekking schijnt teenemaal opgelost: blijft dus nog de vraag van 't geheimhouden.

Is er nu al iets daarin teweeggebracht dat ons mag doen verhopen dat wij eens die zaak zullen zien klaar komen? Wij mogen daar stellig op antwoorden. Verscheidene zoekers hebben reeds uitslagen bekomen die alhoewel nog niet geheel volmaakt, toch aanmoedigend zijn en goede uitkomst beloven. Zoo heeft de 'Wireless Telegraph Company' met Marconi aan 't hoofd, hare toestellen verbeterd, en beweert dat de geheimhouding verkregen is; nochtans en geeft zij daarover geen uitgebreide inlichtingen. 'T is met die toestellen dat Marconi in 1901 over 300 km. luchtmaren verzonden heeft, van 't Eiland Wight naar de Lizard in Cornwallis. Men heeft zelfs in de laatste tijden veel gesproken van de maren die door Marconi tusschen Amerika en Engeland wierden gewisseld: 't schijnt dat de stelsels in December 1901 reeds in werking waren tusschen Cornwallis en Newfoundland, wat eenen afstand bedraagt van omtrent 3000 km. 't Is wel waar, men kwam nogal veel tegen die uitslagen op: zoo zei men, dat het bij toeval geschiedde, want de berichten kwamen op zeer onregelmatige wijze toe, en dat men nooit met goeden uitslag zou kunnen gebruik maken van luchtmaren op zulken afstand; van eenen anderen kant beweerde men, dat er slechts teekens en geen berichten gewisseld wierden; anderen eindelijk vonden, dat de overgroote kracht der wektuigen zou beletten dat er in eenen zekeren omtrek kleinere stelsels kunnen werken. Maar Marconi houdt vol en beweert, dat hij tot goeden uitslag zal komen, niet alleen wat den afstand betreft, maar om de nadeelen die tot nu toe nog aan de stelsels bestaan te doen verdwijnen.

Intusschen is hij de eenigste niet die hem met de

verbeteringen bezighoudt. Andere deskundigen zooals hoogleeraar Slaby, graaf Arco, leeraar Braun werken er aan, en gaan goed vooruit.

Zoo werden de toestellen van Slaby-Arco aan boord van 't stoomschip ‘Deutschland’ geplaatst, en door 't benuttigen van gepaste stelsels kunnen zij geregeld worden op verscheidene reeds bestaande inrichtingen: zoo b.v. met deze van Helgoland, van Borkum, met het eiland Wight en met het lichtschip van Nantucketeiland. Het stelsel van leeraar Braun is ingericht op Helgoland.

Maar hoe kan men er nu toe komen het geheim der berichten te verzekeren, en meteen te beletten dat men onder 't verzenden gestoord worde? 't En is ons niet mogelijk de grondstelsels en de werktuigen daartoe benuttigd in 't lang en 't breede uiteen te doen, maar wij kunnen daar toch een woordeke over zeggen.

In onze eerste bijdrage[1] zeiden wij, dat er bij elke ontlading tusschen de twee bollen *a* en *b* eene reeks slingeringen ontstaan en dat wij eigentlijk te doen hebben met eene slingerende ontlading. Nochtans moeten we ons niet inbeelden dat die slingeringen langen tijd blijven voortduren, zoodat wij ze zouden mogen vergelijken met eenen toon voortgebracht door eene snaar van een klavierspel. Die trillende ontlading wordt zeer rap gedempt ofte uitgedoofd, en is alzoo van zeer korten duur, zoodat wij ze eerder moeten vergelijken met een gerucht dan met een toon, b.v. met een hamerslag op een houten blok of een stuk ijzer. Niemand zal er ooit aan denken zulke geruchten met de tonen van eene snaar of van een windspeeltuig te vergelijken. Zoo ook moet men niet meenen, dat de barnkrachtelijke trillingen door eenen gewonen triller voortgebracht eenen gestelden toon weêrgeven: maar veeleer dat het eene aaneenschakeling is van geruchten die geheel rap elkander opvolgen en alzoo aaneenhoudend schijnen.

Hieruit volgt dus, dat zulke trillingen in staat zijn door

(1) *Biekorf*, jaar 1902, blz. 132.

alle ontvangstelsels opgenomen te worden, en daarin ligt juist het nadeel van het luchtmaarwerk.

Wij kunnen dus dat nadeel doen verdwijnen met de uitdooving der trillingen te beletten en er alzoo eene soort van aanhoudenden toon van te maken. Dan zullen wij met eenen gepasten ontvanger dien toon kunnen opvangen en geene andere; d.w.z. de zaak wordt opgelost door 't gelijkstemmen? ofte ‘syntoniseren’ der toestellen.

Het ware te moeilijk hier uiteen te doen hoe men erin slaagt om het uitdooven der trillingen te vermijden: maar wij kunnen ons daarvan eenigszins een denkbeeld maken met te onderzoeken hoe dit geschiedt voor de toonkunde: een stemvork waarop men slaat geeft een toon, maar die ook nogal rap uitgedoofd wordt; de toon is immers maar korten tijd hoorbaar. Maar als wij die stemvork op eene tafel rechtzetten, dan blijft ze langer en luider galmen, en dit kan nog vermeerderd worden met ze op een gepast houten kistje te stellen. Dit verschijnsel is toe te wijten aan het mêeklinken van het houten kistje, dat alzoo den verflauwden toon van de stemvork versterkt en verlengt. Zoo ook gaat het met onze barnkrachtelijke trillingen: wij kunnen ze, door gepaste toestellen, beletten van uit te dooven, en hier ook hebben wij te doen met het medeklinken. Die toestellen, die leeraar Braun gebruikt, zijn te ingewikkeld om hier beschreven te worden, maar uit hetgeen hier zooeven gezegd is, zal de lezer allicht oen gedacht kunnen opvatten van de wijze waarop zij werken.

Maar 't en is daarmêe niet uit. Nog moet de ontvanger in gelijkstemming gebracht worden met den uitzender, zoodanig dat hij gevoelig wordt alleenlijk voor de barnkrachtelijke golven die van daar uitgezonden worden. Hier speelt de lengte van de vangstaaf eene groote rol: wij zeiden vroeger dat die vangstaaf van de aarde goed moest afgezonderd worden: dit was het geval in de eerste toestellen en in al deze waar geen gelijkstemming benuttigd wordt. Maar als wij die staaf met de aarde in betrekking stellen, dan ondervinden wij dat zij ongevoelig wordt

voor zekere trillingen, en nochtans voor andere van gepaste golflengte even gevoelig blijft alswanneer zij van de aarde afgezonderd is: hier hebben wij dus een middel om de trillingen te schiften en deze alleen op te vangen die wij begeeren: 't is dus genoeg den uitzender trillingen te doen voortbrengen die op de vangstaaf van den ontyanger kunnen werken en door haar alleen opgenomen kunnen worden, om de zaak van de gelijkstemming geheel op te lossen.

Om dit laatste goed verstaanbaar te maken roepen wij nog eens de toonkunde tot onze hulp. Iedereen weet, dat wanneer wij voor een open klavierspel, wier snaren vrij zijn, eenen toon voortbrengen, b.v. de la_3 zingen of spelen, dat er dan eenige snaren van 't klavierspel aan 't trillen gaan, en eerst en vooral de snaar die juist den zelfden toon geeft la_3, alsook eenige andere die de bijtoonen geven (b.v. la_4 enz.) maar nochtans in mindere mate: dit is toe te wijten aan de gelijkstemming; de andere snaren blijven integendeel heel en gansch stil. Zoo gaat het ook met de barnkrachtelijke golvingen: door den uitzender worden trillingen voortgebracht van gestelde golflengte en wier uitdooving zooveel mogelijk belet is: die trillingen oefenen hunnen invloed uit op de vangstaven die voor hunne lengte ingericht zijn, d.i. die gelijkgestemd (gesyntoniseerd) zijn, en op de andere vangstaven maar geheel weinig of in 't geheel niet.

Wij zien dus dat de luchtmaarwerken goede vorderingen maken en dat aan de verscheidene vereischten stillekens voldaan wordt. Wij en moeten nochtans niet denken dat alles nu effen en klaar is en dat die toestellen gansch volkomen zijn, in 't geheel niet: daar valt nog veel tegen te zeggen, maar wij moeten ons herinneren dat 't nog maar sedert 1895 is dat er spraak is van luchtmaarwerk. En als wij nu zien wat snellen voortgang dit gedaan heeft, dan mogen wij met reden denken dat wij eens de oplossing zullen krijgen van al de moeilijkheden, en dat dit werk zal beantwoorden aan de beloften.

R. HUYSMAN

Boekennieuws!

Beknopte geschiedenis der Nederlandsche letterkunde door W. Van Neylen, leeraar aan 't college te Gheel[1].

DE twee eerste deelen van professor Van Neylen's geschiedenis der nederlandsche letteren waren, zonder den minsten twijfel, voor de leeraars in dit vak, een uiterst welgekomen werk, en we zagen met een echt verlangen, het uitkomen van zijn derde deel te gemoet. 't Is waar, men heeft het op alle toonen gezegd en hergezegd, het weinige dat er te zeggen was over onze, laat het ons bekennen, tamelijk geringe nederlandsche letterkunde; en men kan het in honderd en meer boeken vinden hoe ze ontstond, en de middeleeuwen doorleefde al minnezingen, hekelen en onderwijzen; hoe ze bloeide en van haar deed spreken, gansch Europa door, ten tijde van het wederkeeren bij ons, naar de klassieke oudheid; en hoe ze haar dan weer terug trok binnen de grenzen van de beide Nederlanden, wers van dien wereldroem, en ook misschien wel onbekwaam om hem langer te verdienen. Men bleef van dan voort binnen de muren, in een begijnhofachtig ‘Onder ons’, een wereldje in de groote wereld, waar een Bilderdijk en Da Costa en later een Potgieter en Huet ook wel eens buiten wandelden; zelfs Conscience werd vertaald. Maar toch, men bleef meest binnen, verslonden in een wederzijdsch af breken of verheerlijken, en de buitenwereld wist daar al weinig van en zag er ook weinig naar om.

Daar zijn er, die daarover zes lijvige boekdeelen hebben weten te schrijven, en ze hadden er nog wel meer kunnen over schrijven ook, zoodanig dat we wellicht veel meer boeken zouden hebben met geschiedenis der nederlandsche letteren, dan boeken met nederlandsch letterkundige voortbrengsels. Die zijn ook allen daaromtrent even goed,

(1) Derde deel, derde tijdvak, nieuwe letteren: 1795 tot heden. - Lier, J. en H. Taymans, 1903.

omdat ze allen min of meer hetzelfde zeggen, op eenen anderen toon; dat kon nu ook niet anders. Schaarschheid is er dus niet aan zulke werken; maar men had, althans in Zuid-Nederland, weinig of geene geschiedenisboeken der nederlandsche letterkunde, die geschikt waren om bij 't onderwijs in de handen der leerlingen te geven. Men moest iets hebben waarin men, vooral voor de oudere schrijvers, eene levensbeschrijving had met daarnevens eenige meest kenmerkende uittreksels uit hunne werken; iets dat ook, voor zoover 't mogelijk was, volledig bleek.

Aan die beide vereischten voldoet het werk van professor Van Neylen geheel en gansch, en veel beter dan de twee tot hiertoe bij ons meest gekende engebruikte handboeken: de Spiegel der nederlandsche letteren, door Alb. Thym en het werk van Everts. De Spiegel is niet meer in den handel en was ook wel wat verouderd. Everts is uitstekend om door de leeraars gebruikt te worden, maar minder geschikt voor de leerlingen, immers mist men erin de uittreksels en ook eene nadere bekendmaking met den hedendaagschen toestand onzer letterkunde.

Het juist en breed weergeven van den letterkundigen toestand eener periode waarin men zelf leeft, is onmogelijk; het schetsen der groote lijnen ervan, in eene onberispelijke verhouding van meerdere of mindere weerde, van grooteren of kleineren invloed der schrijvers, is zeer moeilijk, om de grondige kennissen, de uitgebreide belezendheid, den juisten smaak, en het vrijzijn van vooringenomenheid die het vergt. Men staat immers niet hoog genoeg boven en niet ver genoeg buiten de gebeurtenissen, om ze kalm en in al hunnen omvang, in al hun wederzijdsch beinvloedigen, te kunnen beoordeelen, om tot meer algemeene en en synthetische bestatigingen te kunnen komen. Dit zal 't werk zijn onzer nakomelingen, of, wil men het toch doen, dan is men beter met verscheidene om daaraan te werken, dan alleen.

Omdat het ondernemen zoo moeilijk is, en de volle goede uitslag onmogelijk, daarom mag men ook zooveel

te vrijer en met minder gevaar van kwetsen, de gebreken aanwijzen waar men ze meent te vinden; ten anderen, niet minder dan de geschiedschrijver zelf, is men blootgesteld aan te zondigen ‘per excessum’, waar hij zondigt ‘per defectum’, en omgekeerd.

‘Onze Tijd’ van Zondag 31^{en} Mei, handelend over het werk van Van Neylen, wees erop, rechtstreeks, dat sommige schrijvers van bedied erin vergeten waren, Van Langendonck bv. en laten we erbij voegen A. Hegenscheidt (Starkadd); Van Haute (Parsifal, Rymdichten, Arke van Noë) en andere; onrechtstreeks wilde hetzelfde blad beteekenen dat ‘*onder de dichters, die in de laatste jaren den bloei der vlaamsche letterkunde hebben staande gehouden, en waarvan sommige wellicht veel beloven voor de toekomst*’(1) er eenige wel wat vroeg te berde komen, gansch onverwacht, en die lachen om de aardigheid, van daar zoo opeens meê te tellen in de geschiedenis der nederlandsche letteren. Men is natuurlijk den schrijver zeer dankbaar, omdat hij het zoo wel met ons meent, maar wilde hij eens priester door priester vervangen, ik zou met heel veel genoegen, en vereerd, mijne plaats afstaan aan den zeer oorspronkelijken en tevens zeer machtigen dichter E.H.D. Van Haute, onderpastor te Vichte in West-Vlaanderen, (Z. Hugo Verriest's 20 vl. koppen). En om aan, den bard die van Starkadd zong, een plaatske te gunnen, zou er wel iemand onder de leeken zijne plaatse afstaan; ten anderen, dat ware zelfs niet noodig, we schuiven allen een duimken op en we zullen nog plaats genoeg hebben.

Erger is de wijze waarop Guido Gezelle door H^{r} Van Neylen behandeld of liever eenigzins mishandeld wordt. Al de oude koeien worden weerom uit de gracht gehaald, daar wij ze, ten minste bij verstandige lieden, voor goed dood en vergeten waanden; wanneer zal men nu toch eens beginnen naar den inhoud en vorm der werken zelf

(1) VAN NEYLEN, *Gesch. der Nederland. Letterk*. IIIe D. bldz. 112.

oordeelen, en niet naar al 't ijdel gezwets, door eigenbelang, of partijgeest of andere ongegronde vijandelijkheid, daarrond uitgekraamd; en gaat men sommige dezer dwaasheden nu geschiedenis gaan maken? Wat moeten onze neven denken over eene aaneenschakeling van zinsneden als deze, (waarvan de eene historie zijn en de andere waarheid): ‘In dezen bundel (Dichtoefeningen) geeft hij (Guido Gezelle) zijne “verantwoording”, waarmede hij het *tamelijk vrij gebruik der gewesttaal* wettigt, althans poogt te wettigen enz....’ ... ‘zoodat wellicht zelfs niet elke geletterde West-Vlaming in staat is Guido Gezelle te verstaan(1)’.... en nochtans wordt Guido Gezelle thans gretig gelezen in Noord-Nederland. ‘*Zijn* zangerig West-Vlaamsch nochtans is minder het algemeen West-Vlaamsch(2) dan een eigen taal, samengesteld uit algemeen nederlandsch, West-Vlaamsch en Oud-Vlaamsch(3). Dus, wat zijn dan die *geletterde* West-Vlamingen die niet verstaan, uit hunne eigene gewestspraak, wat de Noord-Nederlander gretig leest. Of wel, is 't de Noord-Nederlander die met gretigheid duizende verzen inzwelgt zonder ze te begrijpen. Dit zou den Hollander niet zoolang op de maag kunnen liggen zonder dat hij klaagt van slechte vertering.

“Op persoonlijke gissingen wel eens meer dan op wetenschappelijke gronden berustten Gezelle 's meeningen

(1) Van Neylen.

(2) Wat bedoelt schrijver met ‘*algemeen westvlaamsch*’? Wie schreef het, en waar, vóór Guido Gezelle? Wat werd er tijdens Guido Gezelle en na hem door de volgelingen van G.G. waar Prof. V. Neylen van spreekt, geschreven, tenzij dit zijn zangerig westvlaamsch, hetgene hij grootendeels heeft gemaakt, en hetgene dan geworden is het ‘geschreven westvlaamsch’ dóór en sedert hem. Waar gaat men daarbuiten het algemeen westvlaamsch toch gaan zoeken? *Het* westvlaamsch! of heeft niet ieder schrijver, wáár ook, *zijn* taal, zijne woordenkeus, zinbouw enz., en is een geschreven taal, als dus, niet eerder eene abstractie? Ik durf hopen dat schrijver de gesprokene taal niet bedoelt; dan is handelen over algemeen westvlaamsch niet meer ernstig.

(3) Van Neylen.

in opzicht van taalkunde". M. Van Neylen schijnt niet in te zien dat G. Gezelle, de taal*wetenschap* vooruitleefde, dat hij philoloog was, aleer men in Vlaanderen al veel van die vogels kende; de gissing, de *hypothesis* is toch de wetenschappelijke weg naar de waarheid, zoolang deze niet afdoende klaar en bewezen is, en zoo kunnen die gissingen wel eens geniaal wezen. Het ontbreekt M. Van Neylen niet aan partijgangers voor zijne meening. Onder andere Prof. Van De Weghe te Oostende, beweert dat G. Gezelle niets anders heeft voortgebracht dan een hand vol pastoorspoezie, en een uiterst verderfelijk en gevaarlijk boek dat "Loquela" heet, en dat men onder de menschen niet mag laten komen zonder een plakbriefje dragende, onder een doodshoofd, eene x van menschenbeenderen, en daaronder: "vergift, uitwendig gebruik." M. Van De Weghe in zijn schrijven blijkt te wel bekend met Guido Gezelle 's wezenlijke weerde, en te wel meenend tegenover den priester-dichter, dan dat wij hem niet zouden, op zijn woord, gelooven, zonder verder onderzoek.

Nog iets anders: "*Tijdkrans*", met overschoone juweeltjes, ... met veel, wat wij waarlijk dichterlijk mogen noemen (V.K. Vl., A. 96, 47)[1], werd toch door den keurraad van den vijfjaarlijkschen wedstrijd als het zwakste van Gezelle's tot alsdan verschenen dichtwerken geoordeeld (ibid, 96, 47). Zijn *Rijmsnoer* daarentegen, ... werd in 1900 bekroond'. - Hier geef ik ter overweging twee verzen van Guido Gezelle -

> en als het woord den mond uit is
> 't en wilt er niet weer in.

en als men iets gezegd of geschreven heeft dat min verstandig is, dan is de groote straffe daarvan, dat het nu en dan, door den eenen of den anderen, guitig nog eens wordt op- en aangehaald; M. Van Neylen dat is boos van u. Daarbij uit de verslagen van de taalkamer uitschrijven, kan u niet goed bekomen, immers zult ge nooit

(1) V.K. Vl. A. = Verslagen der koninklijke Vlaamsche Akademie.

vinden *wáárom* ze *Rijmsnoer* bekroond hebben, het verslag moet nog gemaakt worden; en als ze 't niet al opgeteekend hebben, zullen voorzeker vele kleine bijzonderheden van die zitting, toen men *Rijmsnoer* bekroonde, vergeten zijn en verloren gegaan.

Last not least!: 'Gedichten stroomen uit zijn pen; maar hoe jammer! ook versjes, enz.,' dat men daar nu toch zijnen slaap niet voor late; men keere eenvoudig dit zeggen om: hij miek wel versjes nu en dan maar, Goddank, grootsche gedichten *stroomden* uit zijne pen, en men hale dan eentjen aan zooals 't volgende uit 'het zwakste van Gezelle's *tot alsdan*(1) verschenen dichtwerken'.

Donec requiescat.....

O menigvuldigheid van 't menschelijk gedacht,
dat uitspringt en ontgaat, langs allerhande paden,
verspieten en gedeeld, zoo meervoud als de bladen
die eenen boom bestaan: hoe zal ik uwe macht
ontvluchten en toch eens 't eenvoudige *enkel zijn*,
waarin God zelve alleen heeft kracht en wederschijn?

Zulk en menig ander uit zijne 7 bundels, zullen wel die 'och arme, ook versjes'! doen vergeten, tenzij misschien door menschen die eenen ingeborenen afkeer hebben voor pastorspoezie.

2^{n} Sinxendag 1903.
CAESAR GEZELLE

De Mote te Waarmaarde

TEN Noorden van Waarmaarde ligt er, op den achterkouter en het einde der Nieuwstraat, een koornstuk, eene aardhoogte schoone rond van vorm, en geheel en gansch met eenen wal omsloten van vier tot vijf meters

(1) Tot alsdan = tot in 1893. Misschien was dit later niet meer waar, of kon men in 1893 reeds voorzien dat het moest onwaarheid worden!! en dat Guido Gezelle nog zwakkere dichtwerken zou maken om. *Tijdkrans* niet te laten het zwakste *blijven!*

breed bij één tot drie diepe. Eene kele, een wagenspeur breed, is de eenige toegang. Die plaatse wordt genoemd de mote, staat onder n^{r} 485 op den ligger aangeteekend, beslaat 26 aren, is heden beploegd door Verschore van Tieghem en behoort toe aan de kinders Vienne van Moen.

Naar men in de streke vertelt, zoude er daar nog een kasteel gestaan hebben; over lange zoude het verzonken zijn, zijne inwoners, die heidenen waren, akelig omgekomen, en sedert zijne verdwijning zoude er daar 's nachts entwie, de moteman, wandelen; geluid gehoord worden en een wit peerd verkeeren.

Die bijgeloovigheid en bevreest de menschen niet, maar maakt toch 's nachts den voorbijganger min stout, doet hem met achterdenken liggen en hem op zijne hoede houden.

Zoo vertelde ons een landbouwer dat hij, over een goed getal jaren, eens rond middernacht, met twee peerden van de markt langs de mote naar huis komende, op wat afstand van hem, eenige jongelingen, die langs den weg van de mote opkwamen, al met eens, bij 't zien der peerden, de vlucht zag nemen. Andere dergelijke vertellingen, poetsen en grappen, en ontbreken er niet.

Nopens deze eigenaardige mote hebben wij vele en lange opzoekingen gedaan en deelen onze vondsten den lezers van Biekorf mede:

Sanderus in zijn *Flandria illustrata* (1641), en gewaagt noch van mote noch van kasteel en meldt alleenlijk dat Waarmaarde afhong van de Gruthuuse, heere van Avelghem: ‘Waremare ad Gruthusios spectavit. Bis per annum nundinas habet, sed non admodum frequentatas’.

Overblijfsels van 't kasteel en vinden wij niet meer; nochtans wierd er ons verzekerd, door een geloofweerdigen ooggetuige, dat men daar, over een vijftiental jaren, steenen, twee doorroeste ijzere staven en vermolmde houten staken opgedolven heeft.

Wij zelven al doen graven, zijn een halven meter diep, op eene lage van gebrokkelde steenen, eenige scherven van roode tichels en verstorven mortel gekomen.

In de zeldzame oorkonden[1] der parochie en is er geen spraak noch van kasteel noch van zijne bewoners of eigenaars (ziet verder). Alleenlijk is het ons gelukt den naam van de mote te ontmoeten in een ligger van Waarmaarde (1730-1732), sectie VI, n^{r} 403: ‘De baronesse de Cellis, een partije lant ghenaemt de *mote*, oost den ad'Roose, suyt Jan Lamon en 't goet van 't swart susterhuis tot Paemel, west Jan de Rijcke oude voort de straete, groot met voorschrevene mote tot een bunder, twee vierendeelen, sessentneghentich roeden’.

Al hadden wij maar het hierboven aangehaalde: deze eigenaardige ligging der plaatse, die veelzeggende name van mote[2], dat zeggen en die bijgeloovigheid van 't volk, die uitgedolven overblijfsels van bouwstoffen; wij zouden reeds te recht denken dat er daar, is het niet een kasteel, te minsten iets bijzonders gestaan heeft.

Doch deze onze gissingen nopens een kasteel op de mote, gingen *bijna tot zekerheid* over, dank aan twee landkaarten toebehoorende aan den E.H. Lootens, bestierder, te Avelghem.

De eerste draagt als opschrift: ‘Carte des camps d'Hauterive et d'Harlebeek, les 20 et 21 de May 1690. Corrigée et augmentée par le chevalier de Beaurain, géographe ordinaire du Roy’. Daarop vinden wij ook Waarmaarde, en op den achterkouter, ter plaatse daar wij, alles ten beste uitgerekend, de mote vermoeden, staat er een kasteel geteekend met de woorden: ‘Philippe Marckeghem’[3].

(1) Wij hebben vergeefs oude papieren bij de eigenaars der mote en zelfs der omliggende partijen lands opgezocht.

(2) Het *Vlaamsch Idioticon* schrijft motte voor ons mote, en zegt geheel juist: ‘in de middeleeuwen groef men eene cirkelvormige gracht, men hoopte de uitgeschoten aarde in 't midden, op een, en op dien heuvel bouwde men sterke torens of burchten, kasteelen of kloosters.’ ‘De plaatsen waar vroeger zulke gebouwen stonden en andere die er aan gelijken, worden moten genaamd.’ De Bo's *Idioticon*.

(3) Wij hebben ons de moeite getroost dien familienaam in vele boeken van geslachtsnamen, en in de alphabetische lijsten van Waarmaarde en omliggende dorpen op te zoeken; doch wij hebben daar niets kunnen over vernemen.

En op de tweede landkaarte: ‘Carte des camps de Bossu, de Harlebeek et de Courtray, au de là et au de cà de la lis, les 24, 26, et 28 Aoust 1694. Avec celuy des ennemis à Vorteghem, à Cruishautem et Lenghevest, le 28. Corrigée et augmentée par le chevalier de Beaurain, géograplie ordinaire du roy’, staat er op die zelfde plaatse, waar vroeger 't kasteel stond, een huis met de woorden ‘à Philippe Marckeghem’(1).

Het bovengemelde kasteel staat ook aangeteekend op eene *andere* landkaart van 1691 en op eene *andere* van 1692, ook gemaakt ter gelegenheid van den doortocht van 't fransch leger. Deze beide laatste kaarten kregen wij te zien van den heer Saalman, oudheidkundige, te Berlijn.

Dat alles ingezien zijn wij nu *zeker* dat op den achterkouter te Waarmaarde vroeger een kasteel stond en *zoo goed als zeker* dat het op de mote was. Dit kasteel wierd daar *waarschijnlijk* na de uitgave van Flandria illustrata (1641) gebouwd, daar de schrijver Sanderus, er niet van gewaagt terwijl hij de kasteelen van Autryve en Avelghem, tot het kasteelken van Kerkhove toe, allen dichte er bij, afschetste; en moet ook, volgens onze jongste landkaarte, naar alle *waarschijnlijk*, in of korten tijd vóór 1694, verdwenen zijn; en misschien wel.... dat de Franschen het vernielden(2).

(1) Op deze kaart is het teeken, een kasteel aanduidende, niet meer te zien, alhoewel het voor de omliggende kasteelen behouden wordt. Daaruit kan men veronderstellen, dat het kasteel op de mote dan reeds afgebroken was. Het huis, hier aangeteekend, mag misschien aanzien worden als de overgeblevene puinen of eenig ander gebouw, dat bij het afbreken gespaard bleef.

(2) 't Is algemeen gekend dat, in de tweede helft der zeventienste eeuw, ons Vlaandren veel te lijden had van de fransche legerbenden van Lodewijk, den veertiende, koning van Frankrijk. De Franschen ook hebben menigmaal, te dien tijde, te Waarmaarde geweest. De registers der parochie getuigen het:
1/ ‘Die 30 Octobris 1677 obiit hic in aedibus meis quidam officiarius exercitûs francorum, germanus natione, qui hic remansit, non potens sequi exercitum propter infirmitatem. - Judocus Van Marcke, past. Warm.’ Reg. def. 1660-1694.
2/ ‘Die 26 Junii 1691 obiit Antonius Perders, Conjux Joannae .... Mors hujus fuit casus mirabilis; nam iste et conjux fuerunt ex Avelghem, sed occasione belli et exercitûs qui luit in Avelghem, fuit ipsorum domus lacerata et combusta a militibus, at ipsi fugerunt ad Wachelghem et postea infirmabantur ambo, ita ut unus alium nou posset adjuvare. Acceperunt a me sacramenta et dictus Antonius moriebatur et jacuit cadaver in lecto per duos dies cum conjuge viventi; quia nullus volebat eos adire et nullus inveniebatur qui volebat illum sepelire, tandem sepultus fuit ab.... - Collette, past. Warm.’ Reg. def. 1660-1694.
3/ Volgens de aangehaalde landkaarte van 1694, lag er, dit jaar, eene lijn fransche troepen van Kortrijk tot aan de Arnoldusbeke die Avelghem van Waarmaarde afscheidt, en eene van Meenen naar Spierre.

Wij durven met *zekerheid* zeggen dat er daar te Waarmaarde een kasteel stond eerder dan eene groote doeninge of hofstede; daar wij ten eerste, ter plaatse, op de landkaarte, hetzelfde teeken vinden dat te Avelghem het toen en nog bestaande kasteel moest aanwijzen; alleenlijk wat kleiner daar het kasteel te Waarmaarde onbetwistbaar kleiner was. Ten tweede op de landkaart van 1692 staat er duidelijk: ‘Ch(âteau) de Warmarde’.

Het is ook *zoo goed als zeker* dat dit kasteel op de mote stond. Het volk immers en wijst, op den achterkouter van Waarmaarde, maar eene plaatse aan waar er een kasteel zou kunnen gestaan hebben en 't is de mote. Daarbij noch op den ligger van 1730 noch op den huidigen en is er geen stukje land dat door zijne benaming of anders, op den achterkouter, of elders het spoor van een kasteel verraadt.

Dat er nergens spraak is alhier van de familie Marckeghem schijnt gemakkelijk uitlegbaar, indien wij, zonder verdere veronderstellingen, den korten duur van 't bestaan des kasteels aanveerden.

Wiste nu daar iemand iets meer of beters over, hij gelieve het ons mede te deelen en ontvange op voorbate onzen dank.

LEO CLAEYS

Mingelmaren

C*oûtumes de Lombardzide, Loo et Poperinghe*, uitgegeven door M.L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, te Brussel, bij Goemare, 1902, 566 bl.

Het is een zesde boekdeel oorkonden over de costumen van Vlaanderen.

De '*Archives belges*', 1903, t^{k} 4, geeft er eene beoordeeling over door leeraar V. Fris onderteekend. Men weet niet, zegt hij, wat er meest te bewonderen valt in de werken van den geleerden handvestenbewaarder van Brugge, zijn taaie moed en zijn werk die hem zulk een groot getal oorkonden hebben laten vinden, of de ervarenheid met dewelke hij al de moeilijkheden die erin voorkomen, kan ontwarren.

Nochtans is de beoordeelaar het niet eens met den schrijver over twee beweringen.

Vooreerst komt het hem wonderbaar voor, dat eene gemeente in 1248 door Margareta van Constantinopel onder den naam van Oroc opgericht, reeds in 1269 volgens dezelfde gravin Lombardzide zou heeten.

Verder betwijfelt M. Gilliodts de echtheid van eene keure van 1093, (door dewelke Filips van Loo Poperinghe gemeente maakt), onder voorwendsel dat ze de goedkeuring van den leenheer niet draagt. M. Gilliodts schijnt te vergeten dat die gunst toegestaan werd na den dood van Robrecht den Vries, en met toestemming van Robrecht den IIe van Jerusalem, broeder van den gever. In de oorkonde immers staat er: 'Ad hujusmodi donationem fratrem meum Robertum, marchionem Flandrie invito ut sciant omnes, quia concedimus ambo (bl. 70)'. 't Is dus nutteloos de middeleeuwsche geestelijkheid van bedrog te beschuldigen (bl. 51).

EERWEERDE Heer ALFONS VAN HEE, herder te Moere, is den 28^{n} in Bloeimaand laatstleden overleden. Alle West-Vlamingen kennen hem om zijn volksalmanak, het manneke uit de mane, die zooveel bijval genoot. Hij heeft een werkzaam deel genomen aan de Vlaamsche beweging ten tijde van Albr. Rodenbach. Onder zijne luimige en eigenaardige verhalen, heeft de *Nieuwe Tijd* Seven Haveloose en Mietje Pamele uitgegeven; ook stelde hij eenige tooneelstukken op die in hetzelfde tijdschrift verschenen: onder andere, de twee gebuurs.

Bij zijne begraving werden zeer merkweerdige lijkreden uitgesproken door E.H. Cambier, deken van Ghistel, en E.H. Hugo Verriest. - Hij ruste in vrede.

[Nummer 12]

't Een en 't ander over de bietjes, door A. Mervillie
1ste vervolg.

EENE van ons beste kennissen is nog de WESPE(1); te Wonterghem: *eerdebie*(2) (eerebie), elders *fruitenier, appelbie, appelhurzel*, soms ook *zwijn-* of *zwijnshursel*, en *zwijnepiet*. De wespe, dat is de peerdshursel in 't kleene;

(1) *Wesp*, met omzettinge uit *weps* (*webse*), van den zelfden wortel als *weven* (vergelijkt *web, spinneweb*), nog *webboom* (*weef boom*), en *webgaarn* bij KILIAEN; de nest van de wespen is immers lijk *weefwerk*. 't Woord *wesp* is verwant met latijn, *vespa*, dat volgens sommigen invloed had op de omzettinge; maar in ons tale vinden we die omzettinge nog bijv.: in *gespe* (gepse), *hespe* (hepse), *rups* (rusp).
't Fransch *guèpe* (guespe), onderging den invloed van 't Germaansch; veel fransche woorden wierden rechtstreeks aan het Germaansch ontleend: *guerre* (war); *gaufre* (wafel); *guise* (wijze); *guimpe* (wimpel); *guinder* (winden); *gant* (want).

(2) *Eerdebie* (aardebie) met 't wegvallen der *d* = eerebie; vergelijkt: *aardappel* = *eerdappel* = eerappel.

donker voorlijf, geluw achterlijf, zwartgeringeld, lang en smal, toegenepen te midden in de leên, en dunne lijk èn gespannen juffer.

De wespen, evenals de peerdshursels, doen dere ook aan 't ooft, dat ze deurbijten en uiteten, en ze komen inken doen bij suikerbakkers, vallen in de winkels op gedroogde druiven, en op zoetekoeke, of buiten, op de kramen van lekkergoed.

Binst de lange zomerdagen, bij bedevaarten of ommegangen, hooren we soms de vrouwtjes jammeren, daar, onder hun grauw en halfversleten zeildak: '*Och Heere! Menheere, wat eendlijke dingen! me 'n weten geene weg met al dat boos goedje, en de jongens 'n durven geen spekken*(1) *meer koopen*.'

Geen wonder of wordt de wespe weêrzien, en als vijand beschouwd, als stoorder van de openbare volksruste.

De wespen, lijk al de bie'n ten anderen, 'n worden maar boos als ze geroofd of gekwollen worden; hun straal is minder en scherper als dat van den peerdshursel(2), en de steke 'n is zoo gevaarlijk niet; in allen gevalle doet de wespensteke meer zeer als de steke van de temme bietjes.

Zooals 't de volksname *eerdebie* aanduidt, weunt de wespe liefst in de eerde. Men vindt ze langst gers- en wegelzoomen, onder boomwortels, in roggestikken, onder dakwerk en wandpuinen, in boomholten en kopwulgen.

't Gebeurt op 't einde van *Koornmaand* (Augusti), dat

(1) Suikerspekken, sirope-spekken, slag van groote of kleine caramellen; enkelvoud: *spek, spekke;* oorsprong onbekend (Vercouillie). Mijnsdunkens door 't gedacht op het *bakken*, en op de *vettigheid* die eigen is aan gesmolten suiker, kan het gemakkelijk overgenomen zijn uit *spek* = *vet* zwijnevleesch; *spek en eiers*, eiers gebakken met spek.

(2) *Peerdshursel*, elders nog *peerdedistel*, dat ongetwijfeld uit *peerdshursel* verdraaid wierd, ofwel op ongeweune wijze genomen uit *peerdedistel*, grooten distel die stekt. Te HULSTE en omstreken zeggen ze meest *stekelbie*, omdat de peerdshursel den wreedtsen angel, het wreedste straal heeft; *stekel* of *staeckel* bij KILIAEN beteekent ook *angel*, of iets dat *stekt, steekt, doorn enz.; stekelbaars, stekelverken, stekelbeier* of *stekelbeze* (omdat de hutten *stekels* dragen). Bij DE BO, noch elders, 'n vond ik het woord *stekelbie*.

horsen of peerden, bij 't ommewerken van stoppelland, het nesthol van die deugnieten vertrappen, of dat de ploegschare er deure snijdt; vertoornd dan, reuslen ze naar boven, en kunnen er zoo schuw op los gaan, zoo erg en zoo dul ook, dat man en gespan op de vlucht moeten. De werklieden op den koornakker weten er ook al van te spreken, en bij 't wegnemen van de stuiken, moeten ze somwijlen èn deel van de schooven in den brand laten.

De nest of zoogezeide *koeke*, 'n is van geen *was* gemaakt, maar van rot hout, van berdvezels, en allerhande geknabbelde strooiachtige bestanddeelden, die met mondvocht deurkneed wierden. 't Zijn lijk zochte blaren bleekgrauw papier, die van onder nauwe, in kunstige schijven ringsom boven malkaar gewrocht liggen. Moet de nestholte vergroot worden, dan brengen de wespen hun afgebeten eerdekorels zelve naar buiten.

De wespe, evenals de peerdshursel, 'n maakt geen zeem, maar e slag van pap, en daarmêe ook leeft ze, en voedt ze de jongskes; immers ze'n heeft, lijk de honingbie, geenen snuiter om 't zeem uit de blommen te zuigen, maar twee kaakbeenen, waarmeê ze heuren buit overknabbelt, alle suikervocht, of dienstige bestanddeelen uithaalt, en kunstig genoeg, 't gewenschte voedsel voor heur zelven en voor 't broed ook, weet te bereiden. De wespe 'n verzamelt geen eten in den nest, 'n doet geen voorraad op, maar voedt de broedworms met 't gene ze effenaan naar huis brengt. Zoo doen 't ook de veugels.

In den voorwinter sterft de gemeente uit; de moederbie'n of keuninginnen overwinteren zonder eten, in hooidilten, in stroo of verborgen hoeken, en met de warmte van 't voorjaar, legt ieder keuninginne nen nieuwen nest aan, steekt wat broed, en dat broed bezorgt en voedt ze zelve. Die keuninginne of moederbie is gildig nog zoo groot als de geweune wespe, bijkans zoo groot als ne peerdshursel, maar geluwer van lijve; ze gaat zelve achter aas voor heur eerste broed, en uit dat eerste broed ontstaan er werkbie'n, die helpen bijhalen, die helpen den nest ver-

meederen voor 't volgende broed, en alzoo effen lijk bij de peerdshursels, groeit de gemeente trage en stillekens aan. Bij heete drooge zomers, en achterwaarts in 't jaar, kunnen er bij duizende wespen in nen welbevolkten nest zitten. De wespen 'n zwermen niet.

't Gebeurt dat menschen die in 't voorjaar hun land ommespitten, èn overblijvende keuninginne vinden, alzoo nen voet diepe in de eerde. Die keuninginne heeft dan reeds heur verborgen winterverblijf verlaten, en begint daar in den grond heuren nest te maken, met èn bolleke papier zou men zeggen, dat trekt op èn grijsde rooze die nog moet opengaan. Bij 't ommedelven wordt diekeuninginne met al heur hope onmeedoogend vernietigd; 't is èn gemeente te min van roovers en menschezeerders. Soms ook vindt men in akker- en lochtingland, nen volmaakten nest zitten van 't voorgaande jaar; maar hij is verwezen en verlaten, gespot en beschimmeld, en moet eindelinge gansch verrotten en verteren. We 'n moeten daarover niet verwonderd zijn dat de eerdebie'n 't één jaar bij 't ander veel vroeger en menigvuldiger voor den dag komen; ze slachten de zwalms; - zonnig voorjaar, en drooge zomertijd, 't is dat, dat ze hebben moeten.

Op 't einde van Bloeimaand (Mei) laatstleden, zag ik èn wespenkeuninginne dievelinge kruipen tusschen eenige ijdele zakken die op het berd van mijn biehalle liggen; veertien dagen daarna vertrekke ik die zakken, en 'k vinde daar 't begin van nen wespennest: 't was lijk e grijsd bolleke grove zijde, zoo groot als èn ei, drooge en breekbaar, en dat met e lipken aan het zakkegoed vastgemaakt lag. Van boven was er èn holleke; ik hield het naar de lucht, en 'k zag op den grond van dat nestjen, e knopke, waarop er ringswijs kleine huizekes stonden, en in ieder van die huizekes zat er ne witte levende worm; de middelste worm was den diksten en den oudsten; in den tweeden en derden ring waren de worms jonger, en in den vierden ring zaten er eiers: ik lei alles voorzichtjes weêre ter

plekke, maar 't nestje was geschonden. De moederbie kwam terug, kroop in 't holleke, knabbelde en kraakte om die wiege te vermaken, maar de stand was los gerocht; ze vond allichte dat er onraad onder schuilde, dat de vrijheid van heur weunste geschonden wierd, en ze bleef achter, om elders te gaan zate zoeken. De broedworms leefden nog 5-6 dagen, reikhalsden gestadig naar voedsel, verzwakten één voor één, te beginnen met de jongste, en stierven lijk verlaten weezen.

Dat begonnen nestjen heb ik in èn bierglas weigerig weggezet.

Wilt men de wespen- en peerdshurselgemeenten verschuwen en doen verhuizen, men kan daartoe rook gebruiken, of sterkriekend kruid, (*alsem* bijv.) dat men aan 't nesthol hangt, of binnenduwt. - De kruidmengers of apothekers, verkoopen ook reukgoed, waarvan de rook in 't omhooge stijgen, den nest omvat, de peerdshursels en wespen bedwelmt, en één voor één naar omleege brengt. Maar men moet dat herhaaldemaal doen, om ook deze te dooden die in d'huizekes zitten.

Om de wespen teenemaal uit te roeien, gieten de landsche menschen het nesthol vol ziedende water, soms met olie gemengeld. De bie'n in 't algemeen, zijn schromelijk wers van olie, vooral van siester, (petrool, steenolie); met dat ze 't gerieken, vluchten ze weg, en krijgen ze olie op hun lijf, dan moeten ze dood.

Onlangs nog, wilde ik dat nagaan, op eenige bietjes uit mijn biehalle; 'k en deed 't niet geern, maar 'k wilde leeren, en die schamele dutsen moesten 't bekoopen. Nen druppel olijf- of boom-olie, miek ze danig ongemakkelijk: ze kroopen en draaiden lijk dwaas en radeloos om en om, wilden hun kopke wasschen, hun lijf zuiver strijken, hun vlerken spannen, maar niets dat ging nog; ze vielen langzamerhand stille, gerochten met hun pooten omhooge, en stierven daar evens onder mijn oogen.

De siester of petrool, wrocht veel rapper, en in eentwee-drij lagen ze geveld, en dood, met hun vlerken open,

met hun lijf gekromd, en zwart lijk verbrande vliegen. Alzoo wierd het berd van mijn biehalle ne slachtbank in 't kleene.

't Was wonder om zien ook, hoe de siesterreuke de ander bietjes ontstelde, hoe ze hun hoorntjes wikkelden, met hun kopke wrochten, hoe ze malkaar lijk aanspraken, en behoedzaam binnen kroopen.

't Uitroeien van wespennesten deur 't watergieten, 'n lukt niet altijd, omreden dat het hol soms tamelijk diepe is, 't water kan al loopen teenemaal verkoelen, en de jonge bietjes met het verschgesteken broed, zitten in de kunstige wiege, zorgvuldig omsloten en beschut.

Meest worden de wespennesten vernield met valavond; dan is 't volk binnen, - soms brandt men den nest uit, en men spit hem omme; toch blijven er nog altijd eenige over, die lijk doolaards, omtrent de plekke vliegen, waar de puinhoop van hun woonsteê te rooken ligt; 't zijn lijk zwervers van uitgemoorde volkstammen, die huis en goed moeten opgeven; die zonder gemeenschap met malkander, zonder steun en zonder hope blijven, die te zwak zijn om uit eigen kracht nog voort te kunnen, en eindelinge, waar hier waar daar, van moedeloosheid bezwijken.

Te lande worden er stoute deugnieten van jongens gevonden, die bij helderen dage de wespen in hun weuninge durven te keere gaan. Maar dat moeten ze meest altijd boeten.

Onbezonnen oorlogshelden
komen 't groote nieuws vermelden:
'volgt ons naar de *zoete weê*[1],

(1) *Zoete weê* (weede, weide), te *Wonterghem*, niet verre van 'tdorp, en wat diepe links, voor iemand die naar Gothem gaat: oostwaarts liggen de *Vondels* of *Vondelmeerschen*, in twee'n gesneên deur de *Grammensche* beke. Voor 't woord vondel ziet: Gusten 5de uitgave, in de woordenlijste, onder *Brugstok*. - De zoete weê 'n is niet verbonden met de Vondelmeerschen, die verderop, veranderen van name, voortloopen Gothemwaarts, en de beke volgen over *Terdonkt*, de *Breêmeerschen*, langst *Denterghem, Kerstenburg, Marckeghem, Wacken*, en daar ieverst thoope komen met de *Mandelweerschen*.

jongens, gauw! we gaan dat wreê
boos gespuis met eigen handen
dood gaan doen en uit gaan branden'.
'k Zie den hoofdman vooren gaan
met nen bondel stroo belaân,
'k zie zijn moedige oorlogsknechten
die vereenigd om te vechten,
opgewonden en verblijd,
uitgerust zijn tot den strijd
met belooverde elzentakken! -
Meiskes staan van verre... en pakken
hunnen voorschoot om 't gezicht. -
Hier is 't dat de vijand ligt,
hier is 't!... aan de wulgeboomen
die den smallen koeiweg zoomen,
nevenst 't meerschvlak! - 't windje draait
en de zoele zonne laait
boven 't nesthol! - binnen woelt het,
't naakt gevaar!... de wesp gevoelt het
aan 't gedaver van dien grond
waar ze vroeger stilte vond,
waar ze werkzaam heen kwam zweven
om heur voedsel aas te geven
diepe in de eerde! - o Zomertijd
die de last en d'hope zijt
van alwie met eigen zwoegen
daaglijks zoekt iets toe te voegen
bij 't gewin! - iets ongemeens,
is op handen!... almedééns
komt er hulpe, - volk van buiten -
bingeschoremd!... - den baas der guiten
heeft met alle omzichtigheid
stroo en stekskes neêrgeleid,
en aan elk èn uitgelezen
deel van 't krijgswerk aangewezen! -
Hem de spâ! - hij delft... maar hoort!
't is of wierden ze al vermoord,

en ze roepen, loopen, snakken,
zwaaien met hun elzentakken,
hooren 't wraaklied deur de lucht,
en de vijand, onbeducht,
komt in nauwe en nauwer kringen
d'helden tot den aftocht dwingen.
Bits en bijzend zit de bie
hun in 't haar!... op been en knie,
hand en aanzicht, steekt ze vinnig; -
de arme drommels, half uitzinnig,
barvoets en vol schuim en zweet,
vol verschot en zwellend leed,
wetend nu ook wat gelooven
van dat geestig wespenrooven,
hinken naar hun dorp terug; -
en de meiskes, nog zoo vlug,
langend(1) om het uit te bellen(2),
gaan voorop den grap vertellen.
Oh! 't en is niet gansch mislukt,
en de moeders zijn verrukt,
's avonds, al hun mager snaken
weêr te zien, met ... .. vette kaken.

Daar is nog e slag van wilde bie'n die 'k zou kunnen *steenhurzels* of *borstelbie'n* heeten. Ze zijn tamelijk kleene, maar rap, - zwart en geluwachtig; ze dragen aan hun achterpooten lijk bruin *borstelgoed*, waaraan ze 't stuifmeel van de blommen hangen.

Verleden jaar, kwam ik toe in 't spoorhof (statie) van HEULE. Bij 't uitgaan bemerkte ik dat er op den grond

(1) *Langen* voor *verlangen* (begeren), nog onder 't volk gebruikt (ziet ook bij DE BO). Vergelijkt *korten* (verkorten); *nauwen* (vernauwen); *dreigen* (verdreigen); *bergen* (verbergen); enz.

(2) *Uitbellen* - (uitklinken); (vergelijkt *uitbazuinen*), eigentlijk bij 't klinken van de belle bekend maken; vandaar luide *vermonden*, aan alleman *uitbabbelen*.

daar, tusschen de steenen, honderde en honderde hollekes waren; 'k zag er van die bietjes in- en uitvliegen; andere waren bezig met behendig en rap ook, nieuwe gaten te booren. 'k Nam een van die bietjes vaste, onderzocht het, duwde 't lijf op mijnen duimnagel, om te zien of het e straal had, en waarlijk, 't straal kwam uit.

Ik deed twee van die kereltjes mee naar Aertrycke, en te Thorhout zag ik van diezelfste bietjes aan 't werk ook, tusschen de steenen van 't spoorhof. 'k Ondervroeg het dienstvolk, en ze zeî'n mij, dat bij heete drooge zomers die bietjes daar altijd kwamen nestelen. Niemand die weet van waar dat ze komen, en hoe ze daar leven tusschen en onder die steenen. Ongetwijfeld moeten ze dieper *éénen nest* ofwel *verschillige gemeenten* uitmaken, waartoe die hollekes toegang laten; al de bie'n immers, bouwen nest, en leven in 't gemeene - houdt èn bie afgezonderd, buiten 't gezelschap van heur huis volk, ze zal treuren en sterven.

Maar die steenhursels, die borstelbie'n, maken ze zeem? Dat zal ik mettertijd kunnen onderzoeken.

In ander streken (te Leuven enz.) kent men die bietjes ook.

Als ik met mijn vangste te Aertrycke toekwam, wilde ik die steenhursels ten nutte brengen. Na eenige dagen waren ze drooge, en alzoo kon ik hun twee *lijken*, zonder gevaar, in de vergaringe van ons biemelkers laten *schouwen*. Twee of drij onder de aanwezige leden hadden nog zulke bie'n gezien, maar 'n wisten geenen uitleg te geven over hun levenswijze. Is er iemand die daar méér van weet, zijn mededeelinge zal ik met dank aanveerden.

('t Vervolgt)

Wat men zegt over 1302
De vaderlandsliefde in 't bijzonder: bij edelen en geestelijken
(Vervolg van bladz. 159)

NA een *algemeen bewijs* dat hoe jammer! slechts een onbewezen zeggen, en nog meer jammer! slechts een onbewezen miszeggen was, raadt Funck-Brentano aan: eens te schouwen *in 't bijzonder* ‘parmi les populations’.

1. Hier eerst een redeninge van voren uit de zake gevat:

- ‘Aanziet den edeldom: bij hem is vaderlandsliefde zoovele als genegenheid voorden leenheer’. Dit schijnt noodzakelijk te spruiten uit het beginsel der leenheerlijke inrichtinge. En hier is F.-Br. sterk: Het land en was voor den adel niet als nu, een wederlandsch wezen, met hoofdzakelijke onafhankelijkheid, gaande vóór de onafhankelijkheid van den vorst, geen land met een rechtstreeksch zoogezeid ‘recht’ op 't leven van elken burger.

Inderdaad, en we bekennen 't, de edelingen verstonden 't ‘land’ anders; maar we meenen erbij dat ze 't toch verstonden als een bestaande wezen, hoe tijdelijk hoe ondergeschikt, hoe veranderlijk het zijn mocht! Een wezen echter dat aldus voor hen bestond, konden ze toegenegen zijn.

- ‘Maar het stadsvolk! gaat F.-Br. voort. Bij dit was vaderlandsliefde toch anders niet als stedelijke trots en zotzijn op de moederstad!’

Ja! waarlijk. Ik kan me dat verbeelden. Nog heden houdt een Bruggeling van Brugge, nog heden scheldt hij op eenen ‘Stropdrager’ van Gent, maar zulk een stedelijke trots en sluit geen gedacht uit van overeenkomste, in ander opzichten, met dienzelfden Gentenaar. Wat die trots ongetwijfeld niet uit en sluit, dat is een wantrouwen tegen al wat van buiten 't land zou komen, om die onderlinge samenspanninge en die gemeenzame belangen te keere te gaan. Komt! Die trots draagt eer

het gedacht meê van vaderlandsliefde: vermits deze de uitbreidinge is van dien trots; door hem is ze gevoed en in 't leven gehouden.

En waarom en spreekt F.-BR. niet van 't landsvolk? En van de geestelijkheid?

De geestelijkheid was hooger geleerd, meer op Roomsch recht geoefend, meer thuis in Roomsche ten uitersten vaderlandsminnende geschiedenisse. Wat was voor haar de vaderlandsliefde? De hoogere geestelijkheid was leenmansch! Goed, maar de leegere 'n voerde geenen handel, of 'n zou geen voeren, 'n had geen huishoudelijke belangen in den strijd, en was meer vreemde aan stedelijke ijverzucht als nu. Alleszins was ze gesteld, bezonderlijk deze laatste, om zelfs het stelselmatig vaderland te verstaan. Ook is de geestelijkheid een doorn in F.-BR.'s voet. Nochtans, ze had schrikkelijken invloed, de hoogere door banvloeken (235), de leegere door een lijvelijk meêleven onder 't volk (224).

2. Maar deze grond is slibberig. F.-BR. glijdt er haastig over, en komt thans uit met een beredeninge uitterdaad.

En weêrom staat hij daar met zijn edelen. ‘We zien, zegt, hij, dat inderdaad hun aangenomen houdinge *kan*[(1)] (dat is niet *moet*) uitgeleid worden uit den wille van leenroerige, of in den grond eigenzuchtige bekommernissen en overgeërfde huisgezindheid’ (219, vlg.). Maar best! Als 't zoo is! 't Valt in de ooge dat ‘leenroerige reden’ schijn was, en ‘eigenbate’ werkelijkheid. Welaan: wat eigenbatig is, mag aansprekelijk heeten. Redelijk wordt het aldus voor ons te besluiten, dat we de edellieden niet en moeten zoeken te verontschuldigen uit hunnen maatschappelijken toestand, die al zoo afgetrokken als onverbiddelijk was. Houden we het dus niet op hun leenmanschen trouw en gestandheid aan hunnen eed, maar liever op hun menschelijke driften. Dan zullen we kunnen verstaan dat 't medelevende volk, dat altijd in

(1) Hij zegt: ‘Les nobles... *ne suivirent en réalité*’, maar 'n bewijst dat zeggen niet.

den mensch meer den lijvelijken man inziet dan zijn ontastbare standplichten, dat 't volk zeggen we, hen verantwoordelijk miek. Naar zijnen zin, waren deze die 't met den koning hielden ‘de verraders’, en dezen die voor den grave stonden ‘de goede’.

‘Laat ze ons tellen, zegt F.-BR., de edelen die voor, en dezen die tegen den grave waren. De meerderheid was ertegen (220).’ Onsdunkens kan een getal hier weinig bijdragen. Genoeg is 't dat we weten dat de edelen handelen *konden* uit vrije aangekleefdheid aan grave of koning. 't En was hun leentrouw niet die ze blijkbaar weêrhield, vermits velen - en F.-BR. bekent het - over hunnen plicht hebben kunnen twijfelen (220). Sommigen gaven hun leen op aan den grave (216), om vrij te zijn van bekommernissen, en dus gezindheid te kiezen buiten 't geen het leenrecht hun oplei. Anderen kosten lat ook, wilden ze.

Aleventwel die zoogezeide ‘minorité’ hoe is haar bestaan door F.-BR., bewezen? Wij is 't niet die 't zeggen kunnen: op bl. 215 ([2]) staan tien getrouwe edelmans tegen vijf (216 ([1])) die afvallen. Dan vinden we nog bij F.-BR. getrouwgeblevenen alhier en aldaar (b.v. 491), meer als andersgezinden.

Doch wat beteekent dit al? Hunne reden is 't die we moeten inzien: ‘de koning was buiten zijn recht’ zeiden ze (WARN.-GHELD. *H. de Fl*. II 69-70), en hunnen rechtstreekschen leenheer verdedigden ze uit genegenheid voor zijn stamhuis. Hunne standvastigheid is 't die we moeten bewonderen, hunnen moed, hunne eerlijkheid, 'k Vrage 't u! Volgens F.-BR. lagen ze vergoord tusschen 's konings aanhangers. 't Was een reden om met dezen meê te doen. Voegt daarbij dat werkelijk de koning het kende om met goud te werken. F.-BR., zegt wel dat men met die kuip- en kooperijen niet te hooge en hoeft op te loopen, ‘aangezien de koning geen geld genoeg en zou gehad hebben om allemaal zijn mannen te voldoen (222)’. Al klap! In gelde en had hij geen genoeg. Dat kan zijn, maar in belofte kon hij heel de wereld

bezet krijgen. Tot daar! Veel Vlaamsche ridders en lieten hen niet vangen. En alzoo bewezen ze wat we vooralsnu voor best aannemen, d.i. dat er onder de houdinge van den adel iets anders zitten *kon* als getrouwheid aan leenplicht... Waarom en mag het geen genegenheid zijn voor stamhuis en vaderland? Gissen we ten breedsten dat wel sommige edellieden aanvankelijk dachten, dat de twist tusschen grave en koning, als een bijzonder gestrijd aan te zien was; en gissen we voort dat sommigen hen dan inderdaad bachten den koning kwamen scharen; maar dat ze gelukkig waren te kunnen weer overkomen (220), of ongelukkig met hun handen bleven gebonden zitten, alswanneer de strijd begon om 't vaderland te gaan. Besluiten we echter niet uit de voorgaande daadzaken dat vaderlandsliefde bij den adel onmogelijk was.

Als 't zóó stond met wereldlijke edellieden, hoe en kan dat ook 'tzelfde niet geweest zijn met geestelijk leenvolk? Maar, zooals we gezeid hebben, met de geestelijkheid over 't algemeen en krijgt F.-Br. geen vrede! Daarom blijft hij bij 't algemeen zeggen: dat de geestelijkheid *ook* lijk het stadsvolk verdeeld was in ‘une faction aristocratique et une faction démocratique’ (222). Waarom? En wat wilt hij zeggen? Was ‘aristocratique’ tegen den graaf, en ‘démocratique’ ervoor? En waarom wéér geen sprake van vaderlandsliefde? ‘In 't algemeene, zegt hij, was de geestelijkheid ontdaan van leenmansplichten’. Dat is de hooge geestelijkheid. Inderdaad, meêstrijden en moest ze niet, maar laten strijden en gezindheid kiezen, en ... betalen, dat mocht ze. Aanziet me eens al die eenlingsche en eigenbatelijke redenen, waarom de hoogere geestelijkheid het spel meêspeelde van de andere leenmannen. We kennen die hoogere vlaamsche geestelijkheid die ons uit Frankrijk toekwam of rechtstreeks onder 's konings hand stond, of ook een moederhuis in Frankrijk had. 't Meestendeel zaten lam gehouden in de macht van de bisdommen van Doornijk, van Atrecht, en van Terenburg (223); zoodanig stijf zelfs

dat de Clauwaerts weldra wrochten met handen en voeten om een Vlaamsch bisdom te doen oprichten (445). Anderen en waren sedert lange geen vrienden meer met Gwijde, en ze wisten waarom: b.v. de abdisse van Meenen (223 bij 210). Anderen hadden reeds genoeg moeilijkheden binnenshuis, om er geene buiten te gaan zoeken: b.v. Ter Doest (530). Ze kenden dat: oorlogen! Ze wisten wat ervan was. Daarin en lag er voor hen geen voldoeninge te vinden. En ze zagen vooruit. Ze wilden vrij zijn van den grave geldelijk te moeten ondersteunen; daarom wellicht en meest daarom, deden er sommige meê met den koning: want als ze nu eens met den koning meêdeden, dan stopte de liefde bij velen dier koningsgezinden van zóó dat ook de koning van geld sprak (223 bij 580 ([1])). Ziet! wilt men ‘des mobiles différents’, daar heeft men er! Voor mij nochtans en sluit geen een ervan de mogelijkheid uit van 't bestaan van vaderlandsliefde. Velen van die hooge heeren en deden niet wat ze wilden; velen deden minder wat ze wilden dan de wereldlijke heeren. Hun houdinge en bewijst niets! Al hadden ze allemaal tegen den grave geweest.

Maar zelfs dit laatste en staat bij F.-Br. niet vaste. Luistert naar zijn beredeninge: Zijn voorstel luidt: (223) ‘la faction aristocratique comprend les abbés et les hauts dignitaires des églises. Les principaux *représentants* en sont ....’ en dan vijf namen, waarover hij verzendt naar boeken waar ... min of meer wel hunne weerdigheid besproken wordt, maar hoegenaamd niet hunne gezindheid. - Dan komt F.-Br.'s sluitstellinge: ‘Les sympathies *du* haut clergé de Flandre...’ waren toegedaan aan den koning van Frankrijk. Bewijs raadt hij te gaan zoeken bij VdKindere *Le siècle des Artevelde* (bl. 309). 't Bewijs zou moeten zijn: ‘want ieder van die hooge lieden’ of: ‘ieder van die vijf bezonderen (en *hun* houdinge geldt voor deze *du* haut clergé) was meê met den koning’. We gingen zien bij VdK. 309; en daar was er sprake van een van die ‘représentants principaux’, den abt van

Duinen, eenen die eerst met den grave geweest was maar door banvloek overgehaald wierd (277)! En van de anderen, geen sprake!... Is me dat nu een bewijs bij F.-BR.? Is zulk bewijs een looze trek of en is het geen? Dan zochten we achter eenige andere ‘représentants’ der hoogere geestelijkheid, en we vonden er die elders in F.-BR.'s boek genoemd zijn, en die met Vlanderen deden. B.v. de proost en 't klooster van S. Maartens te Yper (215 ([2])); de proost van Watten (277([3])); ook 't kapitel van S. Pieters te Dowaai (194 ([1]))... En dezen 'n zullen wellicht de eenigsten niet geweest zijn!

Alleszins besluiten we dat F.-BR.'s beredeninge niet recht en houdt. Daarom en zeggen we toch niet dat de hoogere geestelijkheid voor 't meeste clauwaert was. Maar wat we zeggen dat is, dat t'allengevalle hare houdinge 't gedacht van 't volk niet verbeelden en kan. (Hier kan men zien naar VDK. 309). In 't algemeene voor 's lands hooge ambtenaren uit die tijden, wereld- en geestelijke, zooals voor 's lands ambtenaren in alle tijden, meenen we dat het waar is, dat hun vaderlandsliefde niet in verhoudinge en stond met de hoogheid van 't openbaar ambt dat ze bekleedden. Daarom zou eerst bewezen moeten worden, dat deze die aan hooge ambten gerochten, alleenlijk daar kwamen uit vaderlandsliefde uit zelfverpandinge, gemis aan heerschzucht... en wat wete 'k nog!

Den waren geestelijken middenman vinden we meer onder de leegere geestelijkheid; d.i. de geestelijken uit de herdnissen en de gemeenzaamheden. Ons volk is altijd de geestelijkheid genegen geweest; maar die deze genegenheid meêkreeg, was in het leentijdvak alleenlijk de leegere geestelijkheid. Deze was 't die 't volk tusschen zijn vreeze voor verwatenisse (235) en zijn genegenheid tot den grave rechthield (277). Deze was 't die zijn vrijheden bewaarde (194, en F.-BR. *Ann. Gand*. XXV). Deze was 't die meêvocht. - Hier heeft F.-BR. een woord misachtinge tegen Willem van Saeftinge (223 ([10]), 530). (En hier krijgt

Kervyn, omdat hij tegen Willem spreekt, een groot gezag bij F.-Br. al en gunt deze er hem anders geen; vgl. b.v. bl. II.) Willem was een wilde! Ja, maar hij verbeeldt eenen gedachtengang van veel anderen. Wie zal zeggen dat ook Willem vocht om huishoudkundige bekommernissen? Hij had meer brood als nood. Of dat hij vocht uit vechtersdrift? Dan kon hij reeds voordien in de wapens zijn. Of dat hij aleen was onder de Vlamingen om uit vaderlandsliefde te strijden? De waarheid is dat F.-Br., en na hem zijn volgelingen, geweldig in nesten zitten met die leegere geloftelingen en geestelijken. En nochtans in dit deel en aleen in dit deel der geestelijkheid van Vlanderen, steekt *het* gedacht van *de Vlaamsche* geestelijken met hunnen overgrooten invloed buiten en binnen in de huizen, en op de geesten der enkelingen. Zij die 't volk onderwezen (VdK. 353) in de onthechtheid aan stoffelijke goederen en dus aan huishoudkundige moeienissen, zij ten minsten hadden de geschiedenisse en de godsboeken doorbladerd waar sprake is van vaderlandsliefde. Zijlieden en kenden geen stadsliefde boven vaderlandsliefde. Zijlieden waren in state om aan 't volk te spreken over de handelinge van den koning, van den Paus, van de Bisschoppen, van den grave, en over al die gebeurtenissen die 't volk zag voorenvallen en waarover 't volk - gelijk altijd - tintende en talende was, zonder in dien oogenblik op bate of bezigheid te denken. 't Volk doet het altijd zoo. Het volk in 't algemeene zoekt en bespreekt. Want 't is onderwerpelijk in zijn beschouwingen, niet voorwerpelijk. 't Meent altijd dat zijn eigen belangen in 't spel zijn. 't Is wantrouwig in 't openbaar leven. 't Voelt eerder dan we wel denken, dit slapend gevoel ontwaken van uitsluitinge tegen den vreemde, dat gekoesterd en opgezet, een kant is van de vaderlandsliefde. En de leegere geestelijkheid deed meê, zagen we, en ten dage van den slag stond ze bij hem, en sprak gewis van andere zaken dan van huishoudkunde en van maatschappelijke vraagstukken!

(*'t Vervolgt)*

[Nummer 13]

't Een en 't ander over de bietjes, door A. Mervillie 2de vervolg.

VAN de WILDE BIEN'N gaan we over nu tot de TEMME(1) of tot de KORFBIE'N. Deze te weten die ten huize gekweekt en bezorgd worden, in *strooien korven* of *biebuiken*, en ook in de nieuwerwetsche *bakken* van ons hedendaagsche biemelkers(2).

(1) TEMME, wordt genomen in den zin van bie'n gekweekt bij de menschen, maar die bie'n 'n zijn eigentlijk niet tem, in de geweune beteekenisse van 't woord, ze 'n dragen geen kennisse, 'n gehoorzamen niet, maar laten hun zeem rooven en worden fraai deur aanhoudenden omgang met de menschen.

(2) *Biemelker* (vergelijkt: *duivemelker, keunemelker, hanemelker*), van 't werkwoord *melken* genomen in den zin van *melk toedienen, melk geven* (vergelijkt *wateren*); om te *voeden*, om te kweeken: al 'n worden de bie'n met geen melk gekweekt toch bleef het werkwoord met dien zin daar bestaan; 't gedacht van melk ging weg, en enkel 't gedacht van kweeken wierd behouden. Waarom in die *vier* bovenstaande woorden, en elders niet? dat is e geheim van de volkstale. Vergelijkt vee *fokken* (kweeken); fokken is eigentlijk de fokke (lokke, zuigdotje) geven; dat wordt evenmin gedaan voor 't vee, maar 't gedacht van *voeden, kweeken*, bleef over. Ziet EVANGELINE onder (344).

De temme of geweune honingbie, is herkomstig uit de oosterlanden, en leefde eertijds ook in 't wilde; 't gebeurt nu nog, als er ne zwerm verloren vliegt, dat men hem wedervindt ieverst onder e pannedak, in verborgen hoeken, of boomspleten.

Tijdens mijn verblijf te DUDZEELE, zat er ne verwilderde zwerm in de bovenste puinen van den ouden toren, en 's zomers zag ik de bezige bietjes, ginder aan 't werk, verre boven al dat schaden kon, veilig, ongenaakbaar, en buiten de grepe van rustestoorders en honingdieven. Soms stonden de leurende knechtjongens, naar omhooge te kijken, maar och Heere! al dat ze doen konden, was ne keer *lekkebaarden*, en voortgaan.

Mettertijd moeten zulke verdoolde zwerms te niete, bij gemis aan voedsel, aan volk, ofwel deur strenge winterkoude.

Nu gaan we 't bietjen *ontleden*, zonder nogtans al die kleene en menigvuldige wetenschappelijke dingskens aan te halen, die maar meest gegeerd 'n zijn deur vakmannen. 't Gene ik zeggen wil, zal voor den geweunen lezer van *Biekorf* teenemaal voldoende wezen, om te meugen meêspreken.

Ons temme en geweune INLANDSCHE BIE heeft *e snijdig kopke, èn bruin lijveke, e zwart rokske met bleeke striepkes*.

Gheel 't lichaam is bedekt met zacht wullig DONSHAAR, redelijk lang op 't voorlijf, bijkan onzichtbaar op 't achterlijf.

Aan heuren mond zitten er bezijds twee KAAKBEENEN, die kunnen open- en toegaan, en, waarmeê ze knabbelt en bijt, de huizekens of cellen maakt, de koeken vastzet, de openingen toeplakt, enz.

Onder den mond ligt de ZUIGER OF SNUITER(1), schoone weggedreven, die snuiter, voorzien van twee kleine zijtakskes, komt uit of strijkt neêre naar beliefte, en 't is

(1) Soms ook al *tonge, slurf, tromp, snavel*.

met dien zuiger, dat het bietje 't zeemvocht uit de blommen trekt, dat het water opneemt, of den suikerpap nut die hem deur zorgvolle biemelkers, tot wintervoorraad in de korven wordt toegediend.

De VLERKEN zijn 4 in getal; twee groote *bovenvlerken*, en twee kleine *ondervlerken*; 't is bij middel van die kleine dat de bie heur vlucht weet te bestieren. - Wonder geweefsel! lijk zacht en deurschijnend vliesgoed. Houdt die vlerken naar de zonne, of beziet ze deur e vergrootglas, en ge zult kunnen beschaffen hoe ze allerwegen deursprieteld en deuraderd liggen; 't is langst die aders dat het leven van 't lichaam voortloopt, dat de vlerke in stand blijft, en heur noodige stevigheid behoudt. - Denkt op èn boomblad.

De bie heeft 4 VOORPOOTEN en 2 lange ACHTERPOOTEN, die al bezet zijn met lichte krauwelhaakskes, en daarmede kruipt of loopt ze, klemt of krevelt ze met eeuwig gemak.

De 2 achterpooten zijn deels breed en effen, en lijk e weinigsken uitgehaald voor 't oplaân van 't *stuifmeel, 't zaadstof*, 't *duist*,[1] of pollen van de blommen.

De bie ZIET, *bij dage*, en bovendien moet ze e scherp gezichte hebben, ze weet immers te wijken en te wenden zonder gevaar van op iets te botsen; bij waslicht zal ze ook de dingen onderscheiden, en soms naar de laaie vliegen en heur vlerken verbranden.

In den donkeren loopt de bie verdoold; - gooit eene omhooge ze 'n zal heuren weg niet vinden, en 't is daarom dat de deze die uitgaan, hun haasten om met den avond t'huis te geraken; wordt er eene deur de koelte verrast,

(1) DUIST, (bij KILIAEN: *dust* id est *donst* = scobs, lanugo, et *pollen*). Middelnederlandsch *doest*, is 't zelfste als Friesch *dust*, Angelsass. *dust*, en hedendaagsch Engelsch *dust* (stof). 't Middelnederlandsch had ook *dunst*, verwant met Oudhoogd. *dunist*, Nieuwhoogd. *dunst* (damp, uitwaseming), van denzelfsten wortel als *dons*, (en Engelsch down) = wat rondvliegt.

Voor de gedaante met of zonder *n*, vergelijkt *mond* en *muide*. 't Woord duist (beteekent ook kleine *kafbolsters*, bast van *boekweit;* nog stuivend gewas, lastig onkruid van 't geslachte van den *vossesteert*. (Kramers-Van Dale).

of deur den avond overvallen, ze zal blijven zitten om niet den morgen heur vlucht te hernemen. De OOGEN, lijk de oogen van én vliege, zijn veelvuldig verdeeld in kleine hoekige schijfkes, die andermaal oogen bevatten.

Benevenst heur *samengestelde* oogen, die bezijds op den kop staan, en waarmeê ze de algemeene bewegingen onduidelijk opvangt, heeft de bie nog *drij oogvlekken* of *enkele* oogen, om de dingen van dichte bij te zien; die oogvlekken liggen bovenaan en te midden het voorhoofd, en zonder vergrootglas ook, kan men ze waarnemen.

Binnen den korf, waar dat 't donker is, moeten de bie'n hun werk verrichten op de *reuke* en op '*t gevoel*.

Twee VOELHOORNTJES (antennes), schieten spits uit het voorhoofd, wikkelen voorzichtjes, banen lijk den weg, betasten de maten, en wijken voor onraad.

Daar zijn geleerde vakmannen die beweren dat de *reuke* ook in de *voelhoorntjes* zit, en Al. Lefèbre heeft het bewezen. Hij dopte den top van èn naalde in *ether* (sterkriekend vocht), en hield hem dicht bij den kop van èn bie die bezig was met honing zuigen; aanstonds bewogen de voelhoorntjes, strekten naar de naalde, en schudden angstig en gestoord; èn tweede naalde zonder ether, wierd er evens tegengehouden, en de voelhoorntjes bleven rustig; zelve als men den eersten ether overal elders hield, 'n wierd men bij 't diertje geen ontsteltenisse meer geware, ook niet aan de luchtgaten of luchtspleten, waar men vroegertijds gemeend had, het reukzintuig te kunnen zijn zate geven[1].

't Is ongetwijfeld deur de *reuke* dat het bietje de zeemblommen vindt, en onderscheên kan van andere; 't is deur de reuke ook dat ze 't volk van denzelfden korf verkent; scherpe reuke voorwaar; laat maar eenige druppels honing in uw biehutte leken, doet nen geurenden

(1) AL. LEFÈBRE: *Note sur le sentiment olfactif des antennes;* - Ann. de la société entom. de France, 1838, uit: *het Boek der Belgische en Nederlandsche bijentelers*, door D. HALLEUX, uit het fransch vertaald door D. VERLEENE.

bak open, zet versche wasramen ieverst binnen, in èn openstaande achterkotje, en de bie'n uit uw halle, ook vreemde snoepers zullen afkomen om te zien of er daar te peuzelen valt.

De bietjes hebben SMAKE, en ze zijn bovendien nog al *zindelijk*. Zelve, voor 't water dat ze opdoen, vinden ze 't een beter als 't ander. Ze trekken de beste blommen vooren, niettemin gaan ze ook deze bezoeken die gemeenen honing geven; ze werken immers om *vele*, en smaakt sommig blomvocht wat min zoete, 't gene z' er van maken is toch zeem, 't is leefte voor de gemeente.

'k Heb altijd waargenomen bij 't toedienen van suikerpap tot wintervoorraad, dat ze 't voedsel opnemen van met dat het zoete genoeg is, maar..... hoe zoeter hoe liever; valt het voedsel volkomen in hun smake, dan is 't schoone om zien, hoe ze, gereekt lijk kalvekes nevenst malkaar, met gretigheid drinken, 't is geestig om hooren hoe de gemeente gonst en zingt; 't is weelde in 't huis, 't is overvloed voor de aanstaande winterdagen.

De bietjes HOOREN '*waarschijnlijk*', zoo zeggen de geleerden, - maar 't zintuig van 't gehoor 'n heeft men nog niet ontdekt. - Volgens *Auzoux* en *Lespès* zou 't gehoor in de voelhoorntjes zitten - nu, tot daar!...

Dat de bietjes stellig hooren, daarvan ben ik overtuigd. 't Geruchte nogtans heeft weinig invloed op hun algemeen doen en laten. Beschaft èn bie die peurt in de blomme; roept, kletst op uw handen, ze zal ongestoord en even rustig, even neerstig voortdoen; maakt geruchte bij uw biehutte, hamert en klinkt, geen enkel bietje 'n zal e stroo uit zijnen weg gaan.

Ja de bietjes hooren; - zet eentje 's avonds op het berd, verre van 't vlieggat; 't en ziet in den donkeren niet, en 't zoekt en 't draait waar hier waar daar, zonder zweê en zonder richtsnoer. Daar gonzen eenige wachten tegen 't vlieggat, en ruischen vroolijk met hun achterlijf omhooge. Brengt het bietje wat nader, 't verneemt zooëven dat blij gezang, en 't zal dadelijk zijnen weg vinden, 't zal

langsom dichter komen, en staan, 't zal seffens peereboom maken, en meêzingen van louter welgezindheid.

't Is op 't gehoor ook dat de schildwachten den roover kennen, vooraleer hij hem vallen laat; angstig en vlugge zoo zweeft hij over end weêre voor 't krielgat, en maakt e gedruisch dat van vreeze en ontsteltenisse spreekt, terwijl de werkbietjes gezapig zijn, *vreedzaam* gonzen, en met hunnen draaglast beeten(1) op 't vliegberd. De wachten stekken naar dien vreemden *geruchtemaker*, en 't gebeurt zelve dat ze e sprongske naar omhooge doen, of dat ze e weinigsken opvliegen om den roover te kunnen grijpen.

Veel menschen beweren dat men de ZWERMS beeten doet, deur belgeluid, deur handgeklets, deur geruchte van pothullen(2), enz. Dat is allemaal volkszeg, en de zwerm 'n beet maar als hij de gunstige plekke gevonden heeft om te vergaren.

Dat gebruik van geruchtemaken kan overgebleven zijn uit 't gene de wet ook vroegertijds voorenhield, te weten: dat den eigenaar 't recht op zijnen zwerm moet kunnen goeddoen, om hem op andermans erve te meugen weêreischen; met dat geraas, wilden de biemelkers alom verkonden dat ze nen zwerm hadden, niemand 'n kon er twijfelen, alleman kwam kijken, 't was hunnen eigendom die uitvloog.

Onlangs, op 23sten in Zomermaand, trok er hier ne schoone zwerm uit de biehalle van onzen vriend FRANS DE CEUR; de man 'n was niet thuis; gheel 't gebuurte liep overhoop, 't vrouwvolk gerocht ermeê bemoeid, en dat was mij e leventje - erger als èn scherminkelinge - de zwerm vergaarde binnen de loove, en 't was dank aan de *pothullen*, zoo meenden 't de goê zielen die geholpen hadden.

't VOOR- EN ACHTERLIJF is bij de bietjes evenals bij

(1) Beeten: nederzitten op grond, tak, berd, enz., als om wat te rusten. Meest gezeid van *veugels* en *bie'n:* naamw. *biebeete, duivebeete*, plekke op korf en kot, waar bie'n en duiven nedervallen.

(2) Pothulle = potschijve, potdeksel.

sommige ander gevleugelde kerfdieren, lijk en beetjen *hoorn*- of *schaalachtig;* 't achterlijf bestaat zou men zeggen uit weeke aaneengeschoven ringen, en trekt al verre op 't lijf van ne geernare.

De bie heeft BLOED in, *koud* bloed, maar niet vele; 't en is geen rood en vloeibaar bloed, maar iets bruins, dat meest zit in 't vleesch van 't bovenlijf, en maar bij smeieringe merkbaar wordt. Ge kunt dat ook onderzoeken bij *vliegen*; deze nogtans hebben e weinigske rood bloed in den kop zitten; nijpt dien kop in de voude van e papier en ge zult het bloedteeken duidelijk zien uitkomen.

De bie heeft en MAGE voor 't voedsel, ook INGEWANDEN met e gestel van voedselverteeringe; daarenboven heeft ze nog lijk èn TWEEDE MAGE, èn BLAZEKE voor 't zeem dat ze vergaart en meêbrengt; thuis gekomen spuigt ze dat zeem uit, in de huizekes of cellen van den waskoeke.

De bie ASEMT, en heeft bijgevolge lucht noodig; 't gebeurt dat ze, thuis komende, gansch vermoeid voor den korf nedervalt; dan zit ze te jagen lijk tenden en dempig; ze rust tot dat ze weg kan, en met de andere binnenkruipt.

De ademhalinge geschiedt deur luchtbuizekes of luchtspleten die uitkomen op de zijden van de borst. De bie kan ook lucht opdoen om heur lichtheid te vermeederen; dat doet ze bijv., vooraleer heur vlucht te nemen; ze blijft voor 't vlieggat èn half stondeke stille, doet lucht op, en zet uit, zoo snijdig en gezwind, dat ze de ooge nauwelijks volgen kan - valt de bie in 't water dan doet ze de luchtgaten toe, om zoo lange meugelijk te kunnen boven blijven - o wondere werken van den Schepper!

't STRAAL (*angel*) van de bie, is e vreeslijk wapen, niet deur zijn grootte, maar om de wille van zijn snerpende steke. Dat straal heeft kleine weêrhaakskes, enkel zichtbaar bij 't vergrootglas. - Dien angel schiet spits en vlugge uit het achterlijf, en is in verband met e *vergiftblazeke* dat zelve gevuld wordt deur èn *vergiftkliere*.

Doet ge de bie dood, dan blijft het straal nog èn tijdeke leven; zelve als vóór- en achterlijf van één getrokken liggen, zwicht u, of ge zijt er aan.

Uit reden van de inspanninge bij de stralende werkinge gebruikt, wordt het vergiftblazeke samengedrukt, het straal wordt daar gesmout, en telkens als 't uitkomt, brengt het vergiftvocht in de wonde; dat vocht deur scheikundigen onderzocht en ontleed, is e mengsel van sterk *mierzuur* (acide formique), en èn *loogzoutachtige* zelfstandigheid (substance alcaline); - dat vergift hangt met e klein klein druppeltje aan den top van 't straal, veroorzaakt brandend zeer, en doet de wonde zwellen.

GUIDO GEZELLE heeft e keurig stuksken gemaakt waarin 't woordeken *heet* om dat zeer te kenmerken, wonderwel gekozen wierd. Luistert:

Een schalkaard had een bie gevaân
en hield ze bij heur vleren;
'Kom hier! - hij zag een jongske staan -
Kom hier mijn knappe kerel!
Hier heb ik zulk een schoon fatsoen
van beestje, ik wil 't u geven:
pas op maar van 't niet dood te doen
en laat het beestje leven.
Komaan; jen hand; doe toe, 't vliegt weg;
doe toe, want 't gaat ontsnappen!'
't Kind hield zijn handtje toe: 'nie waar,
hoe schoon dat 't is, hoe lieflijk!'
Ha! 't kindtje wierd te laat gewaar
hoe schoon en hoe bedrieglijk.
Het liet het beestje los en 't loeg
de traantjes uit zijn oogskes,
en zei 't: 'Het beestje is schoon genoeg,
maar 't heeft zulke *heete* pootjes'[1].

(1) HEETE POOTJES: uit *Liederen, eerdichten*, et *reliqua*. - *Leuven* en *Rousselare* bij *Karel Fonteyn* en *Julius De Meester*, 1880. - Bl. 125.

Met heur straal verdedigt de bie ook huis en erve. Wordt ze geduwd, gekwollen, of geraakt ze ieverst in vernesteld, dan ook, gebruikt ze heur wapen; - maar,... steekt ze te bitsig en te diepe, vooral in bevleeschde lichamen, draait ze te vele om los te geraken, dan blijft het straal in de wonde zitten, 't scheurt uit het lijf, en de bie, van binnen gekwetst, moet naderhand heuren drift met de dood bekoopen.

Ik 'n kan niet aannemen, dat de bie, naarvolgens sommigen beweren, altijd heuren angel verliest, dat ze bijgevolge maar *éénmaal* heuren schicht gebruiken kan, en sterven moet van met dat ze voor den eersten keer gestraald heeft.

Want ik mag bij eigen ondervindinge spreken, - en zeggen: 't straal blijft *dikwijls* in 't vleesch zitten, maar niet *altijd*.

In licht kleergoed zal de bie heur straal gemakkelijk weêrom ophalen; in leêren handschoen zal den angel geern vaste blijven.

Moest het bietje sterven enkel omdat het straalt, dat zou mij aardig schijnen. - De Schepper immers gaf het zijnen angel tot *wettig verweer*, maar... is de verdediginge te vinnig, is 't verweer te driftig, gaat het straal te diepe, dan aleene moet de bie er deure lijden. Neemt èn koe bijvoorbeeld, ze 'n verliest heur hoorns niet omdat ze steekt, maar is ze te druistig, stoot ze te geweldig, den hoorn kan afbreken.

Ten anderen, waartoe zou de *vergiftkliere* dienen?.... ze moet immers met heuren overvloed van vocht het straal gerieven, niet voor éénen keer, maar telkens als 't noodig is.

Daar zijn veel SLAGEN of SOORTEN onder de korfbie'n. De moerstam is herkomstig uit ASIA, van waar de bietjes overkwamen naar Europa. Van in de oudste tijden reeds, spraken de boeken en zongen de vinders of dichters, van den berg HYBLA[1], als uitverkoren oord voor die zeem-

(1) HYBLA (minor), gelegen dichte bij Syracuse in 't eiland Siciliën.

makende vleugeldiertjes; ze roemden den berg Hymette[1] in Griekenland, alom vermaard om zijnen geurenden honing.

In 1670 wierden de eerste Asiatische bietjes overgebrocht naar Noord-Amerika (Boston). Sedert zijn ze daar ook danig vermenigvuldigd. Bij duizende zwerms geraken in 't wilde, en leven voort in wouden en boombullen[2]. In Amerika nam den biekweek machtig toe, en jaarlijks zenden de Amerikanen ne schrik van honing naar Europa en Belgenland. Die vreemden honing, 't zij bij gemis aan zorge, of uit den aard zelve van sommig wild bloemgewas, 'n is over 't algemeen zoo zoetgeurend, zoo zuiver en zoo lekker niet, als ons inlandsch zeem.

Nu zullen we e woordeken reppen over de SLAGEN of SOORTEN die bij ons hier best bekend staan.

In Vlaanderen hebben we de geweune ZWARTE-BRUINE bie, die hier nu als inlandsch aanzien wordt. 't Is ook het slag dat in Middel- en West-Europa meest voorkomt.

Die bietjes zijn taai, kunnen nog al wel tegen de schielijke en koude luchtveranderinge, eigen aan de streke; ze zijn moedig en werkzaam, en uitnemende zachtaardig.

Vreemde slagen wierden ons uit ander landen ook overgezet, maar zoo als 't gaat met hoenders en kweekdieren, na verloop van tijd verliezen ze ten deele hun eigen gaven deur 't verzamen met andere.

De meestbekende onder de vreemde zijn:

A/ De ITALIAANSCHE, (daarover méér, èn endeke verder).

B/ De KARNIOOLSCHE, (van *Karniolen*, in 't Z.W. van *Oostenrijk)*. - De die hebben heldere lijfringen, zijn vlijtig en redelijk fraai, maar te zwermzuchtig.

C/ De CYPERSCHE of CYPRIOTEN, (uit het eiland Cyprus), - zijn de schoonste onder de korfbietjes; z' hebben geluwe buikringen - zijn nog al hitsig en lastig om behandelen, - uitnemende drachtbaar.

(1) HYMETTE, *berg* en *bergketen* niet al te verre van Athenen.

(2) Boombul = boomstam.

D/ De SYRISCHE, ook geluwachtig - zeer drachtbaar, maar ook gauwe gestoord, en als 't er op aankomt, danig grammoedig.

De verzaminge die hier meest in zwang blijft, is deze van de ITALIAANSCHE moederbie, met ons zwarte inlandsche mannebie'n. Die vreemde moederbie wordt in den korf gesteken, die van zelfs ontmoerde, of waarvan de keuninginne gedood wierd.

't Nieuw geslachte erft ten deele de aardschappelijke hoedanigheden van beiden, blijft taai en werkzaam, moedig en onverschrokken.

Die Italiaansche keuninginne wordt afzonderlijk toegezonden, of wilt er iemand met ééns de zuivere Italiaansche bie'n in zijn halle bezitten, dan komt ze meê met korf en nest. Ge kunt denken dat zulke zende *wel* dichtgemaakt wordt, anders kunnen die vreemde straaldragers den spoorweg teenemaal overende zetten.

Overtijd was er ne liefhebber van te lande, die bij handmare, èn Italiaansche keuninginne gevraagd had aan nen vriend uit Brussel; ze moest afgezonden worden in èn dozeke. Na verloop van eenige dagen ontvangt die liefhebber èn draadmare uit Brussel, waarbij de keuninginne ging toekomen met tog of trein van ten 1 ½. - 't Nieuws leekte deure, en g'heel 't dorp liep te beene: '*Weet ge 't al?... de keuninginne komt?...*'. De overheden en wetheeren zijn aan 't spoorhof, de vleggen waaien op al d'huizen, en de deungilde staat gereed, met blinkende speeltuigen.

Den tog is daar, 't juicht en 't dreunt, en de keuninginne kwam wezentlijk toe, maar in heur .... dozeke, en gansch onbewust van de eere waarmeê ze onthaald wierd.

De Italiaansche werkbie heeft nen snuiter of zuiger die iets langer is als de snuiter van ons *inlandsche* bie'n, en daarmêe kan ze dieper in de blommen gaan, en soms zeem uithalen daar waar ons bietjes overrichter zake moeten voorbijgaan. De Italiaansche bie, met geluwachtige lijfringen, is hitsig, danig werkzaam, zet uit met 't vroegste

van den morgen, maar is roofzuchtig, wille zeggen dat ze geern uit vreemde korven andermans zeem gaat halen, en 't meêdraagt naar eigen weunste; ze komt immers uit Italiën, 't land van roovers en baanstroopers.

Verderop zullen we e woordeke reppen over 't rooven.

Ten jare 1898, tijdens mijn reize naar Roomen, heb ik in Italiën bie'n gezien zoo groot als VLEREMUIZEN,.... maar die bie'n waren uit.... *steen* gekapt, en stonden als zinnebeeld op èn oud vorstenwapen.

Onlangs nog las ik in èn opgave van oude oorkonden dat er overouds ne Paus ook bietjes had in zijn wapenschild.

Te dien tijde lagen Franschmans en Spanjaards in stokke, en wedijverden uit eigen tijdelijke baatzucht, om de uitsluitelijke vriendschap van dien Paus.

Ne Franschman, - de Franschmans zijn leepe(1) kerels, - zette den volgenden *zesvoeter*(2) onder de bietjes van dat wapen.

Gallis mella dabunt, Hispanis spicula figent.

(1) LEEP (en lijp) eigentlijk = dat *scheeve* vouden heeft, dat niet rechte 'n hangt, (heur kleed hangt leep) - kreeg evenals *slim, oolijk, boos*, den zin ook van *schalk, doortrapt*, loos en behendig - ne *leepe kerel!*
't Werkwoord *leepen* en *lijpen* = scheef hangen, scheef trekken - dat kleed *leept*; wordt gezeid ook van de *rekeinden* van lijnwaad, kwalijke *zoomen*, enz.
Leepen, lijpen, luipen, kreegen gemakkelijk den overgankelijken zin van 't aangezicht *scheef trekken, grijnzen, grijnen*, zonder reden krijschen en pronken. (Van e kind gezeid): Hij staat daar te *leepen*; - is dat *leepen!* - hij *leept* voor nen niet! - ziet bij DE BO. - 't Werkwoord gaf ook *leeper, luiper, léepster, leepeege*.
Bij VADER CATS is 't de gedaante *lijp* (hier ook gebruikt) benevenst *leep* en *luip*.
'Mijn hoofd dat schudde-bolt, mijn lenden hangen *lijp*,
en met een woord geseyt, de keers brant in de pyp.'
DE BO zegt: 'De Hollanders geven aan *leep* den fig. zin van doortrept, schalk, slim, wij zeggen loep.'
Te AERTRYCKE niettemin is 't, in die beteekenisse genomen, algemeen LEEP. ('t Is ne *leepen!* hij ziet er *leep* uit! 't Is ne leepen *bin*, (*ben? bengel?*) niet te verwarren met *leep* in *leep-ooge* = druiptraan-ooge, dat e gheel ander woord schijnt te zijn. (Ziet bij FRANCK).

(2) ZESVOETER, Grieksche en Latynsche Hexameter; niet te verwarren met den *Alexandrijn* die ook zes voeten of slagen heeft, maar anders geleest is.

in 't vlaamsch:

voor den Franschman 't honingmaal,
voor den Spanjaard 't vinnig straal.

Jamaar! die leepe Franschman moest den baard af.

Ne Spanjaard immers, die vond dat de Franschmans te geern zeem lekken, wilde doen gevoelen dat de Paus er belang bij had, met Spanje bevriend te blijven: Hij wist ten anderen dat de bie meest altijd heur straal in de wonde laat, en dan sterven moet; als tegenzeg staafde die Spaanjaard den volgenden *vijfvoeter*(1) onder die eerste reke:

Spicula si figent, emorientur apes.

in 't vlaamsch:

Wilt ge, bietjes, Spanje stralen,
ge zult er zelve uw dood aan halen.

('t Vervolgt).

Mingelmaren

BOEKENNIEUWS. - Eerlang zal E.H. Caesar Gezelle, die onze lezers zoo menig schoon dichtje te lezen gaf, een eersten bundel gedichten uitgeven die zal heeten: 'Primula veris'.

ZANGDICHT ter gelegenheid der luisterrijke kroning van het wonderbeeld van O.L.V. Ten Doorn te Eecloo, op 1 Juni 1903. - Woorden van den Eerw. Heer Vincent Lefere. Muziek van Remi Ghesquiere.

Eerste deel.
De vinding van het Wonderbeeld van O.L.V. ten Doorn.
Lied.

1.

Vogels die, met velen,
Uit uw klare kelen
Wondre klanken haalt,
Wilt Gods lof vermeeren:

(1) Vijfvoeter of *pentameter*.
't Was 't gebruik bij de Latijnen, en later bij de navolgers, soms en bondige spreuke te staven in *tweelingreke* (koppelvers = distique) - waarin de bovenste *zesvoeter* en de onderste *vijfvoeter* was. De Spanjaard miek hier den vijfvoeter, om de volgende tweelingreke te beelden.
Gallis mella dabunt, Hispanis spicula figent.
Spicula si figent, emorientur apes.

Komt een lied ons leeren
Dat zijn roem verhaalt.

2.

Bloemkens van de hagen,
Hoort wat wij u vragen,
Hoort wat ons behaagt:
Leent ons zoete geuren,
Leent ons schoone kleuren,
Voor de Moedermaagd!

(R.G.)

Zang der engelen:

Salve, Verbi sacra parens,
Flos, de spina, spina carens
Flos spineti gloria!
Palmam proefers singularem
Nec in terris habes parem
Nec in coeli curia!
(ADAM VAN S.-VICTOR.)

SOLO I.

Vriendinnen, 'k voel mijn hert nog beven!...
Hebt gij gehoord die melodij
Die scheen op gouden harp te zweven,
Door stemmen van een englenrei?
Vernam uw oor dat een wonder zingen,
Zoo zoet een wijs,
Als zingen slechts de hemelingen
In 't Paradijs?

SOLO II.

In englendale
Dat nu strale
Gods macht!
Gods goedheid,
Gods liefde en zoetheid,
Gods wonderkracht!

SOLO EN DUO.

Ziet dien doornboom bloeien,
In 't zonneglansgloeien,
Zoo blank, zoo rein!
Maar tusschen de bladen,
Met dauw beladen,
In 't morgenlichtbaden,
Wat mag dat zijn?
Wat mag daar glansen
In doornboomkransen,
Wat mag dat zijn?.....

KOOR.

Het is Maria's beeld!
O nu verstaan wij 't wonder!
Hier blijkt des Hemels macht!
Hier straalt Gods vinger onder!
Die de englen zongen, was Maria, mild en goed!
O Moeder Gods en Maagd, Maria, wees gegroet!

Tweede deel.
***Plechtige inhuldiging van het Wonderbeeld van O.L.V. ten Doorn*.**
(Opdagende Stoet).

Tota pulchra es Maria.....

Het Volk.

O Eecloo, strooit palmen;
Zingt juichende psalmen,
Laat vroolijk weergalmen
Een zegekoor!

Wilt allen vereeren
De Moeder des Heeren,
Die daalde uit de sferen
Vol roem en gloor.

REI VAN MEISJES.

(*Met witte doornbloemen in hunne handen.)*

1

Hier bloeit de Lelie onder Doornen,
Hier blinkt het vat der uitverkoornen,
Dat God behaagt.
Komt, menschen, komt; komt vroolijk loven,
De Koningin van 's Hemels hoven,
De Moeder Maagd!

2

Hier prijkt in Eecloo's lustwaranden
Het pronkjuweel van Godes handen,
Vol roem, vol eer!
Maria woont en wil hier tronen;
Zij wil haar blijde kindren toonen
Haar liefde teer!

3

Den witten Doornboom van de hagen,
Wij zien hem Godes Moeder dragen;
Juicht, menschen, juicht!
Brengt allen Haar uw hart vol minne;
Komt talrijk op, en uw Vorstinne,
Uw dank betuigt.

HET VOLK.

O Eecloo, strooit palmen;
Zingt juichende psalmen
Laat vroolijk weergalmen
Een zegekoor!

DE DRAAGSTERS VAN 'T WONDERBEELD.
Magnificat....

Derde deel.
Wonderbare weldaden van O.L.V. ten Doorn.
Eene uit het Volk.

Wat is zij mild en groot de Maagd,
De Moeder van den Heer!

Haar licht, gelijk een sterre, daagt
In 't donker van de sfeer!
Komt bij, al wien het herte jaagt,
Vol angst, vol lijdenszeer:
Al wie haar hopend hulp afvraagt,
Verwijst zij nimmermeer!

KOOR:

Komt bij, die nood en rampen draagt,
Geeft niet uw hoop verloren;
Schept moed! en bidt de Moedermaagd,
Ons Lieve Vrouw ten Doren!

DE VROUW EENS ZEEVAARDERS[1].

Hoe woest is de zee! hoe bruisen de golven!
Ach! moet hij! o wee! in d'afgrond bedolven,
Rampzalig- vergaan?
O Moeder van God, belet hem 't verdrinken,
Maria ten Doorn, wier beeld ik zie blinken,
'k Roep, hopend, U aan.

KOOR:

Schept moed! En bidt de Moedermaagd,
Ons Lieve Vrouw ten Doren!

EENE MOEDER.

Hoe wreed dreigt de dood, hoe knarsen die tandjes!
Hoe rimpelt die wang, hoe gloeien die handjes!
Mijn kind zal vergaan,
O Moeder van God, 'k leg op uw altaren,
Wilt 't bloed van mijn bloed in 't leven bewaren
'k Roep, hopend, U aan!

KOOR:

Schept moed! En bidt de Moedermaagd,
Ons Lieve Vrouw ten Doren!

EENE KLOOSTERMAAGD.

Hoe smert mij de pijn in 't kranken der leden;
Met vliem ende zweerd als 't beenmerg doorsneden,
Hoe kan ik bestaan?
O Moeder van God, Maria ten Doren,
Die hopend U bidt, bidt nimmer verloren,
'k Roep, hopend, U aan!

SLOTKOOR:

Triomf! Triomf! Laat 't tot de heemlen schallen:
'Wat zijt Gij groot en goed, o Moeder Maagd!
'Des hemels heir met zijn ontelbre tallen,
'Verkondt uw naam, en door het heelal draagt!
***
'Triomf! Triomf! Vorstinne der victorie,
'Gansch 't menschdom looft uw milde wonderkracht;
'Gij blinkt omhoog in glans van hemelglorie,
'Gij schijnt omlaag in wondren zoet en zacht.
***
'Triomf! Triomf! Zoolang het groen der hagen
'Te Lente mengt met blankheid rien en zoet;
'Zoolang zal de aard van uwen roem gewagen;

(1) Het was eigenlijk de zeevaarder zelf die, in gevaar van schipbreuk te lijden, opeens boven den mast van zijn schip het beeld van Maria in een doornboom zag staan, 'Maria ten Doorn' aanriep en dan behouden aan land kwam. Zie P. Fr. Stephanus Schoutens, Maria's Vlaanderen, bladz. 48.

‘O Vrouw ten Doorn, Vorstinne groot en goed!’

[Nummer 14]

't Een en 't ander over de bietjes, door A. Mervillie 3de vervolg.

LAAT ons uit Italiën nu wederkeeren naar Vlaanderen. 't Volk van den biebuik, biekorf (of biebak), heet men: BIEGEMEENTE, BIENEST; sommige liefhebbers die 't voor schoonder houden, zeggen COLONIE (!!).

En waaruit bestaat nu eigentlijk die gemeente? Wat voor volk leeft er in den bienest?... - 't Is wonder om nagaan, daar huizen al de wezens die noodig zijn tot den groei en bloei van dat verborgen *gemeenebest*.

a/ èn MOERBIE (moederbie) of KEUNINGINNE.

b/ MANNEBIE'N (ook *darren, darnen*[1] of hommels geheeten).

c/ WERKBIE'N.

(1) *Darre, darne*, uit Middelned. *dorne*; - met omzettinge van de *r* hebben we Oudsass. *dran*; Nieuwhoogd. *drohne*; Eng. *drone*; Deensch *drone*; verwant met Sanskritsch *druna* (wortel *dhran* (ziet bij SKEAT) en Grieksch *thróónax*; van den stam van *dreunen* (Hoogd. dröhnen, Eng. drone). De *darre* wordt ook *hommel* geheeten, om zijn hommelend dommelend gedruisch,

Daar 'n is maar *één* MOEDERBIE; - èn *beperkte* hoeveelheid MANNEBIE'N; - e *groot getal* WERKBIE'N.

Eertijds spraken de menschen altijd van den KEUNING; deze die onervaren zijn in 't vak, behouden nu nog dien name, maar uit de wetenschap heeft men bevonden dat die KEUNING van 't VROUWLIJK geslachte is.

De oude Biemelkers, (al verre lijk de oude landbouwers in *hun* doeninge), beschouwden het bieleven meer naar uitwendig werk en gedaante, zonder de binnegeheimen dieper in te gaan.

't Wierd algemeen aangenomen, en 't staat te lezen in oude bieboeken, - ook *Virgilius* beweerde 't in 't 4de deel van zijn *veldzangen*, (Géorgiques), dat de KEUNING den korf bestierde, alles gâsloeg, 't werk schikte, tucht hield, en oorlog voerde;... maar dat is allemaal praat.

Iemand kan tegenwerpen: ze wilden de moederbie *keuning* heeten, al verre lijk de HONGAREN, die vol bewonderinge voor hun dierbare en manhaftige vorstinne, met geestdrift uitriepen:

> *Moriamur pro* REGE *nostro Maria Theresia!*
> *We willen sterven voor onzen* KONING *Maria Theresia!*

Neen, vrienden, de oude biemelkers 'n dachten daar niet op, en de wetenschap met de nauwe ontledinge van de bie en heur levenswijze, heeft veel misopgevatte begrippen doen verdwijnen, onder andere ook nopens 't ontstaan van 't broed; Virgilius zegt dat de bie'n hun jongskes vonden op blaren en kruiden, andere beweerden dat het broed uit den kop kwam, en uit de neusgaten van 't rundvee; dat was verwarringe met het ontstaan van sommige worms die daar wezentlijk huizen en geleid wierden deur ander gevleugeld ongedierte; 't fransch heeft nog èn spreuke in dien zin: *tirer les vers du nez*.

'k En wille noch 'k en mag met geen minachtinge spreken van ons voorvaders in 't vak; die menschen waren in de vuile goê trouwe, en handelden ingevolge de gedachten van hunnen tijd; maar nu bekent het alleman, dat er uit de wetenschap duidelijkheid sproot, dat er

helderheid opging, met e woord, dat de zonne rees over gansch de uitgestrektheid van onzen biewereld.

De KEUNINGINNE, de *eenige* moederbie van de gemeente, is merkelijk meeder als de werkbie; ze is lichtbruin van verwe, lang en zwierig van lijve, en heeft korte vleugels die maar èn deel van 't lijf 'n bedekken. 't Is inderdaad èn schoone, èn edele bie; ze ziet er deftig uit, als ze daar, blinkend van gezondheid, op den koeke, te midden al die gejaagde werkbie'n, rustig omkruipt, e weinig trotsch zou men zeggen, en bewust van heur onmisbaarheid.

Ze heeft e straal, dat ze nooit 'n gebruikt tenzij tegen ander keuninginnen die heur zouden in den weg loopen; men mag ze zonder vreeze en zonder gevaar bij de vlerken opnemen.

Het ei waaruit de keuninginne geboren wordt, ei dat alleszins deur èn keuninginne moet geleid worden, ondergaat verschillige wisselgedaanten. In den beginne is dat ei e klein wit *stokske*; van *stokkeling* wordt het *made* of *worm* (larve); - daarna *puppe* (pop; - nymphe, chrysalide); - en eindelinge *volmaakte* moederbie. Dat is ten anderen de geweune gang voor de gevleugelde kerfdieren.

Na *15 dagen* komt de nieuwe keuninginne to voorschijn; - ze is volgroeid, ze is volwassen, met al dat ze noodig heeft om na 5-6 dagen, deur verzaminge met èn mannebie, de gemeente te bevolken. - *Vóór* die verzaminge kan ze ook eiers leggen, maar die eiers 'n geven niet anders als mannebie'n; zulke voortbrengen noemt men *maagdenteling*.

De keuninginne 'n gaat niet uit achter honing, ze blijft gestadig thuis, alwaar ze getoefeld(1), gestreeld, en gevoed wordt, deur de ander bietjes. De die immers weten dat hun bestaan, dat hun welvaart en volkssterkte van de moederbie afhangt.

De keuninginne 'n schikt noch 'n riddert geen binnewerk, 'n houdt tucht- noch krijgsraad, de werkbie'n doen

(1) Toefelen = vriendelijk bezorgen; toeven, kloesteren.

al dat er te doen is, niet op bevel van heur *Hoogmogendheid*, maar uit ingeboren aard en oordeel.

De moerbie dus, 'n moet niet anders doen als voor den aangroei van de bevolkinge zorgen. Bij *één enkele* verzaminge wordt ze drachtbaar voor gansch heur leven. Die verzaminge geschiedt tusschen den 5^{den} en 7sten dag na heur geboorte; ze doet bij zonnig weêre e speelreisken (huwelijksvlucht) buiten, in 't vrije, hooge boven korf en halle, verzaamt in de lucht met èn mannebie, en keert dan weêr naar heur huis, om het niet meer te verlaten tenzij met nen eersten zwerm(1).

De keuninginne kan 5 jaar meêgaan; - het *tweede* en 't *derde* jaar is ze op heuren hoogsten legtijd, en dan kan ze op nen *dag en nen nacht*, van *twee* tot *drij duizend* eiers steken(2), en daarboven. Ne zorgvuldigen biemelker die *weet* of *bemerkt* dat de keuninginne te oud wordt, - (en dat kan hij zien uit de kleene of beperkte hoeveelheid broed), zal op tijden de moederbie vernieuwen. De eiers en jongskes heet men *broed* (broedsel, broeisel), en als dat broed toegeplakt is, gelijkt het op èn groote bruine plekke, die te midden den koeke ligt. - Dat broed wordt *verwarmd* en *bezorgd* deur de werkbie'n, en op de broedramen zit er altijd veel volk.

De keuninginne legt heur eiers, één voor één in de huizekes of cellen van den koeke, maar ze onderzoekt die huizekes eerst, om te zien of ze rein zijn. In de *kleine* steekt de keuninginne 't ei voor de werkbie'n, en in de *groote*, die alonder zitten, steekt ze mannebie'n.

't Ei blijft in 't huizeke, en evenals 't hierboven gezeid wierd voor 't ei waaruit de keuninginne kwam, zoo is het ei waaruit de werkbie geboren wordt, eerst bleeke *stokkeling*, later witte *worm* (larve), en de voedsterbie'n

(1) Later ook iets over '*t zwermen*.

(2) Dat kan men berekenen met te onderzoeken hoeveel vierkante decim. het broed beslaat; men telt het getal huizekes op 1 vierk. decim., men vermenigvuldigt de twee getallen, en verdeelt dan deur 21 (dagen), die noodig zijn tot het uitkippen van de werkbie - alzoo geraakt men aan de *middelmate* van 't daaglijksch broedsteken.

geven hem lichten pap van eiwitachtigen aard, zuiveruit voor 't jongske bereid. Na den *derden dag*(1) krijgt de worm BIEBROOD, 't is te zeggen e mengsel van *water, honing* en *stuifmeel* (de keuninginneworm krijgt uitgelezener en overvloediger voedsel). Den *vijfden* dag legt de worm hem gedraaid in 't huizeke neêre, en de bietjes plakken de openinge toe met èn dun laagske was; de worm nu weigerig weggeborgen, spint zelve èn uiterst dun en zacht bunsel om zijn lijf, 'n neemt geen voedsel meer, en blijft als *puppe* (nymphe, chrysalide), in rustenden toestand.

Hij krijgt nu stillekes aan, kop, pooten en vlerken, maar blijft nog week en wit. Hij wordt vlugge en volwassen, en verschijnt 21 dagen(2) na dat het ei gesteken wierd. Hij kipt uit lijk e kieken uit zijn schale, lijk ne vlinder uit zijn hangende wiege.

Dat uitkippen heb ik soms gade geslegen; - ik keek op e raam met broed in; hier en daar, in die bruine broedfakke, moest er ne nieuweling zitten die op zijnen tijd was, en 'k zag dat wonder geboortewerk, dat dag en nacht in 't geheim van de bieweunste voorkomt.

Het bietje bijt en boort deur 't was;
zijn kopke wikkelt al,... en ras
is 't voorlijf daar, met dons bedekt,
en 't bietje steekt nu, klauwt en rekt,
uit drift om vlugge en vrij te zijn,
uit zucht naar werk en zonneschijn.
Oh! 't weerdt hem, 't weerdt hem, nog nen duw,
en 't is verlost! - half levensschuw,
en lijk beschaamd, zoo zit het daar
te midden die gevlerkte schaar,

(1) Hier is er sprake van de werkbie'n; voor de mannebie'n is 't dezelfde gang.

(2) De KEUNINGINNE is vlugge en komt uit op *15 dagen*, de WERKBIE op *21 dagen*, de MANNEBIE op *24 dagen*. Min of meer warmte, den toestand van den korf enz. kunnen dien tijd èn beetje wijzigen.

Het huizeke wordt toegeplakt den 9sten dag voor *keuninginne* en *werkbie'n*, den 10sten dag voor de mannebie'n.

halfgrijsde in al dat bruin geweld,
halfzwak nog op dat honing veld,
gansch vreemde ook in zijn eigen huis,
en stom bij al dat werkgedruisch.
Oh! 't schijnt of men het ‘welkom’ heet; -
vergeten nu, het bunselkleed
dat spande in zijn geboortegraf;
het kruipt, en 't speurt den zeemkoeke af
bij 't woelen van den zusternest,
't wordt lid van 't groot gemeenebest,
't krijgt burgerplicht, en 't voelt de macht
van zijn beginnende angelkracht.
Alonder, speelt het zongestriep
deur 't open vlieggat - 't bietje, diep,
beschaft daar volk dat opgewekt
en welgezind naar boven trekt,
en wandelt, langst de ramen om,
met zeem en stuifmeel van de blom.
Oh! 't zal ook haast zijn pootjes laan,
en zwoegen op de bange baan
van 't korte leven!.. 'k zal 't misschien
na drij-vier weken(1) vallen zien
met duister lijf en lamme vlerk,
gansch afgebeuld bij 't overwerk,
vergeten en verlaten al
van 't honingzoekend zustertal; -
't en is noch 't last noch 't leven moê,
het krauwelt naar zijn weunste toe,
en hijgend voor de laatste maal,
zoo sleept het nu zijn hangend straal,
vol doodsnood, tusschen gers en kruid,
bekommerd nog met zijnen buit,
en '*t sterft*... in 't zwarte zinderstof,
op 't wandelpad van mijnen hof.

('t Vervolgt).

(1) De bie'n, in den vollen haaltijd, 'n leven niet lange.

Wat men zegt over 1302
De vaderlandsliefde in 't bijzonder: bij 't volk.
(Vervolg van bladz. 192)

ZIEN we nu of het volk toegaf in 't begrip van de vaderlandsliefde dat onder ander de geestelijkheid hem kon voorhouden. F.-BR. spreekt alleen van 't stadsvolk (224-230). ‘'t Stadsvolk was grootendeels voor den koning’ zegt hij. Daarbij laat hij gevoelen dat alleszins 's volks houdinge kan verrechtveerdigd worden door huishoudkundige toestanden; en bijgevolge dat het volk inderdaad geen andere reden en kende! Doch 'k en kan 't niet helpen: maar die ‘bijgevolg’ en weegt niet zwaar. Verder, aangaande 't eerste uitdrukkelijk zeggen, te weten ‘dat 't volk voor den koning was’, waar blijft 't bewijs? Hier is 't: ‘'t Meestendeel der Vlaamsche steden waren voor den koning’, wilt F.-BR. (224) aangezien hij toonen kan dat ten eersten 't meestendeel der schependommen het waren. - Doch hij noemt er maar drie voor heel 't land! - En ten tweeden, ‘dat 't grootste deel van de bevolkinge het was’. - Daartoe noemt hij vijf steden, waarvan twee geheel, en eene half den grave volgden! Dat alles is blijkbaar niet voldoende. Dan hebben we daar, bij F.-BR. (225-230), een opgevinge van geschiedkundige moeilijkheden tusschen den graaf en vier vijf steden: wienaangaande we bij hem niet wel en kunnen ontwaren of er sprake is van schependom of van heel stad, van edelburgers of alle stedelingen. Dergelijke bewijzen heeten we allesbehalve overtuigend! En daarachter en weten we niet meer als daarvooren, hoe *het* stadsvolk over 't algemeen, en dan dit uit *ieder* stad gesteld was. Dat was 't eerste wat we weten moesten en nu niet en weten. F.-BR. en laat daarom niet dit als vastgeweten te aanschouwen, en reeds naar de reden te speuren van deze ‘'s volks’ houdinge. Door zijn wijze van opstellen geeft hij den lezer de volgende bewijsvoering in: Aangezien,

moet ge denken, 't volk hier zoo, en ginder anders gestemd was, aangezien ook we die houdinge zien samenvallen met een menigte maatschappelijke voortaanslepende burgertwisten, en kan er blijkelijk in die houdinge geen sprake zijn van vaderlandsliefde maar liever en alleenlijk van maatschappelijke ontsteltenisse. Daarop en zal echter niet een onbevooroordeelde lezer laten te antwoorden: dat die ‘aangeziens’ een beetjen wikkelen; den eersten en heeft hij niet bewezen; en al was die eerste nog waar, geen bezwaar en brengt hij bij! Wat alle die vroegere en voortaanslepende burgertwisten betreft, waarvan sprake in de tweede reden (d.i. de beroerten geweest in de jaren 1296 en 1297), het ‘volk’ kan toen heel gemakkelijk anders gestemd geweest zijn dan in 1302, en alleszins beurtelings bij den ‘leenheer’ of bij den ‘leenman’ om troost geloopen hebben! Maar wat het ook kan: dat is drie vier jaar later zijn oogen opengedaan hebben, en gezien waar de koning henen wilde, en gezeid hebben uit vaderlandsliefde: ‘Ei koning! Nu is 't genoeg!’ Ze zeiden dat inderdaad in 1302. Baarblijkend is me dat: het eeuwig spel van den huistwist! Man en vrouwe vechten?.... Komt er eens tusschen; dan vliegen ze getween op u!

Filips kon dat ten anderen voelen aanleggen. Reeds in 1297 lood de reden waarom Gwijde te Gent schepenen afstelde, aldus: ‘Omdat ze den koning aankleefden, ziende dat deze den grave wilde overvallen’ (225). Vroeger, reeds in 1296, werd te Dowaai het lezen van 's konings maren (over de bescherminge die hij aan zijn aanhangers verleende) onthaald op gewoel, gescheld, en gevecht (194); en F.-Br. besluit: ‘Cet épisode nous permet d'apprécier la violence des passions déchaînées entre les deux partis qui allaient se partager la Flandre, en s'attachaut l'une aux bannières du Comte, l'autre aux bannières du Roi’ (195, vgl. 308). We voegen erbij: dit was een begin van vaderlandschen oorloge. ‘Tos Flamens, tos Flamens estons!’ riepen immers dezelfde Dowaaienaars

wat later naar Volkaart de Merle, 's konings zendeling. ‘Par Dien! Fouquard, por nient en parleis, car tossumes et serons Flamens!’ (JEHAN D'OULTREMEUSE. *Ly Myreur des hystors*, uitg. van St. Bormans VI, 23). Is dat gehoord? Zij Walen, ze waren ‘Flamens’, vaneigen niet door de tale maar door hun volk- en vaderlandschap!

'n Spreekt me voortaan van geen stedelijke eenhandigheid of huishoudkundige belangen. Meer was er noodig om in 't veld te brengen, en twee jaar lang in 't veld te houden: een menigte van volk als de Vlamingen waren. Dagelijks tot dan toe hadden ze malkaar in 't haar gevlogen (46-49). Die veeten waren uit. Nu hadden ze samen een langen strijd aangegaan, niet uit dwang maar uit eigen beweging, tegen overmacht, en ziende dat zelfs in hun eigen streke velen tegen hen wrochten. Hun vijand was een, waarvan de grondmacht onloochenbaar een vreemde inkomer was, met vreemde tale en onduidelijk doel, die 't land reeds omgekeerd, die den graaf welken men gewone was te zien buitengezet had met geweld, die de poorters lastig gevallen en gebannen, en die anderzins op alle wijzen daden van onverdragelijke overheerschap gepleegd had. 't Volk en strijdt niet met vreemdelingen om beginsels, andere dan om zulke waarmeê het vereenzelvigd is: te weten zijnen godsdienst of zijn vaderland. Hier en was de godsdienst niet in 't spel. Maar ons veertiendeeuwsche volk had zijn twee oogen gehad om te zien dat zijn strijd een ging zijn van leven en dood om baas te blijven in Vlanderen! Reeds in 1127, als Lodewijk de Dikke wilde Vlanderen binnentrekken, had Vlanderen's volk getoond dat het verstond wat het is van samen te werken ‘in honorem loci (d.i. van 't vlek) et *patriae* (d.i. van 't land)’ (vgl. *Galbertus* uitg. van H. Pirenne b.v. §§ 51 en 97.). En Lodewijk de Dikke wierd me daar twee-driemaal zoo klinkend aan zijn verstand geknoopt dat hij hier niets te verrichten en had, dat hij beteuterd begon thuis te blijven. Wat het ‘volk’ in 1127 reeds kon, dat kon het nog, meene 'k, tweehonderd

jaar nadien. Ook moet men zienlijk de zaken verdraaien om niet openhertig te bekennen dat we ons den strijd van 1302 mogen voorstellen als mogelijks een vaderlandschen strijd - in gewisse mate en bestaaktheid, wel te verstaan.

Temeer nog daar F. Br. zegt dat Vlanderen hekeldikkevol liep met opstokers... van beide kanten. Hoe dat verstaan? Die opstokers zullen - zooals nu opstokers nog zouden doen - hun eigen zake schoone gemaakt hebben, en de tegenovergestelde zake onlijdbaar. Al en kennen we hun redenen niet, toch mogen we zeggen dat er hen zulke redenen van doen en geen andere waren, als welke het volk verstond. Hier of daar iemand onder 't volk zou gewis tevreden zijn met een stuiverken drinkgeld. Niet alleman echter: loopt me ook eens van man tot man met drinkgeld. Neen, maar ieder ander man zou een ander voordeel gevraagd hebben. Wat en had er niet noodig geweest om te doen alzoo samen oorlogen: al de Vlamingen, in ontelbare menigte, zonder malkaar te kennen, ze twee drie jaar lang te doen koppig zijn, en dan nog bin jaren te doen dingen eischen zooals ze gedaan hebben, dingen in den aard van 's graven rechten (539) en van de herstelling van 's graven stam! (394). Ze hadden te beklagen geweest 's graven opstokers, hadden ze om aanhoord te worden, niet mogen schaffen op een aardschappelijken weêrklank in 't herte der Vlamingen. Zij - de Waalsche opstokers deden dat ten anderen in den tegenovergestelden zin - ze zullen dus den strijd verlichaamd hebben, ze stelden hem voor als eenen strijd voor allemans bezonder nut en vrijdom en leven. Ze zeiden, en in hun stemme zat er haat: ‘dat het kwaad en ondeugdelijk was met den vijand meê te heulen.’ Ze zeiden: ‘die anders te werke gingen dat ze landverraders dienden te heeten.’ Is 't mogelijk te twijfelen of ‘leliaert’ d.w.z. aanhanger van den vijandelijken vorst, een woord was dat men uitsprak met misachtinge en bitsigheid, ja een scheldwoord? Eenmaal hooren we Gwijde (en zijn opstokers en uitzendelingen

zullen toch gewis wel lijk hij gedaan hebben) uitvaren tegen de andersgezinden, en hij houdt ze voor landverraders (225).

En 't volk zal dit alles, en dus 't begrip van ware vaderlandsliefde, waargevonden hebben; want het heeft gehandeld als had het 's graven mannen aanhoord!

't Volk, dat zijn de lieden van stad, en ook dezen van den buiten, aangezien die laatsten een sterk gedeelte uitmieken van de legermacht van Kortrijk. We weten ten anderen dat dit Vlaamsche boerenvolk verre was van gedwee en stille te leven; men denke alleen op de zoogezeide kerels uit de XIIe eeuw. Die mannen kenden immers sedert lange de weelde, en ze waren vrij (31). We mogen 't voorvast aannemen dat zulke lieden meêtellen mochten.

***

F. Br. heeft op al deze dingen te weinig nagedacht of heeft ze willens verzwegen. Zijn gezegde en kan ons daarom niet beletten, aangaande deze zijne beredening uit de ervaringe, 't volgende te besluiten:

1. Dat hij niet bewezen en heeft, dat - minstens sedert de Brugsche Vroegmetten - de Vlamingen streden om andere redenen, dan uit genegenheid tot het vaderland, tot 's graven land of tot 's graven huis.
2. Dat hij niet bewezen en heeft dat, hadden ze andere redenen, dat ze uitsluitelijk om die andere redenen streden.
3. Dat hij met al zijn bewijzen om 't tegenovergestelde te staven, dat hij te vele bewezen heeft... en dus nietmedallen! ‘De edelen waren bijna allemaal voor den koning. De hooge geestelijkheid was het geheel. De vlaamsche steden in 't algemeene, hongen tusschen de twee, doch waren meest voor den koning!’ Wie bleef over 't en zij alleen de leege geestelijkheid (en de boeren, die volgens F. Br. als buiten tel zijn)? Ten langen laatste zou nog de strijd van 1302 in gang gestoken en gestreden en voltrokken geweest zijn door geestelijken, samen met een deel heethoofden en 't schuim van de bevolkinge?

We hopen F. Br. aangenaam te zijn met te denken dat hij dat zelf niet aan en neemt!

Vooraleer daarop te scheiden, een laatste bemerkinge: Ievers zegt F.-Br. (22 volgg.): ‘Hoe hadden Vlamingen tegen Franschen kunnen een vaderlandschen strijd voeren, als terzelfder tijde Vlamingen en Franschmans hun bloed samen vergoten in één strijd tegen één vijand, te weten de Engelschmans op zee?’ Dat is nu nog eens entwat te zeggen! Maar, dat was enkel een twist van schippers en zeekoopliên, niet van volk tegen volk! Zoo waar is 't, dat terwijl Engelland en Vlanderen in 't opene tegen Frankrijk samen oorlogden, namelijk tot aan den slag van Veuren, dat toch ondertusschen op zee schermutselingen tusschen Engelschmans en Vlamingen uit roofzucht en man tegen man voorenvielen (201 ([1])). F.-Br. weet dat wel. Ten anderen als de strijd der Vlamingen tegen de Engelschen, een strijd van volk tegen volk mag heeten, dan kan desnoods ook hun strijd tegen de Franschen mogelijk een zulkdanige volksche en vaderlandsche kamp genoemd worden. Wat er af zij: al die moeilijkheden met de Engelschen en bewijzen nogeens niets. Streed Vlanderen tegen Frankrijks vijand, 't en moest daarom niet laten ook ‘tegen Frankrijk’ te zijn.

Zooveel te vaster houden we ons bij een algemeen slotwoord, dat is: Dat men op F.-Br. niet steunen en mag om te zeggen dat de Vlaamsche strijd van 1302 geen vaderlandsche strijd en was. Immers omdat we reeds eenmaal gezien hebben dat hij niet bewezen en heeft, dat het een uitsluitend maatschappelijke strijd was; en omdat we nu hier ondervonden dat hij ten onrechte veronderstelt, dat in Vlanderen te dien tijde er nog geen gedacht en kon zijn van oprechte vaderlandsliefde. Alles ligt in 't bestaken wat vaderlandsliefde is: daarin was hij noch duidelijk noch oprecht. En dan in 't bevinden der daadzaken was hij verre van onbevooroordeeld en rechtveerdig.

Moeten we meer zeggen om te laten zien dat men zou wel doen die zake der vaderlandsliefde onzer XIII[d]- en

XIVdeeuwsche voorouders nogeens te hervatten en ernstiger te bespreken? Wij we 'n wilden niet zeggen dat elk van de 25,000 man die te Groeninghe stonden, of dat elk van de mannen die alsdan twee jaar lang in de wapens leefden, of dat elk van dezen die binnen de twintig eerste jaren van de XIV^{de} eeuwe hoofd tegen Frankrijk boden, dat elk dit alles deed uit loutere vaderlandsliefde. Neen, velen waren er die er niet van uit en kosten, alzoo te handelen: gedwongen als ze waren door de eene of de andere leen- of gemeentinrichtinge. Maar de groote hoop, de meeste aanvoerders, dezen in wien de strijd en de leidgevoelens verlichaamd zaten, en waren ze zijliên geen vaderlanders? Daar ligt de knoop.

Wij we hebben oprecht geweest, een andere weze 't ook.

L.

Mingelmaren

EM. RABBAEY. *Zendeling en sterrekundige of E.P.F. Verbiest S.J. van Pitthem gestorven te Peking in 1688. Brugge, Vande Vyvere-Petyt, 1903, 119 bl. geldt 0.85 fr.*

Eerweerde Vader Verbiest is een van die schitterende verstanden, die ondanks al hunne verdiensten, aan het nageslacht, bijzonderlijk in hun vaderland, oftewel niet, oftewel maar al te weinig bekend zijn. Eerw. Heer CARTON had er in 't fransch eene levensschets van gegeven in de *Annales de la Société d'émulation de Bruges*, Bd. I, (1839) bl. 83-156. Maar voor den vlaamschen lezer, voor 't volk van Vlaanderen, uit hetwelk de geleerde zendeling gesproten is, was dat levensverhaal alsof het niet bestond. Die leemte heeft de heer RABBAEY gepoogd aan te vullen. Daarvoor verdient hij onzen dank.

Hoe jammer, dat de wetenschappelijke zijde niet genoegzaam verzorgd is! Meer dan eens heeft *Biekorf* bij andere gelegenheden op dergelijk gebrek gewezen. Maar de zaak is zoo gewichtig, dat we meenen er nogmaals te moeten op terugkomen.

Vooreerst wat de geraadpleegde werken (Bl. 116-117) betreft, waarom geeft boeksteller zoo alles maar dooreen op? Waarom daar niet eene verdeeling ingebracht in oorkonden ofte gelijktijdige schriften en in hedendaagsche schriften? De eerste dienen tot staving der gezegden, mits ze geloofbaar zijn; de laatste hebben maar weerde ingevolge de bronnen waaraan ze ontleend zijn: ze 'n dienen meestal maar om als verderen uitleg aangestipt te worden of om de aanhalingen te aanveerden of te bestrijden. Onder de geraadpleegde

boeken hebben ALEXIS' *Géographie* en *Le Nouveau Larousse illustré* waarlijk aarde aan den dijk gebracht? 't Schijnt ons hoogst twijfelachtig. Daarbij zou men, onzes dunkens, ook geen werken moeten opsommen, die maar een verwaaiden keer en nog van verre gebruikt zijn geweest, lijk TRÉTINEAU-JOLY (bl. 28), DEHOISNES (bl. 87), DE HAULLEVILLE (bl. 95). Voor de andere hoeft er dan ook meer nauwkeurigheid. Zoo, voor de werken van VERBIEST, waarom niet zeggen of het een handschrift geldt of een uitgegeven werk? (E.H. CARTON geeft die werken nogal goed). Is 't een handschrift dat men benuttigt, is het 't oorspronkelijke of is het maar een afschrift en in dit geval mag men er trouw in hebben! Zoo voor de brieven lijk van MALDONADO, THOMAS (Vgl. bl. 73, 98 en 118; deze brief kan van 1886 niet zijn) NOEL en anderen, zijn ze gedrukt ofte niet, en waar zijn ze (bl. 32, 102, 105, 106), nog eens toepassende wat wij zooeven zeiden? Hetzelfde geldt voor die van HERDTRIC: zijn ze in de *Deutscke Jesuitenmissionaren* (Vgl. bl. 51, n^{r} 1)? Een woord over de innerlijke weerde van DU HALDE, als boeksteller op hem wil steunen, was niet overbodig. Was hij op 50 jaar afstand in staat de waarheid te weten, of had hij degelijke oorkonden voorhanden en heeft hij die wel gebruikt? Dan nog waarom niet nauwkeurig aanduiden waar iets in 't één of ander werk te lezen staat? (Zoo bl. 34, n. 2; 42, n. 1; 83, n. 1; 84, 1; ten ware ze 'tzelfde waren als bl. 59, n. 1; 45, n. 2; 92, n. 1; 95, n. 2;). Waarom niet zeggen bl. 89 dat de handmare aan Innocentius XI bij E.H. CARTON geboekt staat (gem. *Annales*, bl. 125)? In 't aanduiden van werken hoeft men ook steeds plaats en jaar van het drukken op te geven. (Zoo bl. 116-117 en bl. 21). Eindelijk waarin is Bd. II der *Annales de l'Émulation* te passe gekomen? Wij doorbladeren het te vergeefs!

Te lange wellicht hielden ons die aanmerkingen bezig en den lezer schijnen ze zeker een gezaag: maar we schreven ze enkel neer uit hoofde van algemeen nut. Wie over oorkondenbenuttiging meer begeert, ziet b.v. *Dietsche Warande en Belfort*, 3de jaar, 1ste deel, bl. 82.

Het werk zelve wil ik echter hoegenaamd niet afbreken. De gezegden zijn doorgaans degelijk gestaafd, ten minste als het Vader Verbiest geldt. Alles is geput uit de werken van den geleerden zendeling, vooral uit zijne *Astronomia Europae*, waarvan de waarheid door de vergelijking met geloofbare gelijktijdige oorkonden klaarlijk uitkomt. Weinig of niets (ziet nochtans bl. 115) geeft de heer RABBAEY meer dan E.H. CARTON, dien hij volgt, dezes gezegden echter steeds met de oorkonden vergelijkende. Ware het niet mogelijk wat nieuws te geven, zoo boeksteller ook wat andere werken van E.V. Verbiest doorzocht en die met andere gelijktijdige vergeleek, steeds de weerde zijner oorkonden wel wegende, en in 't oog houdende dat het niet genoeg is voor een stuk dat het handschrift is om weerde te hebben? Over 's lands zeden ware het misschien goed geweest de belangrijke studie aan te halen die de vijf laatste jaren in de *Missiën van China en Congo* verscheen onder den titel van '*De verkeerde wereld*.'

Dit weze voldoende: over den inhoud zullen wij enkel bijvoegen dat boeksteller Vader Verbiest volgt in al de wisselvalligheden van diens loopbaan, bijzonderlijk toonende hoe 't zijne wis- en sterrekun-

dige wetenschap was, die hem den invoed gaf dien hij wezenlijk genoten heeft. Mochten wij weldra een hernieuwde uitgave begroeten van deze geschiedkundige bijdrage! En mocht zij dan op alle dorpen verspreid worden!

P. ALLOSSERY

ZOO even bestelde men mij een oud handschrift blad; hieronder deel ik het mede. 't Is de *Naer-reden* van een spel dat gemaakt wierd voor de Rhetorijkgilde van Kortrijk, de *Kruisbroeders*. Deze hadden tot kenspreuk: *Minlijk van Herten deur Cruus ons Heeren*.

Het stuk moet gemaakt geweest zijn ter eere van S. Joseph van Leonissa, capucien, geboren in 1556. Hij wierd zendeling bij de Turken en verdroeg er groote mishandelingen. Hij stierf den 4^{den} Februarij 1612. (Zie *Butler*, op 4^{den} Febr.)

Er valt op te merken dat het stuk speelt in 1668, en dat Joseph a Leonissa slechts zalig verklaard wierd in 1737.

Het ware niet onmogelijk dat het gedicht zou geschreven zijn door den Kortrijknaar Joos Mattelaer. Deze was immers *prins* der Kruisbroeders in 1646, miek vele stukken voor de gilde en stierf in 1687.

Naer-reden.

Onder den naem van Minerva / vertoonende de maeght van Cortrijck / hebbende in haer handt een dobbel hert, met eenen lauwerier daernevens, aen haeren slincken erm draegende de waepen van de stadt.

Hoe wonder draijt het rat der aerds en s'werelds saeken,
Wie kan een vast besluyt uyt Gods geheymen maecken?
Den goeden wort vervolght, den goeden leyt gewelt
Er wort tot over 't hoof in druck en rauw gestelt.
Een mensch, aen d'ander zij, van 't boost en 't snootste leven
Wort al wat hij verlanght sijn vollen wensch gegeven,
Hier wort ter een gestelt op 't bovenste van 't rat,
Daer wort ter een verdraijt, door rampen afgemat.
Den eenen wordt gestreelt, een ander wort geslaegen,
Hier leeft ter een in rust, daer leyt een honderd plaegen.
Den eenen heef geluck, een ander geen geniet,
Hier swemt men in de vreught, daer smilt men in verdriet.
Godts schickingh wonder is, onvatbaer sijn sijn wercken,
Geen mensch en is bequaem die naer den eijsch te mercken,
't Wort alle mael beweeght, 't wort allemael gestilt,
Gelijck het Godt bestelt en zoo als hij het wilt.
Men heeft zoo stracs gesien, wat droefheijdt en ellenden
Godt aen Josephus heeft hier willen over senden,
Wat druck, wat pijn, wat smert, wat droefheijt, wat verdriet,
Wat ongehoorde straf leijt hier Godts dienaer niet.
Voor eers hij moet 't gesicht van al sijn vrienden derven
Om eenen vollen troost voor zijne ziel te herven;
Hij predickt aen het volck, maer siet hier draijt het rat
Eers boven, dan beneen, en wort op 't lest gevat.

Hij wort naer keijserswil en naer sijn raedts verlangen
Seer haest en levendigh aen d'haeken vast gehangen.
Siet hoe het 's werelds rat hem weder om versmaet.
Maer Godt die draijt dit rat, Godt hem niet en verlaet.
Want als hij nu seer vast gemackt was aen de haecken,
In plats dat hij de doodt ellendigh soude smaeken,
Is hij den derden dagh, door Godts bermertigheijdt,
Alleen niet van de pijn, maer van de doodt bevreijdt.
Beminde Spectateurs, jouffrauwen en mijn heeren,
Die hier vergaedert sijt, wilt daer een les uijt leeren,
Want gij hebt nu gesien hoe Joseph heeft geleeft,
Hoe hij in tegenspoet seer kloeck gestreden heeft.

De Gordijn gaet open. *Vertoon:* Geschiet als op het letste van den boek geschreven is.

Siet Joseph is nu doodt, Godt komt sijn ziel nu haelen
Om voor dien kloecken strijdt ten vollen te betaelen.
Siet Godes engel komt bekleedt met grooten glans
Met eenen lauwerier en een victorie crans.

De Engel daelt af boven het hoofd van Joseph, hebben in sijn rechter handt een croon en in sijn slincke handt eenen lauwerier.

Engel.

1.

Veel geluckx die sijt gestorven,
Veel geluckx, o Joseph soet,
Dogh gij blijft nogh onbedorven
Om t' ontfangen 't eeuwigh goet.

2.

Komt Joseph, wilt naer verlangen
Dese schoon victorie croon
Uijt mijn handen nu ontvangen
Want Godt sent die u tot loon.

De Gordijn toe gevallen sijnde gaet hij voors:

Beminde Spectateurs, gij siet hoe Godt komt loonen
Die sijne wet bemint, gij siet hoe Godt wilt croonen
Die voor hem strijden wilt tot dat de doodt hem scheijdt,
Gij siet hoe Godt de ziel van Joseph nu verbleijdt.
Wilt gij dan, Spectateurs, met Joseph eeuwigh leven
Verblijdt in 't hemelrijck, wilt u tot deugh begeven,
Volght Josephs wercken naer, dan sult gij ook tot loon
Hier boven in Godts rijck ontfangen eene Croon. -

Danck sij u Edele, en noijt volprezen heeren,

Dat g' ons geweerdigh hebt met u bij sijn te eeren,
Neemt onse gifte aen, houdt ons in uw beschut,
Dan sal den haet en nijd ten vollen sijn gestut.
U wort oock danck geseijt, beminde Spectateuren
Soo g' iet dat u mishaegt misschien hier sagh gebeuren
Deckt onse fauten al, biedt ons uw soete jonst
Op dat den geest van Godt daelt over onse konst.

1668.

Finis.

Alles tot meerder glorie van Jesus-Christus, tot lof van sijne lieve en onbevleckte moeder en saemen van den H. Josephus à Leonissa, Capucien.

Plaudite Gratiosi Corde.

A.D.P.

[Nummer 15]

't Een en 't ander over de bietjes, door A. Mervillie
4de vervolg.

BINNEN 't lijf van de keuninginne zitten er twee *eierstokken* (ovaires), met *eierbuizen* (oviductes).

Het ei daalt naar 't uiteinde van 't lijf, en wordt daar bevochtigd voor de drachtbaarheid, deur e *zaadbewarend buideltje* (sparmatheek).

In dat buideltje kwam het zaadvocht rusten, dat bij de verzaminge aan den darn ontnomen wierd, - en de hoeveelheid is voldoende om de keuninginne bij één enkele verzaminge te gerieven voor gansch den tijd van heur legleven.

Na 3-4 jaar neemt de legkracht merkelijk af, daar de voorraad van 't buideltje gestadig vermindert.

Nu, de eiers waaruit dat de *werkbie'n* moeten komen, worden bevochtigd; die eiers integendeel, die *darnen* moeten voortbrengen, blijven *onbevochtigd*. Maar, hoe

geschiedt dat wonder? Men heeft dienaangaande twee gissingen vooruitgezet *a*) en *b*). De *eerste* is de waarschijnlijkste.

Hier volgen nu die twee gissingen:

a) De keuninginne weet uit *eigen oordeel* wanneer ze werkbie'n en mannebie'n steken moet, en ze kan naar eigen goeddunken en noodwendigheid, het *zaadbuideltje*, samendrukken, en 't ei bij zijnen uitgang bevochtigen. Zóó krijgt het ei zijn kracht om vrouwlijke drachtbaarheid aan de toekomende bie te verleenen. Nu, die *vrouwlijke* bie, die uit dat bevochtigd ei moet spruiten, zal ofwel én *keuninginne* zijn, ofwel en *werkbie*. Wanneer zal 't èn keuninginne zijn?

Als de worm in e groot *kegelhuizeke* (keuninginnewiege), wordt opgevoed, als hij *veel* en *uitgelezen* voedsel krijgt, en zoo, als moederbie, voor kracht en gestalte, *gansch ontwikkelen* kan.

Wanneer zal 't èn werkbie zijn?

Als 't ei in e klein huizeke zit, daar de worm zijn gestalte van moederbie maar half 'n kan uitzetten, en daar hij moet voortdoen met geweune voedsel dat hem wordt toegediend. Daarom zegt men dat de werkbietjes *onvolmaakte vrouwlijke* bie'n, *onvolwassen keuninginnen* zijn.

Maar wilt de moederbie *mannebroed* steken, dan 'n drukt ze 't buideltje niet, 't ei komt uit zonder zaadvocht oorsprong van de verdere vrouwlijke teelkracht, en uit dat ei spruit den *darn*.

b) Ander vakkundige mannen beweren dat die zaadbevochtinge geschiedt niet uit *eigen oordeel* van de moederbie, maar *werktuiglijk*, deur de *praminge*, die 't klein huizeke daar het ei in daalt, op 't achterlijf van de leggende keuninginne te wege brengt; is 't integendeel e groot huizeke, dan gaat het achterlijf gemakkelijk naar omleege, 't lijf 'n wordt niet gepraamd, zoo 'n wordt het zaadbuideltje van binnen niet samengedrukt, en 't ei komt

uit, *onbevochtigd*, vrouwlijk ondrachtbaar; 't wordt èn mannebie.

Als tegenstrijdig met die tweede gissinge, heeft men bevonden, dat de leggende keuninginne, aan wie men geen ander huizekes als groote *darnhuizekes* ten gebruike had overgelaten, daarin ook werkbie'n stak; - ze voelde dus de noodwendigheid van voor *dienstvolk* te zorgen, en de *gedaante* van 't huizeke 'n had bijgevolg geenen werktuiglijken invloed op het *geslachtsverschil*, in heur eierleggen.

Wordt de keuninginne te oud, sterft ze, of vertrekt ze met nen zwerm, dan zal er èn *nieuwe* onder 't volk komen, èn nieuwe die onlangs uitgekipt wierd, of die al gereed zat. Dat vernieuwen van keuninginne geschiedt binst den broeitijd.

Moeste 't gebeuren dat de keuninginne bij toeval verdwijnt vooraleer dat er èn andere gesteken wierd, dan zullen de bietjes nen eiworm waaruit er èn werkbie moest komen, uitgelezen en overvloedig voedsel geven, on hem opkweeken tot nieuwe vorstinne; dat kunnen ze doen als die werkworm nog geen drij dagen oud 'n is; zijn huizeke wordt vergroot, en dank aan bijzonder zorge, en aan dat overvloedig en uitgelezen voedsel, kan die worm tot volmaakte moederbie opwassen.

'n Is er in 't broed zulk geen jonge worm te vinden, of is 't *buiten* den broeitijd, dan zal de waakzame biemelker èn nieuwe keuninginne zien te krijgen van elders, om ze met veel omzichtigheid bij dien nest te voegen; anders moet de korf *ontmoerd* of moederloos blijven.

Het *huizeke* waaruit de keuninginne komt, is merkelijk meerder als dat van de geweune bie'n; 't en zit in 't vlak van den koeke niet nevenst de andere, maar 't is gemaakt op *zijn eigen*, en 't hangt lijk e *kokertje*, lijk e *waskegeltje* aan de raten vastgemaakt, en soms in den vullen broeitijd hangen er in éénen nest wel èn half twaalftal van die keuninginnewiegen.

Ge zijt verwonderd lezer, en ge vraagt mij ‘waarom

dien overvloed? aangezien de bietjes over 't algemeen[1] maar van één keuninginne 'n willen weten?

't Is voor de meugelijke zwermen die opvolgentlijk elk met èn keuninginne vertrekken, ofwel, uit *voorzienigheid;* - de bietjes immers weten dat hun bestaan daarvan afhangt, en ze werken om tegen verlies te kunnen; alzoo laten ze die keuninginnekes hangen, want moesten er eenige bij ongelukke vóór hun geboorte aan èn rampe komen, 't volk zal - ingezien de grooten hoop, - alleszins toch, vaste en gewis *één* moederbie meugen verwillekomen. - Is de moederbie geboren, en blijven de andere huizekes nutteloos, dan worden ze deurbeten, en de overvloedige keuninginneworms worden uitgetrokken en naar buiten gevoerd.

Komen er twee *jonge* keuninginnen *gelijktijdig* te voorschijn, dan doet de eene de ander dood, afjunstig van heur moederlijke weerdigheid.

Dat gevecht tusschen twee keuninginnen 'n heb ik nooit kunnen gâslaan; dat kan men nogtans beschaffen; ge 'n hebt maar e raam van den koeke met bie'n, met broed en al, tusschen glas te zetten. - Zoo ne koeke kreeg men te ziene op de *Brugsche tentoonstellinge* in Hooimaand laatstleden; 't en was wel niet om twee keuninginnen te zien uitkomen, maar veeleer om e gedacht te geven van èn inwendig raam, met volk bezet.

Maar die bietjes te Brugge, blootgesteld aan 'thelder daglicht, waren lijk gheel buiten hun zweê; ze zaten op hun ongemak, krevelden gestadig om uit....., en wilden

(1) Ik zegge over 't *algemeen*, want als de bie'n aan hun eigen overgelaten, ondervinden dat hun keuninginne te oud wordt, dan vervangen ze de oude deur èn jonge, zonder daarom de eerste te dooden. Men heeft bevonden dat er soms twee zulke keuninginnen in eenen nest zaten en eiers leîn: de oude was leelijk en versleten; de jonge vol leven en bloeiende teelkracht. Moest men èn vreemde keuninginne steken in nen korf die er eene heeft, de bietjes zullen ze zelve omhals brengen; steekt men eene met omzichtigheid in nen *ontmoerden* korf, de bietjes zullen ze meest altijd aanveerden. Twee jonge keuninginnen die gelijktijdig uitkippen, zullen malkander bestrijden totdat er eene heur krage bij laat.

gaan azen; ze sleerden en schaverdijnden langst de gladde ruiten, en gevoelden dat ze hun vrijheid ontnomen waren; alzoo 'n bleeven ze deurgaans bij hun eigen ingeboren en geweune werkinge niet. - Vele ten anderen, beulden hun dood, en alle dage kon men van onder nen barm lijken zien liggen.

Om dat tweegevecht tusschen twee nieuwe moederbiên te kunnen gâslaan, ware 't beter een of twee ramen uit den bak weg te nemen, en de ooge te houden op het *broedraam*, waar dat er bijvoorbeeld twee keuninginnen moeten uitkippen; alzoo blijft het raam in zijn, zate te midden den geur en 't roerende leven van den nest, en de helderheid, die den dag in den bak brengt, 'n is niet groot genoeg om de bietjes merkelijk te verontrusten.

HUBER vertelt dat *tweegevecht* in zijn: '*Nouvelles observations sur les abeilles*', tome I, p. 174 (Halleux-Verleene, bl. 77).

'k Zal 't hier beknopt uitéén doen. Op 15^{den} in Bloeimaand van 'tjaar 1890, kwamen er in éénen en denzelfsten korf twee keuninginnen voor den dag. Ze hadden het algauw op malkaar voorzien; - de eene greep de voelhoorntjes(1) vaste van de andere, en ze gingen te wege èn vreeslijke worstelinge aan; - Maar vanzoohaast dat

(1) De beide voelhoorntjes zijn bij de bie'n onmisbaar; met *eentje* nogtans kunnen ze voort, en blijven ze in hun geweune werkinge.
Vroeger reeds heeft men waargenomen, dat èn keuninginne, aan wie de voelhoorntjes afgezet wierden, dadelijk allen invloed verliest; ze 'n is van geenen tel meer onder 't volk, ze verwaarloost heur moederwerk, laat heur eiers overal vallen, en schijnt onverschillig tegenover èn vreemde mededingster. (Ziet: Halleux-Verleene). De werkbietjes zonder voelhoorntjes verliezen hun burgerrecht, en worden als nutteloos, uit de gemeente gebannen.
Overtijd sneed ik met mijn schare de voelhoorntjes af van èn bietjen op 't vliegberd; 't arm schaap was er geheel van ontsteld, en wreef met zijn pootjes over zijn voorhoofd, lijk iemand die met zijn handen naar zijn zinnen zoekt; - 't en *liep* niet meer, maar 't *kroop* nu overentweêr, lijk beschaamd om bij den hoop te komen; - hier en daar ontmoette 't eenige stouteriks die zijnen toestand bemerkten, die 't èn bete gaven, en eventjes wegliepen; mettertijd nogtans, trok het binnen, maar kwam dadelijk terug naar buiten; 't èn was niet meer thuis bij zijn eigen volk.

ze wederzijds hun achterlijf gevoelden, met gevaar van deur de angelsteke getroffen te worden, lieten ze malkander los, en vluchtten elk van de werke weg.

En tijdeke later herbegonnen ze 't zelfste spel, met hope op beter lukken; 't was opnieuw malkaar *vastgrijpen*, 't was *strawieren*, en *wenden* en *buigen*, en wederom..... *vluchten*.

De ander bietjes waren getuige van dien strijd, maar 'n vonden hun schik niet in dat ..... *wegloopen;* - tot *tweemaal* toe, hielden ze de vluchtende keuninginnen tegen, snapten ze bij hun pooten, en lieten hun lijk verstaan, dat ze 't alleszins moesten effen vechten.

Derde heer, goê keer!... de sterkste van de twee greep onverhoeds de ander vaste bij 't ontstaan van de vleugels, boog en wrong, en stak heur straal in 't achterlijf van de mededingster. - Dadelijk liet ze nu de vastgenomen vleugels los, haalde heuren angel op, en 't was uit en 't enden; - de overwonnen vijandinne, doodelijk getroffen, gansch ontredderd, kroop kwijnend deur 't worstelperk, en stierf èn tijdeke later.

Waarom dien overvloed, vermits de keuninginne maar één mannebie noodig 'n heeft, en enkel één verzaminge?

Sommige liefhebbers meenen dat de mannebie'n bestemd zijn om het jong broed te verwarmen, daarom heeten de mannebie'n ook *broedbie'n*.

Tegen dat gedacht kan men 't volgende inbrengen:

De mannebie'n worden geboren 's *zomers*, en dan is er van eigen voldoende luchtwarmte binnen den korf, en 't jong broed kan van 't geweune volk dat thuis blijft, gemakkelijk zijn noodige broeiwarmte verkrijgen.

In '*t voorjaar*, ten anderen, zit er ook broed in de ramen; 't weêre is soms guur en koud, en de bevolkinge, zonder de *mannebie'n* (die later uitkomen) volstaat tot het verwarmen van 't jong geslachte.

Die name dus van *broedbie'n* 'n kan men voor ons korfbie'n ten minsten, niet ten vollen doen gelden.

Bij de *wilde* biegemeenten, deze bijv. die in de eerde

weunen, en die veel min volk hebben, kunnen de mannebie'n voor 't broedverwarmen dienstig zijn; zoo kan ik het waarnemen in mijnen *husselpot*(1).

Men zou veeleer kunnen aannemen dat de moederbie *mannebroed* steekt *ten overvloede*, zooals ze 't doet voor de *keuninginnen*, - omreden dat alles van de verzaminge en van de drachtbaarheid afhangt. De moederbie weet dat, en ze wilt die verzaminge buiten alle gevaar stellen, met veel meer mannebie'n te steken als dat er noodig zijn. 't Mannebroed zit gereed tegen den zwermtijd, waarop de nieuwe keuninginnen verzamen moeten.

Als de zwermtijd uit is, dan worden de mannebie'n nutteloos; ze blijven nog nen tijd gildig honing eten; de bietjes worden weigerig over hunnen voorraad, - ze moeten immers voor den winter zorgen, - en ze doen die peuzelaars zelve dood. Lijk goêlooze dutsen, herden de mannebie'n den aanval binnen den korf, of buiten daar, onder mijn oogen op 't vliegberd. De veroordeelde dompelaars, 'n denken er alééns niet op om hun tegen te weren, dat ware ten anderen teenemaal nutteloos; ze 'n hebben immers, en onthoudt dat, ze 'n hebben geen straal. De bietjes omringen ze, overknabbelen en overkeeuwelen ze langst alle zijden, maken ze af, en slepen ze weg lijk galgenaas.

Moest de korf *voor goed ontmoerd* geraken, 't is te zeggen zonder toevoegen van èn nieuwe keuninginne, dan verzwakt al het inwendig en uitwendig huis- en werkleven, de bietjes worden moedeloos, verliezen hun negge voor

(1) Van *Gustaf Termote* kreeg ik hier op 22^{n} in Hooimaand nen nest zwarte *eerdhursels* (elders *koeihursels, mosthursels*); ze wierden met hun zeem en broed overgezet in ne grooten steenen blompot, van binnen met stroomul en mos gevuld, en van buiten met èn berd tegen den regen beschijt. Dáár weunen die bussels nu, en wrochten gheel den zomer door, stillekes voort. In dien nest zit er bitter weinig volk, hoogstens 20-30 *eenlingen*. Soms late ik wat suikerpap over 't mos leken, want deur 't aanhoudend slecht weêre, lijden mijn nieuwe thuisliggers gebrek. Die weunste staat op den bank, in den hoek van mijnen hof, en al de vrienden die afkomen, moeten meê naar den.... *husselpot*.

't bijhalen, ze beginnen te treuren;..... ze verdunnen..... verdunnen..... en sterven teenemaal uit.

Verleden winter had ik nen *ontmoerden* bak, en 'k liet hem staan tot in den zomer om van dichtebij geheel zijn doeninge te kunnen afspeuren. - Van tijd tot tijd, gaf ik hem eten, en ondanks dat voedsel, verdweenen de bietjes langzamerhand - daar 'n kwamen immers geen nieuwe bij, de oude vergingen, en 't en zaten er misschien geen 100 meer in.

Op 22 in Zomermaand kreeg ik nen zwerm van mijnen Herder, *Eerw. Heer D'Heyghere;* die zwerm was bij hem uitgekomen 's namiddaags, en bleef hangen in den hof aan nen zijtak van 't sperhout: 't was ne prachtige zwerm, nen eendelijke kluts, die bij de 4 kilo moest wegen. 'k Hielp hem overslaan in mijnen ontmoerden bak, en zette hem 's avonds in mijn biehalle. Gelukkig 't was goê weêre en 't viel vele te halen. Op 5-6 dagen tijds, hadden de nieuwe bietjes de 5 oude ramen gekuischt en ten deele vernieuwd; 4 versche ramen waren geheel en gansch afgewrocht, en zaten reeds vol zeem.

't Is ongelooflijk wat dat èn sterke gemeente bij gunstig weêre al kan te wege brengen. Ook moeten de biemelkers vooruit en vooral de keuninginne in de ooge houden; ze moeten hun bakken en korven *in 't voorjaar* zien zwaar te krijgen. Hoe meer volk hoe meer neringe!

Nu zullen we de keuninginne laten varen; - we gaan ze stille en gerust, binnen de duistere korfwanden heur volkbewarend legwerk laten voortzetten, en slaan over tot de MANNEBIE'N.

De *mannebie'n* (ook *darren, darnen* en *broedbie'n*) zijn *grof* en *dikke, loom* en *dom*; 'z hebben èn blinkend zwart achterlijf *zonder straal*; en onder 't vliegen ruischen ze veel zwaarder als de andere bietjes.

De mannebie'n 'n verrichten geen werk, 'n halen niemendalle, - noch honing, noch water, noch stuifmeel, - ze 'n zorgen, noch 'n waken aan 't vlieggat, maar blijven binnen, en leven weeldig met het zeem dat ze uit de

koeken meugen opsmullen; trekt èn mannebie verscheên en ge zult ze meest altijd met honing opgepropt vinden; 't zijn slokkers en leêgaards. Hun getal is beperkt, maar toch kunnen er bij honderden, zelve bij duizenden in èn sterke gemeente te voorschijn komen.

De zorgvuldige biemelker kan ook veel mannebie'n doen verdwijnen, zelfs van in den zwermtijd, met hun broed te vernietigen, met ze dood te duwen voor 't vlieggat, ofwel met ze in den darnvanger[1] op te nemen. Overjaar, in Hooimaand, ving ik alzoo wel 2-3000 van die zeemslokkers.

Op 't ende van Zomermaand, en in 't begin van Hooimaand, bij gunstig weêre, en in 't herte van den dag, doen de mannebie'n soms e wandeltochtjen omtrent de biehalle.

't Is warm van binnen, 't is warm van buiten,
Gods scheppinge lacht
in al de pracht,
van 't middenjaarsch zomerleven.
Het vlierhout staat hooge verheven
en vei in de zonne te blinken,
staat dikke met schijven van sneeuwwitte blommen,
die zwaar van den bloeilast, de zijtakken krommen,
en stoorend op 't hallestroo zinken.
Den buitegeur sluipert naar binnen;
de darnen gaan evens hun joelspel beginnen.
Ze zaten te lang
in 't donker gevang!
't Is weelde, 't is wonne, 't is wiegende vlucht
in opene lucht,

(1) *Darnvanger* of *Darnvalle*; *a*/ in effen zinkblad, met groote en kleine gaten in; *b*/ ofwel in ijzeren *vlechtwerk*, waarvan de draden genoeg tusschenruimte hebben om er de werkbietjes te laten deurevliegen; het smal uiteinde van dat getuig wordt in 't vlieggat gesteken; werkbietjes en mannebie'n komen langst dien voorgang in de valle; de werkbietjes kunnen deur de gaten en tusschen 't ijzerdraad weg, de mannebie'n die grof en dikke zijn, blijven gevangen. Bij ondervindinge heb ik geleerd, dat het goed is 't vlieggat nevenst het uiteinde van de darnvalle e weinigsken open te laten; alzoo geraken de bietjes die met hunnen buit huizewaarts keeren, gemakkelijk binnen.

omhooge en omleege, bezijds, overal,
wedijvert en wemelt hun woelend getal.
Laat de ander maar werken
in boeken en berken,
en laat ze maar duiken
in linden en struiken,
en zoeken op klaver
in rogge en in haver[1],
ze zorgen voor ons!
en 't brommend gegons
hangt dreunend op kruiden op bloemen en blaren,
en rilt en dommelt lijk diepslaande snaren
deur 't zingende en 't rustige vedelgeluid
van 't bezige bietje dat met zijnen buit
al wenden en ramen ten korve gaat,
en leêgaards en lappers maar leuren laat.

('t Vervolgt).

Op den vijftigsten verjaardag

van de plechtige kloosterbeloften onzer eerweerde Moeder Abdesse, Zuster Maria-Lucia, wijlen eer jongvrouw Delphine Deschieter de Kerkhove, gevierd te Rousselare in het klooster van de Arme Claren-Colettienen op den 25sten September 't jaar O.H. 1882.

DE wereld was te kleen voor 't hert van Alexander
des had hij wonderen lof bij menig oud Poeet;
maar 'k wacht mij zulken lof te melden, die een ander
en een veel grooter hert als Alexander weet;
Franciscus hert is dat, des armen van Assisen,
hij die de wereld ook gekend heeft, en geschat
van al te kleender weerde om haar niet af te wijzen
voor 't eeuwig heil der hoog- en schoondere Hemelstad.

(1) In rogge, in tarwe en in haver, groeien er wilde blommekes.

De wereld was te kleen voor 't hert van dezen strijder:
Hij won en overwon ze duizendmaal, en nog
bleef plaatse er in zijn hert dat wijder wierd en wijder
na maat hij verder week van 's werelds oud bedrog!
In God docht hem het hert alleen bekwaam te leven
't afgrondig menschenhert dat altijd onvoldaan
geen ruste en heeft 't en zij 't den Schepper weergegeven
in Hem mag rusten, Hem beminnen, Hem verstaan.
Is 't wonder dat een hert door God alleen bezeten
de wereld overwon - wat zeg ik - met geweld
de wereld ommekeerde en uit heur slavenketen
zoo menig ziel verloste als ware Ridderheld?
O Ridderschap vol eere, o kruisvaart, ondernomen
niet om het graf alleen en 't heilig vaderland
des Zaligmakers, maar om alles te overkomen
dat tusschen mensch en God onvrije muren spant;
om God te winnen, God strijdmachtig in te varen,
gestreden af en los van 's werelds banden al
en vrij, oneindig vrij, voor altijd vrij, den waren
triomph te vieren, dien geen tijd meer stooren zal!
Dit deed Franciscus, dit zijn kinderen, een en allen
't zij man, 't zij maagd, 't zij rijk, 't zij arme, kleen en groot
verstonden 't edel woord des voorbeelds. Duizendtallen
vergaarden onder 't kruis dat hij te volgen bood.
Van eenen zegenpraal als dien Fransiscus benden
met armoe voor hun deel en 't kruis voor wapen, Noord
en Zuid, en Oost en West, in alle streken, kenden
op's werelds heerschappij, wie had er ooit gehoord;
wie had er ooit gedurfd, bij de oude dichters, wagen
hetgeen zes eeuwen reeds getuigen, in Gods Kerk,
hetgeen wij zelven nog op onze kwade dagen
beleven mogen van Franciscus' wonderwerk,
dat altijd kleen, zoo groot, zoo machtig is, gedoken
in de oogen straalt, bespot alle eere wint, getrapt
beneen de voeten, leeft, ontredderd en gebroken
weer opstaat, en hersteld, dweers deur de wereld stapt.
Zoo is 't nochtans niet waar, eerweerde en goede Moeder?

Gij weet het best toch, gij die, in uw maagdenschoot,
zoo menig jaar de vlam gevoeld hebt, die den broeder
van 't oud Assisi kwam te ontsteken. Hij is dood
der wereld, maar hij leeft nog in uw hert, daar wonderen
verwekkend, zoo hij zelf er plag te werken, hij
die door geen berg, geen bosch, geen zee was af te zonderen
van 't edel doel dat hij betrachtte. Zoo bleeft gij,
o Moeder, onbedücht voor alle wereldmachten,
't Apostelschap getrouw dat u de Vader gaf.
Gij stichttet niet alleen ons herte en onz' gedachten
met voorbeeld, lesse en moed, gij planttet uwen staf
onvruchtbaar schijnend hout, waar Gods geheime wegen
u toogden 't vruchtbaar land, dat kruis en tegenspoed
en lijden leveren zou; maar 't heeft ook oest gedregen,
dien in zijn schuren God voor eeuwig bergen moet.
Laat(1) Munster-aan-der-Aa, de kroone van Westfalen,
laat ([1]) Dusseldorp den Rhijn versierend met de pracht
der schilderkunste; laat 't oud ([1]) Tongeren verhalen
en 't leerzaam Rousselaar ([1]), hoe haast en onverwacht
uw moederlijke staf daar nauwlijks kwam te raken
den grond, of uit den grond kwam klooster, choor en kerk
gezegend als van God en ging er 't vier aan 't blaken
dat niet meer sterven zou, al woei het nog zoo sterk.
Ja Satan had het wel gekrenkt, had hij gekonnen,
hetgene op God gesteund en op de ootmoedigheid
uw altijd hopend hert zoo krachtig heeft begonnen;
maar stormen hielp er niet, te diep was aangeleid
de grondslag en de steen waarop Gods werken gronden,
uw werk bleef ongedeerd en heden, God zij lof!
verscheen de dag dat wij de vijftig jaar verkonden
dat gij gewaakt hebt in Franciscus' maagdenhof!
Waak voort nog langen tijd en zij Gods engel nevens
u, wakend dag en nacht, opdat geen vijand ooit
en raak den gouden draad uws kostelijken levens
noch 't hert, dat zooveel deugd heeft rondom u gestrooid.

(1) Dáár overal stichtte Moeder Maria-Lucia Arme-Clarissenkloosters.

Waak voort nog langen tijd, blijf bij ons die u allen
beminnen, Moeder, zoo elk kind beminnen moet;
en laat ons liever al, eerbiedig neergevallen,
als dat gij sterven zoudt hier sterven voor uw voet!

Kortrijk, 16 September 1882.
G. GEZELLE

Mingelmaren

Uit een Familieboek

OVER eenige dagen hadden wij het genoegen de hand op een familieboek te leggen, bij Vanleynseele, te Waarmaarde. 't Is een bundel van een duim dik en uit 't begin van achttienhonderd. Hetgeen wij er het meest in aantreffen, zijn rekeningen, doop, - trouwen doodberichten, oude gebeden, gebruiken, merkweerdige gebeurtenissen in 't huisgezin, weêrvoorspellingen, wetensweerdigheden, vermakelijke poetsen met getallen, 't geestelijk doolhof, enz. Hetgeen voor zanters van bijgeloovigheden kan nuttig zijn, drukken we hier over.

Remede om de wormen uyt het landt te lesen dat sy sterven en verrotten:

Eerst en vooral leest dry paternosters en avemarias op elcken houck van dit stuck, ende leest dry paternosters ende avemarias cruyswys gaende over het veld, en leest tons dit volgende gebedt:

Godt en mynheer den heylige sente man
sy gingen achter het landt.
Den heyligen sente man seyde:
'Heere hier syn wormen in dit landt',
Waerop den Heere seyde:
'Stekt uyt uliden handt,
en segent het landt,
en segt: dese wormen moeten uyt dit landt',
Het sy swart of wit, gelewe of root,
binnen dry dagen moeten sy doodt.

***

Dit gebedt is goet voor de repsems.

Leest 15 paternosters en avemarias op elcken houck van dit stuck, ende leest 15 paternosters en avemarias cruyswys gaende over het veldt en leest dit volgende gebedt:

'Gaet van hier, ghy. repsems, met al uw boos finin en ghy sult sente j.... (?) vruchten laeten gruyen en ghy sult eten aerde'.

***

Memorie om het graen te salveren.

Ten eersten wywaeter, ten tweeden kalck, ten derden *koey*.... (?), ten vierden *terve* (?), ten vyfden lichtmeskersse, ten sesden palmen, ten sevensten paesnaegel. Seven sorten moeten daer eerst voor al in gedaen syn, en over een gemengelt syn, en daer moeten dry cruyssen over gemaeckt syn, en de keersse moet in het midden staen al branden, en ieder cruys dat men maeckt moet men seggen:

'God den vader, God den sone en God den heyligen geest. O soeten Jesus, ick beginne met de alderheyligste dryvuldigheydt, den vader, den sone en den heyligen geest'.

Tons moot men lesen vyf onsen vaders en vyf wees gegroets ter eere van Jesus vyf bloedige wonden, en daer naer sente Jans evangelie, en daer naer moet men macken een cruys met de kersse al branden, en daer naer een cruys met wijwater. En tons moet men lesen dry onsen vaders en ave marias voor den heiligen Donatius om bevryt te syn van alle onkruyt, en als men op het veldt comt met het graen en begint te saeyen, soo moet men seggen: 'O almachtigen God, ick vraege en ick versoecke dat ghy soo goet soude willen syn van te bevryden het graen van alle oncruyt waarmede het soude connen bemosgert worden'.

LEO CLAEYS

Servaas Daems

DEN 29^{n} van Hooimaand jl. overleed Servaas Daems, gelofteling der Abdij van Tongerloo, lid der K. Vl. Akademie, der Maatschappij van Nederlandsche letterkunde te Leiden, Ridder der Leopoldsorde.

Hij zag het licht in Noorderwijk, den 4^{n} van Zomermaand 1838. Zijn vader, onderwijzer aldaar, een overtuigd Vlaamschgezinde, leerde den jongen Domien (alzoo de doopnaam) zijn Kempenland, zijne Dietsche taal hoogachten en beminnen. Doorvlaamsch was opvoeding en opleiding. Op het bisschoppelijk leergesticht te Herenthals scheen de jongen uit in alle vakken, en liet van toen af in hem den diepgrondigen denker, den taaien werker van later vermoeden.

Bij het eindigen zijner studiën, roeping voelende tot het kloosterleven, trad hij in 1857 de Abdij van Tongerloo binnen, en offerde vijfjaar daarna zijne Eerste H. Mis in dit zevenhonderdjarig beroemd bedeoord.

Welhaast werd hij leeraar in de wijsbegeerte en de H. Schriftuur benoemd; in 1864 boekbewaarder en twee jaren daarop leeraar in de godgeleerdheid. Tien jaren daarna merken wij onder zijne leerlingen en bewonderaars Namen's toekomend kerkvoogd fr. Thomas Heylen.

Zonder van de talrijke dag- en weekbladen, almanakken en tijdschriften gewag te maken, die bijdragen van zijne hand ontvingen, noemen wij als voornaamste werken 1) zijnen 24 jaar ouden *Maria-almanak*, waar Vlaanderens en Nederlands beroemdste letterkundigen ten allen tijde aan hebben medegewerkt, als zijn; Aalbrecht Roden-

bach en Pol de Mont, toen beiden studenten te Leuven, Nolet de Brauwere, Poelhekke, de beide Sniedersen, P. Alberdingh Thym, H. Claeys, J. Vander Lans, Mathilde, Van Meurs, Hilda Ram, Fr. de Potter, W. Van Spilbeeck, Jamar, Waterreur, S. Schoutens, R. Claessens, A. Vander Hoeven, J Bols, J. Muyldermans, Fr. Willems, Mgr. Heylen, toen student te Rome, tegenwoordig L. Mercelis, R. Jordens, L.C. Blomme, een nog jong dichter, doch wiens sierlijke verzen opgang maken, E. Laurent, L. Dry vers, enz.

2). *Voor twee Vaders* (uit het leven der Pauselijke Zouaven) 3^{e} uitgave - in 't Fransch, Duitsch, Czechisch, en tweemaal in het Engelsch vertaald.
3). *De Kempische Lier* (verzameling van Vlaamsche liederen) in 13 jaargangen.
4). *De Kruiwagens* (maatschappelijke en wijsgeerige kritiek) in twee uitgaven.
5). *Het lijdend Hart* met vijf uitgaven, in het Duitsch met vier, en nu onlangs in het Engelsch overgezet.
6). *St Dimphna's marteldood*, gewijd drama, getoonzet door Nauwelaers.
7). *Gedichten*, met het bevallig bijvoegsel op zijn middeldietsch: Suverlicke Liedekens.
8). *Luit en Fluit*, een kunstgewrocht om druk en inhoud.
9). *Het lied der Linden*, prachtigen jubelzang ter gelegenheid van 't gouden jubelfeest der herstelling van Tongerloo's Abdij in 1890.
10.) *Sprokkelingen*, onlangs verschenen, handelend over vlaamsche beweging, kunst, letterkunde, enz.
11). Eindelijk zijne reeks *Kanselstoffen*, onderbroken eilaas aan t^{k} 17, die jaarlijks zoo verlangend en gunstig door de Vlaamsche geestelijkheid onthaald werden.

In al deze werken bewonderen wij de groote belezenheid, de diepe taalkennis (= der twaalf voornaamste Europeesche talen), de uitgestrekte godgeleerde en wijsgeerige kennis van dien beroemden Kempenaar. In natuur-, scheikunde en muziek muntte hij uit, en zijne voordrachten over geschiedenis, kunst en letteren bekwamen in de vele steden waar hij als spreker werd gevraagd, den levendigsten bijval. Als dichter en prozaschrijver, als voordrachthouder en leerredenaar, op elk gebied der vlaamsche letterkunde heeft hij gezwoegd en geoogst. Van alle oudere Dietsche taalbeoefenaars was hij de oprechte vriend, voor de jongeren een raadgever en aanmoediger; en alle voorname lettergilden van Belgenland en Nederland rekenden het als eene eer Vader Daems onder hunne leden te tellen. Eene nieuwe benoeming tot lid der PauselijkeAkademie van Letterkunde (Arcadia) te Rome, waar vroeger Dr Schaepman en heden Waaslands lieve zanger, Alfons Janssens, deel van uitmaken, was in het verschiet. Doch God heeft er anders over beslist.

Volgeerne had hij het verzoek van Brugge's Vlaamschen Gildenbond ingewilligd, voor 't vaderlandsch sermoen in de O.-L.-Vrouwkerk op den 11^{n} van Hooimaand laatst; maar een lichte beroerte,

voorbode van de daaropvolgende doodelijke, dwong hem het gegeven woord in te trekken.

Zijn laatste schrift, twee uren vóór zijn ontslapen, was een Servaas Daems als Norbertijnsch kloosterling overwaardig. 't Was 't plan van een sermoen ter eere van Onze Lieve Vrouw en eindigend met deze woorden, mede op hem toepasselijk.

> '*Zalig degene die onbevlekt den weg des Heeren bewandelt*.' *Maria, mijne Moeder zijt Gij*.

REMO

Om te sluiten

IN *Biekorf*, XII, bl. 97-102, gaven wij eenige gissingen nopens 't gebruik van 't Vlaamsch in 't hof van Frankrijk. Toen VRIJHEER BETHUNE, hoogleeraar te Leuven, onze bijdrage in *Archives Belges*, III, bl. 185-186, met eenige aanmerkingen vermeld had, gaven we eenigen uitleg (wat te lang wellicht, 't is mogelijk) in *Biekorf*, XIII, bl. 28-30. Nu komt de weledele boeksteller op de zake terug in *Bulletin d'histoire linguistique et littéraire française des Pays-Bas*, welke hij met hoogleeraar DOUTREPONT uitgeeft in *Annales de la Société d'Emulation* van Brugge, jg. 1902 (gedr. in 1903) bl. 383 en vlgg. Hij toont hoe onze gissing onhoudbaar is. Daarover zij hem van herte dank gezegd. We zijn verheugd het antwoord uitgelokt te hebben, en hadden hoegenaamd de begeerte niet onze meening voor waarheid te doen doorgaan. Wij ook, lijk weledele heer Bethune (gem. bedr. bl. 375), verklaren den strijd, voorzooveel er bij ons veen strijd geweest is, gesloten. De gegeven uitleg droeg vooral op 't moeten of niet moeten kennen van sommige werken. In die zake kan er onzes dunkens geen strijd zijn. Voor ons ging het voornamelijk over 't gebruik van 't Vlaamsch, en het antwoord heeft ons, na de bijdrage van Mirot, heel bevredigd.

E.V.G.

Ter aanvulling

SEDERTDAT we de beoordeeling inzonden van Em. Rabbaey 's werkje over E.V. Verbiest, vonden we nog 2 stukken voortkomende van den zendeling: 't ééne is een geloofbelijdenis van E.V. Schalt door Verbiest geschreven, en 't andere een brief van E.V. Verbiest, de dood van zijnen voorzaat aankondigende. Beide stukken staan geboekt in *Zeitschrift für katholische Theologie* Innsbrück, IIe Heft. 1901, bl. 332.

P.A.

[Nummer 16]

Gebruiken op Cinxen
(Ziet Biek. XIII (1902) blz. 161-167 en 177-183).

II. Volksgebruiken[1].

TOEN we, in onze verhandeling over de I. GODSDIENSTIGE GEBRUIKEN OP CINXEN, bevestigden dat ‘'t daelen van den h. Gheest’ een *godsdienstige* doening

(1) Voornaamste geraadpleegde bladen en boeken:
Am Ur-quell. Monatschrift fur Volkskunde.
Biekorf.
Ons Volksleven.
Revue des traditions populaires. Paris.
Rond den Heerd.
Vlaamsche Zanten
Volkskunde.
Zeitschrift des Vereins fur Volkskunde.
Coremans, *L'année de l'ancienne Belgique*. CRH. S. 1, T. VII (1814).
J. Grimm, *Deutsche Mythologie* (1ste uitgave).
W. Mannhardt, *Antike Wald-und-Feldkulte*. Berlin, 1877.
Der Baumkultus der Germanen und ihrer Nachbarstämme. Berlin, 1875.
Die Götterwelt der Deutschen und Nordischen Völker. Berlin, 1860.
Moltzer, *De Middelnederlandsche dramatische poëzie*. Groningen. 1875.
F. Nort, *Der Festkalender*. Stuttgart, 1847.
A.-F. Ozanam, *Les Germains avant le Christianisme*. 1850.
O. de Reinsberg-Düringsfeld, *Calendrier Belge*. Bruxelles, 1861-62, 2e Bkd. Ook onder de hoofding: *Traditions et légendes de la Belgique*. Bruxelles, 1870.
Soens en Jacobs, *Handboek voor Germaansche Godenleer*. Gent, 1902.
Van den Bergh, *Proeve van een kritisch Woordenboek der Nederlandsche Mythologie*. Utrecht, 1846.
Wetzer und Welte, *Kirchenlexicon*, op 't w. *Feste*. IV. blz. 1417 vlg.

was, bedoelden we geenszins *al* de geplogenheden die dit aloude spel vergezelden. Aldus, in het versieren van choor, altaren en banken met Cinxengroen, met ‘meyen ende rosinehoeden’, vinden we een louter wereldsch volksgebruik dat van buiten in de kerk gedrongen is. Inderdaad, van onheuglijke tijden reeds waren de menschen gewoon, op Cinxen, hunne huizen, deuren en ramen met dergelijk groen te behangen. Aan Cinxenkruid en- bloemen hechtten ze wondere kracht. ‘Ze hingen ze aan de zolders hunner huizen en trachtten daaruit een gelukkig of ongelukkig jaar te voorspellen. Hieven de opgehangen bloemen jeugdig en keerden ze hunne bladjes naar den zolder toe, dan mocht men goeden natijd werwachten. In het tegenovergestelde geval was er niet veel goeds te hopen. Andere buitenmenschen hingen den Cinxenbijvoet in hunne stallen om van den donder bevrijd te zijn’[1].

Dit gebruik maakt deel uit van gansch eene reeks geplogenheden die op Cinxen geschieden en waar geboomte en gewas een groot aandeel in hebben. Voor een aantal jaren waren deze volksgebruiken t' onzent nog algemeen; heden zijn er slechts hier en daar nog enkele sporen van overgebleven. Alle landen, alle volkeren, om zoo te zeggen, hebben ze gekend; doch zelfs daar waar ze nu nog in leven zijn, hebben ze van hun vroegeren bloei verloren.

't Is wonder hoe eeuwenoude doeningen, die in 't leven van het volk zoo vast ingeworteld zitten, kunnen verkwijnen en uitsterven!

(1) *Vlaamsche Zanten*, II. bl. 68. In Duitschland bestrooit men heden nog den vloer van huizen en kerken niet dergelijk groen. Z. *Zeitschr. d. Vereins f. Volksk*., VI. 118 vlg., VII. 77, X. 249.

Zoo 't was Cinxen[1]. In den vroegen morgen kwamen de inwoners der gemeente bijeen en trokken gezamenlijk het bosch in om er *Cinxenboomen, -takken en -groen* te halen. Ze keerden terug geladen met bossels en boomkens, meest berken en sparren, al zingend en joelend dat 't dreunde over de velden. De boomkens werden geplant vóór den ingang der huizen. Niemand hadde het willen laten; dat bracht immers zegen in huis en weerde 't kwaad af gansch het jaar. Hetzelfde geschiedde vóór de stallen. Ieder stuk vee kreeg zijn boomken. Hierdoor werden de koeien melkrijk en bleven de dieren bevrijd voor ziekte en tooverij[2]. Takken werden gesteken op de veurst der gebouwen; Cinxengroen en -bloemen hong men aan de zolderbalk, aan de wanden, aan deur en raam al binnen en al buiten; hetzelfde geschiedde in de kerken en bidsteden. Dit alles bracht heil en zegen aan gebouwen, vruchten, dieren en menschen[3].

Nochtans niet alleman kon deelnemen aan den gezamenlijken optocht in het woud en zelf zijn Cinxenboomken medebrengen. Daarom waren er die in benden optrokken van huis tot huis met een vrecht boomkens en takken. Ze stonden aan ieder huis, aan ieder hof; ze zongen hun *Cinxenliedjes*, boden hunne waar aan en kregen overal iets: meest spek en eiërs. Deze spijzen werden vergaard om later in den dag of 's avonds er een gemeenschappelijken maaltijd mede te houden. Zulke rondleurders heette men *Cinxenknechten, Cinxenjongens*[4].

Dit geschiedde op Cinxendag in de vroegte. Maar binst den nacht was reeds iets anders gebeurd. En dat vindt

(1) De Cinxengebruiken vindt men het volledigst en nauwkeurigst opgegeven bij J. GRIMM, *Deutsche Mythologie* (1ste uitgave), bl. 725 en vlgg.; bij W. MANNHARDT, *Der Baumkultus*. bl. 160 en vlgg. en in *Kirchenlexicon*, op 't w. *Feste, Pfingsten*.

(2) REINSBERG, *Trad. et Lég*., I. 351.

(3) COREMANS, *L'année de l'anc. Belg*., bl 30,. 89, 144. - REINSBERG, *Trad. et Lég*. I. 351 vlgg. - F. NORT, *Der Festkalender*, bl. 947 vlgg. - *Zeitschrift...* VII. 77; X. 249. - *Am Ur-quell*, IV. 337.

(4) *Kirchenlexicon*, bl. 1417. - *Am Ur-quell*, V. 17*s*

men overal. De jongelingen trokken inden duik naarde woning der huwbare meisjes van het dorp en vóór de deur plantten ze een boomken of staken op 't dak een boomtak met bloemen versierd of hingen kransen, palm, bloementrossen aan het raam. Het gewas verschilde naar den aard van het meisje. Alzoo kreeg de ondeugende dochter een verdorden tak of een doornstruik, in Limburg een peterseliestruik, in de Kempen, in Vlaanderen, in Fransch-Vlaanderen een strooien man: Marmousin of Mahomet genaamd(1).

Dit planten van boomen geschiedde op vele plaatsen ook vóór de huizen der ambtenaren der gemeente: van den pastor, den burgemeester, den onderwijzer; insgelijks vóór de openbare gebouwen: de kerk, het gemeentehuis, 't gerechtshof, de school(2).

Al die kleinere boomen moesten verschillen van den grooten *Cinxenboom*, die in name en onder 't deelnemen der gansche gemeente geplant werd. 't Planten van den Cinxenboom was overal het hoofdzakelijk deel van de Cinxenfeesten; zonder dat kon Cinxen niet gevierd worden.

De inwoners of ten minste eenige afgeveerdigden der gemeente gingen in het bijgelegen bosch, kozen er een effenen hoogen boom, nogmaals een berk of spar, en na hem geveld te hebben, namen ze hem op hunne schouders en kwamen terug al zingen en juichen. In het dorp of in de stad deden ze eenen omtocht door de straten. Elkendeen, oud en jong, kwam toegeloopen en trok mêe in leutig gezang en gehuppel. Men hield stil op de gemeenteplaats, op de markt. Daar zal men hem oprechten en verscheidene weken laten staan; men zal hem bewaken opdat hij niet geschonden worde of geroofd door de vijandige naburige gemeente. Want gemeenten die in veete leefden waren er op uit elkander den Cinxenboom

(1) REINSBERG-DÜRINGSFELD, *Le Calendrier Belge*, I. 379, 380. - *Vlaamsche Zanten*, II. 68 en vlgg. - *Am Ur-quell*, IV. 337 en vlgg.

(2) F. NORT, *Der Festkalender*, bl. 945 en vlgg.

te ontrooven; 't was de grootste smaad die kon aangedaan worden; ook, als dit soms gebeurde, trokken de jongelingen op tegen hunne beledigers om den boom terug te nemen[1].

Heel dikwijls is 't een mast die bestendig ter gemeente bewaard blijft en jaarlijks voor den dag komt om tot Cinxenboom te dienen.

Wanneer nu al het volk ter markt vergaderd is, wordt de boom geschikt en gepint. De takken worden afgerukt tot aan de bovenste kroon, 't overige van den boom wordt van ends ont ends gepeeld. De kroon wordt versierd met linten en strekken, gekleurd papier, zilveren bollen, en ringsom behangen met allerhande gerief: kleedingstukken en spijzen, vooral: eiers, worst, koeken, flesschen drank, enz. Dan wordt de boom opgerecht onder 't geroep en 't gejuich der menigte. 't *Cinxenbier* wordt geschonken en gedronken. Hand in hand danst men in leutige kringen om den boom en de *Cinxenliedjes* gaan hunnen gang. Dan beginnen de spelen, de vermakelijkheden. 't Is wedloopen te voete, te peerde, of zakloopen om het eerst aan den Cinxenboom; die eerst aankomt wint en is koning. 't Wordt geloopen en gereden om end om den boom. Een gebruikelijk spel is ook het ringsteken: Een krans van groente en bloemen wordt vastgemaakt aan den boom en 't wordt ernaar gereden en gesteken. Eindelijk geschiedt de boom- of mastklimming. De jongens klauteren den boom op en halen een voor een de opgehangen voorwerpen naar beneden[2].

Een andere geplogenheid die nu nog en vroeger overal in zwang was, is 't bespotten en beschimpen van den Cinxenluiaard. Die op Cinxen of, gelijk op andere plekken daags voordien, langst slaapt, laatst op strate is, laatst ter schole komt, zal het geheel 't jaar verweten worden en krijgt een spotname die geheel 't jaar meêgaat: *Cinxen-*

(1) REINSBERG-DÜRINGSFELD, *Calend. Belge*, I. 279. - *Am Ur-quell*, II. 124. - W. MANNHARDT, *Der Baumkultus*, bl. 166 en vlgg.

(2) *Zeitschrift*, III. vlgg.; X. 253.

slaper, Cinxenleegaard, Langeslaper in Vlaanderen[1]; in Holland: *Luilap, Luilak* en van daar heet de dag waarop dit geschiedt, Luilak[2].

De andere kinders zijn er op uit den Cinxenslaper of -slapige te bespotten: ze loopen ze achterna al roepen en zingen:

Cinxenbruid
De leêgaard uit,
Hadtje wel eéder opgestaan
Ge gingt wat vroeger naar schole kunnen gaan[3]!

't Is een overblijfsel of ten minste een gebruik dat wel trekt op '*t veeuitdrijven* dat heden nog in Duitschland bestaat.

Te Cinxenmorgen, met den eersten dageraad, drijven herder en herderin hunne kudden de stallen uit; de boereknechten komen op met hunne peerden en koeien en spoeden om het zeerst ter gemeene weide. Waarom?

Binst Cinxennacht is de goddelijke zegen over de aarde gedaald met den morgendauw. 't Is dus om 't eerste en 't beste deel van den dauw en diensvolgens van den hemelzegen te verorberen dat elk met zijn vee ter weide komt. De menschen wandelen barvoets in 't dauwnatte gras en aan de dieren die ter gemeene weide niet kunnen gaan, zal men een stuk brood geven gespreid met Cinxendauw. Niet dat ze kunnen leven met dien enkelen ‘hemelschen dauw’, maar dit brengt heil en zegen mede voor menschen en dieren en bevrijdt voor geheel het jaar van betooveringe[4].

(1) *Ons Volksleven*, VII. 99. - *Vlaamsche Zanten*, II. 51.
(2) VAN DEN BERGH, *Proeve van een kritisch Woordenbk der Nederl. Myth*., op 't w. *Pinksteren*. - J. GRIMM, *Deutsche Myth*., ter gem. blz.
(3) *Pond den Heerd*, XVII, 182. - *Biekorf*, VI. 366. Vergelijkt met hetgeen in Westphalen gezongen wordt:
Pinksterblome
Fûle sûge!!!
Harstu êr uppestaun,
Haar et die kên leid edaun!
(MANNHARDT, *Der Baumkultus*, bl. 310 en vlgg.)
(4) *Zeitschrift*, V. 407.

Die nu het eerst ter weide is, wordt Cinxenkoning uitgeroepen en met bloemen gekroond en eveneens het dier dat mede eerst aankomt wordt met groente opgetooid en krijgt voor geheel het jaar den eernaam van: *Cinxenstier, Cinxenpeerd*[1].

De laatstaangekomene wordt uitgelachen en krijgt hij en zijn vee, een spotnaam zooals hierboven: Langeslaper, enz.

Veelal is er op die weide ook een Cinxenboom opgericht. Herders en veeknechten dansen en zingen ringsom den boom of houden wedloop. Die wint krijgt de gebruikelijke bloemenkroon en is koning. Heel dikwijls is dit gevolgd door een omtocht door het dorp: de koning rijdt voorop; de laatstgekomene, aardig uitgedorst, komt achteraan, uitgejouwd door het toegeloopen volk, ofwel moest van hof tot hof allerhande giften gaan inzamelen, daarmede men een gemeenschappelijk maal zou houden bij den Cinxenboom[2].

Een ander bedrijf van het Cinxenvieren is het volgende: Een bende jongens trekt het bosch in; een van hen wordt van den hoofde tot den voete met berk- en sparloof omkleed en dan onder zot getier het dorp rondgevoerd of naar de hofsteden geleid terwijl men er de gebruikelijke inzameling doet; eindelijk wordt hij onder stroo en takken begraven, of met water overgoten of in een beke gestooten. Elders geschiedt dit met hem die laatst aankomt op de weide. Heden treft men dit gebruik nog aan in Duitschland, waar de held van 't spel den naam draagt van: *Pfingstl, Pfingstquack, Pfingstnickel, Wasservogel*. Heel dikwijls is 't een man van stroo, gehuld in groente en loof ‘Laubpuppe’, die op 't einde verbrand wordt[3].

(1) *Kirchenlexicon*, bl. 1417 en vlgg. - MANNHARDT, *Der Baumkultus*, bl. 410 vlgg.
(2) *Zeitschrift*, III. 1 en vlgg.; VIII. 445.
(3) J. GRIMM, *Deutsche Myth*. bl. 746. - W. MANNHARDT, *Antike Wald-und-Feldkulte*, bl. 431, 488. - *Zeitschrift*, III. 71; V. 387; VII. 91; X. 252.

Wat in onze streken beter gekend is, 't is het *Cinxenmeisje*, meer nog *Cinxenbloem, Cinxenbruid* geheeten[1]. Onder de meisjes van het dorp wordt er een uitgelezen, doorgaans het bevalligste; de ouders zijn er fier op en het zal 't geheel zijn leven onthouden en voortvertellen. 't Wordt in 't wit gekleed, met bloemen en kransen opgesmukt en omringd door hare gezellinnen door het dorp geleid of naar de boerenhoven om de giften in te zamelen. De andere meisjes volgen of houden boven de Cinxenbruid haar hoofd de Cinxenboog, d.i. eenen tak met bloemen omvlochten en zingen:

Sinksen, Sinksenbruid!
Ons koningin die gaat vooruit,
Ons koningin die is zoo schoon,
Zij draagt er de Sinksenkroon[2].

.....

Pinksterblom.
Keer ou reis om![3].

.....

Daar komt de vurige Pinksterbloem,
Daar komt zij aangegangen,
Met een schoon roozenhoedjen op
En met twee bloeiende wangen[4].

..... of nog:

Siet hier hoe aen komt strycken
de fiere Pincxter-Blom,
Laat ons nu een deuntjen queelen
Op deze Pinxterfeest[5].

(1) COREMANS, *L'année de l'anc. Belg*., bl. 89. - *Ons Volksleven*, VII. 99; X. 253.
(2) *Vlaamsche Zanten*, II. 52 vlgg.
(3) WILLEMS, *Oude Vl. Liederen*, Inleid. VIII. - *Grimm*, bl. 748.
(4) *Volkskunde*, XI, 11.
(5) Evendaar. Voor Duitschland, ziet: F. NORT, *Der Festkalender*, bl. 945.

Altijd ook was er een *Cinxenkoning* en een *Cinxenkoningin*. Beiden reden uit, in stoet, vergezeld door ruiters en zingende lieden: ze woonden de wedspelen en vermakelijkheden bij, gezeten op een met groen versierd verhoog of onder eene loofhutte(1).

Op vele plekken laait des avonds op de heuvelen het *Cinxenvuur*, wiens rook heksen en rampen van de streek verwijderd houdt(2).

Dit alles geschiedt op Cinxendag zelf of daags voordien of 's anderdaags; doch binst heel de Cinxenweek zijn er volksfeesten en spelen, dezelfde waaraf hierboven spraak was: wedloopen, wedrennen, zak-, ei-, waterloopen, ringsteken, mastklimmen en vooral de koningschieting. De schuttersgilden kozen alsdan hunnen hoofdman, deden hun gewonnen optocht en vierden hunne jaarlijksche koningschieting. Die den hooggaai schoot was koning voor geheel het jaar. Dit alles geschiedde bij of omtrent den Cinxenboom.(3) Alsdan en aldaar ook hield men veekeuring, waar 't vee gepint en versierd ten voorschijn kwam; alsdan en aldaar grepen jaarmarkten en kermissen plaats(4) en geschiedden de schouwspelen en vertooningen van tooneelgilden en rederijkers(5).

***

Daar hebt ge, min of meer volledig, de volksgebruiken op Cinxen, zooals die vroeger schier overal, ten deele toch, bestonden en waarvan enkele op heden hier en daar nog in zwang zijn. Daaruit ziet ge hoe plechtig, hoe grootsch Cinxen voortijds door het volk gevierd werd.

(1) GRIMM, ter gemelde bladzijden. - MANNHARDT, *Der Baumkultus*, bl. 422.
(2) COREMANS, *L'année de l'anc. Belg*., bl. 89. - *Zeitschrift d. Verein f. Volksk*., X. 249.
(3) REINSBERG, *Trad. et Lég*., 351 en vlgg. - *Kirchenlexicon*, l.c. - *Zeitschrift*, III. 239; VII. 93; X. 253.
(4) *Vlaamsche Zanten*, 1. 83.
(5) *Evendaar*, II. 51.

Niet overal geschiedde dit zoo volledig en in dezelfder voegen. Sommige gebruiken die in de eene streek bestaan, zult ge in de andere niet aantreffen, en hetzelfde gebruik bestaat hier alzoo, ginder anders; ja, verscheidene gebruiken en namen zijn verward geraakt. Aldus, de Cinxenbruid, -bloem, -koningin is in 't land van Waas[1], in Noord-Brabant[2] een uitgelezen meisje van het dorp; in Holland, een arm meisje dat met lompen gekleed gaat[3]; in Veurneambacht[4], in Westphalen[5], in Oost-Friesland[6], het meisje dat langst slaapt of laatst ter schole komt; elders nog is 't de verloofde van den Cinxenkoning of eene jonge dochter door hem verkoren. De Cinxenkoning is hier deze die eerst ter weide komt; daar, deze die wint in een der wedspelen, of die den hooggaai schiet, enz. Zoo ook de omtochten, de omhalingen, enz. verschillen van streke tot streke. En toch zien we hoe die geplogenheden in den grond overal dezelfde zijn. Geheel het spel komt hoofdzakelijk hierop neer: 't inhalen en planten van Cinxenboomen, dat vergezeld gaat met omhalingen, omtochten met den koning of de Cinxenbruid, feesten en spelen; en hier en daar 't uitdrijven van 't vee, 't wandelen in de bedauwde weide, 't Cinxenvier. Doch, zooals we hebben kunnen bemerken, altijd en overal treedt het gebruik van geboomte en gewas op den voorgrond.

***

('t Vervolgt.)

(1) *Vlaamsche Zanten*, II, 51.
(2) *Ons Volksleven*, VII. 99.
(3) GRIMM, VAN DEN BERGH. Ziet hooger.
(4) *Biekorf*, VI. 366.
(5) MANNHARDT, *Der Baumkultus*, bl. 310 vlgg.
(6) *Am Ur-quell*, II. 160.

Onuitgegeven rijmreken van Guido Gezelle

Op de Speije, bij nachte[1]

G'HEBT dan weêr een stem gekregen
Ruischende buischende Mandel; kom!
Blijve wie dood of in slape gelegen
- Wij niet die leven en waken - stom.
Blinkende ziet gij de maen daerboven
Ziet gij de sterre daar neffens staen
Klampt uwen orgel om God te loven
(*laet ons bij nachte*) (*choore*) [2]
Gaen wij te gader te koore gaen.
Gij met uw grondige watertale
De aerde die dreunt en het bevend hout
Bosschen en bemden en al te male
(*ze*)
Dat (*het*) ons tale verduizendvoud(t)!
't Herte dat in dien boezem bevend
Loopt op uw lijmende spiegelnat
Zingt o zoo zoete zoo zelfontgevend
Lillende of ware 't een wilgenblad.
(*ik*) (*u*)
Bonst, o Mandele en ('*k*)hoore 't geren
'k Lig med'u in den maneschijn
Al onder een en ik wentelwere en
't dunkt... en 't dunkt mij zoo waer te zijn
Is al 't gone de Hand des Heeren
(*de*) (*nooit*)
Miek en mensch(*e*) geen deel in had,
Is 't al wonder en schoon! 'k Wil 't leeren
Ruischende Mandel och leer mij dat!

(1) Uit des dichters nalatenschap; dit blijkt een van zijne eerste gewrochten te zijn, immers laten papier, inktkleur, schrift en inhoud van het stuk, bij gebrek aan dagteekening, toe, bijna met zekerheid te besluiten dat het te Rousselaere gemaakt werd, ten tijde dat Guido Gezelle aldaar leeraar was, te weten op 't einde der jaren 50, en misschien nog vroeger, tijdens zijn studentenleven.

(2) De varianten zijn door den dichter zelf gemaakt.
CAES. GEZELLE

Goe reis![1]

Waar vaart gij heen
gebekte vlerkenslagers
hoog in de locht
gedoken waar 'k u hoore
niet zien en mag?
Waar vaart ge, welgezinde
die schuifelt als
van blijdschap opgetogen?
zoo donker is
de weg uws wilden varens
noch zon noch maan
het enkel stergesprietel
wijst u den weg
toch vaart gij zeker schijnend
waar gij naartoe
de vlugge vlerken reppend
de vlucht houdt! Ach
eens voer ik ook
nu zit ik vast
gestrafte korten tijd
eens vaar ik weer
waarheen zal God mij wijzen
zoo hij u wijst
den weg van de eeuwigheden
der eeuwigheid.

***

7 Dec. 90.

'k En zie u niet
o vogels vrij
(*w rappe*)
maar 'k hoore u op
(*uw'*) vlerken
den blenden nacht
(*daar*)
ver boven mij
(*in*) (*nevel*)
en 't hooge ruim
waar komt gij mij

(1) Waarschijnlijk uit 't begin der jaren 80.

vandaan gereisd
waar gaat gij heen
gevaren
'k en zie u niet
.....
o vogels al-
le jaren.

Guido Gezelle's Noordsch en Vlaemsch Messeboekske

OP Kerstavond 1902, werd door den ‘Nederlandschen Boekhandel’ (Antwerpen-Gent) een herdruk uitgegeven van een der eerstelingen welke Guido Gezelle de wereld inzond. Op het voorblad van het boeksken lezen wij: ‘*Een Noordsch en Vlaemsch Messeboekske*, met inleidinge, uitleg, e.z.v. van den E.H. Guido Gezelle, pbr., prof, in 't Kl. Seminarie te Rousselaere, lid van 't IJslandsch lettergezelschap te Reykjawyk en te Koopenhaven. - Den eersten keer uitgegeven te Rousselaere in 't jaar 1860 en nu voor de liefhebbers herdrukt en uitgegeven in den Nederlandschen Boekhandel, Gent-Antwerpen, 1902’.

Van deze uitgave die 54 bladzijden telt, kwamen honderd genummerde afdruksels in den handel, sierlijk getooid in volllederen plooibaren band, ten prijze van 5 frank. Deze prachtuitgave werd de wereld ingezonden, minder om hare innerlijke weerde en belangrijkheid dan om de gedachtenis te vereeren van dezen die nu in de kunstwereld begroet wordt als ‘den grootsten Nederlandschen dichter sedert Vondel’. Daarom werd het boeksken heruitgegeven in volle en trouwe oorspronkelijkheid, volgens de oude spelwijze waarin Gezelle het schreef in 1860.

Toen Gezelle dit werk uitgaf, was zijn doel ook zeer nederig. Een vriend had hem uit Noorwegen een Noordsch boeksken gezonden. Het was het ‘Messeboek van de Katholyke Gemeente van Tromsey, gesticht 't jaer 1246 en weêr opgeregt 't jaer 1859’.

Daarover geeft ons Gezelle naderen uitleg in zijne inleidinge: ‘Te Tromsey, in de hoofdstad van Noordsch Lapland, staet er een Protestantsche drukkery, waeruit het boekske voortkomstig is dat wy hier nagedrukt en vervlaemscht meedeelen. Daer bestaen, myns wetens, geen goede Vlaemsche boeken nog, waerin men eenigzins kan met de Noordsche talen gemeens worden; de weinige bekendschap die wy er meê hebben, komt, buiten de Vlaemsche vischlieden, en nu, de Vlaemsche Geloofszendelingen, meestendeels uit Frankryk, en doordien dat het Noordsch den Franschman al zeer moeijlyk valt, wordt ons die - Fransche gruw voor al dat geen Fransch en is - natuerlyk aengezet; wil-der nogthans ievers, 't is gelyk wie die Vlaemsch kan, met eigen oogen zien welken band van familie God tusschen ons, Katholyke Vlamingen, en onze afgedoolde Noordsche broeders, laten bestaen heeft, zoo leze hy en oordeele in de volgende bladzyden.’

Gezelle's doel was tweevoudig: eenerzijds wilde hij zijne taalgenooten de Noordsche taal leeren kennen, anderzijds medelijden inboezemen voor het Noordsche volk dat op jammerlijke wijze gedompeld ligt in de duisternissen der kettersche dwalingen.

‘Vele Vlamingen’ schrijft hij, ‘geven, de wereld rond, hunnen arrebeid en hun leven ten besten, voor lieden, die, misschien meer op geld en goed gemunt, vrywillig huis en eerd verlaten hebben; en, daer hoog in 't Noorden, zitten er by geheele volkeren, van onzen stam en van onze tale, in de donkerste streken der natuer en in de uiterste duisternissen van kettersche, ja afgodsdienstige dwalingen te leven en te sterven; zouden zy dan ook geen hulpe weerdig zyn? Dat vragen wy allen Christene. Ons geloove is hun ontschaekt, geroofd geweest, en vele zynder die, bedrogen van vader te kinde, ja, nu nog niet en weten dat ze waerlyk afgevallen zyn van 't oude Christendom. Noordewaerds dan, zoo niet met den lichame, toch met den geest, de ziele, het herte, en, voor die niet anders en kan, met het gebed! Noordewaerds

heeft ons de H. Vader - Dien God ons lange beware! - toegeroepen, van op den throon waar Hy de H. Onbevlekte Ontvangenisse verkondigde; Noordewaerds riep Hy naar ons met alle onze bisschoppen te gelyk; Noordewaerds roepen wy dan ook, en dat in naem niet alleenelyk van 't Geloove in God en in zijne H. Kerke, van de Liefde tot onzen evenkersten en tot onzen evenmensch, maer, daer by nog, in name van de tale waerin wy geboren zyn en waerdoor wy - 't Zuiden niet - maer 't Noorden toebehooren'.

Het Noordsch of Noordgermaansch sprietelde, zeggen de taalgeleerden, onder den drang der tijden uiteen in IJslandsch, Noorweegsch, Zweedsch en Deensch. In het Noordgermaansch onderscheidt Gezelle hier, zooals 't in dien tijd de gewoonte was, enkel twee talen: IJslandsch en Noordsch. Onder Noordsch verstaat hij: Noorweegsch, Zweedsch en Deensch. 'De tale die men daer spreekt, zegt hij, is de Noordsche tale, te weten, die tak van onze en van de andere Duitsche en Dietsche talen, die Noordewaerds opklemt, door geheel Denemark, Noorwegen, Noordland, tot in Lapland toe, immers tot langs de kust van de Noordsche Poolzee. In Zweden is 't de zelve tale, met een verschil, omtrent lyk tusschen Vlaemsch en Brabandsch, Limburgsch en Hollandsch'. De IJslandsche tale is 'de oudste', de verstafgelegene en de moeijlykste om leeren, terwyl de Noordsche ons naest by komt, teweten tot daer beneden in Denemark, in Sleeswyk, en tot op geen honderd uren van hier; ze is ook van al de talen de gemakkelijkste die een Vlaming leeren kan'.

Na deze inlichtingen geeft Gezelle ons de vertaling van het Noordsch misseboek. Aan den eenen kant staat het Noordsch, aan den anderen kant de letterlijke vertaling, woord voor woord. Noordsche woorden waarop geen letterlijk Vlaamsch wederwoord te vinden was, zijn in de vertaling met loopende boekstaven gedrukt. Op het einde van hetboeksken worden zij in eene woordenlijst a-b-c-wijze geschikt en breedvoeriger uitgelegd.

Het ‘Messebog’ of Misseboek bevat niet anders dan korte gebeden, toegepast op ieder deel der mis. Onder hen zijn eenige berijmde gebeden te vinden.

Dit ‘Messeboekske’ bewijst in welke hooge mate Guido Gezelle, reeds in 1860, dit diepontwikkeld taalgevoel, dien zucht naar woord en klank bezat, die in latere tijden tot volle meesterschap opgroeiden.

L.D.J.

Mingelmaren

Langrenus

VAN LANGREN's maankaart, in de Brusselsche handschriftenzaal bewaard, maar die was zoek geraakt, in nu weêrgevonden met een bundel belangrijke geschiedkundige stukken erbij.

Eerw. Pater H. Bosmans, S.J.[(1)] bezorgt ons een schoone lichtafdruk dezer kaart in de *Revue des Questions scientifiques*, 3me série, Tome IV, 20 Juillet 1903, blz. 108 vlgg. - De toegevoegde stukken zijn vooreerst drie boekdeeltjes betreffende Oostende's haven; 't ééne werksken is in het Fransch, 't andere in 't Spaansch en het derde in 't Vlaamsch[(2)] opgesteld; enkel de opschriften hiervan worden aangeteekend. Verder nog een verzoekschrift van van Langren aan den Geheimen Raad met de aanbelangende rechtspleging; de onuitgegevene briefwisseling tusschen van Langren en Eryceus Puteanus en ten laatste een verzoekschrift aan Isabella, de Infante.

De briefwisseling beslaat 120 schriften. Alleen die betrekking hebben met het onderwerp van den Schrijver worden ons meêgedeeld. Hier hoeven wij eenige reken af te schrijven: ‘(Cette correspondance) n'est pas en latin, mais tout entière en flamand. Puteanus y gagne du tout au tout... écrivant dans sa langue maternelle, Puteanus ne vise pas, comme en latin, à faire de la littérature et du style. Il y a dans ses lettres à son ami van Langren, un abandon, un naturel, une grâce qu'on ne retrouve pas dans sa correspondance latine. Comment se fait-il que jamais quelque ami de la langue flamande n'ait songé à publier ces délicieuses lettres?’ (blz. 119-120).

Bij 't licht dezer bijdragen doet ons de Eerw. Schrijver de volgende uitkomsten blijken:

de Brusselsche maankaart werd geteekend tijdens de laatste maanden van 't jaar 1644 of in Nieuwjaarsmaand 1615;

de eerste maanbeschrijvingen van van Langren klimmen op tot 1621, terwijl een eerste verzoekschrift hierover aan Isabella dagteekent uit 1625;

alle grond ontzinkt aan de verwonderlijke beweringen van geleerden als Rudolf Wolf, dat van Langren lid was van 't gezelschap van Jezus; als J.J. van Littrom, dat

(1) Vergelijkt een vorig opstel van Denzelfden, dat wij vermeldden in *Biekorf:* XIVe jaar, t^{k} 4: 1903, blz. 63.

(2) Slaat *Biekorf* na: IIe jaar, t^{k} 21: 1891, blz. 335.

het een Spanjaard was die het eerst aan het maanstelsel namen gaf aan Heiligen of den Bijbel ontleend.

Deze echt wetenschappelijke studie heeft dus menige punten opgehelderd die vóór zes maanden nog duister waren.

D.I.

[Nummer 17]

Gebruiken op Cinxen
(*Vervolg van bladz. 250.*)

DE gebruiken, die we als volksgebruiken op Cinxen hebben aangegeven, zijn heel en al dezelfde als de meer gekende MEIGEBRUIKEN[(1)]. Deze zijn veel ouder en werden eerst naderhand in vele streken op Cinxen overgebracht[(2)]. En dáar zelf waar het Cinxenvieren bestaat of bestaan heeft, vinden we tevens het Meivieren. Dit laatste had plaats daags vóór den 1sten Mei en duurde acht dagen of geheel de maand. Het inhalen en 't planten van den Meiboom op het openbare plein van stad of dorp, of vóór de kerk of het gemeentehuis, met de gewone

(1) Voor de Meigebruiken in 't algemeen, ziet vooral *Volkskunde*, XI. 1 en vlgg.; XII. 192 en vlgg. - J. GRIMM, *Deutsche Mythologie* (1ste uitg.), 715 vlgg. - W. MANNHARDT, *Antike Wald-und-Feldkulte*, bl. 369 vlgg. - *Der Baumkultus*, bl. 166 vlgg.; *Die Götterwelt der Deutschen und Nordischen Völker*, 144 vlgg.

(2) *Kirchenlexicon* aan 't w. *Feste, Pfingsten*.

geplogenheden en volksvermaken die hetzelve vergezelden, was algemeen in gebruik en bestond tot vóór weinige jaren nog in menige streek van Vlaanderen[1]. Hetzelfde geldt voor het planten van Meitakken vóór huizen en stallingen; 't steken van Meien op 't huis of vóór 't raam der huwbare meisjes; het zingen van Meiliedjes bij 't omhalen van giften aan de boerenhoven te Meiavond of bij de dansen rond den Meiboom of rond het Meilief. De meestgebruikte liedjes zijn:

‘'k Heb een Meiken in mijn hand...
‘Rozen bloeien op mijn hoed...

en veelal 't lied van 't Paterken;

‘Ei, 't was inne de Mei, enz.[2].

Met Mei geschiedt ook het bekransen on rondvoeren van den Meikoning, den Meigraaf; van de Meikoningin, -bruid, -bloem, het Meilief; hetwelke rondvoeren den naam draagt van Meivaart, Meirid. Ook nog: het ontsteken van Meivuren, het veeuitdrijven, 't wandelen in de bedauwde weiden, 't houden van steekspelen en vertooningen.

***

Ja voorwaar, het Mei- en Cinxenvieren zat steeds vast en diep vergroeid in het leven en de gebruiken des volks. Ook zien we het van de oudste tijden af, leven en bloeien door de eeuwen heen tot op onze dagen en dat spijts tegenkanting van allen aard. Reeds in de XIIe eeuw komt dit gebruik voor als een oude overlevering[3]. Steunend op een recht, dat ze als een overoud inriepen, legden kloosters en landheeren aan hunne onderhoorigen als belasting op, jaarlijks den Mei- of Cinxenboom en wat er toe behoort,

(1) *Volkskunde*, gem. bkd. en blz. - *Biekorf*, II. 38; III. 143
(2) *Volkskunde*, XI. 9; XII. 231. - *Biekorf*, IX. 256.
(3) *Zeitschrift*, III. 1 vlgg. - EUG. MOGK. *Germanische Mythologie*, (2te Aufl.) in PAULS GRUNDRISS, *Der Germanischen Philologie*, bl. 139 (368).

te bezorgen. Andere grondbezitters, geestelijke en wereldlijke, verbieden dit gebruik op hun grondgebied om wille van de schade die jaarlijks in hunne bosschen aangericht werd[1]. Dergelijk verbod zien we, in den loop der tijden, meermaals terugkomen. Zoo vinden we het Meiboomvereeren als heidensche geplogenheid afgekeurd in de verzamelde 'Canones' van Burkaard, bisschop van Worms (1000-1025)[2]. Te Eirfurt in Sassen, ten jare 1351, werd het op boete verboden op Cinxen het gebruik te plegen den 'wasservogel' in het water te stooten (vglk hierboven bl. 247)[3]. In verscheiden landen in de XVIe eeuw, verbiedt de vorst het zingen op Cinxennacht[4]. In 1566 werd te Brussel het boomvellen verboden[5]. Te Arnhem in 1693, 1695, 1698, tracht de kerkelijke macht de boomplanting te beletten, om reden van de misbruiken en baldadigheden die alsdan geschiedden[6]. Doch, 't was al te vergeefs. Het gebruik was te stevig vastgeankerd om in eens uitgeroeid te worden. Hoog, zeer hoog moet het bestaan ervan opklimmen. De oude Germaansche Sagen de Ynglinga Saga, de Edda Saemundar gewagen herhaazldelijk van dergelijke plechtigheden met het begin van 't lentegetij[7]. In het 'leven van S. Eloi', dat aan S. Audoenus, zijnen vriend, wordt toegekend, vinden we eene aanspraak tot de nieuwbekeerden, waarin hij zekere heidensche gebruiken kwaadkeurt en vraagt dat niemand meer het werk stake en feest viere te Meie[8]. In ons Mei- en Cinxenvieren zijn al de deelen en kenmerken van het oud germaansche lentefeest te bespeuren[9]. Grimm

(1) MANNHARDT, *Der Baumkultus*, bl. 160 en vlgg.
(2) Canon LXIX. MIGNE, Bkd. CXI. bl. 974.
(3) *Am Ur-quell*, IV. 357.
(4) *Am Ur-quell*, V. 57.
(5) *Volkskunde*, XII, 195.
(6) VAN DEN BERGH, *Proeve*... op 't w. *Pinksteren*.
(7) OZANAM, *Les Germains avant le Christianisme*, bl. 76 en vlgg. - GRIMM, *Deutsche Mythologie*, bl. 684, 721, 735.
(8) OZANAM, *Les Germains avant le Christian*., bl. 366. Appendice III.
(9) *Zeitschrift*, III. 1 en vlgg.; VII. 79; X, 248, 253.

vindt dezelfde gebruiken terug in de Roomsche oudheid. Tijdens de Floraliënfeesten (28 April- 1 Mei) bekransde men het hoofd met bloemen, men bracht groente uit de velden en versierde de woonsteden. Den 13sten Mei droegen de Vestalen eene uit loof en takken gevlochten pop tot den ‘Sublicius pons’ en wierpen ze in den Tiber(1).

***

Dit overoud gebruik is algemeen verspreid in de verschillende landen van Europa. *In Vlaanderen* worden sedert lang de Mei- en Cinxenfeesten door het volk gevierd. Te Oudenburg plantte men den Meiboom. De rekeningen van 't jaar 1615 melden dat de stad, naar oude costume, daartoe 20 schellingen betaalde. In 1510 wordt aangestipt dat de S. Joorisgilde van Oostende naar Oudenburg trok den 1sten Mei om ‘den Meye te haelen’. Onder de Esbattementen die ten jare 1448 te Oudenburg werden gespeeld, vindt men dit van den ‘Mei’ op 1sten Mei. De Handboogschutters hielden er hun jaarlijksche koningschieting den Maandag van Cinxen(2). In de verbeeldingen die de vlaamsche meesters ons geven van oude vlaamsche kermissen, vindt men den Meiboom(3). Het vermaarde ‘Breviarium Grimani’(4) geeft als opluistering voor Mei een Meistoet. De Meibruid, in 't wit gekleed, is gezeten op een wit peerd en is voorafgegaan en gevolgd door ruiters. De peerden hebben meien op den kop, de ruiters houden meien in de hand. Verscheiden der gewoonten op 1sten Mei hielden op vóór de 16de eeuw(5). Doch menig spoor dezer oude geplogenheden zijn heden nog overgebleven. In 1830 bestonden in Vlaanderen nog

(1) *Deutsche Mythologie*, bl. 725 en vlgg.
(2) FEIS et VAN DE CASTEELE, *Histoire d'Oudenbourg*, blz. 601, 612, 626.
(3) L. MAETERLINCK, *Le genre satyrique dans la peinture flamande*. 1903. bl. 201.
(4) Uitgave van ONGANIA. 1902.
(5) *Volkskunde*, XI. 3.

Meigilden voor 't inricliten der Meifeesten[1]. Te Exaerde, tot vóór weinige jaren was er Meiplanting en den 31sten Mei: 'Meiboomveiling'[2]. Te Brussel wordt nog ieder jaar de Meiboomplanting gevierd, doch dit geschiedt nu in Koornmaand. Te Brugge steekt de Meiboom boven den Halletoren zoolang de H. Bloeddagen duren. Daar is gewis geen stad, geen dorp waar niet eene herberg te vinden is, genaamd 'De Meiboom'. In *Noord-Dietschland* kent men heden nog de Pinksterbloem. Luilap, luilak heet er nog de dag, - 1sten Mei of Cinxen, - waarop het bijzonder schande is het laatst op strate of ter schole te komen, of de persoon die dien dag het langst slaapt[3]. In *Friesland* vieren ze nog jaarlijks van Cinxenavond tot Cinxenwoensdagmorgen hun marktdag of *merke*. Hij wordt geopend met het planten van den 'kallemooi' d.i. den kalenmei die geveld wordt op Pinksterstrooi, d.i. Pinksterdrie, den derden Cinxendag[4]. In *Oost-Friesland* ook is het oorspronkelijk Meifeest op Cinxendag overgegaan. Het huis wordt met meien gepint. Men kent er den Meiboom en de Meibruid. 't Gebeurt dat de Meiboom geroofd wordt door naburige gemeenten, hetgeen dikwijls aanleiding geeft tot bloedige twisten[5]. In *Luxemburg* plant men nog Cinxenboomen vóór de stallen[6]. *Duitschland* is wellicht het land waar de Mei- en Cinxengebruiken het best bewaard zijn gebleven en dit evenzeer in de verschillendegouwen. Maifahrt, Mairitt, Maibaum, Maimadchen, Maienröslein enz., de verlustigingen tijdens de eerste Meidagen of in de Cinxen-

(1) *Volkskunde*, XI. 9.
(2) *Biekorf*, III. 43. Voor de heden nog bestaande gebruiken te Mei en te Cinxen in Vlaanderen, ziet *Biekorf*, III. 144; VI. 366. - *Volkskunde*, XI. 1; XII. 192. - *Vlaamsche Zanten*, II. 51, 68, 71. - *Ons Volksleven*, VII. 99; IX, 37. - REINSBERG, *Trad. et Lég*., I. 351.
(3) VAN DEN BERGH, hierboven vermeld. - GRIMM, bl. 748. - MOLTZER, *De middelnederlandsche dram. poëzie*, bl. LII. - TER GOUW, *De Volksvermaken*. Haarlem, 1870, bl. 224.
(4) *Biekorf*, II. 87 en vlgg.
(5) *Am Ur-quell*, II. 107, 124.
(6) REINSBERG, *Trad. et Lég*., bl. 351.

week: wedspelen, koningschieten, markten en kermissen zijn er nog algemeen gekend[1]. *Engeland* kent van oudsher het 'fetch in the May', de Maypole, Mayqueen, Mailady. De Meigraaf en Meibruid rijden rond in stoet; teruggekeerd bij den Maypole nemen ze plaats onder een loofdak, van waar zij de volksspelen bijwonen[2]. Bij de *Scandinaafsche* volken: in *Zweden* is het nog ieder jaar Meirid met den Meigraaf, ook Bloemengraaf geheeten[3]. In *Denemark*, vooraleer de Meirid begint, staat, op het Meiboomplein, de Meigraaf houdend in de hand twee kransen. Hij is omringd door jonge meisjes; onder deze kiest hij een 'Meiin' aan wie hij één der kransen toewerpt. In vele streken bestaan er Meigravengilden[4].

Niet enkel bij de Germaansche volksstammen, maar ook bij de *Slaafsche: in Finland*[5], *in Rusland, in Hongaren* viert men de Mei[6].

Dit gebruik is evenzeer gekend bij de *Romanen*. In *Frankrijk*, in de verschillende gewesten, gaat men, van in de Middeleeuwen reeds, den Mei halen, 'quérir le May'; men viert er 'père May' die rondrijdt in stoet, gezeten op 'le cheval mallet'[7]. Ook in *Spanje* is het Meivieren een zeer gegeerd volksgebruik[8]. In *Italien:* te Rome placht men Meien te planten en de huizen ermede te

(1) GRIMM, bl. 715. - MANNHARDT, *Die Göttewelt*, bl. 144. - *Der Baumkultus*, 166. - NORT, *Der Festkalender*, bl. 947. - *Zeitschrift des Vereins fur Volkskunde*, I. 91; II. 92; III. 1; V. 387; VI. 188, 395; VII. 77; X. 245. - *Am Ur-quell*, I. 88; II. 160; IV. 337; V. 17, 57.
(2) GRIMM en MANNHARDT, boven vermeld.
(3) GRIMM, *Deutsche Mythologie*, bl. 715 en vlgg. - MANNHARDT, *Die Götterwelt*, bl. 144.
(4) *Zeitschrift*, III. 7. - *Volkskunde*, XI. 8. - E. MOGK. *Germ. Myth*. 139 (368).
(5) E. MOGK, Aldaar.
(6) *Zeitschrift*, IV. 40. - MANNHARDT, *Der Baumkultus*, bl. 160 en vlgg.
(7) *Revue des Traditions populaires*, XIII. 410; XIV. 246. MANNHARDT, *Die Götterwelt*, bl. 144.
(8) GRIMM, boven vermeld.

versieren[1]. Te Syracuse in Siciliën vierde men met Meie het jaarlijksche 'Boomfeest'. Een versierde boom werd op een wagen in stoet rondgevoerd[2].

Overal dus mag men zeggen, in geheel Europa, zonder onderscheid van stam of taal, komt dit gebruik voor; overal - mits eenige plaatselijke eigenaardigheden - komt het op hetzelfde neer: Meivieren dat in sommige streken op Cinxen is overgebracht.

***

Mag men niet reeds vooraf bevestigen, dat een zoo algemeen en gelijkig gebruik, dat zoo lang reeds en zoo vast in 't volk is ingeworteld, eene gemeene en gelijke oorzaak, een gemeene afkomst verraadt? Onaanneemlijk schijnt het dat dit gebruik, als vanzelf, van het eene tot het andere land zou overgegaan zijn. Hoe zoude zulkdanig gebruik, overal tot in de bijzonderheden zoo gelijkig, zoo ver en zoo diep en bij zooveel volkeren, verschillend van aard en stam, doorgedrongen zijn? Even onaannemelijk schijnt het dat het bij ieder volk op zijn eigen, vanzelf, als een gevolg uit een natuurlijke volksneiging, zou ontstaan zijn. Zulks ware wellicht verstaanbaar voor een algemeen onbepaald vreugdevieren op dit tijdstip van 't jaar; doch, hoe de gelijkendheid uitgelegd, die overal tot in de mindere bedrijven van dit eigenaardig spel, te bespeuren is?

't Wordt algemeen aanveerd, dat die geplogenheden overal opklimmen tot den heidenschen voortijd. GRIMM vindt ze terug in Roomens heidensche oudheid[3]. OZANAM verkent ze eveneens bij onze heidensche voorouders[4]. WEINHOLD, HARTUNG en anderen vinden in ouze Mei- en Cinxengebruiken duidelijke kenmerken van het Oud-Germaansche Lentefeest[5].

(1) GRIMM, boven vermeld.
(2) *Volkskunde*, XII. 194.
(3) *Deutsche Mythologie*, bl. 725 en vlgg.
(4) *Les Germains avant le Christianisme*, bl. 76 en vlgg.
(5) *Zeitschift*, III. 1 en vlgg.; VII, 77.

MANNHARDT[1] is overtuigd dat die gebruiken hun oorsprong hebben in 't heidendom. Ze verbeelden volgens hem een bestanddeel van den volksgodsdienst; ja, misschien mieken ze in den oudsten tijd den heerschenden eerdienst uit. Hij eindigt met de vraag te stellen of ze op Europa's bodem zelf ontstaan zijn (en dan, daar een gelijke werking een zelfde oorzaak hebben moet, zou de uitleg misschien hierin te vinden zijn, dat in ieder volk dezelfde kiem ligt van denzelfden natuurgodsdienst) ofwel klimmen ze op tot den oortijd en bestonden ze reeds vóór de Indogermaansche volksverdeeling en -verhuizing?

Elders[2] bevestigt hij dat het duidelijk blijkt uit de overeenstemming in de algemeene Mythologie en Natuurgodsdienst der volkeren dat de Indo-Germanen, toen ze naar Europa zijn afgezakt, hun godsdienst en hun mythologie behouden hebben, alhoewel het verscheiden leven dezelve eenigzins gewijzigd heeft.

In hoever dit nu met de Meigebruiken het geval is, valt moeilijk om zeggen. WEINHOLD heeft met dit inzicht het Indische ‘Vājāpeia’ onderzocht en met de Mei- en Cinxengebruiken vergeleken en hij besluit dat ze beiden in den grond overeenstemmen[3].

Het ‘Vājāpeia’ is een godsdienstig en volksch zegefeest dat ieder jaar gevierd wordt na een wedloop met wagens. Deze grijpt plaats in den herfst, het frissche jaargetij na den regentijd dat met onze Lente overeenkomt. De Indische zeger beklimt een mast, in het bijzijn van zijn vrouw of verloofde of van eene die hij, voor de omstandigheid, tot bruid of koningin uitkiest. Hij wordt door de priesters tot koning gewijd en de koninklijke eer wordt hem toegezegd geheel het volgende jaar en gaat gepaard met den bijzonderen zegen des hemels over huis en veld.

(1) *Antike Wald-und-Feldkulte*, bl. 318.
(2) *Die Götterwelt*, bl. 144.
(3) *Zeitschrift*, III. 7.

Tot hoeverre dit alles nauwkeurig en gegrond is en met ons Meivieren overeenkomt, durven wij niet beslissen.

***

('t Vervolgt.)

Het O.-L.-Vrouwbeeld van Blindekens

HET is omtrent één jaar geleden, dat een smeekschrift, door tal van kunstenaars en kunstliefhebbers onderteekend, naar het bisschoppelijk paleis te Brugge gestuurd werd, ten einde van Z. Hoogw. de toelating te verkrijgen om het O.-L.-Vrouwbeeld in Blindekens van zijn zijden kleederen te ontdoen en in zijn vroegeren toestand te herstellen.

Dit wierd toegestaan.

Dat wonderdadig beeld der H. Maagd en Moeder Gods, die heden nog met vol betrouwen vereerd en aanroepen wordt als

Bijstand der christenen,
Toevlucht der Blinden
en Troosteresse der Bedrukten,
dagteekent uit de XIV^{de} eeuw[(1)].

Hier volgt de oorspronkelijke beschrijving ervan:

‘Het is gemaekt in eeken hout, naer de oude gothissche wyze, lang by de dry voeten; vertoond O.L. Vrouwe al zittende op eenen bank of gestoelte; haer couleur, alhoewel met levendige verwen geschilderd, gelijk het kind en ook de handen, is bruyn al of het waer van oud zilver; haar hayr is goud verguld met eenen witten hoofddoek, en buiten het aenzigt, het kindeken en de handen, is heel en gansch in 't fin goud verguld.’

(1) DE FLOU, *Promenades dans Bruges*, bl. 214. - DUCLOS, *Bruges en trois jours*, bl. 245.

Met de rechterhand houdt de H. Moeder het goddelijk kind, half naakt, staande op haren schoot, en zijne armkens naar zijne Moeder uitstrekkende om deze te omhelzen.

De linkerhand komt van onder den mantel, en, volgens het schijnt, zou ze naar het kind uitgestoken geweest zijn[1].

Heer H. Van Hulle[2] zegt, dat ‘sedert ruim een honderdtal jaren’ de geloovigen, de wonderdadige O.-L.-Vrouwbeelden zijn begonnen te tooien met zijden kleederen.

Doch, dit gebruik moet veel vroeger in zwang geweest zijn, aangezien de schrijver, die in 1815 het jubilé-boeksken maakte, beweert dat men ‘*van ouds* eenige kleyne veranderingen aen dit beeld gedaen heeft om hetzelve gemakkelijker te kleeden en te vercieren.’

Alzoo heeft men het loofwerk der gulden kroon afgekapt, en een vergulden lichtkrans in de plaats gesteld. Een der armkens van het kind heeft men afgezaagd, en door een ander vervangen dat meer gebogen was. De linkerhand der H. Maagd, die van onder den mantel kwam, heeft men veranderd of vernieuwd en aan den buitenkant gezet, op zulker wijze dat men ze kon in- en uitnemen, ten einde het beeld des te beter te kleeden; en, om een ooge daaraan te geven, heeft men de H. Maagd eenen staf - eenen hedendaagschen - in de hand gestoken.

't Moet zijn dat die veranderingen, door misverstand toegebracht, maar weinig aanstonden, aangezien de toenmalige Bisschop ze naderhand verboden heeft[3].

God zij gedankt, nu is het beeld hersteld, en, men mag het zeggen, prachtig hersteld, juist gelijk het over zes

(1) *Oorsprong en vermaerdheyd der kapelle van O.L.V. van het Blinde Lieden Gasthuys, gezeyd Blindekens, ter oorzaek van den vyfhonderd-jaerigen jubilé, den 15 Augusty 1815*. - Te Brugge, by de W^we^ De Moor en zoon, 1815, bl. 38.

(2) *Kunst*, Tijdschrift voor kunst en letteren, 6de jaarg., bl. 142.

(3) *Oorsprong en vermaerdheyd*... enz., bl. 39.

eeuwen was en gelijk ik hierboven beschreef, uitgenomen nochtans dat de kleuren der beide wezens wat levendiger zijn.

Wat de linkerhand aangaat, de kunstenaar heeft ze weer van onder den mantel laten komen, met een vergulden staf - geen hedendaagschen meer, maar eenen in den trant van het beeld - daarvan de top, in eene lelie gebeiteld, tegen den linkerschouder rust.

Zoo prijkt ze nu weer, de H. Maagd, onkennelijk geworden voor de bewoners van Blindekens, met haar heusche houding, haar aanminnelijk lief wezen, haar levendig voorkomen, en haar gouden mantel die haar van de schouders hangt en in zwierige en slanke vouwen op schoot en knieën valt.

Maar het volk, 't eenvoudig volk, dat zijn goddelijke Moeder altijd in haar stijve, zijden kleederen gezien heeft, vindt het beeld, het zijne - zoo het zijnen schat pleegt te noemen - geschonden en beschadigd!

Veel liever zag het de H. Maagd, getooid met haar rijk gestikt gewaad, haar wonder slependen mantel, haar gouden oorringen, en haar glinsterend kruis. O dan, dan scheen het hem dat ze duizendmaal edeler, duizendmaal statiger door de straten trok, getorscht op de schouders ingetogen maagden.

Dit gevoelen van misnoegdheid en zoogezegden afkeer is in de bewoners van Blindekens voorzeker opgekomen, om reden van een dubbele legende - indien ik het zoo noemen mag - daaraan ze volle geloof hechten en die nu door de herstelling van 't beeld te niete zal gaan.

Om te bewijzen dat men het beeld hadde moeten onveranderd laten, halen ze de wonderen aan die de Moeder Gods zou verricht hebben terwijl ze gedost was in het kleed door hare kinderen geschonken. En wel voornamelijk het volgende:

Zooals algemeeen bekend is, gaat het beeld elk jaar, den Zondag na half-Oogst, in bedevaart naar O.-L.-Vrouwe ter Potterie, met de wijdvermaarde waskeers.

't Mag regenen en stormen, het beeld moet er naartoe.

Zeker jaar nochtans was het zulk een danig slecht weêr, dat de bedevaart niet en kon plaats grijpen, en men thuisbleef.

Maar, o wonder! 's Anderendaags zagen de geloovigen dat de mantel der H. Maagd met slijk bemorsd lag. Ze was alleen, moedermensch alleen naar de Potterie gegaan, en, langs al de straten die ze was doorgetrokken, lag een gouden draad.

De lieden van Blindekens weten nog te zeggen welke wegen de Moeder Gods op haren tocht gekozen had, o.a. het Klaverstraatje.

En dan, de krabbels in het aangezicht der H. Maagd, die met de herstelling uitgewischt zijn!

Er waren inderdaad eenige schreven op het beeld te bespeuren. Die schreven, naar het zeggen van het ongeleerde volk, waren krabbels door den duivel toegebracht, omdat de H. Maagd zooveel goed stichtte en zoovele zielen in den loop der eeuwen aan zijn klauwen ontrukte.

Daarom vreezen sommigen nu, dat O.L.V. die herschildering zal kwalijk nemen en haar beschermenden arm van boven Blindeken's omwoners wegtrekken.

Bij meer ontwikkelde lieden daarentegen is de herstelling van het beeld hoogst welkom.

R. VAN DER MOERE

Mingelmaren

Beethoven van Antwerpschen oorsprong?

‘**D**E oud-groot vader van den meester, Hendrik Adelhard van Beethoven, woonde te Antwerpen, in de Lange Nieuwstraat, in een huis dat hij aangekocht had in 1713 en waar hij het beroep van kleermaker uitoefende.

Dit huis, thans verdwenen, lag naast het hotel van Immerseel en werd geheeten *Sphera Mundi* (wereldbol).

Einde 1753 werd de kleermaker Van Beethoven failliet verklaard en zijn huis werd op 22 Januari 1754 gerechtelijk verkocht. Tusschen 1760 en 1773 kwam het in bezit van baron van Wassenberg, die het hotel van Immerseel bewoonde en de *Sphera Mundi* deed afbreken en bij zijn hotel inlijven.

Dit heerenhuis draagt nu het nummer 31 en is bewoond door juffrouw De Beukelaer.

De kleermaker Van Beethoven had 12 kinderen, die heel slecht overeenkwamen. Wegens ruzie verliet een der zonen, Lodewijk, het vaderlijk huis en vertrok naar Bonn, waar hij kapelmeester werd van den keurvorst.

Deze Lodewijk van Beethoven is de grootvader van den beroemden meester.

Over den Vlaamschen oorsprong van Beethoven werd vroeger ook geschreven door wijlen notaris Van Overstraeten, vader, te Leuven: deze beweerde dat Beethoven behoorde tot eene Vlaamsche familie, afkomstig van Leefdael, bij Leuven.'

Uit het Brusselsch weekblad *Onze Tijd* van 12-9-03.

KINDERSPEL EN **K**INDERLUST *in Zuid-Nederland, door A. De Cock en Is. Teirlinck, bekroond door de Koninklijke Vlaamsche Academie*.

Menigen lezer hoorden we opmerken, dat het nutteloos scheen de gebruiken, spreuken en versjes aan te teekenen, die men alle dagen bij het volk of bij de kinders kan waarnemen. Zóó zouden ze niet spreken, hadden ze het reuzenwerk voor oogen dat bovengemelde opstellers verricht hebben; ze zouden zien welke schatten daarin verborgen liggen voor de volkskunde, de heidensche godenleer, de geschiedenis, de taal- en toonkunde en de kinderpoëzie.

Reeds zijn twee boekdoelen van 'Kinderspel en Kinderlust' uitgegeven. Men behoeft slechts de inleiding te lezen, om te bestatigen met hoeveel zorg dit werk opgemaakt is.

De schrijvers zijn van meening dat noch de alphabetische rangschikking, noch deze naar de kunne der spelers, naar het speelgoed of de speelplaats, naar den ouderdom van het spel, naar de jaargetijden, naar de ingewikkeldheid van het spel of van den zang, kunnen voldoen; en daartoe geven ze grondige redenen.

Hunne rangschikking heeft tot grondslag den aard van het spel zelf. Heeft die rangschikking het gebrek wat minder klaar te zijn,

verscheiden bladwijzers, als deze der spelen volgens de maanden (I boekd. bl. 24 en vlgg.), of volgens de alphabetische volgorde (op het einde van ieder boekdeel) vergemakkelijken het zoeken.

In een tiental boekdeelen zal het werk handelen over de loopspelen, springspelen, dansspelen, werpspelen, vinger-, hand- en vuistspelen, ambachtspelen, topspelen, kinderspeelgoed, kind en natuur, kind en kalender, kind en school, kind en muziek, tergspelletjes, voor- en naspel, varia of wat elders geen plaatsje vindt; achttien hoofdstukken, waarvan de twee eerste in het eerste boekdeel 380 bladzijden in 1902, en het derde in een tweede boekdeel (389 bladzijden in 1903 verschenen zijn.

Onder de loopspelen komen de eenvoudige loopspelen, de loop- en kampspelen, de loop- en bergspelen, de loopspelen met ronde, de loop- en sprookjesspelen, de bruggespelen, de slangespelen en de draaispelen.

Een bronnenlijst van meer dan honderd boeken of tijdbladen uit Belgenland en uit vreemde landen zegt genoeg wat al werk het samenstellen van zoo'n boek moet gevergd hebben.

Nauwkeurig worden bij ieder gezegde de bronnen aangeduid. Vele spelen worden op verschillende wijzen gespeeld en verschillend genoemd, volgens de streken waar ze voorkomen: de schrijvers stippen zorgvuldig de plaatsen aan met de namen[1] en de varianten. De zang en woorden die bij de spelen worden gebruikt, zijn zooveel mogelijk met al de onderscheiden lezingen aangegeven. Zelfs toonen menigvuldige afteekeningen de wijze waarop het spel geschiedt.

Bij den opvoeder vooral zal dit werk welkom zijn, daar hij er menig spel in zal vinden dat in het kinderleven zijnen oorsprong vindt en zou behooren in de scholen ingevoerd te worden.

De twee eerste boekdeelen zijn verkrijgbaar bij A. Siffer, te Gent, tegen 4 frank het stuk.

V.

Het Nederlandsch?? in Japan

HET *Tijdschrift van het Willemsfonds* drukte in 1896: ‘In Japan is het Nederlandsch de Europeesche taal, *welke er het meest geëerbiedigd wordt*. Het bewijs? Toen *onlangs* tusschen Japan en de twee

(1) Voor het blindemanspel b.v., zijn niet minder dan vijftig namen opgegeven; voor 't duikskespelen op zijn minst honderd vijf en twintig.

voornaamste mogendheden van westelijk Europa, Frankrijk en Engeland, verdragen werden gesloten, drukte 't Japaansch Staatsbestuur den wensch uit dat de geschriften niet alleen in 't Japaansch en in de taal der landen, waarmee men het verdrag aanging, maar tevens in 't Nederlandsch zouden worden opgesteld.'

Om te beletten dat sommige Vlamingen bovenstaande sprookje voortvertellen, kan het nuttig zijn te hooren wat de heer Prayonvan Zuylen daarover zegt in *Verslagen der koninklijke Vlaamsche Academie*, Mei 1902, blz. 388 vlgg.

'Het is niet waar dat het Nederlandsch in Japan de 'meest geëerbiedigde taal' zou wezen. Het Nederlandsch is heden aldaar van geenen tel meer en wordt er door niemand gebezigd, - noch in de betrekkingen met het buitenland, noch in den handel, noch in het onderwijs. De eerste plaats behoort thans verreweg aan het Engelsch, dat zelfs door Hollandsche handelaars in hun verkeer met Japaneezen doorgaans wordt gebruikt. Na het Engelsch komen het Duitsch en het Fransch, die in de militaire scholen en in de gestichten van hooger onderwijs voor vele vakken als voertaal van het onderricht worden aangewend. Duitsche, Fransche en Engelsche leeraars doceeren in hunne taal aan de Universiteit te Tokio; nergens is er in Japan een Hollandsche professor te vinden. En in de Japaansche scholen worden Engelsch, Duitsch en Fransch onderwezen, maar geen Nederlandsch.

'Waar komt de legende dus vandaan?

'Ziehier:

'Tot in 1854 bleef Japan van het wereldverkeer volstrekt afgesneden. Alle welkdanige betrekkingen met het buitenland of met buitenlanders werden ten strengste verboden en feitelijk onmogelijk gemaakt. Alleen aan eenige Hollandsche kooplieden liet men toe op het eilandje Desima bij Nagasaki eene factorij te bouwen, waarin zij als gevangenen opgesloten bleven en door toedoen van Japaansche[1] ambtenaars goederen mochten aan- en verkoopen. Die toestand bracht natuurlijk mede dat in Japan de Hollandsche taal als die van Europa werd beschouwd on door de met de factorij te Desima in betrekking staande ambtenaars en andere personen werd aangeleerd. Geen wonder dus dat toen - niet 'onlangs maar bijna eene halve eeuw geleden - de Amerikanen en onmiddellijk na hen de Engelschen, Franschen, Russen, enz. de opening van eenige Japaansche havens afdwongen, de Japaansche Regeering, die noch van Engelsch, noch van Fransch eenig begrip had en daarentegen met het Hollandsch min of meer vertrouwd was, den zeer natuurlijken eisch stelde dat een der afschriften van het verdrag in die taal zou zijn. Sedertdien echter veranderde de leus. Zeer spoedig leerden de

(1) Waarom de heer Prayon-van Zuylen hier en verder *Japaansch* zet instêe van *Japansch*, weten we niet. Voor *Japaneezen* zegt men ook en beter: *Japanners*, z. Biekorf X, 339.

Japaneezen de betrekkelijke belangrijkheid der Europeesche Mogendheden en der Europeesche talen kennen, en het gevolg was het totaal verdringen van onze taal door het Engelsch en zelfs door het Duitsch en door het Fransch.

'Belachelijk onjuist is het dus te beweren dat het Nederlandsch in Japan de meest geëerbiedigde Europeesche taal zou wezen. Overigens, de Hollanders zelven werden er nooit met eerbied, maar integendeel met kwetsende minachting bejegend, en wel om de volgende redenen: ten eerste, verschenen de Hollanders als *kooplieden* en in de oogen der regeerende standen in Japan staat een koopman ver beneden eenen boer of eenen handwerker; vervolgens, moesten de Hollandsche handelaars hun monopolie door allerlei vernederingen betalen, die stellig niet van aard waren om hen bij de trotsche Japaansche aristocratie in aanzien te doen stijgen.

'Dienaangaande zal eene korte opheldering hier te pas komen.

'Japan werd in 1542 door den Portugees Mendez Pinto ontdekt en kort daarna volgden de Jezuïet Franciscus Xaverius en een aantal zendelingen, die er het Roomsch-katholicisme invoerden en in den loop van weinige jaren eene menigte inboorlingen bekeerden, waaronder verscheidene machtige inlandsche vorsten (daïmio's). Ongelukkig brachten de tijdsomstandigheden mede dat de partij, waartoe die Katholieke daïmio's behoorden in de burgertwisten, die het land jarenlang stoorden, eindelijk het onderspit moest delven, met het gevolg dat het Christendom werd verboden en na eene bloedige vervolging uitgeroeid, terwijl alle vreemdelingen uit het land werden gebannen. Dan kwamen de Hollanders en deden gelden dat zij geene Christenen (meenende geen Roomsch-Katholieken) waren en overigens onverzoenlijke vijanden van Spanjaarden en Portugeezen. Ten bewijze waarvan zij, naar men beweert, erin toestemden het kruisbeeld met de voeten te treden. Zoo kregen zij de toelating om zich te Desima te vestigen en ter uitsluiting van alle anderen aldaar handel te drijven.

'Ik acht het nutteloos verder aan te dringen. Mijn besluit is dat het tijd wordt met al dat romantisch chauvinisme voorgoed af te breken en ons het treurig lot te herinneren van den kikvorsch, die den os wilde overtreffen. Onze taal is een onschatbaar kleinood, dat wij niet kunnen missen, eene taal trouwens, die onder de talen van den tweeden rang, zooals Portugeesch, Zweedsch, Deensch, Poolsch, Grieksch, Rumeensch, enz, eene der eerste plaatsen inneemt, maar geene wereldtaal, geene taal, die met het oog op het internationaal verkeer met Engelsch, Duitsch of Fransch kan mededingen. Dit zijn feiten waarover wij ons evenmin hoeven te schamen als over dat ander feit dat België en Nederland kleine en bloeiende staten, ja in menig opzicht modelstaten zijn, maar toch geene groote Mogendheden gelijk Frankrijk en Duitschland.'

[Nummer 18]

't Een en 't ander over de bietjes, door A. Mervillie
5de vervolg.

EN nu, e woordeken over de WERKBIE'N.

De werkbie'n maken de groote bevolkinge uit van de biegemeente. Ze zijn klein van gestalte, van onvolmaakt vrouwlijk geslachte, onvolgroeid als moederbie, onvolwassen keuninginnen.

Ze 'n verzamen niet met de darnen, ze 'n bezitten geen teelkracht.

Ze dragen binnen hun lijf onvolgroeide eierstokken, en is 't soms gebeurd, hoe zelden ook, dat èn werkster eenige eiers leî, dat komt meugelijk hieruit voort, dat de jonge werkworm, die dichtebij de keuninginnewiege zat, bij toeval heeft meêgedeeld van 't versterkend en 't uitgelezen voedsel, aan den keuninginneworm toegediend.

De eiers van zulke werksters, 'n brengen niets anders voort als *darnen*, 't gaat bij hun evenals bij èn moederbie,

die, alhoewel *volmaakt*, zonder *verzaminge* toch geen bevochtigde eiers, en diensvolgens geen vrouwlijk geslachte 'n kan voortbrengen.

't Zijn de werkbietjes die ons best bekend blijven, die uitvliegen bij zonnig weêre, die neerstig in 't halen, gestadig bezig zijn met den welstand en den vooruitgang van hun volk.

Onthoudt nogtans, dat de werkbietjes niet *al* uit 'n vliegen; e groot gedeelte blijft thuis, om den korf te begaan, om voor 't broed te zorgen, om de koeken op te maken, om de weunste zuiver te houden, of om als schildwacht voor de deure te blijven.

Daaruit kunt ge vatten dat ne korf moet sterk staan in bevolkinge, om vele te kunnen opbrengen; - 't en is immers maar e *goê derde* van de werkbie'n dat uitzet om zeem te vergaren.

Ja vriend lezer, 't is 't werkbietje, - voorbeeld voor al dat mensch is, - dat we overentweêr zien reizen, altijd met den zelfsten werklust, onbaatzuchtig en onvermoeibaar; 't is 't werkbietje dat deur de *vinders* of *dichters*, bij de beschaafde volkeren, bezongen wierd.

En onze weêrgalooze GUIDO GEZELLE moest het ook van bij kennen, toen hij dees reken boekte:

Het bietje brengt uit veld en wee
den honing in de buiken[(1)],
en de olie, 't zeem, het was, de meê,
't groeit in ons koolzaadstruiken.

(Uit de Dichtoefeningen).

(1) *Buik, biebuik*, voor korf, biekorf (strooien korf), nog mondsgemeene in Vlaanderen, vooral bij oude menschen. 't Woord *buik*, waarschijnlijk uit wortel van *buigen*. - KILIAEN, benevens *biebuyck*, geeft nog *biebock*; is bock èn gewijzigde gedaante van *buyck*? ofwel is't *bok*, in den zin van draagschrage op de rijtuigen om zijn (geite)-*bok*gedaante, met verderen zin van *zitplekke, woonplekken*?.... - 't Germaansch ging in 't Romaansch over: Fransch *buc* (biekorf), Spaansch *buque* (scheepsbuik). - Ziet bij VERCOUILLIE en FRANK op *buik* (èn *bok* bij VERC. ook), bij KLUGE op *bauch*.

En elders bemerkt GUIDO de *glycine*, en hij spreekt die blomme aan:

Bereukwerkt en berijkdomd door
uw geurig rankgewas
vol blauw- halfwitte blommen en
vol blaren groene als gras,
is 't zomers mij onzeglijk, hoe 't
mij deugd doet u te zien
bezocht van de edele zonne en van
de nooit vernoegde BIEN.

(Tijdkrans, bl. 185).

GEZELLE beschaft ook 't bezoek van de bie aan èn blomme; zijn inbeeldinge overdrijft weliswaar den *straallust* van de bie, maar hoort hoe schoone hij daar ook, zijn eenvoudige en spelende tale laat slaan.

Wat hangt gij daar te praten
aan die blomme, o bruine bie,
waarop, waaruit, waarover
ik u ronken hoore en zie?
gij zijt er met uw neuze en
met uw tonge al ingegaan;
gij hebt eraan geroken
en van alles aangedaan,
daarom, daarin, daarover,
op uw vlerken alle twee:
ik wonder hoe die blomme u
laat geworden, zoo ter lee!
och! ware ik in heur plaatse, ik
hiet u varen, en ik sloot
zoo seffens al dat werk, al
dat geruchte uit mijnen schoot,
en 'k... 'rap uit mijnen weg en
uit mijn zunne, dat ik zie:
houdt op, en laat mij werken,
of ik strale u!' - zei de bie.

(Tijdkrans, bl. 186).

In zijn GEDICHTEN, GEZANGEN en GEBEDEN, (bl. 121), begroet GEZELLE zijnen gewezen leerling, onzen knappen en dierbaren KAREL DE GHELDERE. Met 't *bietje* ook, zien we hem zijn keurig en eigenaardig stuksken aanvangen, en 't is met 't bietje dat hij eindigt.

Zoo welkom als de bie
die
aan 't ronken, wijl de last
wast,
terug met heuren buit
uit
de velden rijk beblomd
komt,
zoo welkom zijt ge mij,
gij,
wanneer ge mij verzet
met
hetgeen uw zwervend vlerk-
werk
al vliegen achter 't land,
vand:
Mijn hoppelend herte klopt
op 't
aanhooren en 't verstaan,
aan
het ruischen van zijn stem,
hem,
wiens vlerken ik vaneen
scheên[1]
en zenden op de locht
mocht.

HUGO VERBIEST, de frisschen en tintelenden HUGO, tijdens zijn leeraarschap te Rousselaere, sprak ons ook soms van 't bietje, voorbeeld van vlijt en zorgvuldigheid.

(1) Gezelle wilt zeggen dat hij, gewezen leeraar, de vlerken van den leerling had opengezet.

Hij miek *dáár*, te Rousselaere zijn alombekend liedje, dat we, leerjongens, zoo geern zongen, bij zomerschen avond, onder de hooge groene boomen van 't Klein Seminarie. 't Dunkt mij of ik hoore 't nog:

Lijk de bietjes bietjes gonzen ende ronken,
als de lieve bloemkes staan in 't veld te lonken,
blijde en welgezind,
in den zoeten wind,
rijk in glans en kleur,
rijk in zeem en geur, enz.[1].

En Eerw. Heer FLAMEN dan, onze vernuftige zwijgende FLAMEN[2], wat bijval 'n genoot hij niet, toen hij binst die zelfste jaren, te Rousselare zijn liedje miek en zong, ter eere van KANONIK Delbar[3]; - iedere schakel van dien vreugdezang, eindigde met nen zoetsleerenden val, die tevens op 't woord *kanonik* (kanonink) kwam zinspelen. *Ziet hoe de bie* KAN HONING *maken*. - *Gaat waar de bie* KAN HONING *maken*, enz.

't Werkbietje 'n leeft niet aleen in den zingenden volksmond, we vinden 't ook als zinnebeeld in oude *wapenschilden*, we treffen 't aan in 't versier van kunstig gesneden beeldwerk, en 't staat ook, op dit ons westvlaamsch tijdblad BIEKORF, met de latijnsche leuze: NULLUS OTIO DIES PERIT APIBUS:

Geen luiheid 'n komt er de bie bekoren,
bij heur 'n gaat er geen dag verloren.

In de *Zevengetijden*[4] wordt de heilige CECILIA verge-

(1) Naderhand heb ik van HUGO VERRIEST vernomen, dat hij bovenstaande liedje gemaakt had, te samen met zijnen broeder, ADOLF VERRIEST.
(2) Thans Herder te Meetkerke (bij Brugge).
(3) Kanonik DELBAR, te dien tijde, overste van 't Klein Seminarie, en naderhand gestorven als Deken van Meenen. Hier wille ik hem nogmaals hulde brengen, uit dankbare herinneringe voor zijn goed en edel herte, en de menigvuldige hoedanigheden, waardoor hij aan leerlingen en vrienden, zoo aangenaam en zoo dierbaar was.
(4) ZEVENGETIJDEN (officie), schoon woord: 'k vond het bij KILIAEN: *Seven-ghe-tijden = septem horae canonicae*, men zegt deurgaans *getijden*.

leken met het wakker en vlijtig bietje: *Caecilia famula tua, Domine, quasi* APIS *tibi argumentosa deservit*. (Brev. Rom.; Pars autumnalis. - 22 Novembris, 3ª antiph. ad Laudes):

En VIRGILIUS, dacht op de bietjes en op deze die hun zeem snijden(1), toen hij den *Sic vos non vobis* in dezer voege voltrok:

> SIC VOS NON VOBIS... MELLIFICATIS APES(2):
> '*Gij bietjes meugt het zeem vergaren*,
> *ènander zal er wel meê varen*.

En dat staat ook te lezen op den dweersbalke van mijn biehalle.

De verheven zang: EXULTET *jam angelica turba caelorum*, die op den Zaterdag van de goê weke zoo menig herte treft, die zang spreekt ook van 't werk van de bietjes, de *operibus apum;* en van '*t was*, dat God opgedregen en toegewijd wordt.

De keuninginne of moederbie, komt in dien wonderen zang ook te berde, '*alitur enim* (*ignis*) *liquantibus ceris, quas in subsiantiam pretiosae hujus lampadis*, APIS MATER *eduxit*.'

'*Dit heilig vuur immers, wordt gevoed met het smeltende was, dat de moederbie, tot onderhoud van dit edel licht, heeft voortgebrocht*(3).

En nu, e vraagske.

(1) ZEEM SNIJDEN; bij de oude biemelkers wierden, en nu nog, voor de strooien korven, worden de zeemkoeken uitgesnêen en uitgeduwd; uit de nieuwerwetsche ramen wordt het zeem *gedraaid*. Daarover zullen we later ook èntwat zeggen.

(2) Ziet hier de vier vermaarde voetreken van VIRGILIUS; de eerste voor de *bietjes*; de tweede voor de *veugels*; de derde voor de *ossen*; de vierde voor de *schapen*:
Sic vos non vobis mellificatis apes,
Sic vos non vobis nidificatis aves,
Sic vos non vobis fertis aratra boves,
Sic vos non vobis lanigeratis oves.

(3) APIS MATER, de moederbie, 'n brengt *rechtstreeks* geen was voort, maar *onrechtstreeks*, met het bestaan en den werklust te verleenen aan de *wasvoortbrengende zeembietjes*.

Wat voeren de werkbietjes alzoo al meê naar den biebuik?

A/ HONING - B/ STUIFMEEL - C/ VOORWAS of plaksel (propolis) - D/ WATER.

A/ Den HONING of 't zoete zeem, maken de bietjes van 't suikervocht dat ze optrekken uit het hertvat van de blommen: dáár immers geheel omleege, in den grond van blomme en kruid, zit dat edel zap, dat suikerzweet, en 't spruit uit den aard, uit den wasdom van de blomme zelve; - wordt dat vocht geroofd, 's anderendaags is 't vernieuwd, vooral bij gunstig groeiweêre; - de lange en harde drooge botten van oostwind, den *harrie*(1), van 't voorjaar, zonder nu en dan e vlaagske regen, zijn uiterst nadeelig voor 't stoken van dat suikerzweet, en de blomme moet van tijd tot tijd, bij zoele zomerwind, met dauw of regen ververscht en verkwikt worden.

Dat lekker honingvocht hebt ge zelve ook, vriend lezer, uit netel- en klaverblommen opgezogen, toen ge, nog kind zijnde, Gods blijde velden deurliept.

Dat blomzweet vergaren de bietjes in hun zeemmage, in 't zeemblazeke, dat van binnen in hun lijf zit; thuis gekomen, spuigen ze dat vocht uit in de huizekes van de raten, en, - wonderlijk genoeg, - zij, die kleine nietige diertjes, kunnen bij scheikundige kennisse dat vocht bewerken, zoodanig dat het al de hoedanigheden verkrijgt die den honing zoo vet, zoo geurig, zoo gezond en zoo goed maken.

(1) *Arrie*, ook *Harrie*, van daar (arriachtig), hard, droog, mager weêre, met oostwind = nog mondsgemeene in sommige streken, ziet ook bij DE BO. - KILIAEN heeft *Haere = urens pruina*. Niet te verwarren met *arrig*, dat verschilt van arriachtig; *arrig* of *harrig* is ruw, kwaad, lastig, grof, enz.; arrig weére, arrig land, arrig laken; arrie, arriachtig beteekent altijd mager droogte; alle arriachtig weére is arrig, maar alle arrig weêre 'n is niet arriachtig. (DE BO).
Staat *harrie, harriachtig, harrig*, in verband met *aridus?* met *arren* (toornig zijn), *haren*, scherpen? en is er gemeens tusschen *arrig* en *arg. erg*, of *haar*, ('t fransch heeft ook *haire* (haren kleed), *haireux*, enz. dat aan 't Germaansch ontleend wierd? - 't Gebeurt nogtans ook dat *harriachtig* in den zin van *arrig* gebruikt wordt: bijv. *harriachtig* (ruw) *wollegoed*. (Ziet bij DE BO).

De blommen, - 't gunstig of 't ongustig weêre daargelaten, - 'n geven niet al even veel zeem; dat hangt af van hun eigen groeiwezen, en ook van den aard van grond waarin ze staan; ja, daar zijn blommen en kruiden, die hoegenaamd *geen zeem* 'n stoken; de bietjes weten 't bij de reuke, en zulke blommen laten ze onverlet, ten ware dat ze stuifmeel bevatten.

Uit sommige blommen dus, halen de bietjes *honing*, uit andere *stuifmeel*, uit andere nog, *honing* en *stuifmeel te gare*. Oh 't is zoo schoone om 't bietje te zien werken, binst dat het zoekt en zuigt, en stuifmeel op zijn pootjes laadt; vliegt het bietje seffens voort, zonder zuigen, dan is 't èn teeken dat de blomme nog in heur zweet niet 'n staat, of dat haastigaards, die vroeger voorbijtogen, met den buit al weg zijn; niemand 'n moet het bietje zijnen weg wijzen, en 't vindt algauwe:

In weiden en hoven,
op akkers, langst wegen en grachten,
de blomme die geurend
op 't werk van de bie staat te wachten;
o laat mij u laven,
- zoo spreekt ze - en uw bijzijn genieten,
en 'k zal, deur uw toedoen,
mijn zalve over 't schepseldom gieten.
O komt dan mijn bietje,
mijn herte is voor u, en deurboort het,
want al dat ge liefhebt
ge 'n deert het, ge 'n kwetst, noch ge 'n stoort het;
bezoekt mij, ontlast mij,
want eenzaam, zoo sta 'k hier vergeten,
in 't groen van den gerszoom. -
O bietje, geen menschen die 't weten
wat schat ik in mij heb; -
en 't bietje, met blijde gebaren,
vol leven, vol lichtglans,
komt zacht op de blomme gevaren.

't Ontvouwt zijnen snuiter;
zijn peurende kopke is begraven! -
en 't bietje komt uit, en 't hergaat het,
't omarmt de geluwe staven
daar 't stuifmeel aan wappert.
Behendig, al duwen en stooten,
zoo drijft het zijn wrechtgoed
naar 't vat van zijn achterste pooten;
de zoekende zuiger
heeft 't zeemvocht ten gronde uitgezopen,
en 't roerende lijf nu
komt rugwaarts naar boven gekropen. -
“O blomme 'k bedanke u!” -
“mijn bietje, met liefde!... tot morgen!
De nacht zal mij helpen
Om wéér u wat zeem te bezorgen,” -
en 't bietje, tevreden,
vliegt op, en zet uit naar de buiken,
die verre in den lochting,
bezijds, onder 't vlienderhout[1] duiken;
't en hoort noch 't en ziet meer; -
gezwind, over velden en hagen,
zoo gaat het vol kommer
dien honingschat huizewaarts dragen;
't ontmoet van zijn maten
die evens, hun gingen verlichten,
en 't strevende vliegen
opnieuw naar den akkerbloei richten; -
en 't bietje beet zoetjes,
en 't rust daar èn stonde na 't zwoegen,
en 't gaat zijnen druppel
bij 't wassende zeemgewicht voegen.
Voor elk maar e kleentje! -
Waar heeft het die geurende ponden,

(1) *Vlienderhout*, ander gedaante voor *vlierhout*, en die in Vlaanderen mondsgemeene is.

- gestadig verzwarend! -
Waar heeft het die *veelte* gevonden? -
Geheim voor de menschen,
die 't gâslaan, die 't al overleggen,
die 't hoofdschuddend vragen;...
maar 't biètjen 'n zal het niet zeggen.

('t Vervolgt)

Gebruiken op Cinxen
(Vervolg van bladz. 265.)

HET Meivieren heeft sedert lang zijn aloude beteekenis verloren. Onder zijn huidig voorkomen is het een eenvoudig volksspel. Velen hebben er het voorwerp hunner studie van gemaakt en gezocht naar den oorspronkelijken zin en beteekenis van dit gebruik. Doch, veelal komt men uit op bloote gissingen die somtijds wijd uiteenloopen daar waar het geldt in bijzonderheden te treden. Nogthans voor de grondtrekken is men het nogal eens.

Men dient in den godsdienst onzer heidensche voorouders twee tijdstippen te onderscheiden: het oudste, de natuurvereering; het tweede, de eigenlijke godendienst.

Het lag in hun aard in alle onbegrepen natuurverschijnselen geheimzinnige, onbekende, onverstaanbare machten te zien die de wereld en het menschdom beheerschen. Het aanschouwen der natuur wekte in hen tevens vrees en bewondering. Hun gemis aan natuurkennissen, aan de ware wetenis van éénen God, Schepper en Beheerder van het Heelal, was de oorzaak, dat ze alle dingen, die hun verstand overtroffen, als onbegrijpelijke geheimnissen aanzagen. Aldus sloeg hen die wonderlijke orde in de natuur, waar alles werkt tot het voortbrengen en uitbreiden van het leven; doch daarnevens vonden ze een anderen werkkring, een strijd tegen het leven, een kamp van dood en vernieling. Die tweestrijd tusschen

leven en dood schijnt uit in de opeenvolging van helderheid en duisternis, van dag en nacht, van winter en zomer[1]. Zes maanden lang bleef de nacht overwinnen, de winter heerschte in de natuur en met haar de droevenis in de herten en het lijden in het leven. Doch 't schoone jaargetij brak aan. Traagzaam deinsde de winter achteruit voor den opkomenden zomer, den zomer met nieuw leven in lucht en gewassen, met nieuwe vreugde voor de zinnen, met vruchten en voeding voor de menschen. De treurnis verdween, de blijdschap borrelde op in een algemeen feestvieren ter vereering van die onzichtbare weldoende macht, die zomer heet. En daar zijlieden niet bekwaam waren den zomer te vereeren als een afgetrokken, een onstoffelijk iets, hebben ze hem verbeeld door een stoffelijk, zichtbaar, voelbaar voorwerp, ze hebben hem verpersoonlijkt in den boom en het gewas, waar de zomer het eerst en het meest zijn uiting vindt, zijn werking uitoefent.

De Meiboom werd de verpersoonlijking van den Zomer. Met 't eerste priemen van 't schoone getij, gaat men vol vreugde den Zomer te gemoet. De herlevende boom wordt in het bosch begroet en feestelijk ingehaald en als overwinnaar rondgevoerd. Hij wordt op het voornaamste plein der gemeente geplant en daar vereerd en gevierd. Dit is de eerbewijzing, de vreugdeuiting voor en in name van geheel de gemeente. Ook de huisgezinnen en eenlingen vieren den terugkeerenden Zomer in kleinere boomen, in takken, kransen en bloemen.

De Zomer echter was niet enkel door gewassen verzinnebeeld, maar door gewassen en menschen, of door menschen alleen. Meibruid, Meibloem, Meilief, Meigraaf, Meikoning en -koningin beteekenen insgelijks den lieven, aangenamen of heerschenden, zegevierenden Zomer; zij ook worden begroet, bekransd, in feeste rondgevoerd.

Niet alleen wordt de Zomer plechtig ingehaald en gevierd. De Winter, overwonnen en doodgedaan, wordt

(1) OZANAM, *Les Germains avant le Christianisnie*, bl. 76.

schandig uitgedragen en begraven. Hij wordt verpersoonlijkt door een strooien puppe of door een jongen met strooi ot verdord loof omhuld. Hij ook wordt rondgeleid, uitgejouwd en op 't einde verbrand of begraven of in 't water gestooten. De kamp zelf tusschen Winter en Zomer en de zegepraal van dezen laatste worden verbeeld. Ze worden voorgesteld als twee ruiters: de eene met groente en bloemen getooid, een ware bloemen- of Meigraaf, de andere met lompen of een pelsen kleedsel bedekt. Het gevecht grijpt plaats vóór een talrijke menigte. De Winter wordt overwonnen te midden het gejouw der toeschouwers, terwijl de Zomer als zeger in triomf rondgedragen wordt(1).

Het spel van "*Somer ende Winter*" was een der meestvoorgedragen abele spelen uit de Middeleeuwen en bij de Dietschers alomgekend en gegeerd.

"Het aloude bekende en beminde Meifeest is door den dichter der abele spelen gedramatiseerd, maar het symbool heeft plaats gemaakt voor de allegorie"(2).

Dit spel leeft nog voort in Duitsche volksliederen:

> Tra rira, der sommer ist da,
> Wir sollen hinaus in garten...
> ... Der winter hat 's verloren,
> Der winter liegt gefangen(3).

De zege des Zomers over den Winter wordt in de Eddaliederen herhaaldelijk bezongen(4).

Met den zomer kwam de hemelzegen over het land. Daarom was de dauw op Cinxen- of Meinacht zoo zeer gezocht. Ook en hadde niemand nagelaten, met den eersten dageraad op te staan en ter weide te gaan ten einde het beste deel te hebben in den Mei- of Cinxendauw, en het was een groote schande laat op te staan of het

(1) GRIMM, *Deutsche Mythologie*, bl. 739-754.
(2) MOLTZER, *De Middelnederl. dram. poezie*, bl. LII.
(3) OZANAM, *Les Germains avant le Christianisme*, bl. 76.
(4) OZANAM, evendaar. - *Am Ur-quell*, V. 57.

laatst ter weide te komen. Vandaar ontstond ook het veeuitdrijven op Mei- of Cinxendag.

Meiboomen en gewassen brachten heil en geluk. Daarom werden ze geplant of gehangen aan kerken en gebouwen, vóór stallen, vóór 't huis van vrienden en beminden.

De menschen waren uiterst verheugd om den terugkeer van den Zomer; ze herleefden met de natuur; ze wilden lucht geven aan hun gevoelens in uitbundig feestbetoog. Daarbij, 't ligt in den aard van 't volk te meenen dat, wat hem vreugde verschaft, ook voldoening geeft aan dezen die het wilt vereeren. Daar vindt men den uitleg van de vermaken die het Mei- en Cinxenvieren vergezelden: drinkgelagen en maaltijden, gezang en gedans, allerhande volksspelen: mastklimmen, zakloopen, wedrijden en wedloopen, ringsteken en koningschieten(1).

't Ware noodeloos en onbezonnen aan alle gebruiken, tot de minste toe, die in 't Meivieren voorkomen, uitleg en bedied te willen geven. Velen zijn gewijzigd volgens tijd en oord, anderen zijn gevallen of bijgekomen en hebben geen bijzondere beteekenis. De grondbeteekenis van geheel het feest zou dus hoofdzakelijk gelegen zijn in het vieren en het vereeren van den terugkeerenden Zomer, van de herlevende natuur. Dit schijnt ons, ingezien den aard der feesten en den aard van het vierende volk, de redelijke en natuurlijke beteekenis.

Niet alleen de Meiboom werd gehuldigd als eerste uiting en verpersoonlijking van den Zomer. Daar waren nog andere zomerboden, wier eerste aantreffen met vreugde begroet en plechtig gevierd werd. GRIMM(2) beschrijft het blijde ontmoeten van den *eersten zwaluw*, als voorbode van den Zomer. De *eerste meikever* ook wordt feestelijk uit 't bosch gehaald. In de XVIIe eeuw werd dit in Sleswig gedaan door de meisjes van het dorp; en heden nog te Brussel, op den eersten Zondag van Mei, door de gilde der Prinkheeren, Prinkheerenvangers, chasseurs de Prinkères

(1) WEINHOLD, *Zeitschrift des Vereins fur Volkskunde*, III. bl. 1 vgg.
(2) *Volkskunde*, gem. bkd. en blz.

(Prinkheer = Preekheer = in Zuid-Brabant Meikever[1]. Dit heette men evenals het hooren van den eersten koekoek: *den Zomer vinden*. De *eerste koekoek* werd begroet met het volgende volksdeuntje, in Neder-Sassen:

Kukuk van Häven
Wolange solle ik leven!

En alhier:

Koekoek Steven,
Hoelang zal ik leven?
Honderd jaren en een dag
Kapt mij dan den kop maar af[2].

Insgelijks heette het inhalen van de eerste zomerbloem, van het *eerste viooltje: den Zomer wekken*. Wie het eerst het viooltje bemerkte, verwittigde de inwoners van het dorp; dezen trokken er heen, staken het op een stake en dansten en zongen er rond[3].

Met die zomerboden, evenals met de meien, ging men van hofstede tot hofstede, al zingend, om den Zomer te verkondigen en giften in te zamelen. Soms ook met een dooden vledermuis of iets dergelijks, hetgeen misschien wel het uitdragen van den Winter beduidde[4].

MANNHARDT[5] heeft een bijzonder stelsel om de Meigebruiken uit te leggen. De aloude heidensche eerdienst der natuur is, volgens hem, niets anders dan 't vereeren der wasdomgeesten. Alles draait daarrond. De Meiboom, de Meikoning is de vereenzelving met den wasdomdaimon, die geldt als schutsgeest voor menschen en dieren. De groote boom is de levensboom, de “genius titularis” der gemeente. Het inhalen en ronddragen der meien beduidt het wedijverend intreden der gewassengeniën; het spoedig opstaan op Mei- of Cinxenmorgen vertolkt

(1) *Volkskunde*, XI. 2 en vlgg.
(2) *Volkskunde*, XI. bl. 12.
(3) GRIMM, bl. 748. - MOLTZER, *Middelnederlandsche dram. poezie*, bl. 52 en vlgg. Ziet over het ‘*Zomerinvoeren*’ E. MOGK. *Germanische Mythologie*, bl. 139 (368).
(4) *Volkskunde*, evendaar.
(5) *Der Baumkultus*, bl. 182 en vlgg.

het ontwaken des wasdomdaimons uit den winterslaap; de laatstkomende verbeeldt den laatstontwaakten plantengeest.

Het gieten met water op de loofpuppe drukt het toedrachtelijk gedacht uit van den plantenwasdom zelf, op welken men, door waterbegieting, den regen en de groeizaamheid nederroept.

En in dezen zin zoekt hij de bediedenis van ieder der Meigebruiken uit te drukken.

Dit stelsel aanzien de geleerden als te zeer gezocht, te eenzijdig, te uitsluitend, te ingewikkeld voor den eenvoudigen mensch uit deze tijden. Ook heeft zijn gedacht maar weinig toetreding gevonden.

***

Hier zou men de vraag kunnen stellen of deze gebruiken gebleven zijn wat ze oorspronkelijk waren; 't is te weten: de uitboezeming van de volksvreugde en het algemeen onduidelijk vereeren van zomer en natuur; ofwel staan ze in verband met een bepaalde heidensche godheid?

In dit tweede geval zou de godendienst maar uit lateren tijd dagteekenen. Alle godsdienst begint met een natuureerdienst; 't is slechts naderhand dat de ontwikkeling in de beschaving de godendienst teweegbrengt en dit het eerst, en zelfs uitsluitend soms, bij de meer ontwikkelde standen. Heeft er hier ooit godendienst bestaan, dan is deze ook het eerst en weldra verdwenen onder de werking van het Christendom, terwijl de aloude vereering is blijven voortleven, - misschien wel zonder dat 't volk nog rekening kon geven van de allereerste beteekenis, - omdat ze 't oudst en 't natuurlijkst en 't diepst ingeworteld was bij 't volk.

UHLAND en GRIMM, alhoewel ze in den grond hier niets anders zien als de uiting van de volksvreugde, brengen toch dit gebruik in verband met een vergoddelijkt wezen[1].

(1) *Volkskunde*, XI. 11.

MANNHARDT[1] bevestigt dat *Thunar*, de Lentegod, vereerd en gevierd werd in het Lentefeest, gehouden in 't begin van Mei of op Cinxen.

Anderen verkennen in het Meivieren de vereering der Godin *Ostara*[2] of liever der Aardgodin[3] genaamd *Nerthus*; Nerthus, de vergoddelijking der moederaarde, de godin van 't vernieuwde leven, vereerd door de Germanen[4].

***

('*t Vervolgt*.)

Mingelmare

TE KORTRIJK is er een GESCHIED- EN OUDHEIDKUNDIGE KRING gesticht.

"De Kring is gewijd aan de studie der geschied- en oudheidkundige vraagstukken, en bijzonderlijk voor die, welke de stad, het arrondissement of de oude kastelnij van Kortrijk betreffen".

Grondhertiglijk wenschen we den nieuwen kring een lang en bloeiend leven, want hij zal ongetwijfeld grootelijks dienstig zijn, om de kennis van Vlaanderen's geschiedenis te vervoorderen. Degelijk werk mogen we verwachten van de geleerde leden, die reeds in groot aantal aanveerd werden.

In de eerste aflevering van het bulletijn, te Kortrijk bij E. Beyaert verschenen, hebben we eene wel bewrochte studie over Broeder Cornelis. In zijne bijdrage: "*Témoignages inédits sur frère Corneille Adriaensz, de Dordrecht, O.S.F.*" brengt E.H.A. De Poorter nieuwe bewijsstukken aan, waaruit blijkt, dat Broeder Cornelis ten onrechte door de vijanden van den Roomschen katholieken godsdienst vervolgd en beschuldigd werd.

In welke taal zullen de besprekingen gehouden en de geschriften uitgegeven worden? Daarover lezen we in de keure van den kring op de eerste bladzijden van het bulletijn: "Volle vrijheid wordt aan de leden gelaten, voor wat het gebruik der Nederlandsche of Fransche taal betreft, zoowel in hunne geschriften als in hunne redevoeringen. Deze laatste worden in de verslagen opgenomen in de taal, waarvan de redenaar zich heeft bediend.

De stukken van den Bestuurraad uitgaande zijn in de twee talen opgesteld".

Zóó is het zeer wel, maar we eindigen met den wensch, dien *Dietsche Warande en Belfort*, 1903, n° 8, op bl. 214 geuit heeft: Veel voorspoed aan den nieuwen kring! Maar opgelet, a.u.b. dat hij, feitelijk, geen Fransche kring worde'.

(1) *Die Götterwelt der Deutschen und Nordischen Völker*, bl. 144 vlgg.
(2) MOLTZER, hooger vermeld.
(3) *Am Ur-quell*. bl. 17.
(4) SOENS en JACOBS, *Handb. voor Germ. Godenleer*, bl. 114. - E. MOGK, *Germanische Mythologie*, bl. 138 (367).

[Nummer 19]

't Een en 't ander over de bietjes, door A. Mervillie
6de vervolg.

DE blommen en kruiden waar de bietjes liefst en meest naartoe gaan, zijn bij ons:

'*t Sloor- of koolzaad, 't raapzaad, den boekweit, de klaverblommen, steenklaver, engelsche klaver, tweede en derde sneê*(1) *van inlandsche klaver, de peerdeboonen, de kleine netels, de fascelia of blauwe scorpioenesteert, de reseda, de vroege witte paaschblommekes, de witte hagebeiers, de braambezie, pruime- en keerzenbloei, linde en wilde kastanje, wulge en paaschwerve, enz.*.

Waarnevenst allerhande blommekes nog die in 't wilde groeien; in 't *sperhout*, op den *akker*, in *bilken en*

(1) De holde staafkes van de eerste klaverblomme zijn te lang, 't zeem zit te diepe, en de snuiter 'n kan er niet aan. - Op *tweede* en *derde* snee zijn die staafkes, merkelijk minder.

meerschen, in de *koornstikken*, langst de *gerszoomen*, in de *heidestreken*, op de *duinheuvels* enz.

Sommige blommen en kruiden geven *honing* en *stuifmeel*, andere stuifmeel aleene, en 't bietje pakt al meê dat hem dienen kan.

Daar zijn menschen die benauwd zijn voor hun druiven, en voor 't ander ooft of fruit, dat ze met zoo veel zorge gekweekt hebben. Ze zijn verlegen, tegen dat rijpheid en geur 't gevleugeld rooversvolk zal aanlokken, onbekende en onbeleefde kerels, die stout weg, andermans goed durven aangaan. Die menschen zijn vijand van al dat bie heet, en ons lieve korfbietjes vallen ook onder hunnen banvloek. - Maar hoe mis!

De korfbie 'n gaat geen ooft of fruit te keere, omreden dat ze heur aas als *honingvocht* opzuigt, en niet uit 'n *bijt*, zooals 't peerdshursel en eerdebie doen.

En inderdaad, heeft er ooit iemand onder u èn korfbie gevonden, in druiven of perzik, in pruimen of in rijpe geluwe peeren?

Van met dat ge 't velleke, dat nog boven de deureten holte gespannen lag, opentrokt, wat vondt ge daarbinnen? wie waren de verborgen sluiproovers?... ieverst ne verdoolde peerdshursel, twee-drij eerdebie'n, groote vliegen, en oorebijters.... maar nooit ons lieve zeembietjes.

Verre van 't ooft te beschadigen of 't bloeisel te krenken, bevoorderen de korfbietjes veeleer den wasdom, met over de bloeistaafkes, met over de meeldraden heen en weêr te kruipen, en alzoo meer stuifmeel te verspreiden, stuifmeel dat tot de drachtbaarheid van de blomme vereischt wordt.

't Is onnoodig de blomme hier, en heur samenstellinge te ontleden, dat late ik over aan de kruidkunde.

Veel menschen meenen ook dat de bietjes inkomen met bollekes *was*, aan hun achterpooten.

Dat 'n is geen *was*, menschen, maar saamgeduwde STUIFMEEL, *hoog*- of *donkergeluw, grijsde, bruin* of *blauwendig*, al ingevolge de blomme waaruit het gehaald

wierd. 't Huis gekomen, steekt het bietje die bollekes af in de ijdele cellen of huizekes daartoe bestemd. Dat stuifmeel met honing en water deurkneed, krijgt den name van *biebrood:* 't wordt voedsel voor de jonge broedworms. 't Gebeurt dat voorzienige biemelkers als er nog weinig stuifmeel te halen valt, ook tarwenblomme buiten zetten; de bietjes 'n nemen dat maar op, uit meederen nood, want altijd nog, trekken ze de levende groeizaamheid vooren.

Het PLAKSEL of PROPOLIS is 't kleverig vocht van blaren en boomgewas die 't bietje weet te ontdekken tot in de verborgenste hoeken van loovergroei en houtgrond.

Met dat plaksel stoppen de bietjes de nuttelooze openingen en spleten van de weuninge, zetten vaste, al dat wikkelt of los kan, zoo bijv., de hulle en den doek van den bak, de daakzijden van de ramen, is 't zake dat ze er aankunnen. Bij 't opendoen, krijgt men soms al die stukken moeilijk van één, vooral in 't koele najaar, want bij volle zomerhitte is dat plaksel tamelijk zochte, en 't rekt lijk warm lijm.

Maar is dat plaksel goed gesteven, dan houdt het tegen, beter en meer nog als '*colle arabique*.' - 't Is vet, en 't brandt in 't vier.

Overjaar hadden mijn bietjes geheel den rooster(1) overdekt, die lag onder de hulle van den bak; den rooster kreeg ik los, maar hoe die lage plaksel doen verdwijnen?... geen middel! noch mes noch borstel 'n hielpen, ziedende water 'n had ik niet,... en 'k ging er mêe naar de smesse van mijn gebuurte. De smid liet mij gewerden, 'k deed den blaasbalg gaan, en binstdewijle hield ik den rooster boven 't gloeiende vierke; de druppels vielen en spokten,

(1) Rooster uit gevlochten ijzerdraad, danig dunne, zooals men dat zien kan in de melkzeefdekes; die rooster zit in e raam, en ligt onder de hulle boven de wafels; alzoo kan men bij zomeravonde versche lucht geven; de dampen van den korf trekken deur dien rooster in doek of bolster, en men kan ook al boven, en zonder gevaar, de bietjes toogen aan vrienden en kennissen.

sisten en poften, en gheel mijn kluchte schoot in brande. 'k Hield het stuk maar altijd vaste bij zijn rame. De blakende laaie trok in de kave, en daar!... in ne wrong, was de rooster teenemaal gezuiverd. - Dat is plaksel, man!

't Bietje werkt in den donkeren. - Over eenige jaren wilde men glazen bakken maken, maar de bietjes hadden die ruiten algauwe bestreken. Nu nog, houdt men soms bakken met één of twee glazen wanden, maar met èn houten buitendeksel. Dat kan zijn nut hebben, voor 't getijdelijk gâslaan van sommige wafels, maar 't eigentlijk binnenwerk, blijft tusschen de andere ramen toch immer gedoken(1).

Eén openinge mag en moet vrij blijven, 't is 't vlieggat; - de bietjes dulden nogtans *twee* of *meer* vlieggaten, vooral bij lentetocht, en bij volle zomervlucht.

- 't Bietje brengt ook èn beetje WATER meê, dat dienen moet tot het volledig bereiden van '*t biebrood*. Dat water zuigen ze op uit grachten en plassen, ja tot uit de pompen toe, maar alle water 'n is niet even goed, en 't bietje kiest het zelve. - Te Nieuwpoort had er ne man twee pompen staan, en 't en was maar uit ééne van de twee, dat de bietjes water haalden; (de ander pompe lieten ze onverlet); - 'k zag ze aan de zijwanden hangen, gereekt lijk schaapkes, en zuigen dat ze er bij wikkelden. Bij groote lange droogte of bij volle zomervlucht, zetten de biemelkers soms water met steenen en strooitjes in, niet verre van de biehalle. 't Is tijd gespaard en min gevaar van verdrinken; 'k heb eventwel bemerkt, dat de bietjes nog liefst hun water zelve gaan zoeken.

En 't WAS dan?... 'n haalt de bie geen was uit blomme en kruid?

- Neen, vrienden, de *bietjes maken 't was zelve*, en

(1) Om al de bijzonderheden over bak- en wafelwerk beter te verstaan, ware 't hoogst nuttig, bij nen vriend die biemelker is, nen openen bak te kunnen zien.

't komt omzeggens lijk uitgezweet, in kleine dunne schijfkes, van tusschen de ringen van hun lijf. Deur 't vergrootglas heeft men dat al kunnen afspeuren.

Met dat *was* maken ze den koeke, vol *zeshockte* huizekes of cellen, 't een tegen 't ander, verbazend nauwkeurig en welgemeten.

De waswafels in losse ramen, worden na 't uitslingeren, wederom in den bak gesteken, de bietjes vullen ze opnieuw, en alzoo kan die raamkoeke ne langen tijd meêgaan.

Maar 't *was* wordt soms ook weggenomen, onmiddellijk na den slachttijd, vooral uit strooien korven; - de bietjes worden bij andere gevoegd, of worden - onmenschelijk genoeg - met zwavelrook verstikt - (van daar: *slachttijd!* eertijds algemeen!).

Wordt het *was* van de losse ramen te oud, zoodanig dat er de bietjes met tegenzin in werken, dan ook, kan men alles deuréén smelten, maar 't en mag niet verstorven zijn; dat *was* wordt gezuiverd, en 't komt ons weêre, in wasbollen, om huisraad en stoelen te wrijven, of 't gaat deur de handen van den wasbleeker, om later in Gods heiligdom, als brandgifte te verteren, om als wijteeken ons dak te bevrijden tegen donder en bliksem, of om de stervende menschen uit te lichten voor 't ander leven.

O brandstaf die nog laait,
en zwak in de oogen blinkt,
bij allen kristen mensch
die uit de wereld zinkt.

Zijn oogen leven nog,
maar kijken derf en dood,
voor de alderlaatste maal,
bij 't licht van zijn geloof.

Ze kijken zonder zien
vol damp en doodgewicht,
en blijven hangen op
het schemeren van dat licht.

De laatste bake die
op 's werelds oeverstrand,
de vaste wegen wijst,
naar 't verre vaderland.

De mensch wordt bijgestaan
deur 't vriendental dat bidt,
en 't bietje niet 'n merkt
dat op de ruiten zit.

Dat krevelend opwaarts gonst,
en meêbidt langst het glas,
of heên en weder draait
bij 't geuren van zijn was.

O bietje, wonder beeld!...
de ziele, zoo als gij,
ontkroop heur bunselkleed
en houdt heur hooggetij.

Ze is los van al dat spant,
van al dat nijpt en kwelt,
van al dat tegenhoudt,
van zonde en driftgeweld.

Ze is vrij, en schouwt van ver
't verlaten huisdak aan,
en ziet de vrienden nog
die naast het bedde staan,

En 't bietje dat zoo mild
zijn zuivere gifte schonk,
dat heilig was waaruit
Gods licht heur tegenblonk.

Ze vleugelt op naar Hem,
die 't al in 't leven riep,
naar God, die groot en wijs,
den mensch en 't bietje schiep.

('t Vervolgt.)

Voor mijn vriend E.H. Em. Van Wesemael, 1878-1903.
Judica me, Deus Ps.

‘**L**AAT, o God, mij recht geschiên,
‘En mijn zaak gewezen zien
‘Tegen 't volk onheilig;
‘Voor den man, onrecht en boos,
‘Voor zijn vonden, valsch en loos,
‘Red en houd me veilig.

‘Gij zijt, God, mijn kracht in 't leven:
‘Ach! waarom mij nu begeven?
‘En waarom ga 'k droef gebukt,
‘Daar mijn vijand mij verdrukt?

‘Laat uw gunst me trouw bestralen,
‘dat ze leid' me en breng' ten top
‘van den heilgen berg, waarop
‘Uwe tenten staan en pralen.

‘'k Zal er ingaan, nadertreden
‘Tot het outer God gewijd,
‘God, die mij, met zaligheden
‘Wonderzoet, het hart verblijdt;
‘'k Zal U loven, luid en lang,
‘God, mijn God, met harpgeklank.

‘Zeg, mijn ziel, waarom ontstellen
‘En me bang den boezem kwellen? -
‘Hoop op God! Nog roemt mijn stem
‘Mijnen God en Heiland Hem!’

't Wonder lied!... Nu angstig beven,
Om de wereld sluw en slecht;
Dan vol hoop het hoofd gerecht,
Stout gezind op hooger streven;

Dan weer staan met kloppend herte,
Niet meer wetende waarheen;
Dan, vooruit!... Gods licht verscheen
En verklaart de donkre verte!.....

Zóó, zoo gaat het allerwegen,
U en mij en elk en al,
In dit aardsche tranendal,
Ver van 't Vaderland gelegen.

Vrees en hope, strijd en vrede,
Werk en ruste, wel en wee:
Stilte en storm in volle zee,
Verre, ver van strand en reede.

Alleluia! - Miserere!
Hulp, mijn God! - Mijn God, heb dank!
Zóó, zoo wislen zucht en zang,
Ons ten goede, God ter eere.

't *Judica* mengt bei te zamen,
Tot een heilge harmonij,
Waar de bovennoten, blij,
En volzalig klinkt het *amen*.

En dat lied van Davids snaren
Zingt ge, vriend, uit vol gemoed,
Dag aan dag, aan 's outers voet,
Sedert vijfentwintig jaren;

Dag aan dag, de handen vouwend
Op uw bange of blijde borst,
Immer op der heemlen Vorst,
Op Zijn licht en kracht betrouwend.

Zing nog, vriend, mag 't God behagen,
Vijfentwintig jaren lang,
Davids heilig harpgezang,
Dat zoo kloek het hart doet jagen,

Dat zoo licht den last doet wegen
En de hitte van den dag,
Dat - een danklied na den slag -
Juicht en jubelt om Gods zegen.

EUG. DE LEPELEER

Gebruiken op Cinxen
(Vervolg van bladz. 288.)

OM volledig te zijn, dienden we nu de betrekking, die bestaat tusschen het Mei- en het Cinxenfeest, te onderzoeken.

Toen overouds het Lentefeest gevierd werd, geschiedde dit niet noodzakelijk op een bepaalden dag(1). 't Zal eerst later geweest zijn dat, tot grooter gemak en overeenkomst, de eerste dag van Mei ofte Bloeimaand daartoe werd aangeduid. Verders, daar het vast staat dat de gebruiken op Cinxen, heel en al dezelfde zijn als de oudere Meigebruiken, besluit men dat de heidensche Meigebruiken op den christen feestdag van Cinxen zijn overgegaan. Het wordt nogthans beweerd, dat de volksgebruiken op Cinxen niets anders zouden zijn dan de herinnering aan het Pinksteren der Joden en dat ons Cinxenvieren rechtstreeks van het Jodenfeest afstamt. De Joden ook immers, bestrooien op Cinxen hunne gebouwen, wegen, synagogen met groente, hangen takken aan de ramen, bekransen hun hoofd met bloemen, dit alles ter gedachtenis van het afkondigen der wet op Sinaï, om reden dat op dit tijdstip alles groen stond en in bloei(2).

Wat er over het Joodsche Pinksterfeest en dezes beteekenis mocht te denken zijn, laten we onverlet. 't Schijnt echter niet aan te nemen, dat er tusschen ons en der Joden Cinxenvieren eene rechtstreeksclie afhankelijk-

(1) *Kirchenlexicon*, bl. 1417 en vlgg. - *Zeitschrift des Vereins für Volkskunde*, VII. 77.

(2) BUXTORF, *Synag. Jud*., c. 20, bl. 443 (aangehaald bij GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Inventaire des Chartes*, Introd. bl. 82, aanmerk. 4).
'Mos ille Christianorum, quod festo Pentecostes fenestras, domos et templa gramine, floribus et betulis viridantibus ornent, a Judaeis descendit ad Christianos. Hi enim in laudem legis ejusque memoriam, pavimenta aedium, plateas et synagogam gramine perspargunt, fasciculos ramusculorum viridium passim fenestris apponunt, corollas, viridas capitibus impositas gestant, quia illo tempore, quo lex in monte Sinai tradita est, omnia fuerunt florentia et viridantia, id quod colligunt ex *Exod*. XXII. 3.'

heid bestaat. Neen, onze Cinxengebruiken staan onmiddelijk in verband met het heidensche Mei- of Lentefeest. We kunnen nogthans niet aanveerden dat dit verplanten op Cinxen enkellijk zou te wijten zijn aan de stuurheid van het weder, zooals het in sommige streken met het begin van Bloeimaand kan het geval zijn[1]. We meenen veeleer te doen te hebben met een heidensch feest dat men heeft trachten te verkerstenen. Toen de Geloofsboden aan de wilde volkeren de Heilboodschap gingen verkonden, troffen ze bij hen heidensche feesten en geplogenheden aan. Steeds hebben ze den afgodendienst en het avergeloove bij die feesten bestreden. Doch, ingezien de gehechtheid van het volk aan hun overoude gebruiken en de onmogelijkheid dezelve in eens en voor goed uit te roeien, heeft de Kerk het natuurlijke daarvan erkend en geduld zoolang er geen gevaar was voor 't Geloof; en, naar de voorschriften van Paus Gregorius den Groote[2] en de herhaalde vermaningen, der toemalige kerkvoogden[3], poogden de geloofspredikers de aloude gebruiken en feesten te ontdoen van wat er heidensch in was en ze zooveel mogelijk een christelijk character te geven. Zoo zal 't gegaan zijn met onze gebruiken op Cinxen. Onmogelijk was 't het volk te beletten lucht te geven aan de gevoelens die in hem opwelden, bij den terugkeer des Zomers. Zulks was natuurlijk en onberispelijk. Doch wat kwaad was en verdwijnen moest, was de herinnering aan het heidendom, het plegen van afgodendienst en avergeloof. Men heeft dan gepoogd het oude Meifeest te ontheidenen, ja zelfs een christelijk uitzicht te geven. Men heeft het vreugdevieren toegelaten, doch verzet op het kerkelijk

(1) POL DE MONT, in *Volkskunde*, XI. 1 en vlgg.
(2) Ziet zijne handmare aan den Angel-sassischen Abt MELITUS, daarvan BEDA gewaagt in zijn *Hist. Ecclesiast. gentis Anglorum*, I. 30.
(3) Ziet de handmare van Bisschop DANIEL van Winchester aan BONIFACIUS. (Vgk. MANNHARDT, Die *Götterwelt*, l.c.) - G. KURTH doet deze handelwijze duidelijk uitschijnen in zijn *S. Boniface*, collection 'des Saints' Paris, 1902.

feest dat samenvalt met het begin des Zomers, te weten: op Cinxen. Heeft men daarbij getracht er een kerkelijk gedacht in te steken? Heeft men er de herinnering aangehecht aan het Pinksterfeest der Joden? Heeft men bij het herleven de natuur, ter welks gelegenheid het heidensch Meifeest plaats greep, het gedacht gevoegd van de hernieuwing des geestelijken levens, teweeggebracht door de nederdaling van den H. Geest? Of is men tevreden gebleven met de oude Meiplechtigheden, wier eerste beteekenis misschien al vergeten was, vast te binden aan een christelijken blijdag, die met den aanvang des Zomers gevierd werd? Zulks is wel mogelijk. Want, niet alleen op Cinxen vierde men het Mei- of Lentefeest, maar ook op Halfvasten, *den Zondag van* '*Laetare*', die van oudsher als vreugdedag gehouden wordt. In sommige streken van Vlaanderen heet die dag *Zomerdag*. In Brabant is het feest voor *Sinte Greef* (de graaf van Halfvasten = Meigraaf). Te Antwerpen rijdt de graaf rond in feestelijken omtocht. In Duitschland ook is 't *Sommertag*. Men gaat er rond met meien. In Bohemen, in Zwitserland verbeeldt men den strijd tusschen Zomer en Winter; men draagt er de dood, den gestorven Winter uit, men verbrandt en versmoort er de strooien puppe(1).

Verschillend dus was de handelwijze der Kerk volgens de verschillende omstandigheden. Eerst verbood ze de heidensche volksgebruiken, zoolang het christenvolk enkel uit nieuwbekeerden bestond en de afgoderij nog niet ten volle was uitgeroeid. Daarna, als alle vrees voor 't Geloof verdwenen was, liet ze dezelve toe, doch gaf hun zooveel mogelijk eene christelijke beteekenis; eindelijk, werden ze opnieuw verboden, als er gevaar was, zoo niet voor 't Geloof, dan toch voor de zeden, om reden der baldadigheden die zulke feesten somtijds vergezelden. Dwaling echter is het te beweren, zooals eenigen doen, dat al de kerkelijke feesten, evenals de christen godsdienst zelf,

(1) *Kirchenlexicon*, op 't w. *Feste. Laetari*.

enkel een rechtstreeksche voortvloeiing zijn uit de voorchristene tijden, want altijd heeft de Kerk het heidendom en het avergeloof, als dusdanig, verboden en bestreden.

***

Op vele plaatsen, is, benevens het Cinxenvieren, het Meifeest blijven voortbestaan. Hier en daar, geschieden ze heden, voor zooveel ze nog in zwang zijn, ter eere van Onze Lieve Vrouw. Den avond van Mariamaand wordt de Meiboom geplant vóór O.L. Vr. kapellekens; bloemenkransen worden gehangen aan deur en raam; 't volk komt er bijeen en zingt geestelijke liederen, die nogthans veelal doormengd zijn met overblijfsels uit oude ongewijde Meizangen(1).

***

Wat vroeger zoo diep was ingeworteld, is bijna heel en al uitgegroeid. Hetgeen kerkelijke en burgerlijke overheid vroeger niet vermochten, dat volbrachten de knagende tand des tijds, de ontwikkeling in de beschaving, de verandering in gedachten en zeden.

Eerst verdwenen bij de hoogere standen, dan bij de burgerij, eindelijk bij 't arme volk, zijn deze aloude gebruiken ten deele nog te vinden, verminkt en onkenlijk schier, in het eenvoudig spel der volkskinderen. ‘'t Is, zegt Dr BOEKENOOGEN(2), het lot van tal van oude gebruiken, spelen, rijmen en raadsels, dat zij, bij het veranderen der tijden en het wijzigen der denkbeelden, door de ouderen aan de jongen zijn overgegaan. Oude ritueele handelingen in den tijd van 't heidendom en veel later nog door ouderen uitgevoerd - men denke aan het ontsteken van Mei- en Paaschvuren, aan den omgang met den Luilak en de Pinksterbloem en andere voorjaarsgebruiken, - zijn of in onbruik geraakt of kinderspel geworden. En, voegt hij er met spijt bij, in de wijze

(1) *Volkskunde*, XI. 11-12; XII. 196. - *Am Ur-quell*, V. 57.
(2) *Raadsels en Raadselsprookjes*, bl. 39, in *Handelingen en mededeelingen van de maatsch. der Nederl. Letterk. te Leiden*, 1901.

waarin men zich zoekt te onderhouden of te ontspannen is een algeheele ommekeer gekomen. Overvloed van lectuur is onder ieders bereik en bovendien drijft de maatschappij het menschengeslacht voort. De tijd van eenvoudige volksvermaken, van vertellen en raadsels opgeven in 't hoekje van den heerd is voorbij en wel voor goed. Wij zijn die oude dingen ontgroeid, ze zijn niet meer van onzen geest. Ze trekken onze beredeneerde verstandsmenschen niet meer aan, want zij hebben het vermogen verloren om hunne naïveteit volkomen te waardeeren'.

EM. V.C.

Het Stevenismus

A. KENIS. Eene godsdienstsecte in Belgie of het zoogezeide Stevenismus, 2e uitgave. Demeester, Rousselare, 1903, 182 blzz. Pr. 1,50 fr.

E.H. Kenis wil geen 'geleerde studie' (Bl. 5) leveren, met andere woorden, meen ik, hij wil geen wetenschappelijk geschiedkundig werk geven. Nochtans heeft hij alles trachten zoo nauwkeurig mogelijk op te zoeken!.. Maar 't is daar juist de grondsteun van zoo een werk! Ook is boeksteller zoodanige studie heel nabij gekomen. 'k Hadde hem echter nog meer wetenschappelijk begeerd, ingezien juist zijn doel om zendelingswerk te verrichten. Daarom immers mocht hij niets voorhouden, niets aanhalen dat op geen degelijke bronnen, op eene degelijke wijze gesteund was; daarom dus ook moest hij een wetenschappelijk werk stiptelijk nastreven, wilde hij zijne tegenstanders alle schijnreden van uitvlucht ontnemen. Zoo had zijn werk voor zijn doel en ook voor de wetenschap veel gewonnen, had boeksteller nog grootere nauwkeurigheid aan den dag gelegd om zijne bronnen te vestigen! Hetzij hij oorkonden aanhaalt, hetzij hij 't gedacht geeft van hedendaagsche schrijvers, waarom niet telkens zorgvuldig aanteekenen waar ze, oorspronkelijk ofte niet, te vinden zijn(1) of waar dit of dat gezegde te lezen staat, zooals 't geval is op bl. 31?

(1) Zoo bl. 11, 13 (De lofbetuiging van Pius VI is het die van 30 Juli 1798 in *Pii VI Acta*, Rome, 1871, 11-169?); 24 n. 3 (Ze staan in *Collectio epistolarum pastoralium dioecesis Mechliniensis*, Mechelen, 1845, I 15 en 53); 39-41; 56 en 65 (Door welke wet was dat verboden?); 56-57; 61, n. 1 en 3; 71 (Die berust zeker ook te Mechelen?); 76-79 (Nadere bepaling.); 81; 87 (Is die te Mechelen waar er ook een afschrift gezonden werd? Ziet gem. Collectio, 1855, IV 85); 96, n. 2; 105, n. 1; 116 (Waaruit blijkt dat geschil in 1810?); 117-122; 123 (Nummer van welken dag?); 132, n. 1; 133-134; 135-139; 139-143; 144-152 (Buiten in de aangeduide bisdommen, zijn ze in de andere plaatsen ook nog te vinden?); 160 (In welk vlugschrift?).

De geraadpleegde bronnen hoefden ook over 't algemeen beter geschikt te zijn, andere nader bepaald (Zoo de *Revue catholique t. XV*. Wie zou er bij 't zien van dien naam, denken dat er daar eene nogal goede bijdrage in voorkomt over Stevens, bl. 267 en vlgg.?) en nog andere wel met vrucht door nieuwere vervangen (CLAESSENS b.v.).

Den inhoud van 't werk 'n moeten wij hier den lezer niet doen kennen: BIEKORF heeft daar reeds voor gezorgd (Bd. XIV [1903] bl. 120-126). Schrijver had er echter beter uitdrukkelijk gezegd, lijk E.H. KENIS, bl. 153, n. 2 het doet bemerken, dat er voor 't huwelijk in gem. werk een wezenlijk verschil aangestipt wordt voor Vlaanderen en Brabant.

In eenige punten hadde de schrijver, onzes dunkens, kunnen de waarheid naderbij komen. Zoo is 't voor het minst twijfelachtig, dat ‘de concordaten hebben bestaan van Constantinus af’ (bl. 14). Immers, lijk het MGR. GIOBBIO heel wel zegt(1), deze hadden geen reden van bestaan in tijden waar de Kerk in heele vijandschap was met den Staat en ook wanneer beiden in volle overeenkomst waren (dus van Constantinus voort tot rond de XIe eeuw). Gewoonlijk geeft men als eerste concordaat slechts dat van Worms in 1122 tusschen paus Calixt II en keizer Hendrik V(2).

(1) *Des concordats*, in *Annales internationales d'histoire. Congrès de la Haye*, V, blz. 301.

(2) Vgl. FINK, *De concordatis*, Leuven, 1879, bl. 3-7; VERING, (vertaald door BELET) *Droit canon*, Parijs, 1879, bd. I bl. 681; NUSSI, *Conventiones de rebus ecclesiasticis inter S. Sedert et civilem potestaten variis formis initae*. Mainz, 1870, begint daar ook zijne uitgaaf. Ziet ook PH. HERGENRÖTHER in *Kirchenlexicon*, 2^{e} uitg. op 't woord *Concordata* T.V. MGR. GIOBBIO, gem. werk, bl. 302-304, schijnt echter nog aan dit concordaat zijn karakter te betwijfelen, maar ingezien de tijdsomstandigheid is er daar wel van beide kanten eene *remissio exercitii juris*.
't Verdrag van Quiercy-op-Oise (als het echt is) tusschen paus Stephaan III en Pepijn den Korte (754) en dat van 774 tusschen Hadriaan I en Karel den Groote zijn *pacta amicitiae* en hoegenaamd geen concordaten in den hedendaagschen zin van 't woord. Hetzelfde hoeft gezegd te worden van deze gesloten in 817 tusschen Paschal I en Lodewijk den Vrome; in 850 tusschen Leo IV en Lotharius; in 962 tusschen Jan XII en Otto I; en 996 tusschen Gregorius V en Otto III. Vgl. SCHERER, *Handbuch des Kirchenrechtes*, Gratz, 1886, bd. I bl. 232 T. 21) Men zou echter nog den naam van concordaat mogen geven aan 't verdrag dat in 1106-1107 een einde maakte in Engeland aan den investiturenstrijd (Vgl. SCHERER, gem. plaats; WERNZ, *Jus decretalium*, Rome, 1898, bd. I, bl. 194; STEPHENS, *The English Church from the Norman conquest to the accession of Edward 1*, London, 1901, bl. 127-128).

Wat te lezen staat bl. 109 n. 1 over de geldigheid huns doopsels[1] betwijfelen wij grootelijks. Sedert jaren, ja, hebben ze geen priesters meer om hun de wijze van doopen aan te leeren, maar de zake is van zoo groote aangelegenheid, zelfs in hunne oogen, en daarbij zoo weinig ingewikkeld, dat het ons hoogst waarschijnlijk is dat ze over 't algemeen geldig doopen. In ieder geval, ja, is een onderzoek noodig; maar bijna altijd, om niet te zeggen altijd, zal het de geldigheid bewijzen. Dit wierd onlangs klaar getoond in West-Vlaanderen waar een heel huisgezin hem bekeerde: de kinderen die gedoopt geweest waren door eenen Stevenist van Passchendaele, hadden er geldig 't sakrament ontvangen: 't onderzoek liet geenen twijfel over.

Wat de begravingen aangaat (bl. 110 en 154), ziethier hoe men onlangs in 't Iepersche te werke ging. Bij 't lijk brandde men een overvloed van keersen en men las de gebeden der overledenen en der mis. Daarna droeg men de afgestorvene naar 't kerkhof waar men ze begroef (maar niet op hunne voorbehoudene plaats [bl. 154]: 't is daar zeker wel de uitneming?) en een gebed stortte (somtijds verlaat men aanstonds het kerkhof). Na den rouwmaaltijd las men de zeven boetpsalmen en den rozenkrans[2].

Bl. 132 n. 2 ware het ook beter wat min bevestigend te spreken: die verhuizing van het huizeken van Nazareth naar Loretto wordt den dag van vandage nogal betwist en schijnt zeis nogal onhoudbaar.

Wat het huwelijk betreft (bl. 153), daar waren er over korte jaren in West-Vlaanderen die naar Dover gingen trouwen en hoegenaamd geen gading hadden om voor de wet te trouwen, hadden de omstandigheden er hun niet toe gedwongen[3].

Eindelijk had E.H. KENIS, juist nog eens ingezien zijn doel, wat meer op sommige punten mogen steunen. Zoo had, voor 's pausen tegenstand aan de organieke artikels, 't meesterwerk van RINIERI hem vele diensten bewezen[4]. In 't bijzonder, was het inrichten der succursalisten als *amovibiles* volgens a. 31 der organieken, geen reden van afval geweest voor sommige priesters? Die reden komt mij natuurlijk voor den geest en zoo zij waar is, dan was eene rechtveerdiging van dien maatregel hier noodig. Op de opgeworpene schijnredenen bl. 62-64 hoefde er eene uitdrukkelijke weerlegging of verwijzing naar de plaats van 't werk waar zulks weerlegd wordt. Of Beekmans, waarvan spraak is bl. 86 n. 1, een der onderteekenaars is ofte niet van de handmare naar Rome (bl. 81), was noodig gezeid, want zijne getuigenis is er te flauwer of te sterker om. Voor

(1) Ware hun doopsel ongeldig, hun huwelijk ware zekerlijk geldig, daar ze dan maar aan de natuurwet zouden onderworpen zijn. Vandaar eene soort van tegenstelling tusschen de gezegden van bl. 109 en 108.

(2) Dit weten we van een ooggetuige.

(3) Dit verzekerde een bekeerde Stevenist van 't Iepersche die in 't geval geweest was.

(4) *La diplomazia pontificia nél secolo XIX. Il concordato tra Pio VII e il primo console*. (eerst uitgekomen in de *Civilta cattolica*) Roma, Officio delta Civilta cattolica, 1902, 2 bd. XVI-600 en 332 bl.

't afschaffen der heiligdagen (bl. 95 n. 1) ware een enkel woord over de oppermacht der Pausen, om de *kerkelijke* instellingen te veranderen, ook te stade gekomen.

Daar hebt ge 't voornaamste van hetgeen we onder 't lezen opmerkten. Boekstellers werk zal ongetwijfeld goed stichten bij de afgedwaalden die het zonder vooroordeel willen lezen. De onwaarheden welke wij aanstipten zijn meestal van minder belang voor 't eigenlijke werk en wil hij dan onze aanteekeningen in 't oog houden, hij zal ons ongetwijfeld in eene 3e uitgave eene ware wetenschappelijke studie leveren over 't zoogezeide Stevenismus: hij is voorzeker het meest bekwaam het werk af te leggen. Zoodoende zal hij ook het hoofddoel der 2 eerste uitgaven, namelijk zendelingswerk te verrichten, met meer zekerheid nabijkomen.

P. ALLOSSERY.

Mingelmaren

UIT Montana (Vereenigde Staten) vernemen we het overlijden van den vlaamschen zendeling, E.H. Hon. Allaeys. Geboren te Woesten in 1857, vertrok hij naar zijne zending in 18S7, en stierf te Butte (Montana) waar hij pastor was, den 7en in Oogstmaand laastleden.

'The Montana Catholic' van den 15en in Oogstmaand, schrijft over hem:

'De begraving van eerw. f. Allaeys te Butte is eene buitengewone en grootsche rouwplechtigheid geweest, waar niet alleen de Bisschop, Z. hoogw. Mgr Brondel (een Bruggeling), menige priesters van het bisdom (meestendeels Vlamingen van oorsprong, West-Vl.) maar daarenboven al de voornaamste ingezetenen en hoogbeambten en een overgroot getal inwoners van Butte (eene stad van boven de vijftig duizend zielen) en omliggende steden, tegenwoordig waren.

'De parochianen van M. Allaeys zaliger zijn diep gevoelig aan het verlies van hunnen beminden en betreurden herder, in wien zij machtig veel verloren hebben; ten allen tijde immers, bij nachte zoowel als bij dage, stond hij ten dienste voor allen, voor groot en kleen, en behertigde met wonderen en onvermoeibaren iever hunne geestelijke, zedelijke en zelfs stoffelijke belangen.

'Zijn name zal in zegeninge blijven en zijn geheugen lange bewaard'.

UIT de Antillen-eilanden wordt het overlijden gemeld van den E.P. Renatus Lava, geboren te Poperinghe, die in 1878 in het orde der Redemptoristen was getreden. Na menige jaren te Antwerpen en den omtrek gepredikt te hebben, was hij door zijne oversten naar de missiën van Canada en de Antillen gezonden geweest.

(Gaz. van Brugge, 26-9-03.)

[Nummer 20]

Woordkunst van Guido Gezelle

ONDER deze hoofding verscheen in het Noordnederlandsch tijdblad *De Katholiek* (1903, bl. 206-211 en 256-263) een flinke bijdrage van den Noord-Nederlander H. Linnebank, Kruisheer te Diest in Belgenland.

‘De modernen - zoo heet het daar - hebben door hun werken getoond, dat onze woordkunst nog niet op haar hoogtepunt gekomen was, maar hooger stijgen kan, altoos hooger, als een zon op voormiddag.

‘Liever dan uit een Couperus b.v. bewijzen wij dit uit Guido Gezelle, den taalreus van Kortrijk, die, in zijn verzen, vele nieuwigheden heeft neergedicht, en dien men wel niet belachen zal als een woordkunstenmaker.’

Door den opsteller worden de vreemde (d.i. de vreemddoende, de ongewone) woorden van Gezelle tot drie reeksen teruggebracht:

1/ ‘Eerst komen de gewestelijke, welke nu nog loopen over de tong van Westvlaamsche burgers en buitenlui of,

ten tijde van onzen dichter, sliepen in de boeken eener middeleeuwsche majesteit: van Maerlant, Boendale, van Ruysbroeck.

2/ ‘Dán, heeft hij er vele zelf gemaakt, geheel, met grondwoord en al: in een bepaald vers, tusschen de andere in, zijn deze duidelijk genoeg en door hun klank drukken zij zuiver de stemming af, waarin Gezelle's dichterziel verkeerde.’ Welke ‘vele’ woorden hiermee mogen bedoeld zijn, weet ik niet.

3/ ‘Eindelijk volgen woorden, die er als vreemdelingen uitzien, maar bij oplettender beschouwing in omhoogbouw van gestalte, in kleur van haren en opslag van oogen echte Nederlanders blijken.’

Alleen deze 3de reeks komt in bespreking.

De bespreking is zóó ingericht, dat telkens na 't vermelden van ongewone woordgedaanten uit *Verzen van Guido Gezelle* (uitgegeven in 2 boekdeelen bij J. Veen te Amsterdam), het nieuwe ervan gewettigd wordt met aanhalingen uit de *Nederlandsche Spraakkunst* van Terwey (10de druk, 1896).

Ter eere van den woordkunstenaar Guido Gezelle, stichter van *Biekorf*, en tot ontwikkeling van het taalinzicht bij den lezer, mag hier grootendeels dat degelijke opstel worden overgenomen.

De aanteekeningen aan den voet van de bladzijde zijn van ons en strekken hoofdzakelijk om de herkomst van sommige woorden en woordgedaanten nader toe te lichten, met te doen zien dat deze ook van elders bekend zijn. Voor dezulke gaat het immers niet aan, om ze voor te stellen, gelijk de heer Linnebank schijnt te doen, als woorden door Gezelle *gemaakt*. Ze belmoren óf bij de 1ste reeks óf tot de algemeene taal.

Na deze inleiding geven we het woood aan den heer Linnebank.

Gezelle zet menigmaal een bijvoegelijken uitgang aan een gewoon zelfstandig naamwoord: regenboogsche verven, nachtegaalsche galmen, landsche zomerwegen, regenboogsch gepraal, landsche groenheid, tortelduifsche tale, najaarsch loofgewas[1]. Dat staat niet slecht; en, breeduitgestreken kleuren vermijdend, wordt met één fijnen trek 'n heel nieuw ding bij een zaak geschilderd. De distel wordt voorgesteld:

> ‘Aanschouwt, hoe 't schubbig distelhaar
> omspannen hangt, vol Godssamaar,
> vol *kobbenetsche* kanten;
> die roeren in den zonnelaai,
> die blinken in elk windgewaai,
> vol stof van diamanten’ (II, 115).

Spoediger, eenvoudiger, helderder kon moeilijk de soort van kant aangegeven worden, welke de distel besluiert, dan door *sch* te schrijven achter het substantief: kobbenet. En of dit Nederlandsch zij? We vinden in Terwey (bl. 157): ‘*sch* vormt van lands-, volks- of plaatsnamen adjectieven met de beteekenis: *thuis behoorende in* of *afkomstig van:* hemelsch, helsch, aardsch, steedsch; Amsterdamsch, Fransch. Is 't grondwoord een persoons- of diernaam, dan beteekent het *overeenkomende met:* slaafsch, kindsch, hondsch, boersch. Is 't grondwoord een stofnaam, dan beteekent het *bestaande uit:* lakensch, duffelsch, neteldoeksch’.

Nu loopt Gezelle soms een paar passen verder in de richting, welke deze regel zoo duidelijk wijst, en hij adjectiveert twee door voegwoord gescheiden substantieven, enkel aan het laatste den bijpassenden uitgang gevend:

> ‘Gespannen, met de blinde Nacht
> in *haat- en nijdsche voeren*

(1) *Landsche* menschen, of menschen *van te lande*, die *te lande* wonen, zijn in West-Vlaanderen plattelandsmenschen. Met dienzelfden zin spreekt het volk daar ook van *landsche* gebruiken, *landsche* wegen.

van vijandschap en ongena,
zijn zee- en poldermoeren,
is 't aarderijk, is 't water, is
de locht aan 't immer stoken
van ontrouw, tegen 't zonnelicht,
bedekt of onbedoken[1].'

Werkwoorden, die afgeleid zijn van zelfstandige of bij voegelijke naamwoorden lezen we bij tientallen: wagenen, galgen, 't morgent, 't avondt, 't daagt, vromen, winteren, lijven, koningen, boozen, donkeren, vederen, buien, langen, diepen, 't duistert, 't advent, zwakken, goudgeluwen, leden, biddagen, zieken, harpen, distelen, tragen, moederen, hemelen, verrijzenissen, mooien, blijden[2]. Gewoonlijk staan ze als verleden deelwoorden:

(1) Om te beter te verstaan hoe Gezelle van *haat-en nijdsche* voeren kon spreken, hoort wat De Bo zegt op het w. *hatenijd*: 'In het gebruik gedurig bijeengevoegd, zijn deze twee woorden haat en nijd eindelijk tot één versmolten, niet alleen in den mond van 't volk, maar zelfs in de pen van eenige schrijvers'. En de Bo geeft aanhalingen uit een Antwerpsch boek van 1647, waarin sprake is van den *haetenyt* en van *haetenijdighe* menschen. Wat nu den uitgang *sch* betreft, vgl. bij Van Dale (Groot Wrdb. d. Nederl. Taal, 1898): '*Nijdsch* (weinig gebruikelijk) = toornig; hevig, sterk, hard'. In *Jozef in Dothan*, r. 392 zegt Vondel *al te haets* met den zin van: met al te veel haat.

(2) *Wagenen* (Hoort gij Sabaoth? Hij bromt en wagent op den wolkenbouw zijn wagenen, *Gedichten, Gez. en Geb*. (1893), blz. 99) is mij van elders niet bekend en kan wel door Gezelle gemaakt zijn. Vgl. het bij Kiliaan en bij Van Dale vermelde *karren* = met een kar vervoeren.

Galgen (die... God zelf, voor mij... gegalgd, *Laatste Verzen*, blz. 143), d.i. aan de galg hechten, vind ik elders niet geboekt. Vgl. *kruisen* d.i. aan het kruis hechten. Toch verdient het opmerking, dat *galgen* in de bekende zegswijze: 'het galgt beter dan het burgemeestert', den zin heeft van: aan de galg brengen (z. Van Dale).
Het avondt (b.v. *Tijdkrans*, 27) d.i. het wordt avond, staat bij Van Dale als algemeene taal.

Het daagt (*Tijdkr*. 28) d.i. het wordt dag, en *Het licht daagt* (Rijmsn. I11) d.i. het licht breekt aan, staat insgelijks bij Van Dale.
Vromen (b.v. *Tijdkr*. 83) d.i. sterk maken, en (*ald*. 237: geen vrucht en vroomt en meer) d.i. sterk-, kloek worden, vindt ge bij Kiliaan en luidt bij De Bo *vremmen*.
Winteren (b.v. *Rijmsn*. 226) d.i. winter-, koud zijn, staat bij Van Dale. Ook het *overgankelijk* werkw. winteren (gewelkt, geweekt, gewinterd omme end omme, geslokerd als een blomme, zoo wortelt.... de boom, *Tijdkr*. 310) is niet door Gezelle gemaakt. Het wordt in Vlaanderen en elders door 't volk gebruikt daaromtrent met den zin van hetgeen bij Van Dale 'doorwinteren' heet; z. De Bo, en Schuermans' *Algem. Vl. Idioticon*. Iets winteren = den winter over iets laten gaan. Iets doorwinteren = geheel den winter over iets laten gaan.
Lijven (die u doet leven heel in woord en taal gelijfd, *Tijdkr*. 161) staat in *Synonymia Látino-Teutonica*, ex Etymologico Kiliani deprompta (Antwerpen 1889), als verdietsching van corporare, zooals hier.
Gekoningd (en, voor nen korten tijd gekoningd, *Tijdkr*. 52), d.i. als tot koninklijke heerlijkheid verheven, is te vergelijken met Ruusbroek's woord *gegood* = vergoddelijkt (Na onser gegoodder naturen in Christo, *Ruusb*. I, 153). Dit zijn m.i. geen verleden deelwoorden, maar *bijv. naamw*. Z. verder op 'gemartelaard'.
Boozen (o Leye lief, wat mocht u boozen, *Tijdkr*. 134) d.i. boos-, toornig maken, en (daar't boost, *Rijmsn*. 325) d.i. daar 't boos-, daar 't slecht-, daar 't tegenstrijdig is, is Middelnederlandsch. B.v. Minen man en boese ic nemmermeere, Verdam op *bosen*. Wat doet die werlt van jaer tot jaer? Si boset ende arghet, Verdam *ald*.
Donkeren (dat blauw, dat donkert, *Tijdkr*. 134) d.i. donker worden, en (de gulden vane donkert de zwarte leeuw, *Rijmsn*. 168) d.i. donker maken, mag wel voor algemeene taal doorgaan.

‘De ramen staan vol heiligen,
gemijterd en *gestaafd*,
gemartelaard, gemaagdekroond,
gehertoogd en *gegraafd;*

Van Dale toch zegt: ‘donkeren (het donkert) donker worden; (w(einig) g(ebruikelijk) donker maken.’
Vederen (van 't blauwe schuim, dat vedert, *Tijdkr*. 135; o gij... vliege, die 'k daar zoo dikkens.. hoore en zie vliegen, varen, vederen, ruischen in den zonnestraal, *Tijdkr*. 184) beteekent blijkbaar: de vederen slaan. Of het nog door anderen met dien zin gebruikt wordt, weet ik niet. In bovengenoemde *synonymia* vertaalt het *plumescere* d.i. vederen krijgen.
Buien (die buiende onverwachts, *Tijdkr*. 141) d.i. regenen en waaien bij tusschenpoozen, zegt Van Dale.
Langen (hopen langt het leven, *Rijmsn*. 54) d.i. lengen, en (in 't langen naar zoetheid van den nacht, *Tijdkr*. 186) d.i. verlangen, vindt ge bij Verdam en bij De Bo.
Diepen (het veie groen.. diept.. neer naar de eerde, *Tijdkr*. 194. Diepende in zijn wandelkamers, ligt de visch, *Rijmsn*. 154) heeft benevens den overgankelijken zin van diep maken (Van Dale), bij Verdam en nog steeds bij 't Vlaamsch volk den onovergank. zin van: diep *worden*, dieper *worden*. Daarom moet, naar mijn bescheiden oordeel, Gezelle's aanteekening op *Rijmsn*. 154 (diepen = diepe varen, - bewegen) verstaan worden in den zin van: *naar* de diepte varen.
Het duistert, d.i. het donkert, staat bij De Bo.
Zwakken, met den zin van: zwak maken of: zwak worden, staat bij Van Dale: Voor de andere beteekenissen z. De Bo en Schuermans.
Leden. Waar dit werkw. gebezigd staat, heb ik niet kunnen vinden.
Biddagen (gekropen zij ten kruise nu, gebiddaagd en geboet, *Rijmsn*. 96), d.i. biddag houden, zal wel door Gezelle gemaakt zijn op de leest van volkswoorden als deze in *Loquela* 1886, blz. 12: ‘Als ik ging gaan nieuwjaren of gaan hoogdagen naar Peters, 'k en wierd er altijd maar bluts ontvangen’.
Zieken (te zieken of te sterven, *Rijmsn*. 128), d.i. ziek zijn, heeft ook dien zin bij Van Dale.

Harpen, met den zin van op de harp spelen, staat bij Van Dale.
Distelen (daar 't distelt en vol bloemen staat, *Rijmsn*. 210), d.i. vol distels staan, volgt heelemaal den spreektrant van het Vlaamsch volk, dat zegt b.v. ‘Dat hondt hier nogal’ (*Loquela*, '89, bl. 50) om te beteekenen: het loopt hier vol honden.
Tragen (de winter heeft getraagd, *Tijdkr*. 129. Waarom getraagd, *Rijmsn*. 325. Mij dunk' het dat de dagen tragen, *Rijmsn*. 300), vind ik met dienzelfden zin in *Synonymia Latino-Teutonica*, (ex Etymologico Kiliani deprompta), op het w. *pigrere* en op *tardare*.
Moederen (dat mint en dat moedert, *Rijmsn*. 330), d.i. doen als een moeder of ook: moeder zijn, is te vergelijken met woorden als *burgemeesteren* bij De Bo en bij Van Dale, *boeren, leeraren, kwakzalveren*, enz.
Hemelen (het honingt en het hemelt mij den zin, *Rijmsn*. 324) d.i. ten hemel verheffen, en (hooge nu hemelt hun vlerke, in de lucht, *Laatste Verzen*, 69) d.i. ten hemel varen, is niet door Gezelle gemaakt. Sedert lang heeft het die tweevoudige beteekenis, niet alleen bij het sprekende volk in West-Vl. (z. *Loquela* '87, bl. 59), maar ook elders en in de boeken (z. bij Verdam nader uitleg daarover).
Blijden (uw zijden zeildoek zal een ander blijden, *Laatste Verzen*, 79), d.i. verblijden, staat bij De Bo en bij Verdam.

die 't branden van het ovenvier
geglaasd heeft in den scherf,
die glinsterend, al de talen spreekt
van 't hemelboogsch geverf' (II, 77)[1].

(1) *Gemijterd* is overal bekend.
Gestaafd (= een staf dragend) bezigt Vondel in *Altaargeheim*, I, 183. Tegenwoordig zegt men liever *gestafd* (Van Dale), wat ook duidelijker is.
Gemaagdekroond. Hier gelieve de lezer op te merken, dat dit één van die menigvuldige woorden is, die geheel en al het voorkomen van verleden deelwoorden hebben, zonder echter van een bestaand werkw. te zijn afgeleid. Het zijn inderdaad *bijv. naamw*. en ze beteekenen: *voorzien* of *in het bezit* van datgene wat het grondwoord aanwijst. 'In de taal van het dagelijksch leven - aldus Het Wrdb. d. Nederl. Taal, op *ge* IV, 3), *Aanm*. 3 - en den gewonen stijl bepaalt men zich in den regel tot de reeds bestaande; doch hetzij in scherts, hetzij in hoogeren of dichterlijken stijl, veroorlooft men zich in dit opzicht meer vrijheid.'
Gemartelaard, gehertoogd, gegraafd - d.i. voorgesteld in de gedaante van martelaars, hertogen, graven - zijn m.i., evenals het bovengemelde *gekoningd*, niet te beschouwen als eigenlijke verl. deelw. van (niet-bestaande) werkw., maar wel als *bijv. naamw*. van een *bijzonder slag*. Vgl. Het Wrdb. d. Nederl. Taal op *ge*, III, 13), *Aanm*. 2: 'In eenige dezer (bijv. naamw.) heeft de grondbeteekenis eene geringe wijziging ondergaan. Dit is o.a. het geval met *gepurperd, geschimmeld, getijgerd*. Deze beteekenen niet het *voorzien zijn* van datgene, wat het grondw. aanwijst, maar geven eene *gelijkheid* of *overeenkomst* in kleur of uiterlijk te kennen.... Evenzoo zien *gegaffeld* en *gevorkt* op den vorm, die aan eene gaffel of vork eigen is, en beteekenen dus *gaffel*- of *vorkvormig*.'
Geglaasd is het verl. deelw. van het bedr. werkw. *glazen* (glaasde, heeft geglaasd) en is algemeene taal. Het beteekent: 'Eigenlijk: iets glazig maken, er het uiterlijk van glas aan geven; vandaar: glanzig maken, glanzen. In de pijpenfabrieken te Gouda: het polijsten der pijpen met een agaatsteen' (Het Wrdb. d. Nederl. Taal).

of als derde persoon enkelvoud:

'k En hoore u nog niet,
o nachtegale, en
de paaschzunne zit
    in 't oosten;
waar blijft gij zoo lange,
of hebt gij misschien
vergeten van ons
    te troosten?

't En *zomert*, 't is waar,
't En *loovert*, 't en lijdt
geen bladje nog uit
    de hagen;
't zit ijs in den wind
't zit sneeuw in de lucht,
't is stormen, dat 't doet,
    en vlagen.

Toch *spreeuwt het* en *vinkt*
het luide, overal;
de merelaan lacht
    en tatelt;

het muscht en *het meest*,
het koekoet in 't hout;
het zwaluwt en 't zwiert
en 't swatelt' (I, 275)[1].

Natuurlijk gaat het niet om alle bovengenoemde woorden te laten zien in hun omgeving; maar, gelijk die van dit uitgeschreven dichtje goed verstaanbaar zijn en wèl klinken en heel niet gek doen, zoo maken alle vorige een goed figuur en mogen zij er wezen. En tegen ons taaleigen loopen ze niet in. Want Terwey leert op blz. 146: 'Werkwoorden worden van andere woorden afgeleid zonder of met behulp van voorvoegsels. Die van de eerste groep' zijn afgeleid:

'a. *van substantieven*. Zij zijn gevormd door achter het grondwoord de buigingsuitgangen van het werkwoord te plaatsen, die dan den dienst doen van achtervoegsels. Zij drukken eene werking uit, die *in eene of andere betrekking staat tot hetgeen het grondwoord beteekent:* grazen, kleeden, stroomen, villen, schillen, visschen, weiden'. Dat '*in een of andere betrekking staat tot hetgeen het grondwoord beteekent*' is breed, voor verbreeding vatbaar

(1) *Het zomert* voor: het is zomerweer, vindt ge ook bij Van Dale.
Looveren, met den zin van: loof krijgen, in 't blad komen, staat bij De Jager, *Frequentatieven* II, 357, en benevens *looven*, ook bij Verdam. Zoo zegt Van Maerlant: 'In den lentin en lovert hi (de boom 'agnus castus') niet (z. *ald*.). Hier bezigt Gezelle datzelfde werkw. als onpersoonlijk. Of in het aangehaalde bij De Jager voornoemd (Doe ginc hi in ten foreeste... Het was daer gelovert wel) *het* als onpersoonlijk op te vatten is, kan ik niet nagaan.
Het spreeuwt, het vinkt, enz. beteekenen eigenlijk: het doet zooals spreeuwen doen, zooals vinken doen. En inzooverre komen die werkwoorden overeen met het bovengenoemde *moederen*. Hier echter is de beteekenis nader bestaakt, zoodat bedoeld wordt: Het zingt zooals spreeuwen, vinken, enz. *zingen*. Vgl. *tortelen* (Teêr als 't duifje, dat naar het gaaiken tortelt, DE JAGER, *Schijnbare frequentatieven*, II, 119) d.i. koeren als een tortel. Vgl. ook de volkswoorden *kiekelen* d.i. fijn kakelen zooals de kiekentjes doen (Horkt hoe ze kiekelen achter (= naar) hulder (= hun) moertje, *Loquela* '91, blz. 52); *nachtegalen* d.i. zingen als een nachtegaal (Ge zingt lijk nen achtegale! Ja, men zou alzoo achtegalen, dat me zijn klakker berst, *ald*. '95, blz. 67).

en wordt ook waarachtig breed toegepast door onze schrijvers gelijk uit de genomen voorbeelden blijkt. Wanneer nu voor de duidelijkheid wordt gezorgd, de zin er sieraad mee wint, en de welluidendheid er door groeit - wat is er tegen, als een nieuwe schrijver nog honderd woorden b.v. zèlf afleidt!

‘b. *van adjectieven* op dezelfde wijze. Zij beteekenen, zoo zij onovergankelijk zijn: *worden* tot hetgeen 't grondwoord beteekent; zoo zij overgankelijk zijn: *maken* tot hetgeen 't grondwoord beduidt: groenen, rijpen, grijzen, korten, witten, sterken, werken, heeten.’

Guido Gezelle doet meer. Hij verwerkwoordt wel eens twee bijwoorden:

uit ‘O Leye lief’

> .....
> ‘Het klotst, het kleunt; de golven stooten
> het hooge schip, de smalle booten:
> het danst, het deunt, het roert, het maalt
> alom, van 't vlugge schuim, dat vedert;
> van 't zwalpend zop, dat *weg-end-wedert;*
> en van den wind, die zegepraalt’ (I. 269).

zelfs twee tusschenwerpsels:

> ‘De binnen zijn zoo hoorendoof,
> 't en helpt noch *hei- noch huwen;*
> laat kezen nu dat kezen wilt:
> 't en kan geen een ze schuwen.’

Hieruit blijkt mij, dat het Gezelle niet ging te zeulen over oud-oude paden; dat hij dóór dacht en dóór deed; dat hij zichzelven gelijk bleef en gelijkheid vorderde voor anderen; dat hij, wat substantieven en adjectieven mochten doen - werkwoorden maken - niet ontzegd wilde zien aan de overige rededeelen[(1)].

(1) *Heien* en *huwen* = hei! roepen, hu! roepen. Of Gezelle deze werkwoorden bij 't volk gehoord of in boeken gevonden heeft, is mij onbekend. Toch bestaan er meer zulke werkwoorden, van een tusschenwerpsel afgeleid. B.v. *aien* d.i. ai! ai! roepen, zegt De Bo en voegt erbij: ‘Onze schrijvers zeggen Achen (ach! roepen): Dan door suchten, dan door acchen, dan door swaerigheyd en pyn (P. Croon uit Antwerpen, 1766). 't Midden van hun suchten, acchen, dede-se altemael nog lacchen (Vaelande uit Ieperen, 1805).’ Zoo ook *oeien*, d.i. oei! roepen (De Bo); *oeiaien*, d.i. oei! ai! roepen (De Bo); *juitegouwen*, d.i. jute-gow-gow! roepen (De Bo). En zoo beteekent *jouwen*, d.i. bespotten, eigenlijk: jou! roepen (Vercoullie, Franck, *Etym. Wrdb*.)

Wij teekenden in Gezelle aan: ‘gegraande peerden, geklepte Jans, vluggevinde bie, gedaagde kruinen, witgekamde barenkoppen, zoetgekeelde vogelendom, groengemeide boomen, gestraalde leden, witgezeilde macht van oorlogschepen, 't gebuikte lijndoek, blauwgekaakte wolken, luidgekeelde blomme, vastgevoette blaren’. Deze samenstellingen zien er raar uit; 't is zoo. Maar wat zegt Terwey (§ 348 derde al.)? ‘Zoo vindt men ook een aantal adjectieven, die de verleden deelwoorden schijnen van werkwoorden door *ge* afgeleid, doch inderdaad naar het voorbeeld van werkelijke deelwoorden als.: gekleed, gekroond enz. van zelfstandige naamwoorden zijn gevormd en mede *voorzien zijnde van* beteekenen: gegoed, gevind, gevingerd, gerand, gestaart, gespoord, gelaarsd, gerokt enz. Soms worden zij weder met een adjectief samengesteld: hooggetopt, breedgeschouderd, grofgespierd[(1)]’.

(1) ‘*Granen* (Zuidn.) (van vee en hoenders) met graan voeden’. (Van Dale). Zoo ook De Bo.
Geklept (en eindlijk wordt de vrouwenhoed, ja, van de mans gedregen! Aanschouwt, geklept dat 't schaduw geeft, de mooie jans gelogen, *Tijdkr*. 68), d.i. voorzien van een groote klep aan hun klak.
Gedaagde kruinen (slaapt gij nog, gedaagde kruinen van de onzochte doorentuinen, *Tijdkr*. 129) = bedaagde kruinen. Dit w. gedaagd = niet jong meer, is niet door Gezelle gemaakt, maar staat bij Verdam en leeft nog in heel Zuid-Nederland (z. De Bo en Schuermans). In Noord-Nederl. is 't verouderd en vervangen door *bedaagd*. Ook van deze woorden geldt de volgende opmerking uit het *Nederl. Wrdb*. op *ge*, IV, 6): ‘Daar de beteekenissen der voorvoegsels *ge-* en *be-* in zooverre overeenstemmen, als aan beide het begrip eener *nabijheid* of *vergezelling* ten grondslag ligt, is het niet te verwonderen, dat deze partikels voor eenige ww. elkander afwisselen: verg. *bedijen* en *gedijen, belasten* en *gelasten, bevallen* en *gevallen, believen* en. *gelieven*... Hetzelfde heeft plaats bij de vorming van bnw. die den vorm van zwakke verleden deelw. hebben: zoo zegt men *begaafd* in denzelfden zin als waarin *gegaafd* had kunnen gebezigd worden; vgl. ook *gevloerd* voor *bevloerd* (drie straaten, waarvan er twee met steenen gevloerd zijn, *Teg. staat der Ver. Ned. 2, 283*) alsmede de minder gebruikelijke *bekant, bediamant, bepareld, beringd*, uit scherts gesmeed bij Huygens 2, 160: all gaet ghy juyst niet kostelick *bepeereld, bekant, beringht, bediamant*.’ Om eenheidswil en ook omdat *gedaagd* tevens den zin heeft van *gedagvaard*, zou ik de voorkeur geven aan *be*daagd. Vgl. *bejaard*.
Gestraalde leden (gewapend noch gestraald en zijn uw teere leden, *Tijdkr*. 192), d.i. van een straal (gewestelijk woord, = angel eener bij, Van Dale) voorzien, wordt eerst door het zinsverband duidelijk. Met zulke woorden moet men voorzichtig zijn, want *gestraald* kan beteekenen: straalswijze geplaatst (Van Dale), of ook: door een bij gestoken (De Bo).
Het *gebuikte* lijndoek van 't scheepgevaarte (*Tijdkr*. 206), d.i. het bolstaande zeil, is algemeene taal (Z. Van Dale).

Nu Terwey toch open ligt, lezen we even de onmiddellijk vóórgaande alinea: ‘Opmerking verdienen de adjectieven, die den vorm hebben van verleden deelwoorden van werkwoorden, voorzien van 't voorvoegsel *be*. Zij zijn naar het voorbeeld van werkelijke deelwoorden, als: bemand, bedijkt enz. van substantieven gevormd en beteekenen *voorzien zijnde van 't geen het grondwoord uitdrukt:* behuisd, bedaagd, bejaard, befaamd, beroemd, berucht van een vroeger *rucht* ‘roep’. Hier wijst onze spraakleer den grond aan, waarop onze Gezelle stond, toen hij van ‘belegwerkt’ en ‘bezomerblomd’ dorst spreken en toen hij zong aan de glycine:

‘*Bereuktwerkt* en *berijkdomd* door
uw geurig rankgewas,
vol blauw-halfwitte blommen en
vol blaren, groene als gras,
is 't zomers mij onzeglijk, hoe 't
mij deugd doet u te zien,
bezocht van de edele zonne en van
de nooit vernoegde bien’ (I. 308)(1).

(Slot volgt)

J. CRAEYNEST

(1) Hier mag wel de aandacht gevestigd op dat schoone woord *legwerk*, dat onze voorouders honderden jaren lang (z. Verdam, Kiliaan, enz.) gebezigd hebben insteê van het uitheemsche *tapijt. Belegwerkt* is dus *getapisseerd*, en ruimer van beteekenis als *behangen*.

't Een en 't ander over de bietjes, door A. Mervillie 7de vervolg.

DE Bietjes hoe nuttig en onschuldig ook, hebben toch hun vijanden onder de levende wezens.

'k En wille niet zeggen dat al die vijanden rechtstreeks op 't leven van de bietjes uit zijn, neen, vele onder hun, 'n bedoelen maar *was* of *honing;* maar dat is de *weunste* en 't *voedsel* van de bietjes.

'k En spreke hier niet van *vochtigheid, koude* of *armoede*, iets dat den biemelker altijd moet afweren. Zijn korven moet hij 's winters *drooge* houden, met dampdoek of bolster, waar de vochtigheid kan intrekken; de zwakke korven moet hij dekken binst den hevigen wintervorst, en ze van in 't achterjaar reeds eten genoeg geven, om zonder gebrek 't voorjaar te kunnen afwachten.

De gevaarlijkste vijand voor de korfweunste dat is de WASMOTTE (fausse-teigne) e slag van kleine grijsde vlinder, die binst de zomernachten in de korven zijn eiers komt leggen.

Met dat de zonne èn tijdeken onder is, ziet men in de schemeringe dat schadelijk gebroed omtrent de biehalle flodderen; menigmaal wilde ik die kerels grijpen of met mijnen neusdoek grondewaards slaan, maar dat lukte zelden, en in ne wrong zaten ze weggedoken tusschen de takken en 't loof van mijn vlienderhout.

Ze zweven om en om de korven, zoeken ieverst e klein holleken, e spleetje, langst waar ze binnen kunnen, ja, ze bedriegen de schildwachten en kruipen tot in 't vlieggat toe; zoo stout zijn ze!

Dat vlindergoed steekt zijn eiers in de wasraten, en deurreesemt de koeken met lange gangen van spindraad; uit die eiers komen er worms, puppen en motten; de wafels worden deurëten en teenemaal bedorven, ze brokkelen en vallen verscheên, en 't gebeurt dat er weinig of niets meer van overblijft.

In de Landbouwtentoonstellinge van Aertrycke, en in

deze onlangs te Brugge gehouden (Hooimaand 1903), heb ik die schade, die klimmende verwoestinge en volkomen vernielinge onder de ooge willen brengen bij aanschouwlijk onderricht, en aldernuttigst voor de biemelkers.

Die schade ging trapsgewijze op, in 8 oude ramen, die ik met opzet in nen ijdelen verlaten bak had laten deurëten; tenden den winter, 'n geleeken het haast geen wafels meer.

Te Aertrycke en te Brugge wierd die verwoestinge wel bekeken, en bevoegde mannen spraken ook over 't nut van zulke tentoonstellinge.

Ne sterke korf, - met veel volk in, - 'n moet voor geen wasmotten vreezen: daar immers overloopen de bietjes daaglijks de ramen, en weren af, al dat schaden kan.

Daaruit kan men oordeelen dat ijdele opgemaakte wafels, die men wegzet en voor 't volgende jaar bewaren wilt, soms dienen onderzocht te worden. - Men moet ze drooge houden, en nu en dan met zwavel berooken.

Te ZUG, in Zwitserland, heb ik in Herfstmaand (Sept.) laatstleden, op den ROSENBERG, èn vermaarde biehalle bezocht, deze teweten van de vereenigde Zwitsersche biemelkers (imkers) voor ZUG en omstreken.

De ijdele waswafels lagen daar in bijzondere verhoogen gereekt en opgehoopt, en wierden ook op tijd en stond met zwavel berookt. Al die wafels waren en bleeven teenemaal gave, zonder 't minste spoor van spindraad of wasmotte(1).

De *veugels*, waaronder meezen, musschen en vinken, vangen ook levende bietjes - 'k moete nog de *mieren* noemen, en de *oorebijters*, die op den geur van 't zeem in den bak gaan nestelen, en veel honing wegdragen.

Ook de *slekken*, die binnen geraken en den korf bevuilen.

(1) Nevenst die Biehalle, op den Rosenberg, ligt er èn ruime toogzale voor biekweek, waar ik veel merkweerdige dingen van bij heb kunnen bezien en onderzoeken; daar ook vond ik wonderschoone beelden uit was gemaakt, nesten van wespen en peerdshursels, nen opgevulden beer die uit nen boomstam honing rooft, en *boeken*, tot Russensche toe, die spreken over bie en biekweek; 'k heb aan den Bestierder beloofd ook 'BIEKORF' te zenden. De voorzitter van die Zwitsersche vereenigde biemelkers was Eerw. Heer JEKER, Herder op èn dorp van die streke, maar uit reden van ziekelijkheid had hij nu zijn ontslag genomen.

Voegt daarbij nog de *muizen*, die de waskoeken deurknabbelen.

Voor 't wintergetijde - de rusttijd van de bietjes - moet men de korven ne voet van den grond houden op èn drooge en luchtige berdzate; men moet de vlieggaten vernauwen, want de muizen kunnen er lichte deure; 'k spreke van 's winters, want, moest er èn muis 's zomers in den korf geraken, binst dat de bietjes nog in volle werkinge zijn, oh dan is er weinig gevaar bij, en die muis èn zal er niet levende uitgeraken; - De bietjes 'n kunnen ze deur 't nauwe vlieggat niet buitenslepen, en om de verrottinge te voorkomen, en de besmettinge van hun weunste, overdekken ze de muis met èn dikke lage *was;* oude biemelkers hebben nog zulke ombunselde muizen in hun korven gevonden.

Maar de ergste vijanden van de bietjes zijn nog de bietjes zelve. De *roovers;* uit ander korven of uit vreemde biehallen.

Ze vallen liefst de zwakke gemeenten aan; ze rooven uit *armoê*, of enkel uit *roofzucht*.

Men heeft den rooverstocht in 't *kleine* of in 't *groote*.

In 't kleine is dat weinig te vreezen. Daar komen eenige roovers af, op hun eigen, zweven angstig en gejaagd boven, onder en om het vlieggat; sommige schildwachten loopen allerwegen, en lijk verkenners, om den omtrek van 't vlieggat af te speuren; andere blijven veerdig, stekken naar den roover die 't ontgaat, en wederkomt; hij *beet*, en daar zie, 3-4 schildwachten snappen hem vaste, overknabbelen en overkeeuwelen hem, tot dat hij halfdood gebeuld, hem niet meer tegen 'n weert; een van de kloekste bie'n, grijpt hem dan in de leen, hangt hem tusschen heur achterpooten, vliegt er mêe over struiken en hagen, en laat hem vallen ieverst in de verlaten eenzaamheid, waar hij vergeten en begraven blijft.

De rooverstocht in '*t groote* is ne waren oorloge.

't Gebeurt dat eenige *voorboden* in den korf kunnen dringen, wat zeem eten, en daarmeê naar huis zeilen; 't is of waren ze afgesproken, dadelijk trekken er andere meê,

en later vermeerdert hun getal, tot dat ze met gansche scharen komen afgestormd.

Is 't ne zwakke korf, die aangerand wordt, dan zijn de schildwachten algauwe overrompeld, en de roovers stuiven binnen, in woelenden zwerm; de aangevallen bietjes weren hun wel tegen, maar teenemaal overmand, zoo zien ze hun zuurgewonnen voedsel stelen en wegdragen.

In nen dag tijds zag ik te Nieuwpoort een van mijn korven glad geplunderd, met 11 kilo zeem in; 's avonds 'n was er geen druppel meer te vinden; 't is dan dat den Biemelker zijn bestolen bietjes moet ter hulpe komen, en eten geven.

Ne *sterke korf* strijdt tegen de roovers om leven of dood! 't Vlieggat krielt van de schildwachten, de roovers worden vastgegrepen van met dat ze beeten, en op 't vliegberd is 't nen bruilende klomp van roerende en strevende strijders, die vechten al deur één, die wenden en draaien, die steken en slepen, die op en die nêergaan, geklescht aan malkaar, ruischend en toornig.

Nu dat de roovers op zulk nen hevigen en soms onverwachten tegenstand botsen, en zien dat ze al hunnen tijd verspelen, zoo trekken ze'r langszaam van onder, en wachten gunstiger gelegenheid af, voor later.

De Italiaansche bie'n zijn danig roofzuchtig; ze 'n hebben 't ten anderen van niet verre gedeeld.

Men heeft verschillige middels aangewezen om het rooven te *voorkomen* of te *beletten*.

Voorkomen gaat gemakkelijker, want eens dat het rooverswerk volop aan den gang is, dan valt het moeilijker.

Den biemelker 'n mag geen zeem of suikerpap in de halle laten staan, hij moet eten geven 's *avonds*, en 'n mag de geurende bakken maar opendoen 's namiddaags; anders zullen de aangelokte roovers voor gheel den dag uw halle komen lastig vallen.

Men kan ook de bestormde bakken *verzetten*, voor nen tijd in den *donkeren* dragen, enz., maar 't beste van al nog is het vlieggat vernauwen zoodanig dat er maar twee bietjes 't eenegare in 'n kunnen; alzoo zal het vlieggat

deur de schildwachten teenemaal bedekt blijven, en geraakt er ne roover verraderlijk binnen, 't en is maar na lange drijven en zwerven, na veel nutteloos jagen en pogen, na veel herhaald en vermoeiend betrachten.

Andere vijanden nog, zijn *honden* en *katten, kiekens* en *kleine kinders*, niet dat ze 't zeem gaan rooven, maar ze stooren soms de stilte van de weuninge, en de bietjes 'n zijn daarmee niet gediend.

't Ware gevaarlijk, daar waar er kleine kinders zijn, de biebuiken in èn open vrije plekke te zetten; geraadzaam is 't alles af te maken met gespannen ijzerdraad; de kinders soms, gaan de bietjes kwellen, en dat moeten ze telkens ook boeten.

Tijdens den Transvaalschen oorloge zag ik *Chamberlain* tweemaal verbeeld; in de eerste verbeeldinge stond hij ook te koteren in den Transvaalschen biebuik. - De boerebietjes komen uitgezwermd, en op de tweede verbeeldinge bemerkte ik Chamberlain met toegezwollen oogen, en met èn neuze lijk èn kloefe.

SAX, mijnen hond, was te Dudzeele nog in zijn eerste opkomen, jong en onervaren, en 'n wist nog niet vele van de wereld.

Menigmaal had hij op mijnen huisvloer, in e warm zonnepleksken, nu en dan, èn vliege geknapt en opgeëten, en den eersten keer dat hij in mijn biehalle kwam, begon hij te snoffelen aan de bakken, stelde zijn ooren, en keek sterlinge naar die bruine *vliegen* ook, die kwamen zien wat er scheêlde. Sax begon er naar te kappen, en 't spel was op den wagen. - Hij smijt nen tier uit, en al janken en leelijkdoen, vlucht hij ringsom den lochting met 5-6 bie'n op zijnen rugge. - Ik stond radeloos!! - Maar de honden zijn leep, en Sax ook 'n viel niet slinks; hij kroop twee- drijmaal deur d'hage, en stroopte de bie'n van zijn lijf. - 't Was uit met de leute, en sedert dien, 'n heb ik Sax nooit meer kunnen meêkrijgen naar mijn biehalle.

('*t Vervolgt*)

[Nummer 21]

Woordkunst van Guido Gezelle
(Vervolg van bladz. 315.)

TAALREGELS zijn eentonig als spoorstaven. Inderdaad zijn zij de rails, waarop het menschelijk woord door de wereld vliegt. Het meest afwisselend deel der grammatica is het hoofdstuk over de woordvorming. Dàt wekt nog eens verbazing over den adel van versleten en ongeachte uitdruksels; dat doet ooit, door 't stoffelijke der letters heen, de idee uitglanzen welke in een woordeke gedoken lag; dat verklapt bijwijlen het geheim der gespierdheid of der gracie sommiger spreekwijzen; dat dringt tot bewonderen, eeren en lieven van de koninginnelijke taal onzer lage landen.....

De samenstelling en de afleiding van werkwoorden krijgen nu een beurt.

Gezelle zegt: knevelbanden, slingervuisten, hagelvlagen, sneeuwvlagen, schetterbekken, zingezangen. smokkelwederen. Maar Terwey begint zijn § 324: '*Samenstelling*

door middel van afleiding heeft plaats, wanneer de *stam eens werkwoords* met een *zelfstandig naamwoord* wordt verbonden. Zulke werkwoorden zijn: *stampvoeten* ‘met de voeten stampen’, *reikhalzen* ‘den hals rekken’, *schoorvoeten* ‘de voeten schoren, schrap zetten’, *knarsetanden* ‘met de tanden knarsen’[(1)].

Twee afdeelingen vroeger leerde Terwey dit:

‘Onscheidbaar samengestelde werkwoorden worden gevormd:

‘*b*. van een werkwoord met een naamwoord: *liefkoozen*, eigenlijk *lief koozen* ‘praten’, *vrijwaren*, eigenlijk *waren* ‘zorgen’ dat iemand *vrij* blijft, *voltooien*, eigenlijk *vol maken; logenstraffen*, eigenlijk als *leugenachtig ten toon*

(1) *Knevelbanden, hagelvlagen, sneeuwvlagen, smokkelwederen* zijn geen *samengestelde* werkwoorden, maar wel afgeleide. ‘Men vergete niet - zegt diezelfde Terwey, 13e druk, § 325 - dat werkwoorden als: herbergen, glimlachen, zegepralen, rechtvaardigen, verwelkomen, enz. niet samengesteld, maar afgeleid zijn van samengestelde substantieven en adjectieven’. Welnu, *knevelbanden* (= knevelen, een knevelband aandoen) is afgeleid van het samengesteld zelfst. nw. knevelband. Waarschijnlijk heeft Gezelle dit werkw. in boeken gevonden; zooniet, dan heeft hij het gemaakt naar het voorbeeld van *kniebanden* (De Bo; Van Dale), *staakbanden* (De Bo) d.i. staken, aan een staak vastbinden.
Iets dergelijks geldt van *hagelvlagen, sneeuwvlagen* en *smokkelwederen*, die Gezelle zooveel te gemakkelijker afleiden kon van ‘hagelvlaag’, ‘sneeuwvlaag’, ‘smokkelweder’ (Zuidn. = mistig-, nevelig weer, zegt Van Dale), omdat in West-Vl. het werkw. *vlagen* (= buien) bestaat (z. De Bo), en in de algemeene taal het werkw. *onweeren* (Van Dale) gebruikt wordt met den zin van donderen en bliksemen. Vgl. bij Verdam *miswederen* = slecht weer zijn. Vgl. ook het volksw. *slagvlagen* (= geweldig regenen) *Loquela*, 84 blz. 84.
Ook *zingezangen*, dat een volksw. is (z. De Bo), is niet *samengesteld* uit ‘zingen’ en ‘zangen’ of uit ‘zingen’ en ‘zang’ of uit ‘zing’ en ‘zangen’, maar *afgeleid* van het zelfst. nw. *zingzang* en beteekent: zingzang laten hooren. Dit zegt Gezelle zelf in *Rijmsn*. 423 en verwijst naar De Jager's *Verscheidenheden*.
Daarentegen zijn *slingervuisten* (= met de vuisten slingeren, vechten), en *schetterbekken* (= met den bek schetteren of schateren) wél ‘samengestelde’ werkwoorden ‘door middel van afleiding’. Het eerste staat bij Van Dale als algemeen Nederl.; het tweede, geschoeid op de leest van ‘trekkebekken’, is óf een volksw. (een *schetterbek* is iemand die te veel en te luide babbelt, *Loquela*, 88, blz. 7), óf door Gezelle in boeken gevonden, óf door hem gemaakt.

stellen. (Gezelle schrijft: dagdooven, volzingen, volwaken, goudgeluwen)[(1)];

(1) Waar Gezelle *dagdooven* gebruikt, heb ik niet kunnen vinden. Wel bezigt hij *dagdoovend* (in 't dagdoovend groen, *Liederen, Eeredichten*, 2de uitg. bl. 117), doch dit is eigenlijk een samengesteld *bijvoegl. naamw*. Door zijn verbinding met een zelfst. nw. wordt het verleden deelw. 'doovend' een bijv. nw. Vgl. b.v. eerbiedwekkend, noodlijdend, kunstlievend, bloedzuiverend, geestverheffend, enz.
Volzingen en *volwaken* (hoe kan hij (de nachtegaal) zonder staken, van eer het daglicht henengaat tot 's morgens, in den gloed des middags, immer nuchtersmonds, volzingen en volwaken den tijd, dat 't menschdom ruste, eilaas, en spijze zoeken moet?, *Tijdkr*. 160) daarentegen staan wel op denzelfden voet als het hier door Terwey genoemde *voltooien*. Maar hier zou ik aan Terwey willen vragen: Zijn *liefkoozen* en *voltooien* inderdaad samengesteld uit een werkw. en een *naamwoord*, d.i. of zelfst. of bijv. nw? Het eenigszins duistere w. liefkoozen leidt Vercoullie in zijn *Etym. Wrdb*. af van 'koozen' d.i. praten en het *bijwoord* 'lief' d.i. *liefelijk*. Evenzoo is *vol* hier op te vatten als *bijw*. niet als bijv. nw. 'Er zijn - aldus Den Hertog, *Practische Sprkk. van het hedendaagsch Nederlandsch*, 2de deel, Amsterdam 1898, blz. 134 - eenige onscheidbare samenstellingen met *vol-*, die geheel overeenkomen met de ww. welke onscheidbaar met een bijwoord zijn samengesteld, nl. *volbrengen* (volbracht-volbracht), *voldóen* (voldeed-voldaan), *voléindigen, volhárden, volmáken* en *volstáan. Volkómen* is een deelw. dat een ww. *volkómen* veronderstelt. In al deze gevallen is *vol* ook als *bijwoord* aan te merken. De ww. met het *adjectief* "vol" zijn scheidbaar: *vólbrengen, vólgooien, vólloopen*, enz.'. Waarschijnlijk heeft Gezelle de ww. volzingen en volwaken, met 'vol' als *bijw*. d.i. 'ten einde toe', in boeken gevonden of bij 't volk gehoord. Want het aantal dergelijke ww. is niet zoo gering als Den Hertog het wil doen voorkomen. In Van Dale's Wrdb. d. Nederl. Taal (189S) vindt ge boven de straks genoemde ook: *volbouwen* (volbouwde, volbouwd), *voldingen* (voldong-voldongen), *voldragen* (voldroeg-voldragen), *volprijzen* (volprees-volprezen), *voltooien* (voltooide-voltooid), *voltrekken* (voltrok voltrokken), *volroeren* (volvoerde-volvoerd). Eertijds waren er nog veel andere. B.V.

In de *Werken van Zuster Hadewijch* († 1248), IIde deel, uitgeg. te Gent bij Annoot-Braeckman in 1895, is er sprake van: *volloonen* (want minne volloent, blz. 6), *volgaan* (noch sine volstaen, noch sine volgaen, noch sine sterven niet met Christo, bl. 24), *volwerken* (dat God volwerke alle die gerechte werke, blz. 43. Vgl. bij Gezelle: zijn kinderen zijn het dus, die... hetgeen hij had begonnen bewaren zullen en vol werken, *Tijdkr*. 253), *volhoogen* (Mer alse God ende die zaleghe ziele. j. sijn, soe es hi metter zalegher zielen alre scoenst volhoghet vander erden, blz. 68), *volleiden* (mer dese doechde volleiden den mensche ter minnen, blz. 93), *volwassen* (datse met ons in doechden volwaest, blz. 109), *volvoeden* (datse, d.i. de minne, soe volwassen es ghedraghen ende met tameleken werken soe volvoedt = volvoed, blz. 124). Het Nederd.-Engelsch wrdb. van H. Hexham, (te Rotterdam, 1648) kent ook: *voldanken* (to thank greatly), *voldienen* (to serve to the full), *voldoen* (eenighe werck vol-doen, to perfect, or to finish any worke. Vgl. bij Gezelle: zoo voldoet zij... heuren dienst, *Rijmsn*. 259), *volduren* (to persevere, or to endure to the last), *volleeren* (to be full or perfectly taught), *volloven* (to praise or commend to the full. Vgl. bij Gezelle: wie zal den naam vollovend zijn van Dien, *Rijmsn*. 80), *volrijpen* (to growe full ripe), *voltoonen* (to showe, or to prove to the full by witnesses), *volwerden*, d.i. volworden (to growe full, or to waxe full), *volwoorden* (to affirme, or to approve). Zoo bezigt Van Maerlant in zijn Rijmbijbel: *volschrijven* (also ne mochtic, in gheere wijs, Marien duegt ende haren prijs noch hare ghenaden niet vulscriven, r. 2443), *volzeggen* (ja cume hadde hi die woort vulseid, r. 16512), *vollezen* (en eer men die lettren vullas, r. 19141). In Pomey's *Novum Dictionarium Belg*. - *Latinum*, Antverpiae 1725 vind ik ook *voldienen* met den zin van lat. 'emereri'. De Jager vermeldt terloops in *Schijnbare frequentatieven*, Gouda 1878, blz. 119 het w. *voltimmeren*, uit Levens van Plutarchus blz. 411, zegt hij,: den Raet belooft hebbende (den tempel) te laten voltimmeren. Vgl. bij Gezelle: hoe 't bietje zijn edel zeemgebouw *volmetsen* moet, *Rijmsn*. 324. Het door en Hertog veronderstelde ww. *volkomen* (volkwam, volkomen), waar het bijv. nw. van afstamt, vindt ge o.a. in *Nederl. Gedichten uit de 14de eeuw*, uitgeg. door Snellaert bij Hayez te Brussel in 1869. Daar luidt het op blz. 74: Haddi gheloefte yemanne ghedaen dat lelijc waer ende quaet,

‘*c*. van een werkwoord met een der bijwoorden: door,

waert dat volquame die daet, of dies ghi en hadt gheen macht, die gheloefte en heeft gheen cracht. Waarbij Snellaert aanteekent: ‘Volquame. imperf. van volcomen = zijn volle beslag krijgen.’ Dit ww., benevens meer andere van de bovengenoemde, leeft nog in de volkstaal: ‘de boonen volkomen nie' met da' nat weer. Het koren volkomt schoon, de peren willen nie' volkomen’ (Cornelissen, *Antwerpsch Idioticon*). Hetzelfde geldt voor het Hageland en voor het Haspengouw, z. Tuerlinckx' *Hagel. Idioticon* en Rutten's *Haspeng. Idioticon*. Voegt daarbij: *volbákken* (Rutten), *volzétten* (De Bo, Rutten, Cornelissen, Tuerlinckx) d.i. ten einde toe zetten. B.v. Een muur volzétten = gansch opbouwen, terwijl: een muur vólzetten = də voegen met mortel invullen (z. De Bo op *vul*). *Volzaaien, volzeeuwen* (als alles volzaaid en volzet is, dan hebben de boeren wat rust, *Cornelissen* voornoemd; als 't al volzaaid en volzeeuwd is, toen hebben we 't schoone, *Loquela*, '89, blz. 40). *Volkuischen* (mag ik eerst mijn vloer volkuischen, eer ik die boodschap doe? *Loq*. '94, blz. 48). *Volzeggen* hoort men in West-Vl. bij 't volk. B.v. Zwijgt een beetje, laat hem eerst vulzeggen, d.i. uitzeggen. - *Volgevochten* (of iemand eens hield volgevochten den zwaren kamp des levens aan, *Tijdkr*., 375) zou moeten *volvochten* luiden, mij dunkt. Tegen het bekende *volhouden* (hield vol, heeft volgehouden) - b.v. een bewering vólhouden, den strijd vólhouden (Van Dale) - vaart Bilderdijk in zijn *Verkl. Geslachtl*. III, 248 hevig uit, alsook De Jager in *Frequentatieven* II, blz. 166. Zoover De Jager weet, komt dit woord eerst sedert 1793 in boeken voor. En werkelijk, indien vólhouden beteekent ‘houden tot het einde toe’, dan zou het moeten volhóuden luiden. Doch het woord zal wel anders uit te leggen zijn. Van Dale geeft als zeemanswoord: ‘vol- en bijhouden’. Dit kan misschien eenig licht geven.
Goudgeluwen (het groene veld, dat... goudgeluwt, *Rijmsn*. 14) d.i. goudgeluw- (geluw = geel, z. De Bo en Verdam), goudgeel worden, goudgelen, is *niet* een samengesteld werkw.

mis, om, onder, over, voor' (Gezelle spreekt van overhoofden en doorlaaien en omlaaien)[1].

§ 323. Terwey: 'Scheidbaar samengestelde werkwoorden worden gevormd:

'*a*. van een werkwoord met een naamwoord: aderlaten, 'kwijtschelden' (Gezelle: losstreelen, lostoornen, leegrooven);

'*b*. van een werkwoord met een bijwoord: uitgaan, wegvluchten' (Gezelle: neerstrijden, omstrijden, wegduisteren, wegsluieren, opklauwen, neergrijpen, wegblinden)[2].

(1) *Overhoofde* (boven, en in den top der hoogste boomen, worstelt en verlangt om uit te stroomen, 't wakkere geweld, dat, ongespaard, schoonheid overhoofde, en schaduwe baart, *Rijmsn*. 75) of *overhoofd* (den hoogen hemelkom zie 'k, overhoofd, bezijden, vóór en na mij, ueergebogen, *Rijmsn*. 336) is bij vergissing - een vergissing die bij zulk een woord schier onvermijdbaar was - als werkw. opgegeven. Het is een *bijw*. met den zin van *bovenaan*, zooals Gezelle zelf aanteekent blz. 394 ald. In oude oorkonden uit Zeeuwsch-Vlaanderen vond Verdam o.m. de volgende zinsneden: Een meerseman, die (in?) sine merse draghet peper, was, beckine, hooftcleedere enz., eist *over hooft* ghebonden, doorgaende geit hij iiii d. Een torseel lakens *over hooft* ghebonden, iiii d., eist *in de middele* ghebonden (*of*) eist met priemen te ghadere ghesteken ii d. - Deze uitdrukking 'over hoofd' blijft voor Verdam duister. *Hoofd* beteekent hier waarschijnlijk, zegt hij, '*het bovenste gedeelte, de bovenzijde* van het pak. Doch hoe deze wijze van verpakking met verschil van tolrechten kan gepaard gaan, is niet duidelijk.' (Z. Verdam's Mnl. Wrdb. op *Hovet*). Misschien had Gezelle die zegswijze nog elders gevonden.
Doorlaaien (doorlaaid van duizend gensteren, *Tijdkr*. 21) staat in De Bo's *Westvl. Idioticon* en in Verdam's Mnl. Wrdb. met denzelfden zin als hier, d.i.: doorbranden, doorvlammen.
Omlaaien (de zonne omlaait de palen van den aardbol, *Tijdkr*. 12) staat insgelijks bij De Bo.

(2) *Neerstrijden* (eekenboom, zoo sterk voorheden, wie dan heeft u neergestreden, *Rijmsn*. 88) en *omstrijden* (wie dan heeft u omgestreden, groene reus, *ald*.) zijn te vergelijken met woorden als 'nederhouwen' d.i. door houwen op den grond doen vallen, en 'omstooten' in den zin van omverstooten.
Wegduisteren (zonnekrachten, brandt en bluistert,... schendt het graf, daar ik zitte en weggeduisterd wachte, och arme, uw stralen af, *Tijdkr*. 147). 'Het werkw. *duisteren* - zegt De Jager, *schijnb. frequent*. blz. 30 - komt bij Kiliaan voor, en Oudemans' Bijdrage geeft enkele voorbeelden, zoowel van het transitieve als het intransitieve gebruik.' Dit *duisteren* met den zin van 'donkeren' (z. boven) d.i. duister maken, onzichtbaar maken, gebruikt Gezelle in *Rijmsn*. 251: schoone nacht, die 't menschdom duistert. *Weggeduisterd* is dus = zoodanig geduisterd, dat het *weg* en heelemaal uit de oogen is.
Opklauwen (het kranke kruid is den voetweg opgeklauwd, *Rijmsn*. 55), d.i. opgeklauterd, opgeklaverd. Huydecoper, *Proeve van Taalen Dichtk*. te Amsterdam, 1733, zegt op blz. 625: 'Van *klaauw* komt *klaauwen*, en het frequentativum *klauweren*, doch om de welluidendheid *klaveren*: dat het rechte woord, en naderhand, gelijk meer anderen, onnoodiglijk met een *t* vermeerderd, en in *klauteren* veranderd is.' In elk geval worden *klauteren* en *klaveren* voor afleidingen gehouden van *klauw* (Vercoullie, *Etym. Wrdb*.; Verdam, *Mnl. Wrdb*.). Het ww. *klauwen* geeft Verdam met den overgank. zin van: *voorzien van klauwen* (Ghegheven J. den scildere, van den leeuwen in de vorseide baniere te cronene en te clawene van goude), en met den onoverg. zin van: *klimmen*, eigenlijk *zijn nagels ergens inzetten* (met eender baniere in zijn bant, wesende tvelt van asure, ende daerin eenen claeuwenden leeu van goude). En hij voegt erbij: 'Vgl. den partijnaam *de Clauwaerts*, de vlaamschgezinden, genoemd naar den klimmenden leeuw in het wapen van Vlaanderen.' En dan volgt bij Verdam een tamelijk duister voorbeeld van *klauwen* = klimmen, in ruimere opvatting. Of Gezelle voor zijn w. *opklauwen* ook wel steviger grondslagen had, weet ik niet.
Wegblinden wordt gebruikt in een aanspraak tot de maan ('t is dikwijls een die naast u weunt, die u noch mij geen liefde en jeunt; maar, weggeblind of uitgedoofd, het licht mij van uw aanschijn rooft, *Tijdkr*. 34) d.i. dikwijls door iemand, die naast u woont, wordt mij uw licht weggeblind of uitgedoofd, en alzoo geroofd. *Blind* heeft ook den afgeleiden zin van

‘onzichtbaar’ (met haer grof geschut schoten sy daerover (t.w. over een versterking), maer was blint van de boomen, *Het Wrdb. d. Nederl. Taal* op het w. blind). Een *blind* anker is een anker dat zonder boei ligt en waarvan men dus geen teeken bespeurt. Een *blinde* klip is een klip onder water. Een *blinde* vloer is een ondervloer. (Van Dale en Het Wrdb. d. Nederl. Taal). Vandaar dat *blinden* ook beteekent: ‘onzichtbaar maken’ (met het blinden van diept' en ondiepte de vaylighe toevaart ter haavene te verduysteren, Hooft, *Nederl. Hist*. 251) z. Het Wrdb. d. Nederl. Taal. Zoo zegt ons volk sedert eeuwen: een weg *verblinden*, in den zin van: een weg dempen, doen verdwijnen. Een voorwerp of een daad *verblinden* beteekent bij 't volk: dat voorwerp of die daad verbergen, verduisteren. Z. De Bo. En zoo zal Gezelle aan zijn woord *weggeblind* gekomen zijn, met den zin van: zoodanig onzichtbaar gemaakt, dat het heelemaal weg en uit de oogen is.

De voorvoegsels, welke werkwoorden *afleiden* komen in § 328. Eerst *be*

a '.... bulderend de donder dan *bebast* de bevende eerde, al dat hij bassen kan. II. 95.
Het schuim *beleekt* zijn kromme knie'n. II. 32.

'k Aanbade u, waart gij niet,
Zoo ik en mijns gelijken,
't zij sterren, die 'k alom
zie aan den hemel prijken,
't zij vogel, vissche of dier,
die land en zee *berijken:*
één enkele blom van God. I. 220.

Be beteekent: 'het brengen eener werking bij een voorwerp. Het maakt zoo onovergankelijke werkwoorden: begaan, beloopen, bestrijden'. Terwey, § 328, 3.

b Kruis met de Christene blommen *bevlochten*, treedt als banniere, wij volgen U op! I. 67.

Het noorden, dat geen zonne en kent,
dat, nevel, nacht en kou gewend,
den anderen helft van 't firmament
bepronkt ..... I. 331.

Be beteekent: 'het plaats hebben der werking op alle punten des voorwerps, beplanten, bekleeden.' Terwey, § 328, 4.

c Ik hef, lijk Bala'am,
mijn woord op, en '*k bezegen*
den arbeidweerden troost,
dien 't neerstig Vlaanderen vand! I. 328

Eeuwig, onverslensbaar Een,
al bezielend, al *belevend*,
hulpe in nood en bijstand gevend,
U betrouwe ik, anders geen! I. 359

Be beteekent: ‘het voorzien van 'tgeen het grondwoord beteekent: bedijken, bemannen.’ Terwey, § 328, 5[(1)].

(1) ‘*Bebassen* = tegen iemand bassen. Men sie sich... door spijt of nijt bebassen, *Huygens*, 1, 374. Dat de nijd... sijn' vierigheit bebass', 2, 148’ (Het Wrdb. d. Ned. T.). In Vlaanderen is het nog volkswoord.
‘*Beleken*, slechts zelden voorkomende; in het Mnl. niet aangewezen, bij Kiliaan niet vermeld. Van *Leken*, bevloeien, bevochtigen. Ghy. tranen-vloet, die met vlietende beken, mijn wangen komt beleken, *V. Beaumont* 9’ (Het Wrdb. d. Ned. T.). In Vlaanderen is het een volksw. Van Dale geeft: ‘*Belekken* (belekte, heeft belekt), lekkende bevochtigen; belikken’. Op zijneigen is dit niet heel duidelijk, want *lekken* bij hem kan beteekenen hetgeen wij in Vlaanderen en Limburg *leken* noemen en hetgeen wij *lekken*, d.i. *likken*, noemen. Maar Kramers' Wrdb. neemt alle twijfelduidigheid weg, zeggende: ‘*Belekken* = door lekken bevochtigen, humecter goutte à goutte’. En dan volgt een ander w. *belekken*, waarbij verwezen wordt naar *belikken*. Nu zal de lezer vragen: Welke van beide uitdrukkingen: het schuim *beleekt* zijn kromme knieën, of: het schuim *belekt* zijn kromme knieën, komt het meest met de algemeene taal overeen? Hierop meen ik te moeten antwoorden: Eerstgenoemde. *Lekken* is ‘druipen door een lekgat: *het lekt in de voorkamer;* wegvloeien: *de wijn is uit het vat gelekt*. In sommige streken hoort men nog in plaats van *lekken* niet zelden *leken*, dat nu in de schrijftaal eene zeer beperkte beteekenis heeft. Waar er aan een *lek* gedacht wordt, verdient *lekken* de voorkeur’ (Van Dale's Wrdb). Welnu, bij Gezelle is hier sprake van den ploegenden os (*Rijmsn*. 50); aan een *lek* wordt dus niet gedacht. - In Het Wrdb. d. Nederl. T. is *belekken* onvermeld gebleven; *beleken* staat er, zooals gezegd, en *belikken* ook.
‘*Berijken* = rijk, machtig maken, verrijken. Thans verouderd. Hi is .... God getrouwe, en rechtuerdich, diet al berijct, *Gentsche sp*. 380.... Ziet gy eenig mensch beryken, en in eere hoog opvoeren, Camphuyzen, *Sticht. Rymen* 87’ (Het Wrd. d. Ned. T.).
Bevlechten staat bij Verdam en in Het Wrdb. d. Ned. T. ‘Het autaer, met yzerkruit bevlochten’, zegt Vondel, aangeh. in Het Wrdb. Nog dagelijks gebruikt in Vlaanderen.
Bepronkt zou moeten onder *a* genoemd worden, nevens *bebast;* want in beide woorden heeft *be* dezelfde beteekenis. ‘*Bepronken*. Van *pronken*. Thans verouderd. 1) *Pronken*, een pruilend gezicht zetten (*induere vultum severum*, Kiliaan). Iemand onvriendelijk bejegenen. Sietmen niet meest.... Die gelijcken handel drijven, Of bepronken of bekijven D'een den ander, Hondius, *Moufe-schans* 294’ (Het Wrdb. d. Ned. T.). In Vlaanderen nog springlevend. Een ander w. *bepronken*, dat insgelijks in Het Wrdb. d. Ned. T. opgegeven en met voorbeelden toegelicht staat, is afgeleid van *pronken* = versieren (*ornare, adornare*, Kiliaan).
Bezegenen, bij Verdam *beseinen* (van zeinen = zegenen, vgl. reinen = regenen) vindt ge in het Wrdb. d. Nederl. Taal, met voorbeelden uit Hofferus, De Decker, Vervisch, Huygens. Het Wrdb. voegt erbij, dat het woord thans in onbruik is. In Vlaanderen leeft het nog. Daar hoort men b.v. ‘Wilt ge a.u.b. mijn kind bezegenen? Het heeft de plane’ (*Loquela*, '95, blz. 49).
Beleven (d.i. bijwonen, ondervinden, b.v. wat zal ik nog beleven? z. Van Dale; d.i. van iets door te leven getuige zijn, z. Het Wrdb. d. Ned. T.) bestaat sedert eeuwen. Met te zeggen dat het eeuwige en onverslensbare wezen *alles beleeft*, van alles door eeuwig te leven getuige is, wordt baarblijkelijk Gods voorwetenschap geenszins geloochend, maar wordt gesproken naar onze menschelijke wijze van spreken. Nu vrees ik wel, dat menig lezer het woord *al belevend*, of liever volgens de gebruikelijke spelling *albelevend*, zal opgevat hebben in den zin van *aan alles het leven gevend*. Dat dit echter verkeerd is, valt niet te betwijfelen. Gezelle had veel te veel taalinzicht om niet te weten, dat bedoelde woord dit niet *kan* beteekenen. Daartoe ware *albelevenend* noodig. Bekend is, ja, dat men naast en voor *beamenen* (eigenl. amen op iets zeggen) algemeen *beamen* is gaan bezigen; maar van dergelijke afknotting bij *beleven* vind ik niet het minste spoor. En dat Gezelle deze onverantwoordelijke verminking niet zal gewild hebben, blijkt uit zijn *Goddelijke Beschouwingen*, waar hij op blz. 43 spreekt van de menschelijke ziel ‘die, werkzaam zijnde en tot een *belevenend* en bezielend werken geboren....’.

Dan: *her*.

'Her = op nieuw. Het beteekent eene herhaling der werking: herstellen, herdenken.' Terwey, t.a.p. Met dit voorvoegsel werkt Gezelle druk: herklinken, herwekken, hergroenen, heropstaan, herkleeden, herlachen(1).

Vervolgens: *ont*.

a dan zal de beemde, 't laken
des ouden winters zaan
ontwenteld, herontwakeu. I. 255(2).

(1) *Herwekken* ('t daagt allengskens, en de stralen van de zonn' herwekken 't al, dat enz. *Tijdkr*. 11) bezigt Ruusbroek daaromtrent met denzelíden zin, waar hij zegt 1,228: 'Opdat die gedaente sire (zijner) varwen herwect ende vernuwet worde in claerheit des lichts'. *Hergroenen* vind ik in bovengemelde *Synonymia Lat. Teutonica* als vertaling van *revirescere*, ook in Hexham 's Nederd. Engelsch Wrdb. van 1648, alsmede bij Van Dale en bij Kramers.

Heropstaan is een volksw. in Vlaanderen.
Herkleeden staat bij Verdam, bij Hexham, in Joos' *Waasch Idioticon*, en wordt nog dagelijks bij het volk in West-Vl. gehoord.

(2) *Ontwentelen* staat in Het Wrdb. d. Ned. T. met den overgankelijken zin van: ontwikkelen, loswikkelen (zie, hoe uit het zwanger knopje 't Blaadje zijn gekronkeld kopje Reeds ontwentelt en ontwart, *Tollens* Gedicht. 1I, 142), en met den onovergankelijken of onzijdigen zin van: wentelende uiteengaan (Hier gaat den Hemel oopen... De deuren van 't gewelf ontwentelen uyt een, *Bara, Hemel en Hel*, 4). Van een *ontwentelen*, zooals Gezelle het hier gebruikt, vind ik daar niets vermeld. Maar Kramers' Wrdb. (Gouda, 1881) geeft *ontwentelen* en verwijst naar *wegwentelen*. Zóó heeft Gezelle het woord hier verstaan. Zijn zinsnede beteekent immers: dan zal de beemd, nadat het laken des ouden winters eerlang weg- of afgewenteld is, herontwaken. Wegens *ont*wentelen, *af*wentelen, *weg*wentelen, vlg. *omt*rukken, *af*rukken, *weg*rukken; *ont*scheuren, *af*scheuren, *weg*scheuren; enz.

De visschersbooten,
wie weet of 't amper een
ontraken zal? II. 54(1).

Hoe 't wikkelachtig witje wipt,
alhier, aldaar, verlekkerlipt
om 't zijne, uit al de bloeien,
te *ontsnoepen* aan de krabben bie'n. II. 115(2).

Toen kwam daar de zonne en *ontliet* u den band,
en hij smolt in de blauwte des hemels. I. 145(3).

(1) *Ontraken*, d.i. ontkomen, staat ook met dezen zin bij Verdam, en uitsluitend met dezen zin in Het Wrdb. d. Nederl. Taal, dat er bij voegt: 'voorheen nogal gebruikelijk'.

(2) *Ontsnoepen*, (d.i. snoepend ontnemen, afsnoepen), staat in Het Wrdb. d. Nederl. T. met dit voorbeeld uit Vondel 6, 96: 'Geeft... de wang een zoen t' ontsnoepen Zulck een troost?'

(3) *Ontlaten* (ontliet, heeft en is ontlaten) beteekent volgens het *tegenwoordig* taalgebruik: 1) Zachter worden (van wat hard, stijf of bevrozen is) b.v. de grond begint te ontlaten, de ruiten ontlaten; (van de lucht, het weder, enz.) b.v. thans begint de koude wat te ontlaten; 2) temperen, het te bewerken staal voor de tweede maal verhitten om het de vereischte weekheid en buigzaamheid te geven; (aldus Van Dale); 3) het beginnen te verslappen van de kruisbanden bij de koeien, kort voor de verlossing (Het Wrdb. d. Ned. Taal). Vgl. bij Gezelle: als 't alles schijnt te wijken, te ontlaten en te ontgaan, *Tijdkr*. 233. - Eertijds was de beteekenis ruimer. Zoo geeft Verdam's Mnl. Wrdb. o.m. '*Ontlaten* = 1) Loslaten, vrijlaten, den vrijen loop laten, vgl. hoogd. *entlassen* □ Al schijnt dus avonture ontlaten, zou es nochtan ghestelt up maten, *Boëthius*, 291[a] (lat. ald. quum permissis fluitare videtur habenis fors patitur frenos). 2) Losmaken, ontbinden. *Vocabul. copios*. laxare. *Kiliaan* ontlaeten, *vetus* laxare, dimittere (uiteen doen gaan) □ (Die) elementen sullen van hitten werden ontlaten, *Hs*. van 1348, 33[d] (II *Petri*, 3, 10: elementa calore solventur)'. Dezen zin had Gezelle ongetwijfeld op het oog, toen hij zong van de wilgen, dat de zonne kwam en hun den band *ontliet*, die smolt in de blauwte des hemels; van den vuurpijl: striemen lichts *ontlaat*, en vonken, 't vluchtend vierwerk, *Tijdkr*. 137; van den spoortog: Het vierig gedrochte, geklauwd in de schenen, geweldig geschuifel *ontlatende*, vliegt, van Lendlee te Leye- en te Kotrijkwaard henen, met mij in zijn tanken, gehutst en gewiegd, *Rijmsn*. 185.

Maar moet gij, en
ontwijdert men
U ver van mij verschee'n, oh! I. 149[(1)].

.... en, eens in 't net, wie is 't
genaan! die mij den visch *ontvischt?* II. 88.

'*ont* beteekent: *weg*, in tegengestelde richting: ontloopen, ontsnappen'. Terwey, t.a.p. 2.

b Zijn tandelooze mond
zal, eenmaal tanden moeten;
't zal woorden spreken; 't zal,
't zoet wichtje, eens, wel *ontzoeten*. II, 38[(2)]

(1) *Ontwijderen* is mij van elders niet bekend. Maar Verdam geeft *ontverren* op, met denzelfden zin, nl. van: 'Iets verwijderen, iets ergens vandaan nemen, met het bijdenkbeeld van het *aan een ander te onttrekken*, of *zich zelf toe te eigenen*.' Ook Het Wrdb. d. Nederl. Taal kent dit ww. *ontverren* 'van het geheel verouderde *verren*, met *ont-* in de beteekenis *uit* of van iets. Verwijderen of zich verwijderen. Niet later dan de 16de eeuw in gebruik'. *Ontwijderen* staat tot *verwijderen* gelijk *ontverren* tot *ververeen*. Dit *ververren*, thans uit de algemeene taal weggevallen, beteekent bij Kiliaan *procul abigere* en bij De Bo: op een grooteren afstand geraken. Hiervoor hoort men bij ons volk ook wel *ververderen*. De Jager in *frequentat*. II, 681 vermeldt een *ververderen* uit den Delfschen Bijbel: 'Wi hebben ontbeit vonnisse ende en is niet: die salicheit ende si is *ververdert* van ons' (vertaling van Isaias, 59, 11: expectavimus judicium, et non est: salutem, et elongata est a nobis), waarvoor ik in *Biblia sacra* d.i. *De geheele H. Schrifture* (te Antwerpen bij Mourentorf, 1599) gezegd vind: 'ende sy is verre van ons gheworden.' De Jager ziet daar een 'frequentatief' in, d.i. een werkw. van herhaling, en leidt het af van *ververden* (met ingeschoven *d* uit *ververren*). Deze opvatting schijnt me gewaagd. Ons volksw. *ververderen* althans is blijkbaar afgeleid van *verder*, evenals *vermeerderen* van *meerder*, *verminderen* van *minder, verbeteren* van *beter*, en misschien ook *verwijderen* van *wijder* (verder). Evenzoo zijn *vergrooteren* en *verkleinderen* (De Bo) niet afgeleid van *vergrooten* en *verkleinen*, maar van *grooter* en *kleiner*, en beteekenen evenveel als *vergrooten* en *verkleinen*. Hier kan m.i. van 'herhalende' werkwoorden geen sprake zijn.

(2) *Ontzoeten* is hier onoverg. en beteekent: zijn zoetheid verliezen. Met den overg. zin van: zijn zoetheid doen verliezen, staat het bij Verdam (daert scheyden lieve scheiden doet, daer wortet scheyden zere ontsoet, Willem van Hildegaersberch, 116, 21). Zoo bezigt Huygens, 1, 242, het w. *ontbitteren* onoverg.: 'Myrrh' en Aloë (sal) ontbitt'ren' (Het Wrdb. d. Ned. T.)

Het licht verlaat ons: dampen doen
nu de aangenaamste geuren;
de lucht *ontblauwt* en verruwloos
bedijgen daken, deuren. II. 141(1).

Hoe schandelijk ontmaakselt en
ontmooit gij mij de vrome,
de vrije en blije boomen. II. 221.

't Is donker nu, 't is donkerder,
nog donkerder! Gevaren,
als machtig, overmachtig groote,
en mammothsche adelaren,
omslaan de wolken alles, en,
voor 't nachtelijk bedwang,
onthemelt al dat hemel is,
in 's hemels zwart gevang. II. 227(2).

'*ont* beteekent: het geraken of brengen uit een vroegeren toestand: ontbinden, ontsluiten. Het grondwoord drukt dan den vroegeren toestand uit'. Terwey, t.a.p. 3.

c wanneer de bleeke zon
heur eerste morgenstroomen

(1) *Ontblauwen*, d.i. zijn blauwe verf verliezen, is mij van elders niet bekend. Maar *ontgroenen* (door 't onafmeetbaar veld, dat ik ontgroenen zie, *Laatste verzen*, 157), d.i. zijn groene verf verliezen, wordt in 1672 door bovengemelden Huygens, 2, 179, in dergelijken zin gebruikt: 'Hulst.... kan.... ontgroenen, noch vergaen' (Het Wrdb. d. Ned. Taal, dat er bij voegt: Thans verouderd). In de hedendaagsche woordenboeken beteekent *ontgroenen* 1) van zijn bladeren berooven, 2) (iemand) ontbolsteren.

(2) *Onthemelen* staat bij Verdam en in Het Wrdb. d. Ned. Taal voor *ontheimelen*, met den zin van *verbergen*. Hier zou men kunnen zeggen, dat Gezelle dit verouderde woord aan wendt als onzijdig, met den zin van: verborgen worden. Maar dan ware de tegenstelling 'onthemelt al dat hemel is' niet uit te leggen. *Onthemelen* zal wel beteekenen: ophouden hemel te zijn, het hemel-zijn verliezen, (nl. ten opzichte van den toeschouwer, die er niets meer van zien kan).

ontginsteren in 't gevlerk
van uwe takken laat. I. 238.

'*ont* beteekent: het komen of brengen in een nieuwen toestand: *ontvlammen*. Het grondwoord drukt dan den nieuwen toestand uit'. Terwey, t.a.p. 4.

d Nu staat gij daar en treurt,
ontkinderd en *ontkleurd*, I. 339(1).

't Is koud, de winden bijten,
't is koud, de boomen splijten;
de booze winter giert;
hy heeft de zonne *ontvierd*. I. 234.

Donderbare, laat, nog eeuwen,
laat uw groen al wit besneeuwen,
's winters; laat het zonnevier,
's zomers, u *ontverwen* schier. II. 37(2).

Hoe schandelijk *ontmaakselt* en
ontmooit gij mij de vrome,
de vrije en blije boomen. II. 221(3).

(1) *Ontkinderen*, d.i. van kinderen berooven, en *ontkleuren*, d.i. van kleur berooven, staan met voorbeelden toegelicht in Het Wrdb. d. Ned. Taal. Laatstgenoemde ook bij Van Dale en Kramers.

(2) *Ontvérven*, of met de oudere en in Vlaanderen nog levende woordgedaante *ontverwen*, d.i. van kleur berooven, doen bleek worden, staat o.a. bij Verdam, in Het Wrdb. d. Nederl. T. en bij Van Dale. Het zegt met een Dietsch woord evenveel als het schuimwoord *ontkleuren*.

(3) *Ontmaakselen* geeft Het Wrdb. d. Nederl. T. als beteekenende: '1) Van zijn maaksel, van zijn fatsoen berooven, ontfatsoeneeren. Daar... 't geene door zo veele handen wandelt eerlang ontmaaxelt is, Oudaan, *Roomsche Mog*. 10.... 2) Vandaar: berooven van datgene wat het uitwendig voorkomen kenmerkt. Ontmaaxelt van zyn heerlykheid en luister, Oudaan, *Poëzy*, 4, 63. 3) Vernietigen. Wie zou 't ontmaakz'len der Natuure *(den Dood*) Beschouwen en niet schrikken op 't gezicht Der Gruwzaamhêen, *Nieuwe Honigbije*, 1, 54.' Dat het noodig was deze 3de beteekenis (vernietigen) voor dit woord op te geven, kan ik moeilijk gelooven. Liever zou ik meegaan met De Jager, die zegt in zijn *schijnbare frequent*., blz. 93: 'De beteekenis van het werkwoord is blijkbaar wat de vorm aanwijst: van *maaksel* of gedaante ontdoen of berooven. Weiland geeft de omschrijving dus: mishandelen, het maaksel verwoesten. Noch mishandelen, noch verwoesten ligt eigenlijk in het woord'. Bij Oudaan, die leefde in de 17de eeuw, komt het herhaaldelijk voor. Misschien is 't wel door hem gesmeed, zegt De Jager. Dan moeten we Oudaan dankbaar zijn, 't is een schoon woord.

‘*ont* beteekent: het wegnemen van datgene, wat het grondwoord uitdrukt: onthoofden.’ Terwey, t.a.p. 5.

(Slot volgt)

J. CRAEYNEST

't Een en 't ander over de bietjes, door A. Mervillie
8ste vervolg.

NE looze vijand nog, dat is de KOBBE.

Den biemelker moet bijtijds de kobbenetten wegmaken die in of omtrent zijn halle gespannen hangen.

Vriend lezer, ge hebt ook nog in hagen en boomgewas de lijken zien slingeren van schamele vliegen, die te dichte de sluipholen trokken van de trouwelooze kobbe. De bietjes ook, moeten die gespannen hinderlagen ontvluchten of ze zijnder aan.

De reepen liggen vast,
gemeten en gesmout,
en gaan van 't hallestroo
naar 't loof van 't vlienderhout.

't Is nacht, 't is stille lucht,
geen bladje meer dat leeft,
en alles slaapt, terwijl
de kobbe waakt en weeft.

Ze sleert, ze klemt alom,
maakt kunsten ongehoord;
ze 'n doet geen leutewerk,
maar zint op list en moord.

Ze pootelt en ze buigt,
behendig in 't bedrijf,
en trekt, gestadig maar,
heur weefsel uit heur lijf.

O gladde loozen draad
die toeneemt en vernauwt,
en waar de kobbe nu
heur donsig bedde ontvouwt.

Ze is veerdig, en ze wacht
tot dat het morgenrood
het leven wentelt naar
die lagen van de dood.

En gansch 't heelal ontwekt,
de lucht is hel en blauw,
en op de draden laait
't gevonkel van den dauw.

Te midden al den gloed
op 't looze net gespreid,
hangt stom en levenloos
die grauwe afschuwlijkheid,

gestriept, geplekt, gekruist,
met haken ruig en krom,
die scherlend openspreên
en vastestaan alom;

met oogen bolde en zwart,
vol duister wreed vermaan,
die schijnbaar niet 'n zien
maar alles gadeslaan.

Ons honingvolk komt uit,
de kobbe wacht en loert,
den draad wordt aangeraakt,
en 't grove lijf verroert.

Geen vangste nog!.. maar ziet,
èn bietje jong en vlug,
komt gonzend en gezind
met 't eerste zeem terug.

Wacharm! - 't zit vast, 't zit vast,
en 't woelt met poot en snuit,
en 't roept, en 't weert hem,... maar
't en kander niet meer uit.

Nen duw,... en nog een... ach!
't is nutteloos gewrocht,
de vlerke blijft geplakt
op lijm en toovervocht.

De kobbe schudt heur net
alsof ze wilde zien
hoe zwaar de last... en of
dat ding zou weêrstand biên.

't Zit goed!... ze schiet vooruit,
en draait met slimmen zin
- zooals 't geen draaier kan -
het bietje in heur gespin.

Met lichten vingertop,
zoo werkt ze met beraad,
en maakt dat ze onder 't werk,
het blinkend straal ontgaat.

En 't arme bietje wordt
ombunseld en versmacht,
geen pootje meer dat roert,
en 't straal blijft zonder kracht.

Met 't lijk aan 't achterbeen,
zoo klemt de kobbe omhoog,
vol wreê gerustigheid
bij 't ijslijk moordvertoog.

Ze zit weêr in heur sliet,
houdt maaltijd ongestoord,
en zeevert op het lijk,
en peuzelt stille voort.

't Heeft al hier zijnen tijd! -
den bieman komt gegaan...
hij blijft benepen en
verbitterd stille staan.

Ne slag... het weefsel scheurt,
en op den zelfsten stond,
wordt 't eendelijk wangedrocht
gesmeierd op den grond.

('t Vervolgt.)

[Nummer 22]

Woordkunst van Guido Gezelle
(Vervolg van bladz, 334.)

EINDELIJK *ver*.

de felle zunne, aan 't blaken,
vertweelingt heur gezichte
in uwe blauwigheid! I. 325.

De zonne zit mij, over 't hoofd,
te bliksemen; de vonkenregen
verdappert. II. 68[(1)].

(1) *Verdapperen* hoort ge dagelijks bij 't volk in Vlaanderen. Een afleiding van het bijv. nw. *dapper* = snel, vlug (De Bo, Verdam). Het bijw. *dapper*, dat bij Kilaan door *cito, celeriter* vertaald wordt, beteekent in West-Vlaanderen, Brabant en Antwerpen ‘snel’, zegt Schuerman's *Algem. Vl. Idiotic.. Verdapperen* bezigt men overg. met den zin van ‘versnellen,’ zegt De Bo (vgl. bij Gezelle: verdappert uw bezoek.... o lieve zonne, *Laatste Verzen*, 106), en onoverg. met den zin van ‘sneller worden’, zooals in 't hier aangehaalde: de vonkenregen verdappert.

één zonne alleen, die eeuwig daagt,
die nooit en zal *vernachten*,
die Zonne en kent geen Dalila,
die Samson geen ontkrachten! II. 76[(1)].

Het zonnelicht *verzomert* huis
en schelf en schure en stal,
één spanne, op elken dag; en dan
is 't winter overal. II. 157[(2)].

'*Ver* = voor (in de plaats van). Is 't grondwoord een werkwoord, dan beteekent het: anders doen; is 't grondwoord een naamwoord, dan beteekent het: zoo worden of maken: verkleeden; versteenen; vergrooten.' Terwey, t.a.p. 4[(3)].

(1) *Vernachten*, d.i. overnachten, den nacht (ergens) doorbrengen, (b.v. het volk, dat hier de degen dreef te bedde, en dat, gebed, hier bleef vernachten, ontwaken zal 't, *Rijmsn*. 282) staat in alle woordenboeken. Wanneer Gezelle nu zegt dat God een zon is die eeuwig daagt, die nooit zal *vernachten*, dan heeft dit woord ook hier denzelfden zin. Een zon die nooit *vernacht* is een zon die nooit *slapen gaat* en bijgevolg altoos *schijnt*.

(2) *Verzomeren* vind ik met deze beteekenis niet geboekt. Het voorvoegsel *ver* staat hier met den zin van *over*, evenals in *vernachten, verwinteren* (Van Dale), *verrassen, vermeesteren* enz.; z. de volgende aanteekening. *Verzomeren* beteekent dus: 1) den zomer doorbrengen, overzomeren. En zoo geeft bovengemelde *Synonymia Latino-Teutonica:* 'Aestivare, someren; ver-someren; somer-legeren'. Vandaar 2) Den (goeden of slechten) invloed van den zomer ondergaan. B.v. Het zal veel deugd doen aan dien zieke, eens goed te verzomeren (De Bo). De boter verzomert = bederft door de warmte (Schuermans). En zoo vertaalt Kiliaan het w. *verzomeren* met: 'aestuare, aestivo aëre corrumpi, aduri nimio aestu'. Vgl. bij Van Dale: 'mijne voeten *verwinteren* = ik krijg den winter in de voeten'. Hier geeft Gezelle aan het woord een *overgankelijke* beteekenis: Het zonnelicht *doet* huis en schelf en schuur en stal *den* (weldoenden) *invloed van den zomer ondergaan*.

(3) Zooals uit het straks gezegde blijkt, zijn 'vernachten' en 'verzomeren' niet met *dit* voorvoegsel 'ver' samengesteld. Onmiddellijk na het hier aangehaalde zegt Terwey, althans in de 13de uitgave: 'Enkele malen beteekent het voorvoegsel *ver* = *over*, als in: *vernachten, verwinteren, vermeesteren, verschalken, verrassen, verbluffen*'. Tot hier hadde de aanhaling van Terwey's woorden moeten voortloopen. Aangaande dit 'ver' in den zin van 'over' leert Den Hertog, *Practisclie Sprkk*., II, blz. 128 als volgt: '*ver*- vormt ww., waarin het met *over* in beteekenis verwant blijkt, zonder dat men altijd behoeft aan te nemen, dat *ver*- eene verkorting van *over* is. *Verrassen, vergauwen, verkloeken, verschalken*, beteekenen naar hunne vorming: overtreffen in raschheid, gauwheid, kloekheid en schalkheid. *Verbluffen* staat naast *overbluffen, verheeren* en *verwinnen* naast *overheeren* en *overwinnen, vernachten* en *verwinteren* naast *overnachten* en *overwinteren*, welke laatste woorden samenstellende afleidingen zijn'.

De werkwoorden beschouwen wij als afbehandeld. Niet, alsof de laatste zin, die daarover te schrijven viele, thans staat in dit opstel. In Gezelle's volledige dichtwerken, zelfs in de bloemlezing, staat er nog menig werkwoord, welks samenstelling of afleiding gij niet kunt opteekenen, ook al geleidt deze kleine studie uwe hand; menig werkwoord, dat *wij* niet thuis konden brengen in de bladzijden onzer spraakkunst, die over woordvorming gaan. Van den beginne was 't ons bedoelen niet, volledig te zijn en alles te verklaren: een proef boden wij, een hap uit het lekkere taalgoed, dat te lokken ligt in de Guidosche verzen. Wien lust gekomen is tot eten, - de weg is hem gewezen en het huis en de deurbel; hij trekke, en hem zal worden opengedaan.

De *zelfstandige naamwoorden* moeten wij nu even vatten. De *samengestelde* eerst.

Gezien Terwey § 330:

'De samengestelde substantieven bestaan uit:

'*a*. twee substantieven: heereboer, brandweer, nachtlicht.
'*b*. een substantief en den stam van een werkwoord: schaafbank, hanglamp.
'*c*. een substantief en een adjectief: hoogepriester, laagland.
'*d*. een substantief en een telwoord: drieman.
'*e*. een substantief en een bijwoord: bovenhuis'. - belmoren wij vrede te hebben met:

a. modderwoorden, zegedorst, tongensnaar, vederverwe, stemgeweld, bloedzucht, looverval, lichtgeweld, regen-

zwe(e)pen, kindgelaat, nevelduisternis, zomerschoonigheid[1].

b. toovertong, wisselverwigheid, daverslag.

c. daaglijksch-broodgenot, daaglijksch-broodgebrek.

d. duizendverwigheid.

e. schiervatbaarheid.

En, gezien Terwey § 334 de tweede alinea over het voorvoegsel ge:

'Het vormt van stammen van werkwoorden substantieven, welke eene herhaling der werking aanduiden: geloop, gejubel, geschreeuw, of 't voorbrengsel der werking: geluk, gebraad, gebouw', nemen wij zonder tegenzin de woorden aan: robijngestraal, boomgebouw, biegegons, hoofdgewaai, loofgeween, luchtgewelf. Samenstellingen als: traan*ge*stroom*sel* enz. zullen ons echter niet trekken; wijl 't achtervoegsel *sel* denzelfden dienst doet als 't voorvoegsel *ge* en derhalve slechts napraat[2].

(1) *Kindgelaat* (en zuiver... als een kindgelaat, dat, moegeplonst, de tobbe uit gaat, *Rijmsn*. 249) bevalt mij maar half. Niet alleen in de tegenwoordige, maar ook in de vroegere taal zou men eerder zeggen *kindergelaat*, of misschien *kindergelaat*. Bij Verdam vind ik maar één dergelijke samenstelling, nl. *kintdeel*, waarnaast ook *kintdeel* en *kinderdeel*, d.i. bij Van Dale *kindsdeel* of *kindsgedeelte*. Het ook bij Verdam vermelde *kintschoen*, d.i. kinderschoen, moet hier buiten beschouwing blijven; want de *s* van *kinds* kon gemakkelijk wegvallen uithoofde van de volgende *s*.

(2) Deze aanmerking op *traangestroomsel* schijnt me heel nuttig. Hier zal Gezelle, misschien wel onbewust, een eigenaardigheid ingevolgd hebben van de volkstaal in Vlaanderen, die veel van zulke woorden houdt. Vgl. ook b.v. *gestrooisel* (Zóó... zijn des zomers oude paden met allerhande verwen van gestrooisel overladen, *Laatste verzen* 125) voor hetgeen bij Schuermans en Van Dale en. ook gewoonlijk bij 't volk in Vlaanderen, *strooisel* genoemd wordt. In de algemeene taal zijn dergelijke woorden zeldzaam. Voorbeelden zijn: '*Gespinsel*, znw, onz.; het meerv. *gespinsels* komt niet voor. Bij Kiliaan vermeld en door Bilderdijk waarschijnlijk opnieuw gevormd onder invloed van *gespin* en *spinsel*, in de samenst. *wormgespinsel*, z. Bilderd. 8, 202' (Het Wrdb. d. Ned. T). '*Gespansel*, znw. onz.; zonder meerv. als eenig in zijn soort. Dichterlijk woord bij Bilderdijk, alleen in de samenstellingen *luchtgespansel* en *wolkgespansel*, in den zin van het *uitspansel* of het *gespan*, en blijkbaar gevormd onder invloed van deze twee' (*ald*.). '*Gespooksel*, znw. onz., mv. *gespooksels*. Een weinig gebruikelijk woord, blijkbaar op soortgelijke wijze ontstaan als *gespansel*... een bastaardvorm van *gespook* en *spooksel*' (*ald*.). '*Gewelfsel*, znw. onz., mv. *gewelfsels*. Een bastaardvorm van *gewelf* en *welfsel*, reeds in 1524 voorkomende, z. Verdam. Thans alleen nog in hoogeren stijl' (*ald*.). Dat er in Vlaanderen's volkstaal een strekking bestaat tot het maken van zulke woorden, blijkt o.a. uit Schuerman's *Algem. Vl. Idiotic*., waar *gedromsel, gehuilsel, gekapsel, geweefsel, gezaaisel* vermeld zijn als Vlaandersch voor gedrom (=gedrang), gehuil, kapsel (=gehak), weefsel, zaaisel. Z. ook hij De Bo *gebindsel, gebrielsel, gehakkelsel, gekrabbelsel, gevezelsel, gezaagsel*, enz. voor en naast; bindzel, gebriel, gehakkel (=gestamel), gekrabbel, gevezel (=gefluister), gezaag. Nog zonderlinger misschien zijn *gewormsel* (De Bo) en *gevliegsel* ('t weer gaat veranderen; 'k zie't aan de schapen: 't gevliegsel en 't gewormsel is te geweldig, en de schapen staan te stijf thoope, *Loquela*, 1890, blz. 27), d.i. de gezamenlijke wormen en vliegen. - Op dit eigenaardige taalverschijnsel kan hier niet verder ingegaan. Maar, al verdienen dergelijke woorden weinig of geen aanbeveling, bij 't afkeuren ervan moet evenwel tegen overdrijving gewaakt. Zoo is *gebouwsel* ontstaan uit 'het verouderde *gebouwen* met het achterv. -*sel* in den zin van "gewrocht", en beteekent: iets dat gebouwd is, een bouwwerk. Thans in Noord-Nederland verouderd en door gebouw vervangen' (Het Wrdb. d. Ned. T.). '*Gedoensel*, znw. onz., zonder mv. als alomvattend collectief. Van *doen*, als onz. znw. gebezigd, met het voorv. *ge*- in collectieven zin en het achterv. -*sel*. Hetzelfde als *gedoente*. In Vlaamsch België' (*ald*.). '*Gekooksel*, znw. onz., mv. *gekooksels*. Van *kooksel* met het voorv. *ge*- in collectieven zin. Gekookte spijs, kooksel. Thans verouderd' (*ald*.). In Vl. leeft het nog. '*Gebroedsel*, znw. onz. mv. *gebroedsels*. Van *broedsel* met het

In de menigte *afgeleide substantieven* mishagen ons niet zoozeer: onleefbaar, gezevenen, zegsel, leedschap[(1)], als

voorv. *ge-* in collectieven zin' (*ald*.). Hiervan zegt Van Dale: '*Gebroedsel*, (van vogels) de gezamenlijke uitgebroeide jongen, het broedsel; hetzelfde als het meer gewone *gebroed*'. Zoo vind ik bij Verdam: het nog in West-Vl. gebruikte *geraadsel*, van *geraden* = raden; *geschutsel* = afschutsel, schutting, m.i. van *geschutten* = beschutten, beletten; *gemengsel* = mengsel, wel van *gemengen* = mengen; doch ook *gestrijksel*, znw. o. (u blancketten ende u ghestrycsele..., ten mach u niet met allen proffyteren, *V Maagd*. 722) d.i. strijksel (Van Dale), smeersel. Een werkw. *gestrijken* kent Verdam niet; ook leidt hij *gestrijksel* eenvoudig af van *strijken*.

(1) *Onleefbaar* (o menschenhand, onleefbaar is uw werk, en geenen tijd bestand, *Rijmsn*. 41) zou hier moeten beteekenen: niet kunnende leven. Maar 'achter *werkwoordelijke* stammen geplaatst - zegt Terwey § 339 - heeft *-baar* gewoonlijk de beteekenis van: geschikt tot het *ondergaan* der werking: *draagbaar, eetbaar, leesbaar, hoorbaar*, enz. Het komt dan ook achter stammen van *overgankelijke* werkwoorden. Uitgezonderd zijn *vloeibaar, ontplofbaar, wankelbaar, bestaanbaar*. V*atbaar* is zoowel actief als passief'. Volgens deze algemeen erkende wet, zou *onleefbaar* eigenlijk beteekenen: niet kunnende *geleefd worden*. En zóó staat het opgenomen in Het Wrdb. d. Nederl. T., met dit voorbeeld: 'verkoost gij... uwe dagen eenzaam door te brengen, en een onleefbaar leven te leiden, *V. Limb. Brouwer, Kleinigh*. 28'. Vondel (maar, ouderdom, die zijt te leefbaar, *Amsterd. Hecuba* r. 57) gebruikt het ten onrechte met den zin van *vol leven, levendig*. Gelijk het door Gezelle hier gebezigd is, kan het maar uitgelegd worden als komende onder de *uitzonderingen* nevens *vloeibaar*, enz. Alhoewel het somwijlen met dezen zin ook door anderen gebruikt wordt, blijft het vrij algemeen afgekeurd. Te recht, me dunkt. Zulke woorden *moeten* uitzondering blijven, of ze brengen groote onduidelijkheid in de taal. Alleen uit nooddwang mogen ze ingevoerd; en voor *leefbaar* met den zin van het Fransche *viable* is dit niet het geval, aangezien levensvatbaar daaraan beantwoordt. Toch staat het bij Van Dale en bij Kramers. Huydecoper (*Proeve van Taaien Dichtkunde*, te Amsterdam 1730) keurt *leefbaar* af, 'dat eigelijk *leefzaam* zou moeten zijn: gelijk men noemt *duurzaam*, niet *duurbaar*, hetgeen *kan duuren*: *voedzaam*, 't geen *kan voeden*', zegt hij *ald*. blz. 596. Wegens *-zaam* z. Den Hertog, II § 190.
Gezevenen beteekent: zeven tezamen. In Verdam's *Mnl. Wrdb*. lees ik als volgt: '*Ge*, gebruikt ter vorming van *telwoorden*; het vertoont daarin nog zeer duidelijk de oorspronkelijke collectieve kracht. Uit het mnl. zijn zulke met *ge* samengestelde telwoorden tot heden niet opgeteekend. Doch daar zij nog heden niet alleen voorkomen in sommige Nederlandsche dialecten (waarin *getweeën, gedrieën, gevieren* niet geheel onbekend zijn), maar in Zuid-Nederland zelf zeer gebruikelijk zijn (De Bo heeft *gedertigen*, dertig tezamen; *gedrie'n; genegenen; getienen* (*huns getienen*, met hun tienen); *getwaalven; getwee'n; getwintig(en); gevieren, gevijftigen, gevijven, gezessen, gezestienen, gezestigen, gezevenen;* ook *gevelen*, velen te zamen; vgl. ook ald. 343, en Schuermans 139: *gehonderden* e.a.), zoo moeten zij ook in 't mnl. aanwezig geweest zijn. Vgl. mhd. *gezwei*. In den tijd van Kiliaan, die er geen opgeeft, schijnen zij niet meer te zijn voorgekomen; hoogstwaarschijnlijk zijn zij steeds tot de dialecten beperkt gebleven en niet in de algemeene taal opgenomen'.
Zegsel (En praat mij van het veege lied, - 't is zegsel dat! - der zwanen niet, *Tijdkr*. 308) is een heel schoon en duidelijk woord. Waarschijnlijk leeft het ook ouder deze gedaante bij 't volk; in elk geval onder de gedaante *zeisel*, vgl. *gezegd* en *gezeid* (En loopt er niet achter, d.i. ziet er niet naar om, 't zijn al zeisels, *Loquela*, 1890, blz. 8).
Leedschap (Ach, ge zijt mij, bei te gader, afgestorven, moeder, vader, 't geen mij nu nog leedschap doet, *Rijmsn*. 7), d.i. leedwezen, leedgevoel, staat bij Verdam, Kiliaan, enz.

wel de woorden welke op *heid* eindigen: nietheid, witheid, onschoonheid, levendheid, onkeerbaarheid, verwigheid roerbaarheid, sterkbaarheid, blijdzaamheid, uitspreek-

baarheid, onlustigheid, stilliglieid, alsprekendheid enz.[(1)].

(1) *Nietheid* (keert uw onbermhertige oogen toch niet af van mijn nietheid, die, benepen, voelt de dood haar henenslepen naar het graf, *Tijdkr*. 326) vindt ge bij Verdam, met o.a. het volgende voorbeeld: ‘Elks menschen crancheit, nyetheit en boosheit’.
Witheid staat in alle woordenboeken.
Onschoonheid (daar 'k eenmaal stemmen hoorde en vogelzang en ziet mijne ooge onschoonheid maar en sprakeloos verdriet, *Laatste verzen*, 100), staat bij Van Dale, Kramers, enz.
Levendheid (o brooze levenheid, die 'k op uw vlugge vlerken, zie wikkelen over 't gers en om de roozenperken, *Tijdkr*. 191. Hoe dood, hoe dood, in al de levendheden der lieve lente staat gij daar onlief alleen, *Laatste Verzen*, 185) heeft hier den concreten d.i. (om een woord van Gezelle te bezigen) den *toedrachtelijken* zin van ‘levend zijnde ding’. Bij Verdam (hets wortele der leventheid ende der eweliker zoeticheit, *Leken Spieghel* door J. Boendale, II, 24, 127) heeft het den oorspronkelijken, abstracten d.i. *afdrachtelijken* zin van ‘het in leven zijn’. Wegens deze tweeërhande beteekenis bij zelfst. nw. op *-heid*, vgl. woorden als *ongerijmdheid* (b.v. de ongerijmdheid van uw bewering valt in 't oog) d.i. het ongerijmd zijn, en (b.v. hetgeen ge beweert is een ongerijmdheid) d.i. een ongerijmd ding. Wanneer ik zeg: ‘Gods ongeschapenheid is onbetwistbaar’, dan bezig ik het w. ongeschapenheid in afdrachtelijken zin; maar wanneer Vondel zegt (Allard's uitg. II, 605[1]): ‘want noemt men God te recht een ongeschapenheid’, dan bezigt hij datzelfde woord in toedrachtelijken zin.
Onkeerbaarheid (zoo schielijk hoopt de wind het water, dat 't zijn boorden voorbij, ... in zijne onkeerbaarheid den kalen ketseweg met loopend schuim bespeit, *Rijmsn*. 191), d.i. onafweerbaarheid, is het zelfst. nw. van *onkeerbaar*. Dit laatste geeft Het Wrdb. d. Ned. T. met den zin van *onafkeerbaar, onafweerbaar*. Dat nu van deze bijv. naamwoorden de zelfstandige naamw. niet voorkomen, schijnt me bloot toevallig; want b.v. *onafkoopbaarheid, onaflosbaarheid* komen wel voor en staan in de woordenboeken vermeld.
Verwigheid (daar zijnder (casselkoeien) ... van vel en verwigheid, gelijk en ongelijk, *Rijmsn*. 231) is het zelfst. nw. van ‘*vervig*, bijv. nw. (w.g.) als verf, kleurig’ (Van Dale). Ook Heremans' Nederl.-Fransch Wrdb. (Antwerpen 1869) geeft: ‘*Vervig*, bijv. nw. *coloré*’. Of het zelfst. nw. elders geboekt is, weet ik niet.
Roerbaarheid, (Wind, waar is uw roerbaarheid, *Rijmsn*. 256) en *onroerbaarheid* (onlangs nog, met sneeuw doorschoten. hebt gij, naast uw stamgenoten, weken lang den tijd verbeid, vaste in uw onroerbaarheid, *Tijdkr*. 130) beteekenen zooveel als fr. *mobilité, immobilité*, die bij Kramers door beweeglijkheid, beweegbaarheid, onbeweeglijkheid, onbeweegbaarheid vertaald staan. Vgl. *onroerbaar* en *onroerlijk* bij Verdam en in Het Wrdb. d. Ned. T., waarvan bij Verdam het zelfst. nw. *onroerlijkheid*.
Blijdzaamheid (zoo zullen ze (de boomen), een voor een, daarin de winden bliezen vol luider blijdzaamheid, nu tonge en taal verliezen, en zwijgen gansch, *Rijmsn*. 273) is het zelfst. nw. van het bij De Bo vermelde bijv. nw. *blijdzaam* = blijde.
Uitspreekbaarheid (zoo ligt er menig rijm onvast in mij, en beidt den aangenamen tijd der volle uitspreekbaarheid, *Rijmsn*. 317). Van Dale geeft *uitsprekelijk* = uit te spreken. *Uitspreekbaar* geeft hij niet, doch wel *onuitspreekbaar* naast *onuitsprekelijk* en *onuitsprekelijkheid*.
Onlustigheid (gij ook hebt uw onlustigheid geklaagd, *Laatste Verzen*, 143) staat bij Verdam en in Het Wrdb. d. Ned. T.
Stilligheid (zoo waden de koeien uit het riet en uit den meersch, verbeid, weerom te stallewaards en in de stilligheid, *Laatste Verzen*, 118) geeft Van Dale met den zin van stilheid, stilte.

Of dit een redelijk mishagen zij? Wij durven twijfelen. Werkelijk, ze zijn wat lang en ze klinken niet mooi[1] Maar hooren wij met kalme zenuwen geen onwelluidender klankenvallen? Zijn wij dan liefdeblind voor de velen, die zóó lang zijn, dat er naast elkander geen drie kunnen staan in 'n lieelen hexameter? Geven wij geen staanplaats aan: eerbiedigheid, onbarmhartigheid, ondankbaarheid, ontoegankelijkheid, ongenaakbaarheid en soortgelijken, die even drie-of viervoudig bevoorvoegseld of beachtervoegseld zijn? Tegen den geest onzer taal zijn deze vormen niet. Ook diene het begrepen, dat aldus gemaakte woorden, alleen, soms rijker zijn en meer weggeven aan den geest des lezers, dan drie of vier andere samen.

Neem dit vers

> Door Hem, en door geen menschenhand,
> lag hier een nederig zaad geplant;
>
> door Hem, op dezen oogenblik,
> ontlook het, en dien troost heb ik,
>
> dat blomme, gij mij bidden doet,
> en wezen zoo ik wezen moet:
>
> aanschouwende en bevroedende in
> elk uiterste einde 't oorbegin,
>
> den grond van alles; meer gezeid,
> maar nog niet al: Gods *eerstigheid!* I. 293.

(1) Dit zal wel een beetje overdreven zijn.

Hoe zal men korter, klaarder en juister zeggen dat God reeds was, eer iets bestond in de wereld en in den hemel[(1)]?

(1) *Eerstigheid*, zooals Gezelle aanteekent in *Tijdkr*. blz. 162, is een woord van Ruusbroek, die zegt van God: 'Beghin ende einde, alre creaturen sake (oorzaak) ende yersticheit, 6, 108. Ditzelfde begrip dunkt me nog beter uitgedrukt in Meyer's *Woordenschat*, verschenen te Amsterdam in de jaren 1600. Daar wordt lat. *primitas* verdietscht door *eerstheid*.
AANVULLING.
1) Aan hetgeen bl. 310 hierboven over *distelen* gezegd is dient nog toegevoegd, dat hetzelfde werkw. bij het volk gebruikt wordt in den zin van: distels voortbrengen (dat stuk land distelt geweldig, *Loquela* 1891, blz. 10). Hiermee zijn te vergelijken de werkwoorden *koornen* en *vlassen* bij Gezelle (De aarde ligt en asemjagen, na des arbeids overlast; uitgeput van kinderdragen, moe gekoorend, moe gevlast, *Tijdkr*. 290), d.i. koorn-, vlas voortbrengen.
2) Op blz. 310 hiervoren is van het w. *leden* gezegd: 'Waar dit werkw. (bij Gezelle) gebezigd staat, heb ik niet kunnen vinden'. Thans laat de heer Linnebank mij welwillend weten, dat hij bedoelde werkw. had meenen te zien in *geleed* (en 't groen der groene beuken, die in de zonne staan, en, hagewijs geleed, de nieuwe pracht aandoen nu van hun lentekleed, *Rijmsn*. 73). Er bestaat werkelijk een w. *geleed*, dat beteekent 'van geledingen-, van leden voorzien' en in Kramers' Wrdb. door fr. *articulé* vertaald wordt. *Geleding*, mv. *geledingen*, is afgeleid, zegt Het Wrdb. d. Ned. T., 'van een ondersteld grondwoord *geleden*, de leden onderling verbinden, met het achterv. *-ing;* gevolgd naar het voorbeeld van fr. *articulation*, een afleidsel van *articuler*'. Aangezien nu voor 'geleding' een *werkw*. 'geleden' *ondersteld* wordt, zoo zou men eigenlijk ook *geleed* kunnen uitleggen als zijnde het verleden deelw. van een *werkw. geleden* (geleedde, geleed) of *leden* (leedde, geleed). Evenwel - m.i. omdat zulk werkw. ongebruikelijk is en een ander uitleg voor de hand ligt - leidt Het Wrdb. het bijv. nw. *geleed* af 'van *lid* (mv. *leden*) met het voorv. *ge-* in de beteek. *voorzien van*'. En zoo spreekt men van *gelede* dieren, een *geleed* lichaam, het *gelede* riet, een *grofgeleed* mensch. Dat hier door Gezelle niet *dit* woord is bedoeld, blijkt alree uit het rijm.
'Er zijn streken, veornamelijk Vlaanderen, Brabant en Zeeland - aldus Den Hertog, *Practische Sprkk*. II, blz. 200 - waar *verschil in uitspraak* tusschen de *e* in *geel, beter* en de *e* in *been, deelen*, evenals tusschen de *o* in *zoon, zomer* en de *o* in *boom, droomen* wordt waargenomen. De eerste klinken *zachtlang* en de laatste *scherplang*, d.w.z. de eerste zijn enkelvoudig helder en de laatste trekken naar een tweeklank. Dit is een overblijfsel van het verschil in oorsprong der *e*'s en *o*'s, die deels oorspronkelijk ook enkelvoudige klinkers waren, deels uit tweeklanken zijn gemonophtongeerd. Dit verschil in uitspaak is uit de algemeene taal verdwenen. De herinnering er aan blijft echter nog bewaard in het bestaande spellingstelsel'.
Volledigheidshalve dient hieraan toegevoegd, dat gezegde verschil in uitspraak tusschen de zacht- en scherplange *e* en *o* gehoord wordt in de volksspraak van gansch Zuid-Nederland en verreweg het grootste gedeelte van Noord-Nederland. Z. *Verschil in uitspraak tusschen de zuivere en gemengde* e *en* o, door J. Bols, bij Siffer te Gent, 1891. In dit te weinig bekend werkje wordt op blz. V een getuigenis aangehaald van Hoogl. Dr Kern, uit Leiden 31-7-1883: 'In Rotterdam en Dordrecht zal niemand van 't volk en zelfs van de beschaafde personen, die aldaar geboren en getogen zijn, het onderscheid tusschen *e* en *ee*, *o* en *oo* verwaarloozen.... Ook hier te Leiden-dat toch ook Holland is - maakt het volk onderscheid in de uitspraak En op blz. VII dit van Hoogl. M. De Vries: 'Ook bij ons wordt het onderscheid tusschen de *e*'s en *o*'s gehoord, wel niet zoo scherp en duidelijk als in België, maar toch in de hoofdzaak op gelijke wijze; en wij hebben dan ook niet geaarzeld, dat verschil in de spelling met zorg uit te drukken'.
Welnu, zelden of nooit laat Gezelle den *zecht*langen *e-* of *o-* klank rijmen op den *scherp*langen. En vermits de *ee* in bovengemelde w. ge*leed* zachtlang, in lente*kleed* daarentegen scherplang klinkt, zoo moet door Gezelle hier een *ander* w. 'geleed' bedoeld zijn, nl. het verl. deelw, van *leeden* (leedde, geleed) d.i. leiden (leidde, geleid). En nu vindt ge wel in Verdam's Mnl. Wrdb. *leeden* naast en voor *leiden*, maar reeds 'Kiliaan geeft *leeden* als Vlaandersch op voor *leyden*', zegt Schuermans' *Algem. Vl. Idiotic*. Dat dus de Heer Linnebank, een Noord-Nederlander, die ook te Diest en overal in Brabant en Antwerpen uitsluitend *leiden* hoorde bezigen, GezelleTs w. *geleed* misverstaan *moest*, zal ieder gereedelijk toegeven. Met

Op dezelfde wijs zouden wij nu Gezelle's *samengestelde* en *afgeleide adjectieven* kunnen bezien; doch ... genoeg getaalregeld; reeds te lang hing de schoolmeester uit!

Daar staat nu 'n stuk woordkunst van Guido Gezelle uit te roepen: in de vermenigvuldiging onzer woorden de teelkracht der Nederlandsche taal! Houden de jongeren de grammatica open: gerust vieren zij hun lusten uit in 't vormen van nieuwe woorden; gerust leggen zij hun macht van zeggen neer in ongebruikte vormen; en, zoo zang hun arbeid kan lichten:

> Wij zijn 't jonghout, die op de oude
> koppen staan, wier menigvoude
> wortels uit den moederschoot
> halen ons het daaglijksch brood. II. 80.

Tot hier de bijdrage in het tijdblad *De Katholiek*.

dergelijke woordgedaanten staan de Vlaanderaars alleen; ze behooren ze eenvoudig in 't vergeetboek te laten, of het wordt een brabbeltaal.

In bovenstaande verhandeling heeft de heer Linnebank voldoende aangetoond, hoe een groot getal woordgedaanten bij Gezelle, die er voor den *gewonen* lezer nieuw *uitzien*, heelemaal gebouwd zijn volgens de wetten van de spraakkunst. Na te gaan tot hoever die woordgedaanten werkelijk nieuw *zijn* en derhalve door Gezelle *gesmeed*, lag eigenlijk in heer Linnebank's bedoeling niet. Dit onderzoek zijn wij in de bijgevoegde aanteekeningen zoo stout geweest op ons te nemen, hopende daarmee de verhandeling nog nuttiger te maken voor niet-Westvlaamsche lezers van Gezelle en voor de leerlingen op onze onderwijsgestichten.

Van woordgedaanten die wij niet elders gebruikt vonden (Verdam's Mnl. Wrdb. en vooral Het Wrdb. d. Ned. Taal zijn verre van voltooid), mag daarom nog niet bevestigd, dat ze eerst door Gezelle werden in 't leven geroepen. Want Gezelle's belezenheid in dit opzicht en zijn bekendheid met de volksspreektaal waren verbazend groot. Dit getuigen o.a. zijn aanteekeningen in de 15 jaargangen van het maandblad *Loquela*, alsook de ontzaglijke hoeveelheid minder gewone woorden en woordgedaanten door hem uit allerhande oude boeken bijeenverzameld en tegenwoordig in 't bezit van E.H. Caesar Gezelle. Uit deze verzameling zou ongetwijfeld nog veel licht kunnen opgaan over menig woord, waarvan wij hier de herkomst niet vermochten aan te wijzen.

Toch worden door deze verhandeling twee hoofdzaken duidelijk: 1) dat bij Gezelle het aantal *nieuwgesmede* woorden niet zoo groot is als men wellicht meenen zou; 2) dat Gezelle bij het maken van nieuwe woordgedaanten heel omzichtig te werk ging en over 't algemeen de wetten volgde van de gezonde spraakkunst.

Daarom ook moet niet de eerste de beste er op los gaan smeden.

Tot het maken van degelijke nieuwe woorden, evenals tot het voordeelig aanwenden van verouderde, is veel taalgevoel en taalinzicht noodig, mitsgaders veel overleg[1].

J. CRAEYNEST

(1) Op blz. 327, r. 12, is een woord weggevallen. Er moet gelezen worden: Het maakt zoo onovergankelijke werkwoorden *overgankelijk*.

‘Vigilate....’

ZOOVEEL deuren zijn mijn zinnen,
Openstaande hoog en breed:
Heel de wereld kan er binnen,
Zonde en zegen, lust en leed. -

Beelden, schoon van leest en lijnen,
Zedig lief, met vromen groet,
Zie ik voor de deur verschijnen,
Binnentreden, voet voor voet.

En ik hoor hun stille psalmen,
Daar hun hand mij zeegnend raakt,
Daar, bij geur van wierookwalmen,
Mijn gehemelt honing smaakt. -

Plots, daar dreunen op den dorpel
Helmend, hortend, stap en stoot:
Wilde wezens, driest en dorper,
Stormen binnen ongenood.

Nergens zie ik lichtgeschitter,
Vuil is 't luchtruim om mij heen,
Walg ontstelt mij wrang en bitter,
Schrik doorrilt me lijf en leen! -

Help mij, Heer! Jaag ze uit uw tempel!
Ik belove 't U: voortaan,
Te allen stond, zal op den drempel
Wakker trouw een wachter staan.

EUG. DE LEPELEER

Luistert, Vriend....

LUISTERT, vriend, ik wil u melden
hoe, gij soms mij welgezind
en mij, al met eens veranderd,
ander keeren droevig vindt.

Half mijn levensdagen loope ik
schamel schooier, arm, alleen,
't ander half troone als een vorst ik
met mijn grooten rond mij heen.

Half mijn leven is vol weedom,
half vol blijheid, jong en frisch.
Één is van die twee verbeelding
daar het ander waarheid is.

Wijl ik leve en bade in blijdschap
blijft er, diep, een vreeze, in mij:
saan is 't weêrom uit en 't ander,
't droefheidsleven, is nabij.

Wijl ik dompele als een beedlaar
blijft een straalken hoop mij nog,
saan ben ik weer vorst en 't dagen
morgen, blijder stonden toch.

Zóó staat gansch mijn leven dubbel,
half vol welzijn half vol wee;
zóó brengt me alle blijdschap weemoed,
alle weemoed blijdschap meê.

Welk nu, vraagt ge, is 't ware leven
welk 't gedroomsel? Vreugd? Verdriet?
Och! 't is weinig aan gelegen,
en - 'k en wete 't zelve niet.

CAES. GEZELLE, naar A.A. Proeter

Te Zomertij

DE lucht ligt 't oosten in met lagen goud beleid;
met purpren roên doorstriemd en roô, lijk vlekken
vaart traag de wolkendrijf [bloed,
langs 't goudgeleg, en haakt er hoek en kanten uit,
verbreekt, verscheurt, verstrooit het... en verschijnen doet
het machtig zonnelijf.

De zonne daagt, en 't is een vuur, een straalgeweld
onzien-, onzeggelijk, een vloed van lavend licht
dat wonne en leven zaait;
De wolken varen weg, het goud verbrokkelt, smelt,
en 't vuur vonkt naar benêen een gouden regen dicht
daar boom en bosch in laait.

't Is dag bedegen, zomerdag; de zonne zoent
en streelt het neerstig volk dat in heur stralenbrand
in de aarde werkt en wroet,
het vee dat rustig graast, het zingend vogelvolk;
en tot de zonne zendt, èn volk èn vee èn land
een blijden wedergroet.

F. DE JONGHE

Mingelmaren

DE *Duikalmanak* van Guido Gezelle zaliger, deze namentlijk van 't jaar Onzes Heeren 1888 (de duikalmanak voor 1887 is niet verschenen), is herdrukt en gangbaar gemaakt voor 't jaar 1904. Rekening werd gehouden met de aanmerkingen voorgesteld in Biekorf, XIV, blz. 111, waar geduid wordt op de bruikbaarste maandnamen.

Hij is verkrijgbaar in den Nederlandschen Boekhandel te Antwerpen en te Gent. Hij is ook in boekvorm te verkrijgen.

Eerweerde Vader I.C. Iserhyt

IN '*The Ceylon catholic Messenger, Friday July 3th 1903*' staat er over eenen vlaamschen zendeling, te lezen hetgeen hier vertaald wordt.

Zaliger Eerweerde Vader Iserbyt O.M.I., wiens dood wij in ons laatste talmerk aangekondigd hebben, was een der ijverigste geloofsboden die ooit den voet op Ceylon gezet hebben.

Hij was vol zelfsverloochening, en zijn werk wierd met den besten uitslag gezegend.

Alhoewel nog betrekkelijk jong in jaren, liet hij eene heele reeks van verdienstelijke en edele werken na, die hij met standvastige nauwgezetheid wist uit te voeren ondanks eene afmattende luchtgesteltenis en eene kranke gezondheid.

Hetzij hij zwoegde in de verafgelegen dorpen van het Noorden; hetzij hij zijn zendelingswerk volbracht in de domkerk der hoofdstad, of in de vermoeiende zending van Pettah, Vader Iserbyt, was altijd dezelfde, voorkomend, verduldig, blijmoedig, begaafd met eene aantrekkelijke frischheid en eenvoudigheid in gansch zijnen handel en wandel.

Eerweerde Vader Iserbyt wierd den 18^{den} in Grasmaand 1851 geboren te Lendelede(1) bij Kortrijk, in 't bisdom Brugge, in Belgenland.

Van 't jaar 1870 tot 74 was hij in de zendelingsschool te Avignon aan de zorgen der Eerw. Vaders Jesuieten toevertrouwd. Hij deed aldaar zijne latijnsche leergangen uit, en trad het jaar 1874, in het nieuwelingshuis van de Oblaten van Maria Onbevlekt te L'Osier binnen. Na zijn proefjaar geëindigd te hebben, ging hij de wijsbegeerte en de godgeleerdheid aanleeren naar Autun alwaar hij zijne geloften uitsprak den 10^{n} in Zaaimaand 1876.

Vóór het voltrekken van zijne leergangen in godgeleerdheid, ontving hij zijne benoeming tot het vicariaat van Jaftna alwaar hij in Slachtmaand 1879 aanlandde, om er den 18^{den} in Wintermaand 1880 tot de priesterlijke weerdigheid verheven te worden....

Hij overleed in 't aartsbisschoppelijk paleis, Borello, in Zomermaand 1903.

...Dinsdag (den 30sten in Zomermaand) na de Misse voor overledenen, in de kapel van het aartsbisdom, bleven de overblijfselen van den diepbetreurden Vader uitgesteld tot 4 uur namiddag. Den geheelen dag kwamen talrijke geloovigen, bij het lijk tot lavenis der ziel bidden.

De begravingsdienst begon om 4 uur en half; en wierd vereerd door de aanwezigheid van hunne hoogweerdigheden den aartsbisschop, den hulpbisschop Dr Coubert, den Pauzelijken afgezant Zaleski, en van een lange rei vertegenwoordigers van het burgerlijk en geestelijk gezag.

De stoffelijke overblijfsels wierden naar hunne laatste ruststeê gedregen, te midden eenen stroom van toegenegen christenen, van treurende zendelingen en vrienden en omgeven van alwie in de stad of de streek in aanzien en achting staat.....

De dierbare overblijfselen van onzen moedigen vlaamschen geloofsbode rusten in vrede te midden de volkeren die hij beheerd en bekeerd heeft, ten prijze van zijne gezondheid en leven! Zijne gedachtenis blijve in zegening, in het verre afgelegen Ceylon, zoowel als bij zijne oude vrienden en bloedverwanten van het vlaamsch

(1) Het onderstaande afschrift uit den doopligger der kerk van Lendelede bewijst dat Eerweerde den 17sten in Grasmaand geboren werd.
Anno Domini 1851 die 18 aprilis infrascriptus baptizavi Julium Camillum Iserbyt filium legit. Hypoliti ex Meulebeke aetatis 31 an. et Barbarae Soete ex hac aetatis an., conjugum in hac habitantium natum heri hora tertia pomeridiana. Suscepère Ivo Soete et Francisca Thiers.
B. GHYOOT, vic. in hac.

geboorteland, on voor zijne grootmoedige ziel, vragen wij een vurig gebed aan al onze lezers.

C.D.L.

V*IJFTIG Vlaamsche liederen*, verzameld door den E.H.P. Morre, leeraar aan de bisschoppelijke Normaalschool te St-Niklaas, eerste reeks.

Deze liederen zijn allen deugdelijk, en passen zeer wel voor de schoolkinderen, zoo voor meisjes als voor knechtjes. Velen onder deze liedjes klinken zeer aangenaam: zoo bijv. 'Jantje met zijn teele melk' naar G. Gezelle. Eenigen onder hen zijn gekend, maar dienen voortdurend aan de kinders aangeleerd te worden, zooals de Vlaamsche Leeuw, de Kerk, Mijn Vlaandren heb ik hartlijk lief.

In notenmuziek kosten ze 1,00 frank; in cijfermuziek 0,60 fr. Ze zijn uitgegeven bij A. Siffer, te Gent.

Edmond Fabri: Het Alpenmeer. A. Siffer: Gent

HET Alpenmeer is een eenvoudig en gemoedelijk verhaal en zekerlijk zal het den gangbaren gedichtenlezer deugd doen eens zijnen geest aan het hoogdravend - meermaals niet toereikbaar - dichtenstelsel onzer dagen te ontrukken om hem wat te laten uitrusten in eene frissche en lavende letterkundige oasis.

Wat meest treft in dit verhaal zijn de weelderige, lachende en tevens gepaste kleuren waarmede de dichter de bergstreek van Tyrol met hare gletschers en meeren geschilderd heeft. De handeling daartegen is somwijlen slepend en had in zekere deelen de plaats van de uitgebreide samenspraken der hoofdpersonen kunnen innemen. Zelfs komt zij mij als min natuurlijk te voorschijn in hoofdst. VII 'Naar Welschland'.

Wat er ook van zijn moge, gansch het gedicht wordt in gemakkelijke, vloeiende en beeldrijke verzen verhaald, slechts alhier en aldaar, doch zeldzaam, gespezen en volgezet.

Onder de overige gedichten die Edmond Fabri tegelijk met 'het Alpenmeer' den lezer vóórstelt, lazen we verscheidene levendige vaderlandsche gezangen, eenige liefelijke, niet altijd even kunstrijke dichtverhalen, vertalingen uit vreemde dichters en ook een toeveel minneliederen. De hoofdhoedanigheden dezer laatsten, zoo ik mij niet en vergisse, zouden wel in eene zoo zeere bezochte kunstbaan, - eigenaardigheid en ook oprechte gevoeligheid kunnen wezen. Welnu, de dichter neemt voor opschrift aan 'Liefdedroom' en voor leuze die twee verzekens 'Wie heeft er niet gemind? - of heeft het niet gemeend!' en het heeft mij gedocht dat dit laatste met dien droom overeenkomstig, waarheid is.

[Nummer 23]

't Een en 't ander over de bietjes, door A. Mervillie
9ste vervolg.

VRIEND lezer, ghoort somwijlen spreken van ZWERMS(1), maar hebt ge in uw leven nog nen biezwerm gezien? - Weet ge wat ne zwerm is, waarom hij ontstaat, en hoe hij voor den dag komt?

't Eenigste dat u 't woord te binnen brengt is e gedacht van krielende menigte, zonder verder besef van 't wonder dat we nu willen uitééndoen.

De bietjes hebben den winter deurzien, en 't geurende voorjaar lokt de werkers uit, naar hoven, naar akkers en weiden.

Ze komen in met nen overvloed van honing en stuifmeel, en de keuninginne, bij al die weelde, steekt broed...

(1) *Zwerm* elders *zwarm* (zworm), verwant met Sanskritsch *svara* (stem-geluid), en Latijn *susurrus* = gegons. Van Germ. en Indogerm. wortel *swer* = ruischen, gonzen, waaruit ook *zwieren*.

zoodanig vele, dat de nieuwgeboren huisgenooten al spoedig en verre de bezweken zwoegers, en de geweune bevolkinge overtreffen.

De korf, den bak, wordt te kleene, 't binnennest wordt te warm, en èn deel van de beweuners moet uitwijken - lijk de Belgen naar Congoland - om elders te gaan zate zoeken.

Maar... *hoe* dat aan boord geleid? Op hun eigen en aleene 'n vermengen de bietjes niemendalle, ze moeten vertrekken *in groote menigte*, met ne gheelen hoop.

Uitzetten *zonder keuninginne*, dat ware hun verder bestaan onmeuglijk maken, - de moederbie zal meêgaan.

Daarenboven moeten ze op hunnen tocht kunnen samenblijven en hun vorstinne bevrijden, daarom gaan ze eerst aan malkaar klessen, en later bij 't vertrekken, zullen ze in vliegende menigte hun keuninginne ook vergezellen.

Hoe weten ze den weg naar de nieuwe weunste?

Verkenners wierden uitgezonden, vonden de schuilplekke, omringen den zwerm, wijzen den weg, en alzoo zetten ze uit om de nieuwe gemeente te gaan stichten.

Maar wie gaat er al meê? - en is er èn keuninginne ten optelle? God, de wijze Schepper heeft daarin voorzien, èn deel van 't volk krijgt den zwermdrift, op den tijd, dat de *nieuwe keuninginnen* gereed zitten en gaan uitkippen.

Als geweun *voorteeken*, maken de bie'n *baard*, 't is te zeggen dat ze uithangen om en onder 't vlieggat, en van dan af moet den biemelker de ooge in 't zeil houden. Maar dat baardmaken of uithangen 'n voorspelt toch niet altijd en stellig, nen zwerm, en 't kan ook ontstaan uit de groote warmte, en bij zoele zomeravonden komen de bietjes dikwijls buiten voor de koelte; ja, men heeft meermaals bie'n weten zwermen die schielijk in roere kwamen, en verhuisden zonder voorafgaandelijk baard te maken.

Daar hangen nieuwe keuninginnewiegen gereed, om te voorzien in 't verder bestaan van den stamkorf, en om volgende zwerms te gerieven. De *oude keuninginne* zal met

den eersten zwerm uitzetten; - maar dat 'n gaat nog zoo gemakkelijk niet; de oude moederbie 'n wilt zoo goedsmoeds eigen dak en erve niet verlaten. Ze gevoelt eventwel dat ze er toe gedwongen wordt deur de overbevolkinge van 't huisgezin, en ze is afjunstig van de nieuwe keuninginnen die de oude gaan buitenbuiten; de oude weet dat de nieuwe reeds in hun kegelhuizeke wachten, en ze wilt die mededingsters gaan dooden, maar de bietjes beletten dat, houden ze tegen, en verijdelen den beraamden moordaanslag. De oude wordt kwaad en roept vol erge: *tu, tu, tu!* en de nieuwe roepen tegen met verdoofden klank uit hun gesloten waswiege, en antwoorden *ta, ta, ta!* alsof ze zeggen wilden: *tut, tut, tut!* ge 'n kunt ons niet deren, en ge moet er van onder.

De biemelkers kunnen gemakkelijk dien keuninginneroep vernemen, met hun oore tegen den korf, of tegen den bak te leggen; ze heeten dat *keuninginnezang*, en 't komt meest voor, bij 't woelen van nen tweede zwerm.

Èn deel van 't volk krijgt den *zwermkoorts*, de verlanders vullen hun mage met honing, en dat dient tot *reisvoorraad*; ze wachten schoon warm weêre af[1], anders kunnen ze deur regen of koude, deur donder of hagel, onderwege blijven, en om hals komen; daarenboven kiezen ze nog den besten tijd uit van den dag, geweunlijk van ten 10^{n} tot ten 4^{n}. Verkenners die vroeger reeds het nieuw verblijf gingen opspeuren, zullen ook meêreizen om den weg te toogen, en 't is panne! - Gansch de korf geraakt in roere, de zwermers stormen met gheele reken naar buiten, en 't vlieggat wordt lijk èn gote die bie'n spuigt. Ze dwarlen eerst in de lucht, wachten naar de keuninginne, blijven èn tijdeken hangen aan boom of struik, aan dak of wand, en vertrekken met de oude moeder[2], ze vliegen

(1) In ons streke komen de zwerms gemeenlijk uit, in Bloeimaand (Mei), en in Zomermaand (Juni).

(2) 't Gebeurt dat de zwerm beet op èn moeilijke plekke; bijv. in den spriet van nen boom, op èn holde wandsplete, enz., dan moet men met nen borstel de bie'n in den korf *vagen*. Hangt de zwerm aan nen hoogen boomtak, dan vangt men hem met e net, dat van boven kan open- en toeslaan; dat hoepelnet aan nen stok gebonden, wordt onder den zwerm gehouden, èn hulpe schudt den tak, en de bie'n zijn meê.
Soms keert de zwerm terug naar den moederkorf, en dat gebeurt als de keuninginne niet uit 'n komt, of als ze, na 't uitzetten van de bie'n, onder wege aan èn rampe geraakt.

in 't wilde en gaan nest maken in alle slag van verdoken holen; ja, we lezen in de HH. Godsboeken, dat SAMSON nen biezwerm vond in de muile van den leeuw, dien hij eenige dagen te vooren, gedood had. - Dat 'n moet u, vriend lezer, niet vreemde schijnen, daar de lijken van menschen en dieren, in de warme landen, algauw, deur de hevige hitte, reukeloos worden en uitdroogen.

Ook den H. AMBROSIUS wordt aanzien als den Heiligen van de Biemelkers, omdat er ne zwerm ging hangen in den kop van zijn wiege, en kwam rusten op den mond van het kind, voorteeken van de zoete en overtuigende welsprekendheid, waarmede Ambrosius later zoo veel herten zalfde, en den H. Augustinus bekeerde.

Maar is den biemelker intijds bij de werke, dan kan hij zijn bie'n nog afschudden en wederom opvangen. Die gevangen of gebuikte zwerm wordt met den avond op het berd van de biehalle gezet, en 't is ne nieuwe korf, die tegenover het oorspronkelijk huisgezin geen de minste kennisse meer 'n toogt.

Vertrekt de zwerm, dan mag de biemelker zijnen eigendom terugeischen, zelfs op andermans grond, maar hij moet hem achtervolgen, of bewijs van zijn recht kunnen geven; anders mag iedereen, op eigen erve, en op openbare wegen, de wilde zwerms opvangen en buiken.

Ne goê zwerm weegt van 2 tot 3 kilo; bijzonder sterke kunnen van 3 ½ naar 4 kilo gaan.

Men schat het geweun gewichte van één bietje op 1/10 van èn gramme, dat geeft ons 10,000 bie'n voor 1 kilo, en 40,000 voor 4 kilo.

Bij 't zwermen nogtans is 't bietje zwaarder, omdat het uit de wafels, en tot reisvoorraad, zijn buiksken met honing

gevuld heeft; men berekent 9000 bie'n voor 1 kilo *zwermgewichte*. De zwerms worden verkocht bij de kilo, en de weerde verschilt ingevolge den haaltijd; de vroegste zijn de dierste, omdat zulke zwerms in den loop van den zomer nog veel honing kunnen opdoen.

Men noemt *eersteling*, den eerste zwerm die binst het jaar uit den stamnest te voorschijn komt.

't Gebeurt dat er uit denzelfsten korf of bak nen *tweedeling*, nen *derdeling*, en soms ne *vierdeling* volgt, dat zijn *nazwerms*, maar die *nazwerms* zijn deurgaans te zwak in bevolkinge, of komen te late uit, om op hun eigen te kunnen overwinteren, en wilt den biemelker die zwerms buiken, hij moet ze eten geven, of anders gaan ze te niete. - 't Beste dat er hem te doene valt, 't is die zwakke zwerms bij malkaar te gieten, of bij de stamgemeente te voegen; maar eerst moet hij aan die twee of drij nesten dezelfste reuke geven met toebakrook, met kamfer of alsemkruid, anders zouden de bietjes vechten - 't voordeeligste is nog toebakrook, omdat de bie'n daardeure bedwelmd worden, en min negge gevoelen om bij 't verkorven malkander aan te vallen[1].

Soms hoort men spreken ook van *maagdezwerm*, wat is dat? Dat is de zwerm van ne *zwerm*. 't Gebeurt immers dat den *eersteling* die deurgaans de sterksten is, zoo vroeg uitkomt, zoovele bijhaalt, en zoo dapper zijn bevolkinge ziet aangroeien, dat de weunste hier ook te kleene wordt, dan geeft dien eerste zwerm ne *maagdezwerm*.

Waaruit dien name ontstond, 'n heb ik met vaste gewisheid niet kunnen achterhalen.

Deur maagdenhoning[2] verstaat men ongepijnden,

(1) Te lange en te vele berooken 'n deugt niet, de bie'n kunnen daar ongemak van hebben.

(2) Benevens *maagdenhoning* of *maagdezeem*, hebt ge nog *maagdewas*, zuiver wit was, (in ander streken: voorwas, plaksel of propolis). - *Maagdeklaver* = eerste klaver die nog niet 'n overwinterde. De woordenboeken geven nog *maagdenlood* (gedegen lood), *maagdengoud* (gedegen goud), *maagdenkwik* (gedegen kwik), *maagdenolie* (de beste olijfolie). In zulke samenstellinge dus, zet het woord *maagd* nen zin bij van voortreffelijkheid, van uitgelezen hoedanigheid.

ongeduwden honing, en ook nog den eersten en den besten honing van 't jaar; in ons streke was 't koolzaadzeem vroeger den bijzondersten opbrengst, en daar 't koolzaadzeem met het eerste lentezeem deurgaans *wit* is, kan dat gedacht invloed gehad hebben op 't woord *maagdezeem*, van daar ne maagdezwerm ware misschien nen eerste zwerm die geheel en gansch gevoed wierd en opgroeide met *maagdezeem*, ofwel die *eerst* ontstond uit nen nest die *nog nooit* gezwermd 'n had, of die misschien als tweedeling of derdeling, vertrekken zou met ééne van de nieuwe keuninginnen, vooraleer ze verzaamde.

Sommige jonge biemelkers zijn blijde als ze twee-drij zwerms uit éénen korf kunnen krijgen, maar dat is teenemaal misrekend; deur 't zwermen immers verzwakt de gemeente, ze vermindert telkens in bevolkinge, en dat valt schadelijk, vooral in den grooten bloeitijd.

Veel volk = veel werk; veel werk = veel zeem.

Op blz. 198, zeîn we, hoe de landsche menschen, met geroep en geraas, met belgerinkel, met schijven en pothullen, de zwerms willen doen nederdalen. Toch heeft men ondervonden dat de weêrlicht met donder, dat regen ook, den zwerm die nog verspreid in de lucht zwiert, onmiddellijk vergaren doet. Daaruit hebben biemannen 't gedacht opgevat, met schouwglas of spiegelglas in de bie'n te bliksemen, of water in de lucht te speiten, of zand en eerde omhooge te werpen; meermaals gelukte de list. De zwerm vreezende voor ongeweêrte, en deur den schijn misleid, kwam seffens thoope, en wierd gemakkelijk opgevangen.

De oude biekweekers *bezwoeren* de zwerms.

Die bezweringe, evenals kinderspelen, volksvertellingen en overgezette zangwoorden, verschilt somwijlen van streke tot streke, maar blijft voor den *inhoud* dezelfste.

Eerw. Heer A. Joos, heeft in zijn *Idioticon* voor '*t Land van Waas*, die bezweringe zooals ze ginder bestaat, ook opgenomen (ziet onder 't woord *Bie*).

Hier vernam ik ze uit den mond van vriend Lodewijk

Strubbe-Lammens (Aertrycke), en ze was nog in gebruike tijdens zijn jonkheid:

'k bezwere den koning dezer bien
dat hij niet hooge zoude vliegen,
dat hij geen bergen zoude zien
dat hij zou nederdalen op het gas(1)
en halen den honing en het was
om te vereeren
den autaar des Heeren.

Daarin zitten nog de oude verkeerde gedachten van *koning;* - van koning die *zeem haalt*, en *was*, dat uit de bloemen zou komen; - wat die *bergen* betreft, 'k en wete inderdaad niet wat ze hier in ons vlakke Vlaanderen beteekenen(2). Nu, tot daar! in de spreuken, in de liederen en rijmreken van 't volk, is er soms al iets bij thaar getrokken, maar 't grondgedacht blijft deurgaans toch lief en eigenaardig.

Eerst meende men dat de zwermkoortst opkwam zonder oorzake, en dat hij aleene bij de bietjes den drift deed ontstaan tot het stichten van èn nieuwe gemeente, maar dat 'n schijnt geen algemeene aardschappelijke noodwendigheid bij de bie'n, en ze 'n doen 't maar meest, als nood dwingt, te weten als ze plekke missen voor hun eigen stamvolk; - dat is zoo waar, dat groote gezonde bakken waarvan men de ruimte nog kan vermeerderen met het toevoegen van nieuwe ramen, of 't opzetten van verhoogen, zelden of nooit 'n zullen zwermen.

Maar eens dat de zwermkoortst in den nest geraakt, zou 't toch gebeuren dat de bie'n herhaaldemaal zwermen, en op weinig dagen tusschentijd; nog iets dat afwijkt van de algemeene wet; en inderdaad niemand 'n zal beweren dat dien *tweedeling*, dien *derdeling*, die *vierdeling* zoo dapper op malkaar volgen en uitzetten bij gemis aan plekke,

(1) *Gras*, ga(r)s, met omzettinge van de *r* uit gras; elders *ges*, uit ge(r)s.
(2) Of wierd die bezweringe misschien overgenomen uit Vlaanderens zuiderstreke, waar bergen zijn? 't is meugelijk.

vermits de bevolkinge telkens merkelijk afneemt. De zwermdrift die meest bij de *Karnioolsche* bie'n wordt waargenomen, kan men toch eenigszins intoomen met meer ruimte te geven; men kan zelfs het verder zwermen gansch tegenhouden met telkens de keuninginnewiegen uit te snijden(1).

Men hoort altemets zeggen: '*die bie'n hebben hun doodgezwermd*' dat beteekent dat de stamkorf, deur 't gestadig verlies, zoodanig verarmd is, dat hij aanlegt om uit te sterven, dat bij niet genoeg meer 'n zal bijhalen om te overwinteren, en moet geholpen worden.

Men kan ook KUNSTMATIG zwerms trekken, enkel deur KLOPPINGE, of met het VERZETTEN van de bakken, naar de werkwijze van *Kritz*, van *Langstroth* en *Vignole*.

Bij 't kunstmatig zwermtrekken 'n hebt ge dat onstuimig geweld niet van de verlanders, nog dat zwieren in open lucht, oh neen; 't gaat veel stilder, en 't is doodeenvoudig.

Wilt men werken bij kloppinge, men neemt, als 't goê warm weêre is, den korf waaruit men den zwerm halen wilt, en men keert hem onder te boven; men zet er nen *ijdelen* korf op, zoodanig dat de randen alleszins daken; men klopt met twee stokken, of met beide handen op den ondersten korf, al stillekes naar boven gaan, en al nu en dan e stondeke rusten; - èn deel van de bie'n zal naar den ijdelen korf klemmen, en van met dat de keuninginne volgt, komt er ruste in den hoop en de zwerm is getrokken.

Die korf met den zwerm in, wordt afgenomen; den eersten die nog veel volk bevat, wordt rechtgezet, herneemt zijn oude zate op het vliegberd, de zwerm gaat er nevens staan, en de biehalle krijgt èn nieuwe gemeente.

Bij 't KORFVERZETTEN, 'n valt het zwermtrekken ook niet lastig, maar 't is wat lang om hier uitéén te doen. De liefhebbers die dat willen aangaan, kunnen daarover uitgebreide bieboeken lezen, ofwel kunnen 't vragen aan de vakmannen van hun streke.

(1) En dat is gemakkelijk om vatten, vermits geen een zwerm 'n kan of 'n zal vertrekken zonder keuninginne.

En nu vriend lezer, hebt ge nog nen biezwerm zien uitkomen? Beschaft den korf, bewaakt den bak:

Wat gaat er om?...
wat leven!... wat geweld!
wat gisting daar!
wat angstig zijn!... wie meldt
den oorloge, of
wie komt daar binnenbooren,
als kwâgeest
om dat rustig huis te stooren?
'k en zie geen strijd,
en nieverst vinde ik speur
van roover, of
van vijand, voor de deur!
't gedruisch neemt toe,
de scharen ook verdikken
en stroomen uit
zooveel de deur kan slikken,
en 't is al kop-
al lijf- en vlerkgewoel,
't is dolle vlucht
vol stormend koortsgevoel!
medééns, in 't ruim,
èn wolke die aan 't draaien,
den lochting om,
heur vleugelkleed laat zwaaien
met luid gezang,
dat daverend wijd en hoog,
zijn tale geeft
aan 't wemelend bievertoog.
Ze twisten!... neen,
't is vrede daar, en minne.
De versche stam
verwacht nu zijn vorstinne.
Waar blijft ze dan?
't is zwerm, ze weet 'et wel,
of is er list

en onraad in het spel?
Hoezee! hoezee!
de moederbie komt buiten,
en 't leger zal
zijn keuninginne omsluiten;
ze is 't leven, ze is
't behoud ook van 't geslacht;
nu schans gemaakt
met gheel de legermacht,
in 't laaiend licht
van 't zonnig middagstralen!..
Maar ei!... wie geeft
het teeken?... 'k zie ze dalen
de lucht wordt blauw! -
ze komen al te gaar,
en één voor één
zoo haken ze aan malkaar
in 't geurend groen
van sperre- of vliendertwijgen(1).
De bolle wast,
en doet de zate zijgen,
en 't wordt ne kluts
die uitlangt en verdikt,
e wonder ding
dat alleman verschrikt. -
om Staf!... om Djoos!...
maar Karel zal ze vangen(2).
Den bieman komt,
en 't aangezicht omhangen,
na wijs beraad,
zoo schudt hij van den tak
met kloeken vuist

(1) De keuninginne die deurgaans maar late uit 'n komt, gaat geweunlijk de bie'n vervoegen, als ze vergaard hangen; hier vergaren de bie'n na 't uitkomen van de keuninginne.
(2) GUSTAF TERMOTE, JOSEF BLOMTROK, en KAREL BRUYNOOGE, de reeds bovenvermelde biemelkers van Aertrycke, echte vakmannen en ervaren zwermvangers.

de bie'n in buik of bak.
Nen doove plots,
vol woest en eendlijk krielen,
vol huilend volk
dat voorkruipt, of al wielen
te vragen schijnt
met erg misnoegden zin:
'is moeder meê?'
De moeder zit er in.
Wat vreugdgejoel
de koningin ter eere,
vol nieuw gezwaai
van 't lustig volk dat zeere
naar binnen zeilt,
of haperend, tegenaan,
met open vlerk
alom blijft perreboom(1) staan.
O 't zoevend lied
bij 't leutig lijfverheffen!
met vrage en roep
die galmend samentreffen,
en zeggen hoe
dat volk zijn hulde brengt
aan moeder daar,
die met den hoop vermengd,
de weunste nu
voor goed ook aan zal kleven,
waar één voor al
en al voor één zal leven.

Maar hangt de zwerm
te lange aan 't loovergroen,
en krijgt hij daar

(1) *Perreboom* (niet pereboom); te Wonterghem zeggen ze *staande perre* (père): tuimelboom staan; met het hoofd omleege en de beenen. omhooge; ziet dat woord bij DE BO.

den heeten zonnezoen,
o dan begint
dat bruin getrek te zinderen,
't spreidt uit, en 't gaat
al stijgen en verminderen,
met vaste vlucht
op aangewezen zweê,
en 't dommelt voort
naar vreemde legersteê,
en 't roert en 't drijft
al over huis en hage,
lijk tooverwerk
bij helderen zomerdage,
lijk wervelstof
dat voortwaait zonder wind,
e luchtvertoog
dat elk verbazend vindt. -
En vader staat
met Gustjen aan zijn hekken,
en ziet dien steert,
die wolke, zuidwaards trekken,
en 't kind verheugd,
vol kinderlijk verlangen,
zou ginder hoog
die *vliegskes* willen vangen.

.....

Ne stond daarna,
al staal de lucht deurschouwen,
vol druppend zweet,
en in zijn hemdemouwen,
èn jonkheid roept:
‘mijn bie'n!... waar zijn mijn bie'n?
'n hebt ge, man,
mijn bietjes niet gezien?’
Zijn herte bloot,
verstreuveld en verlegen,
en tenden raad,

zoo loopt hij allerwegen
nu rechts, nu links,
vol kommer en vol jacht,
wilt weer vooruit,
maar tuimelt in den gracht.
De zwerm is weg
naar boom,... naar oude wanden,
alwaar hij veil
en ruischend aan zal landen,
om boos[1] en diep,
in wilden wafelnest,
nieuw volk te broên
voor 't nieuw gemeenebest.

('t Vervolgt)

Noenebrand

DE zonne gaapt heur warremte uit
onhebbelijk, en 't land
te baaken ligt in 't steken van
den stalen zonnebrand.

De boomen staan hun arms omhoog,
geen takske of blad dat roert,
geen windje dat deur 't brandend groen
zijn koelen asem voert.

Daar diepe maalt de zon heur beeld,
het vlammend, in den vliet,
en zwijgend buigt bij 't viergeweld
het fijngestaalde riet.

Het vogelvolk en taalt noch tikt,
gedoken in de blaân,
geen musschen toe die kijvend, zot
een leutig kampken slaan.

(1) *Boos*, in den zin van *verborgen, verholen*.

Lamlendig, op 't groen gele gers
der weide ligt een koe
of drie te rusten, roerloos daar,
met half hun oogen toe.

Het werkvolk slaapt, waar hier waar daar
één koelte en schauwte vond,
van langsten bachten boom en struik,
een tuk ten noenestond.

Heel 't land ligt in het brandgeweld
van 't machtig vuurwerk bloot,
daarboven giet en ziedt de zon
heur goud gesmolten lood.

F. DE JONGHE

Mingelmaren

'**H**ILDA Ram was geene van die uitverkorenen die hoog boven 't aardsche zweven en de wereld verbazen door hunne verbeelding en hunne zegkracht; zij was geene van die woordkunstenaars die de schoonheid meer zoeken in klanken en rhythmen dan in de gedachte; aan geleerdenkunst, kunst voor enkelen, hooger beschaafden, heeft zij niet gedaan'.

'Luistert wat ze over haar zelve schreef op 't einde van haar leven... "zijne poëtische gave (van het kwezelken) heeft het niet misbruikt om naar de kunst voor de kunst te streven... het heeft zich gewend tot de groote menigte, die toch ook vatbaar is voor het hoogere, het edele, en die maar al te zeer daarvan verstoken blijft omdat de kunstenaars doen als de edelen van vroeger: het volk verachten. Het kwezelken heeft in de zielen van de eenvoudigen, die de zoogezegd beschaafden gaarne als grof en onvatbaar voor kunstgenot voorstellen, het menschzijn willen ontwikkelen, het leven en het voelen, niet langer gelijk stompe dieren, maar gelijk hoogere wezens, begaafd met rede en vervuld met edele, alhoewel nog slapende verzuchtingen... Aan mij de kleinen en minderen, aan mij de fierheid en kracht van het jeugdig ontwaken, dat eerste trillen van dat zieleleven, diep, diep in de opkomende bewustheid.

Wat geeft het dat morgen of vandaag reeds mijn naam geschrapt zij uit de lijst der kunstenaars: ik heb toch geen nutteloos leven geleid. In heiligen eenvoud dankte mij menige hoog begaafde ziel om mijne simpele verstaanbare uitingen."

Hilda Ram, heeft den zonnekant der dagelijksche huiselijke zaken laten zien: zij heeft blijheid gegoten in 't gemoed van velen.'

Deze aanhalingen, getrokken uit *Hilda Ram, Schetsen Novellen Vertellingen*, met een inleidend woord van adv. *E. Vliebergh*, uitgegeven bij Jul. Demeester, drukker-uitgever te Rousselare, doen ons de weerde en de strekking kennen van de begaafde letterkundige Mejuffer Mathilda Ramboux die den 12^{n} in Hooimaand 1901 te Antwerpen in den Heer ontsliep.

Deze uitgave beslaat een goed verzorgd boekwerk van 260 bladzijden en bevat acht verschillige opstellen.

Sommige dezer schetsen waren reeds verschenen in tijdschriften, andere zien voor de eerste maal het licht, en toch hebben wij al die stukken zoo oude als nieuwe met veel belangstelling en met een waar genot gretig doorbladerd.

't Is dat Hilda Ram, het wel en het wee, den handel en wandel van onzen vlaamschen burger en werkman, met een opmerkzaam oog wist af te spieden, om het met een warm hert en een smaakvol kunstgevoel aan den lezer voor te stellen. Zij weet schaduw en licht, deugden en gebreken, zelfsopoffering en baatzuchtigheid zoowel dooreen te weven, dat zij ons een tooneel voor oogen stelt dat opbeurt en hert en geest naar het hoogere en betere verheft.

Zij doet niet gelijk zoovele zwartgallige schrijvers onzer dagen, die het vlaamsche volk, hun volk afschetsen en voorstellen als een samenraapsel van oneerlijke, ondeugende, ongodsdienstige kerels die tot taak schijnen te hebben het rood der schaamte op het voorhoofd te jagen van al wie aan hunnen land- of volksaard toebehoort.

Neen! om wat zij schreef en betrachtte verdient zij eene eereplaats in het aandenken van het vlaamsche volk.

Advokaat Em. Vliebergh heeft dan ook een zeer loffelijk werk gedaan, met, in de zeventig bladzijden, die hij ons als inleiding jont, de meeste bijzonderheden van het leven en werken van Hilda Ram openbaar te maken.

Deze inleiding is met vele zorg, en ongetwijfeld met vele werk bijeen verzameld. De nagelaten geschriften der overledene; hare briefwisseling met letterkundigen en kunstenaars; persoonlijke indrukken en letterkundige betrekkingen, alsook een nauwkeurig overzicht van hare werken, alles spant te zamen om ons Hilda Ram zou getrouw mogelijk voor oogen te stellen. Het edel beeld, der fiere vrouw vol kunstsmaak, en warme christenliefde, dat de schrijver voor onzen geest heeft doen opdagen zal vast en trouw in het geheugen van het dankbare vlaamsche volk bewaard blijven.

Nolet De Brauwere, kan. Daems, Jan Van Droogenbroeck en andere beroemde letterkundigen komen ook hunne hulde bieden aan Hilda Ram, en advokaat Vliebergh weet, door meer dan eene aanhaling uit hunne geschriften, ons die mannen op eene zeer belangrijke wijze voor te stellen.

Maar ja, neemt dit boek en leest het van het begin tot het einde, en gij zult het u niet beklagen.

C.D.L.

De ‘bakermat’ der Indo-germanen

IN den laatsten tijd is weder een nieuwe hypothese verkondigd over de streek, waar oorspronkelijk de woonplaats is geweest van de Indo-germanen, Vroeger werd algemeen Indië of Turkestan als zoodanig aangenomen, later meende men dat veeleer voor Zuid-Rusland gronden pleiten; anderen zochten de ‘bakermat’ in de landen ten Oosten der Oostzee. De Weener oudheidkundige Matthaeus Much, die o.a. over paalwoningen belangrijke werken heeft geschreven, meent nu dat de meeste gronden zijn aan te voeren voor Neder-Saksen, dat is de streek tusschen de Nederlandsche grenzen en den Oder, en tusschen Zuid-Scandinavië en Thuringen. Hij beroept zich in hoofdzaak op hetgeen in die streken is gevonden van de bewoners in de vóór-historische tijden en waaruit een overoude eigen beschaving blijkt, verschillend van die uit andere landen, terwijl ook hun verspreiding in overeenstemming is met die der Indo-germanen. Zoo heeft men in Noord-Duitschland werktuigen en wapens gevonden, die nergens anders in zoo grooten getale en ontwikkeling voorkomen. Verder wijst hij op de meetkundige en gekleurde versieringen van vaatwerk uit die overoude tijden, op het barnsteen dat stellig al in den jongeren steentijd in het Noordwesten van Duitschland weid gebruikt en dat allengs met de stammen die later naar het Zuiden en Zuidoosten verhuisd zijn, ook naar de landen aan de Middellandsche zee is gekomen, terwijl 't bij de volken van ander ras niet of slechts bij uitzondering voorkomt. Volgens Much hebben de Indo-germanen zich ten deele naar het noorden over Denemarken, ten deele langs de rivieren van Noord-Duitschland naar het Zuiden en Zuid-oosten uitgebreid. Nergens in het Oosten - meent hij - vindt men een ontwikkeling die zich zoo duidelijk en trapsgewijze vertoont als in Neder-Saksen.

Uit ‘Het Centrum’, 12-10-03.

PATER Cyriel Van Houtte, geboren te Hulste den 2 Juli 1871, is in Congo overleden. De diepbetreurde missionnaris vertrok den 3 September laatstleden naar Afrika in gezelschap van de Paters Emile Goens, Hendrik De Clercq, Karel Lombarts, Oscar Van Besien, Isidoor Vanden Bossche, Frans Van Nimmen, Jozef Vervaecke, Jan-Baptist De Langhe en Felix Overman, alsook van tien Zusters van Liefde uit Gent.

Na zijne humaniteiten in 't college van Kortrijk uitgedaan te hebben, trad hij in 't noviciaat van Scheut den 7 September 1896. Den 13 Juli 1902 werd hij priester gewijd. Hij vertrok naar de Missie van den Opper-Kassaï, waar hij in den Heer ontslapen is.

Uit ‘Onze Tijd’ 19-11-1903.

[Nummer 24]

't Is niemand

KRAK! En 't brak entwat.

- ‘Wie heeft er dat nu gebroken?’
- ‘Ik niet, moeder’.
- ‘Is 't gij liever?’
- ‘Neen, ik ook niet’.
- ‘Ja! 't Zal alweer niemand zijn’, beslist moeder ‘*Niemand* heeft hier al vele naar de wippe geholpen! 't Is of ware alles hier *Niemands* goed. *Niemand* zou voortaan beter zijn handen thuishouden! Want, laat het op een betalen aankomen, dan op een einde komt *Niemand* altijd op moeders beurze kloppen! Is 't verstaan?’

En moeder zweeg. En die 't moest verstaan, verstond het. Hij zweeg ook.

En inderdaad! 't was duidelijk, 't was bijzonderlijk beslissend.

In de stelkunst zouden ze aan moeder op haar vrage geantwoord hebben: ‘'t is *x* geweest; wilt ge weten

wie het was, zondert dan *x* uit ons voorstel'. En al dit zeggende zou men gehoopt hebben dat moeder, eerst haren tijd en haren toorn op dat voorstel had botgevierd en, diensvolgens hare vermaninge in het dak ging laten. Maar knappe mannen die moeder zouden verschalkt hebben! - 'Enwel *x*, zei moeder, *x* of gelijk wie, kan een naasten keer beter opletten'... en de vermaninge was er algelijk.

Ze deed dat - *x* laten wie hij was - om tijd te winnen.

Een dergelijk zeggen, en om tijd te winnen, b.v. in bevelen of andere opstelleesten, is het bezigen van: '*N.N.*', of zooals in sommige oude handvesten: '*ille, illa*,' of, ook in zulkerhande stukken, nog: '··' (Vgl. REUSENS, *Elém. de Paléogr*. Pl. XXXVII, 'al..abbet et au couvent de Camberon').

Aldus bedoelt en bespreekt men niet een bestaande wezen, maar eene zijner hoedanigheden: op zulke wijze wordt iemand eene werking opgeleid, 'niet omdat *hij* zoodanig is, maar omdat hij *zoodanig* is', ook allen die lijk hij zoodanig zijn, of eensdaags zullen zijn, worden met hem tezamen en tot 'tzelfste verplicht. Ware die *zoodanigheid* een bestaande wezen, een wezen afgescheiden van dezen die er thans metterdaad mede bekleed is, dan zou diezelfde zoodanigheid, en zij aleen, tot handelen of lijden betrokken worden.

'Ware ze 't'... maar ze 'n is 't niet! Daarom grijpt men dan den behoedanigden man aan; dezen echter 'n beoogt men eigentlijk in den lijve niet, en daarom noemt men hem met den vermenschelijkten naam zijner zoodanigheid. Deze naam is nu *X*. of 'onvernoemde', *N*. of 'naamloos', *ille* of 'deze, dien ge wilt', ook · · een teeken, 'dat teeken dat men overeenkwam te bezigen', verder nog '*Niemand*' of m.a.w. 'deze die zulk of zoodanig is zonder te willen *iemand* d.i. zijnzelven zijn'.

Zelfs is daarin 't volk zooverre gegaan, dat het, ook als stellige hoedanigheid, aanzien heeft de ontkenning

eener eigenschap. Eenmaal alsdan dat het dit nieuwe slag hoedanigheden geschapen had, handelde het met dezen zooals met alle andere. Vandaar: b.v. om den TOESTAND aan te duiden die voortkomt uit 't gemis van iets, of dit GEMIS zelve, woorden naar den zin van 't fr. *sinécure* en 't vl. *zonderasem* [= astma] (vgl. *Loq*. XII, 47 ald.). Of om dingen te benoemen die GEKENMERKT zijn door 't gemis van eene eigenschap, woorden gelijk 't vl. *zonderzieltje* [= een slag appel] (Vgl. *Loq*. XII, 56 ald.), en 't fr. un *sans-culotte* [courte], une *sans-dent* [= oud wijf], une *sans-fleur* [= een slag appel], *un sansgêne, une sans-peau*, [een slag peere]. Verder en bezonderlijk, om te dienen als spotwijsde eigennamen, benoemingen als *Sans-souci, Baron Sans-sou, Koning van Greenland*, en (uit JOH. WINKLER, *De Ndl. geslachtsnamen*) *Zondervan, Zonderland, Landeloos, Zonderkop, Seldenrijk, Seldenthuis, Onrust, Zeldenrust, Buitenrust, Niemantsverdriet, Vermist, Verdoold, Verloren*...

Om enkel bij dit derde slag woorden te blijven, onder deze spotnamen verstaan we heel gemakkelijk den aangewezen man. Immers in 't uitvinden dezer benoemingen, 'n was 't geen zake iemand in 't wilde, in 't algemeene, in 't afgedregene zooals door *x* te beduiden. Een man, eenen aleen, een welgekenden bedoelde men; en rechts ook zou de naam dien men hem gunde, dezelfde zijn als deze van de hoedanigheid of liever van 't hoedanigheidsgemis waarom en waardoor hij welgekend was. Jan was zijn land kwijt. En elk wist het. Jan was alras herdoopt, en heette Jan Zonderland. Iemand zou er nog op onze dagen, bij vele menschen en in veel gevallen, meê voor den dag komen dat hij als ‘niemand’ geldt, dapper ook zou hij even gemakkelijk Niemand heeten.

De ‘Niemanden’ echter zijn, meene 'k, lange uitgestorven, of en hebben nooit talrijk geweest. - Is 't daaraan te danken, dat ze er dunne loopen deze die geren voor Niemand gelden? 't Doet, als de menschen in nesten of in schulden zitten, zijn ze liever Niet dan Iet. Edoch, de

anderen, die erbij en erom verkeeren, de anderen, rechts dezen die de benaming ‘Niemand’ behooren uit te vinden, en aleen vermogen gangbaar te maken, dezen hebben liever dat hij, de schuldenaar, toch ‘iemand’ blijve, alleszins iemand, of moest hij ‘Platteborse’ (JOH. WINKL. *ald*.) heeten. Trouwens met ‘niemand’ als schuldenaar, 'n zijt ge niet lange schuldeischer. Alzoo komt het dat een mensch, die in bezit is, zijnzelven niet geren genoeg en niet dikwijls genoeg als ‘niemand’ uitgeeft, om in andermans mond ‘Niemand’ te worden; en aan een anderen kant, dat een mensch die in geen bezit en is, ook moeilijk door de anderen als ‘Niemand’ kan aanzien zijn en vernoemd worden.

En toch zullen de ‘*Niemanden*’ bestaan hebben. Als ik het wel voorhebbe, is er nog een van deze maagschap in 't leven. Hij is verre en bij gekend. 't Is *Niet*.

Als *Niet*
komt tot iet
dan kent *Iet*
zijnzelven niet.

Niet [met ‘iemand’ in 't gedacht] en *Niemand* [of *Niet* met ‘iemand’ in 't gedacht maar ook in den mond] zijn van een bloed. Gewis! Jammer is 't dat Hopman *Nemo* van Jules Verne sedert lange zijn krage en zijn leven aan zijn waaghalzerijen gelaten heeft; anders zou hij ons misschien wel uiteendoen, dat ook hij van 't geslacht van de ‘Niemands’ en de ‘Niets’ afstamde.

Inderdaad groot is dat geslacht geweest. Zelfs hebben zij een heiligen aan hun hoofd staan: *den Heiligen Niemand*. We hebben vernomen hoe gemakkelijk het kwam dat er zoo weinig lieden ‘*Niemand*’ heeten. Maar nog veel gemakkelijker is 't te verstaan hoe gauw, uit reden zijner uitstekendheid, *Niemand* zou heilig zijn... op de wereld althans.

In wijlen 't tijdblad *Alemania* XVI (1888) bl. 193-201, XVII (1889) 151, XVIII (1890) 131-134, is JOH. BOLTE van Berlin, de laatste geweest, zoo 'k niet beter 'n wete,

om te spreken van ‘*Die Legende vom Heiligen Niemand*’. Een wijduitloopend en diepdoordacht vergelijkend onderzoek geeft hij daar van alles wat daarover gezant en gezift en geboekt wierd.

Hij gist en bewijst het bestaan van eene ‘Historia Neminis’, die men reeds opspeuren kan tot in de XIIIe eeuwe, en in alle de landen.

Vaneigen dat ‘*Niemand*’ hier niet aanzien 'n was als de vermannelijking van een bestaanden en alomgekenden mensch. *Niemand* hier 'n was geen Jan Zonderland, noch geen Ko Niemandsvriend. Hij was liever de vermenschelijking van den ‘onvernoemde’ daarvan we in den beginne spraken.

Als dusdanig kwam hij voor in volksspreuken waarop Bolte wijst, al sprekende van zijn h. Niemand.

Een voorbeeld is:

> ‘Der alt Niemand bin ich genandt,
> In allen Heusern wol bekandt,
> Alles was knecht, magd, Hansz grosz vnd klein
> Zerbricht, verleurt vnd aeschert ein,
> Das musz ich armer alter Mann
> Alls zur vnschuld haben gethan.

Ook als dusdanig vinden we hem terug in de letterkunde: hij is *John Nobody* in Engelland, *Rien* in Frankrijk, *Ninguem* in Portugaal, (*Jemant en*) *Niemant* in Nederland.

Hij is, anders gezeid, heel de middeleeuwen door, een van die volksverbeeldingen geweest die hier end daar zonder aan iemand te behooren, bronsgewijze vanzelfs uitspruiten.

En uit en op dien volksheld ‘Niemand’ is er verder gemakkelijk een zeiselheld ‘de h. Niemand’ gevat en verveerdigd geweest; te weten door meer beleerde verstanden en onder gladder beschaafde handen.

J. Bolte 'n laat niet genoeg verstaan dat er in den volksmond en in de beleerde legende twee ‘Niemands’ in 't spel zijn. Heel en al is hij bekommerd over den

letterkundigen leest of vorm van het zeisel en glijdt over maatschappelijken grondslag en verbeelding die dit zeisel, namelijk onder 't volk, vorengingen.

Nu, zoo was ‘Niemand’ reeds geboren. Op eenen dag schoot het eenen leutemaker te binnen, met dien ‘Niemand’ gelijk te stellen alle de ‘nemines’ en ‘niemands’ uit gekende boekstukken. Gekende boekstukken binnen de XIII° eeuwe, kwamen meestendeel uit den Bijbel. ‘*Dies formabuntur et Nemo in eis*.’ ‘*Nemo vincit Deum*.’ ‘*Nemini licet habere duas uxores*’ en al de ‘Nemo's’ uit de godsboeken. Aldus miek een leutemaker, zeg ik, eene geschiedenis van Nemo.

Wie die leutemaker was, dat blijft een raden. *Nemo scit*.

Hij zal toch een beleerd man, en best een geestelijke geweest zijn. Aanstonds immers was hij aangedreven om van *Nemo* eenen heilige te maken, en Nemo's leven was als een van die Heiligenlevens, die zoo talrijk uit de middeleeuwen tot ons overkwamen. Ten anderen waar het gold een menschenleven op te maken, had men vóór de XIIIe eeuwe geen andere middeleeuwsche voorbeelden dan Heiligenlevens. De eenige levensbeschrijvingen van wereldlijken die men thans uit dien tijd overhoudt, zijn deze van Karel den Groote, van Keizer Hendrik den IIe en van Karel den Goede (die bovendien alle drie als heilig ten minsten aanzien werden). Dit 'n zegt Bolte niet, doch dit had hij kunnen zeggen. Aldus en is 't geen wonder dat deze die toen Nemo's leven opstelde, een heiligenleven namiek, en zelfs hem voor heilig uitgaf; zooveel te meer dat hij alle Nemo's daden met stukken uit de Heilige Boeken voorstellen zou.

Wat er af zij, zoo schijnt Bolte, na en met Wattenbach, te gissen dat de opsteller een gelofteling was, die ievers een of ander sermoen over eenen schutsheilige spotachtig nabootste. Heel eerlijk nochtans vermeldt hij ook als even waarschijnlijk een tweede gissing van Denifle, als volgt: De ‘*Historia Neminis*’ 'n zou geen schertsende navolging zijn van een Heiligenzeisel maar een ernstig uitvindsel

van eenen halvezot Radulfus bij name, die omtrent 1290 in Anjou zou geleefd hebben, en zelfs eene *Secta Neminiana* ter eere van een nieuwen heilige stichtte.

De gissing die met meest geschiedkundige gronden voorkomt is deze laatste. Meer als waarschijnlijk is ze echter niet.

Doch alle gissingen daargelaten over den oorsprong van ons heiligenzeisel, onbetwijfelbaar blijft een tweede daadzake: te weten dat het leven van den H. Niemand de bekende wereld rondging. En zeer leerzaam is verder heel het overzicht van Bolte over de uitgaven die er tot heden van over zijn. Latijnsche zijn er, Fransche, Hoogen Nederduitsche, en ook een Dietsche.

Deze laatste komt voor in eenen boek uit de XVIe eeuwe, en die bewaard is aan de Hoogeschool te Leiden. Ze begint aldus:

> In Orienten (so ick bevroeden kan)
> Daar heeft hier voortijds geweest een man
> Als den tweeden Job in verschuldigheyt groot,
> Geheten Niemand, hij was ooc heylich (verstatet bloot),
> Want Cato doch van hem oorconde
> Zeggende: 'Niemand leeft sonder sonde.'
> ..... enz.

Ze eindigt:

> Dus blijct wt al 'tvoorseyde gheschreven,
> Dat sinte Niemand groot is ende verheven.
> Hij troost oock veel herten verslaghen,
> Want daer zijnder veel, die Niemand haer nood klaghen.
> Maer die tot Niemand roept in zijn lijden,
> Die sal Niemand oock verblijden,
> ..... enz.

Weet er nu Niemand meer over Niemand in 't algemeene, en verder over een van zijn levens in 't bezonder, dan mag gewis ook Niemand zijnen vinger opsteken en het woord vragen.

L. DE WOLF

DE ‘VERSLAGEN DER K. VL. TAALVROEDSCHAP’ van Herfstmaand-Zaaimand 1903, bevatten het verslag van den vijfjaarlijkse hen wedstrijd voor Nederlandsche Letterkunde (1895-1899).

Hier volgt wat daar gezegd wordt over Guido Gezelle en het bekroond werk, *Rijmsnoer*:

...Na rijpe overweging en grondige bespreking, (werd,) met 6 stemmen tegen 1 den prijs aan *Rijmsnoer* toegekend.

GUIDO GEZELLE heeft gemeen met andere groote kunstenaars dat hunne geniale waarde slechts na hunnen dood algemeen erkend wordt.

Door zekere omstandigheden kan een kunstenaar soms gedurende zijn leven zich een onverdienden roem verwerven. Maar miskend zijn, bespot, vernederd worden gedurende het leven, en na den dood door eenieder als een groot, uitstekend man, als een genie bewonderd worden, dit is een zeker teeken dat de werken bij het nageslacht in eere zullen blijven, het is een waarborg der onsterfelijkheid.

Men had wel altoos erkend dat Gezelle de eigenaardigste onzer dichters was, maar men bracht tegen hem in dat hij Westvlaamsch schreef. Had hij zulks niet gedaan, Gezelle zou niet Gezelle geworden zijn. Het gebruik van zijne taal, - men noeme het nu, indien men wil, zijn dialect, - die hij meer dan wie ook meester was, gaf aan zijne bewoordingen dien ontzaggelijken rijkdom en aan zijn vers die harmonie, welke door geen onzer dichters, zelfs niet door Ledeganck, overtroffen is geworden. De lezer is soms gestoord door het groot getal ongewone woorden; maar wie zou het den dichter ten kwade kunnen duiden als hij den taalschat verrijkt, en woorden, die haast vergeten waren, als kostelijke peerlen opzoekt en vastzet in onvergankelijke verzen? Ook heeft de Jury niet noodig geacht het gebruik van particularistische woorden in aanmerking te nemen, overtuigd dat Gezelle, niet minder dan Fritz Reuter bij de Duitschen, eene eerste plaats in onze letterkunde zal behouden.

Sedert dichters afsterven heeft men, hier en in Holland, hem zulke eervolle hulde gebracht en op zulke wijze zijne geniale verdiensten erkend, dat het wellicht gewaagd is nog eens te herhalen wat zoo dikwerf en zoo goed gezegd is geworden.

Rijmsnoer, het laatste, - men noemt het zijn meesterstuk, - voortbrengsel van den meester draagt den stempel van zijn eigenaardig talent, van zijne eigene ziens-, voelensen zeggensvaardigheid. Het natuurgevoel (alzoo het *gers* blz. 99 een der schoonste van den bundel), is er zoo diep ingrijpend dat men meermaals aan Goethe moet denken. In volle waarheid geeft hij weder wat hij gevoelt. De lezer bemerkt weldra dat Gezelle als man zoo hoog staat als zijn dichterlijk genie; men bemint hem zoo innig als men hem bewondert. Hij ontdekt de schoonheid in de natuur alwaar zij ook verdoken ligt; hij ontleedt de edelste gevoelens: dit alles heeft hij genoten; en, door zijne weergalooze dichtkunst, door zijne zoetvloeiende taal, door zijnen rijkdom van klank en vorm, doet hij ons ook dit alles beminnen en genieten.

Rijmsnoer is, gelijk onze collega, de heer Alf. Janssens in zijne redevoering van Kortrijk zegde[1]: ‘De kristallisatie van de helderste gedachten, waar al 't vloeibare van vroeger uit verdampt is en die nu, vast ineengezet, niets anders doet als vonkelen en stralen gelijk de tintelende vlakken en kanten van het zuiverste bergkristaal’.

Het verschil tusschen vele zoogenoemde dichters en Gezelle is als tusschen verguldsel en goud, tusschen gemaakte bloemen en levende, tusschen fijn gekleurd glas en echte diamanten.

Bij hem geen jacht op effect, de alliteratie en de klanknabootsing vloeien van zelfs, zijne verzen zijn eene hemelsche muziek zonder weerga.

Sprekende van *Rijmsnoer*, zegt Prof. G. Verriest[2]:

(1) Z. *Gazette van Kortrijk*, 26 April 1903.
(2) *Belfort*, 1900, bl. 193.

‘Een schilder gelijk beziet hij de natuur en teekent ze af met de strengste nauwkeurigheid, en, anderzijds, breekt hij medeen de banden der zinnelijke waarneming, treedt uit de vermoeide, bestoven banen der stoffelijke wereld, met zijn hoog en edel wezen, bezielt hij de schepping.

Wierd ooit, in 't zij welke taal, realisme en idealisme, stof en geest, ziel en lichaam, zoo verbonden en versmolten? De heerschappij over taal is nu tot onberekenbare kracht gestegen, woord en wending zijn deels van ijzer en van staal, deels verrukkend van bevalligheid en innigste gemoedelijkheid.’

Gezelle is niet meer. Vlaanderen zal geene nieuwe gedichten van zijnen zanger meer bekomen. Maar zoo lang een Vlaamsch hart zal kloppen, een Vlaamsche mond onze taal zal doen weergalmen, zoo lang ons volk zal leven, zullen de gedichten van Gezelle gelezen worden. Zijn roem zal steeds hooger stijgen, want zijne gedichten zijn de ideale en zuivere weerkaatsing van onze gedachten, van onze gevoelens, van ons Vlaamsche leven. Hij bezingt de weiden, waar onze kudden grazen, de akkers waar wij overvloedige veldvruchten oogsten, den bodem waar onze wiege stond. Hij bezingt onze helden en doet ons ons land beminnen gelijk hij zelf het beminde; en over al zijne gedichten zweeft de verhevene geest van het christelijk ideaal. Eeuwig zal Guido Gezelle leven in het hart van zijn volk....

De Verslaggever,
ADOLF DE CEULENEER

Mingelmaren

KERKBOEK, *bevattende de meest gebruikte kerkgezangen van Lof en Mis. - Latijnsche tekst met Nederlandsche vertaling door Fr. Drijvers, priester*.

Dit is de hoofding van een hoogst nuttig boekje. Het aankondigingsblad door den E.H. Drijvers gezonden, geeft ons een gedacht over het boekje:

Inhoud: 24 gezangen ter eere van het H. Sacrament; 17 gezangen en Litanie, ter eere van O.L.V.; 19 gezangen ter eere der Mysteries en der Heiligen; - een grondige uitleg van den samenhang en van de verschillige deelen der Mis; eene Orde der Mis met den tekst der gezangen in 't Latijn en in 't Nederlandsch; - Biecht- en Communie-oefeningen, Kruisweg. - Als aanhangsel, eenige strofen met cijfermuziek.

De vertaling in Nederlandsche verzen (met het Latijn daarnaast), zijn derwijze naar den rhytmus van het Latijn geschikt dat zij.... (bijna allen) op den gregorianschen zang kunnen gezongen worden.

Heel het boek is liturgisch en bedoelt vooral, de geloovigen in te wijden in den verheven zin van gezangen en plechtigheden der H. Kerk. Wij achten het zeer geschikt tot:

Handboek voor kloosterzusters en -broeders, voor leerlingen van seminaries, colleges en pensionaten; tot handboek in kindermissen en voor de jonge zangers; tot prijsboek voor zondagscholen en catechismussen van volherding; verder tot kerkboek voor de godvruchtige zielen, die in den geest van den kristenen eeredienst wat verder dan tot de schors willen doordringen.

Met het oog op den verkoop in 't groot is de prijs van het boek, bij groot getal genomen, zoo laag mogelijk gezet. Het boek bevat XII-228 bldz. en kost:

Gewone band (*A*): voor 1 ex. 0,80 fr.; voor 12 ex. 0,70 fr. het stuk; voor 50 ex. 0,60 fr. het stuk.

Sierlijke band (*B*): voor 1 ex. 0,90 fr.; voor 12 ex. 0,85 fr.; voor 50 ex. 0,75 fr. het stuk.

Lederen band, vergulde snee, op fijn papier (*C*)*:* fr. 1,60 het stuk.

Prachtband (*D*): 3 fr. het stuk.

Te verkrijgen bij P. Drijvers en zoon, drukkers te Werchter.

Nu laten we tot voorbeeld den zang *Coelestis Urbs* volgen met zijne vertaling:

Coelestis Urbs
(Feest van de wijding der kerken)

1.

Coelestis Urbs Jerusalem,
Beata pacis visio,
Quae celsa de viventibus
Saxis ad astra tolleris,
Sponsaeque ritu cingeris
Mille Angelorum millibus.

1.

o Hemel stad, Jeruzalem,
o Zalig, vredevol vertoog!
Gebouwd uit levendig gesteent,
Rijst gij tot aan den sterrenboog,
En, als een Bruid, omringen u
Veel duizend englen van omhoog.

2.

o Sorte nupta prospera,
Dotata Patris gloria,
Respersa Sponsi gratia,
Regina formosissima,
Christo jugata Principi,
Coeli corusca civitas.

2.

Gij kreegt (o zalig huwlijkslot!)
Als bruidschat 's Vaders gloriekroon;
Met 's Bruigoms gratie rijk besproeid,
Praalt ge als Vorstinne godlijk schoon:
Naast u zit Christus, uw Gemaal,
o Godstad, op den koningstroon.

3.

Hic margaritis emicant,
Patentque cunctis ostia:
Virtute namque praevia
Mortalis illuc ducitur,
Amore Christi percitus
Tormenta quisquis sustinet.

3.

Hier blinkt juweel en paarlenpracht
Aan poorten die wijd openstaan:
Hier mag, als hem de deugd geleidt,
Elk stervling veilig binnengaan:
Alwie, bezield met Christus' min,
Hem natrad op zijn lijdensbaan.

4.

Scalpri salubris ictibus
Et tunsione plurima,
Fabri polita malleo
Hanc saxa molem construunt,
Aptisque juncta nexibus
Locantur in fastigio.

4.

De hamer slaat, de beitel kapt
En knot en kneust bij iedren houw:
Zoo worden alle steenen glad,
Zoo vormen zij het grootsch gebouw;
Want, opgehaald en saamgevoegd,
Bewaren zij hun plaats getrouw.

5.

Decus Parenti debitum
Sit usquequaque Altissimo,
Natoque Patris unico,
Et inclyto Paraclito,

Cui laus, potestas, gloria
AEterna sit per saecula.

5

De glorie die den Vader past,
Zij ook, op zijnen hoogen troon,
Gegeven aan den een gen Zoon;
En aan den Trooster, hoog in eer!
Hun lof en macht en dankbetoon
Door de eindlooze eeuwen aangeboôn.

De zang *Dies Irae* is er ook in vertaald: eenige strofen zijn er met min kracht wedergegeven dan door Guido Gezelle in de *Kerkhofblommen*; andere zijn er misschien beter overgezet. We geven hier beide ter vergelijking.

Zoo dicht Guido Gezelle:

Dies Irae

E.H. Drijvers geeft dit prachtig kerkgezang aldus weer:

Dies Irae

Kwade dag, die al de dagen
eens lijk asschen weg zult vagen
zoo 't Sibille en David zagen!

Welk een gruwel 'n zal 't niet wezen,
als de Rechter, opgerezen,
't goê zal uit het kwade lezen!

Wondere trompetrumoeren
zullen alle graven roeren,
en die dood zijn throonwaards voeren.

Stom staan zal de Dood en 't Leven
als de dooden antwoord geven,
staan, en voor den Rechter beven:

't Zal een boek te voorschijn komen
waar het al staat opgenomen
dat het oordeel Gods moet schromen,

Dag van wrake, dag des Heeren,
Die tot assche de aard zal keeren,
Lijk Sibylle en David leeren!

't Zal een beven zijn en schrikken,

Als de Rechter, streng van blikken,
Komt om alles uauw te wikken.

Een trompet met wondren tone
Klinkt door de aard, der dooden wone,
Allen dagend voor Gods trone.

't Zal Natuur en Dood verstommen,
Als er zooveel doodendrommen
Gaan ten oordeel, 't graf ontklommen.

Voor ons oog wordt opgeheven
't Boek, waar alles staat geschreven
Wat aan 't oordeel stof moet geven.

Als de Rechter, neêrgezeten,
al 't verdoken kwaad zal weten,
straffen ende niets vergeten.

Wie zal dan toch mijn verweer zijn,
wat mijn voorsprake of begeer zijn
als de goeden zelf verveerd zijn?

Koning, schrikbaar en grootmachtig,
bron van goedheid, nederslachtig
bid ik U, wees mij indachtig!

Jesu, wil toch wel gedenken;
als Gij mij kwaamt 't leven schenken
was 't om me op dien dag te krenken?

Jesu! moê van zoeken naar mij
hebt Ge 't Kruis geleên, en daar mij
toch zoo dier gekocht: och spaar mij!

Als 't Uw recht is van te wreken,
wil mij vrij van zonde spreken
eer die dag komt aan te breken!

'k Zuchte als een ter dood verwezen,
maar mijn schaamrood schuldig wezen
hoopt op Uw bermhertig wezen;

Wierd Maria 't eeuwig leven,
wierd den moordnaar hoop gegeven,
hopen durve ik ook, en beven.

Heere, onweerdig is mijn bede;
doch, laat me, uit goedjonstigheden,
vrij van 't vier der eeuwigheden!

Laat mij bij uw schaapkes weiden,
wil mij van de bokken scheiden
en ter rechter hand geleiden.

Moet gij dan vermalediden
en het eeuwig vier doen lijden
roept tot mij: ‘Gebenediden!’

Want ik kome al jammerklagen,
't herte als asschen rouwgeslagen,
hulpe in mijnen doodstrijd vragen.

Dag van weedom en van boeten,
als gij zult verrijzen moeten
en gerecht zijn om uw zonden,

Mensch! God spare u in die stonden!
Zoete Heere Jesu mijn,
laat ze in ruste en vrede zijn
in alle eeuwen!

Amen.

Is de Rechter neergezeten,
Al 't verborgen wordt geweten,
Niets blijft strafloos, niets vergeten.

Ach! wat woord zal ik daar wagen?
Welke voorspraak zal ik vragen,
Waar ook goeden staan verslagen?

Vorst, wiens grootheid ons doet beven,
Maar wiens liefde leidt ten leven,
Laat me, o Goede, daar niet sneven.

Jesus, denk dat mijn gevaren
De oorzaak van uw menschzijn waren:
Wil dien dag mijn ziele sparen.

Moê zaat Gij van me op te sporen,
Kocht me vrij door kruis en doren:
Zij dit lijden niet verloren!

Rechter, recht in uwe wrake:
Dat me uw gunst van schuld ontmake,
Eer de reekningsdag genake.

'k Zucht daar mij de zonden prangen,
't Rood der schaamte kleurt mijn wangen,
'k Smeek, wil me in gena ontvangen.

Die Maria hebt ontslagen
En verhoord des moorders klagen,
Deedt voor mij ook hope dagen.

'k Bid onweerdig; maar, o Goede,
Schut mij onder uwe hoede
Voor der eeuwge vlammen woede.

Maak dat ik ter rechterzijde
Bij uw schaapkens mij verblijde
En de plaats der bokken mijde.

Als gij die vermaledijden
Doemt om 't schrikkelijk vuur te lijden,
Roep me als uw gebenedijden.

Diepgebogen durf ik vragen,
't Hert van rouw tot asch geslagen,
Voor mijn einde zorg te dragen.

't Zal een dag van tranen wezen,
Als de mensch, uit asch verrezen,
Zondig moet zijn Rechter nâren;

God, wil dezen mensch dan sparen.
Goede Jezus, hoor ons bêe,
Dat zijn ziele ruste in vrêe. Amen.

‘**V**EEL GESCHREEUW EN WEINIG WULLE ZEI DE BOER, EN HIJ SCHOER ZIJN ZWIJN’. (Vgl. DE BO, Op ‘Wul’).

In het ‘*Zeitschrift des Vereins für Volkskunde*’ (XIII (1903), bl. 432-434) zocht Richard Neubauer van Berlin naar den zin, het wedervaren en het ontstaan van bovenstaande spreuke.

In 't Duitsch luidt ze meestendeels ‘Viel Geschrei und wenig Wolle’.

Ongetwijfeld, zegt Neubauer, stamt ze uit het akkerleven, en wel uit 't bedrijf van schapen te scheren. Schapen, als ze onder de schare zitten, bleten veel meer als dat ze wolle geven; en dikwijls, die meest tieren zijn deze die minst leveren. Andere spreuken, aan deelsgelijkende omstandigheden ontleend, zijn ‘Viel Geschrei und wenig Milch’, ook ‘Viel Geschrei, wenig Ei’, nog ‘Hennen, die viel gackern, legen wenig Eier’.

[Mogen we hierbijvoegen: ‘Honden, die bassen, 'n bijten niet’? 't Staat me voor dat spreuken als deze mogelijks nog op een tweede wijze, een andere als daareven die van Neubauer, mogen verstaan worden: nl.: dat de honden niet en bijten *binst* dat ze bassen, dat de hennen niet en leggen *binst* dat ze kakelen, en dat in 't algemeene, waar te handelen valt, het tijd verloren is met de tonge te spelen. ‘Klappen en breien’ zeggen de moeders te Brugge tegen de kinders die niet voort en doen aan hun werk, en die den tijd ‘verklappen’ of ‘verbabbelen’. ‘Klappen en breien’, b.v. 's middags over eten, dat is een bevel; en 'n betert het niet met' bevel, dan voegt moeder er eene beweegreden bij, immers zegt ze, ‘*binst* dat 't schaapke bleet verliest het zijn bete’].

Aldus stelden de lieden vast dat, wat meest de zinnen treft, niet altijd datgene 'n is wat meest dient in acht genomen of best geschat te worden. Integendeel staat de wolhoeveelheid heel dikwijls in omgekeerde reden van het keelgeweld. Dit verschijnsel is door de menschen meermaals waarbevonden en ook voorgesteld geweest. Zoo zegt men: ‘Das schlechteste Rad am Wagen knarrt am lautesten’. ‘Hohle Fässer klingen wohl, aber sie tränken und geben nichts’. [Vgl. AM. JOOS, *Schatten uit de Volkstaal*, IV, *Spreekwoorden*, (1887) bl. 57, vlg.]

De spreuk: ‘Viel Geschrei und wenig Wolle’ dagteekent, zeggens Neubauer, uit de Middeleeuwen reeds. Men komt ze al tegen in de duitsche letterkunde van de XIVe eeuwe. En uit de duitsche *zal* ze overgegaan zijn naar andere hedendaagsche talen: ‘much cry and little wool’; (ital.) ‘gran gridore e poca lana’; ‘grand cri et peu de laine’. Deze zijn woordelijke overzettingen. Want meer eigen aan die talen zijn: (ital.) ‘molto fumo e poco arrosto’ (veel rook en weinig gebraad); ‘beaucoup de caquet et peu d'eftet’; ‘beaucoup de bruit et peu de besogne’; ‘tant de bruit pour une omelette’; zooals Horatius' ‘parturiunt montes, nascetur ridiculus mus’ aan een grieksch spreekwoord te danken is.

En wat is er verder met onze spreuke voorgevallen? Dat, wat aan 't ernstige altijd gebeurt: te weten spotachtige nabootsing, in den zin nl. van de ‘zeispreuken’. Ook reeds binnen de XVIe eeuwe, vindt men den spotlust: ‘Viel Geschrei, wenig Wolle, sprach der Teufel, beschor er ein' Sau’ (Hgd.) alsmede: ‘Vêl geschrî un wenig Wull,

säd' de Düvel, un schêrt'n Swîn' (Ndd.). Ook nog in Hg-. en Ndd. 'Viel Geschrei und wenig Wolle sagte der Teufel, und zog seiner Grossmutter die Haar einzeln ans dem H...'. Nu 't was ookal soms insteê van zwijn of zeuge een geite, insteê van den duivel een wolf.

Hoedanig nu het oorspronkelijk, niet huishoudelijk maar taalkundig, ontstaan der spreuke was, dat blijft een gissen.

[Aangezien de spreuke uit Duitschland voortgegroeid is, behoort men naar de oudste boek- of spraakmatige duitsche wendingen te pogen].

In 't Schwabisch is gewoel, getier, niet aleenlijk door 'Geschrei' wedergegeven, maar ook nog door 'Geschér'; en gewis wellicht was daar eene doling mogelijk tusschen dit 'Geschér' = getier, en een ander 'Geschér' = schering. Waarom het aannemelijk zijn *zou*, dat in Schwabenland de spreuke eerst was 'Viel Geschér (d.i. Scheren) und wenig Wolle', waaruit nadien 'Viel Geschér (d.i. Geschrei)....', waaruit eindelijk 'Viel Geschrei....'. Een geschiedvorscher uit Zwitserland echter verkiest te verstaan 'Viel G'scherei' (= 'Geschére, Schererei' = gekschering, spot, plaagspel). Op beide gissingen weet Neubauer aan te merken, dat in beide gevallen de noodige verandering van zin of verwording van woord zal moeten geschied zijn, vooraleer de spreuke naar andere landen overging, waar overal 'geschreeuw' 'cry' 'gridore' 'cri' aangenomen is. Daarbij dat er geen voorbeeld ter handen staat om de Schwabische gissing te staven; dat, aangaande de Zwitsersche, inderdaad het spreekwoord in Zwitserland nog luidt 'mê g(e)scher as wule', doch dat ditzelfde 'Geschér', ook 'Geschär', (van 'scharren' 'scherren' = krabben, ratelen) evenzooveel gebezigd wordt om 'Geschrei', als om 'Schererei' te beduiden.

Laten we erbijvoegen dat er nog een hoofdzakelijke vrage overblijft, te weten of inderdaad de spreuke alzoo waarlijk, of zelfs alzoo uitsluitelijk, uit Duitschland voortkomt. 'n Staat ze nievers te lezen in oude oorkonden (en ouder als de Duitsche) van andere aanverwante talen? En daar waar ze staat, hoe staat ze er? Neubauer 'n heeft niet genoeg er naar gestreefd om de geboektheid van zijn spreuke vast te stellen. Anders zou hij vernomen hebben dat nog andere zegswijzen derzelfde bestaan, buiten deze die hij aangeeft: b.v. een Beiersche: 'Viele Schur und wenig Wolle'; een Italiaansche ook: 'Assai romore e poca lana disse colui che tosava la porca'. Hierover kon hij b.v. A. KLUIVER te rade gaan, alsook de boeken die deze aanwijst in zijnen *Wdbk. der Ndl. Taal*, op de ww. 'gescheer' en 'geschreeuw'. Medeen zou Neubauer bij dezen nog vernomen hebben dat over den taalkundigen of maatschappelijken oorsprong van bovenstaande spreuke, andere gissingen als deze die hij aangeeft, reeds geuit wierden. B.v. 'dat ze zou ontleend wezen aan een engelsch kluchtspel, waarin de duivel een varken scheert, onder den uitroep: "Here's great cry, and but a little wool"'. Ook dat de duivel niet altijd uitdrukkelijk genoemd en wordt, doch dat hij mogelijks altijd bedoeld is, hij die 'volgens Oostersch-christelijke denkbeelden tot het onreine [varkens]dier in nauwe betrekking staat' terwijl aan een anderen kant 'hij de Germanen het varken in hooge eer gehouden werd'. Zoodanig dat de spreuke noch Duitsch, noch Engelsch, noch wellicht Dietsch wezen en zou, althans voor haren grondslag, doch best nog Germaansch en heidensch.

Opgaan moet men in zulke zaken, en vergelijken, of men 'n geraakt tot de waarheid niet. 'k Zal erbijzeggen dat men ook wat voorzichtig hoeft te zijn tegenover sommige Duitschers die te gemakkelijk alles, het onze en het hunne, en het ons beider gemeene, pogen als hun uitsluitelijk eigen te doen doorgaan. Om daar te geraken zeggen ze: 'Doorgebeten! Stout gesproken, is half gevochten!' En ze tieren en tuiten luide en lange! Gelukkiglijk nu kunnen wij hun soms 'ad hominem' antwoorden: 'Viel Geschrei und wenig Wolle'.

L. DE WOLF

Bijgeloof

UIT EEN HANDSCHRIFT UIT 1794[1]:

a) *Om wormen en rupsen uit het land te verjagen:*

'Ick sette myn voet op dit land. Ick bidde God en den heyligen Thomas den norme ofte rusthorme het graen ofte keesten verbieden te eten, ter min.... dat Jesus-Christus heeft gestort zyn dierbaar bloed.'

b) *Voor die in kruisen zijn:*

'Leest S. Jans Evangelie in Crusse en daerby negen pater nosters.'

c) *Als ge wonden hebt, opdat ze niet zouden verzweren*, zegt:

'Den Heere Jesus heeft gekroond geweest door een doorne kroone; ter eere van den Vader, den Soone en den heyligen Geest, ten swoer noch ten swol: ick hope dat (het ook) niet versweiren en sal.'

***

GEHOORD VAN EEN OUD VROUWKEN TE ZONNEBEKE:

1° *Bij donderweer* ontsteekt ze de gewijde keerse; ze neemt een weinig strooi, en maakt er een klein vuurken mee in den heerd; daarop legt ze een palmtaksken te branden, en op dit taksken strooit ze een weinig zout, en laat erop drie, vier druppelen van de gewijde keerse afleken. - Als dit opgebrand is, plaatst ze de gewijde keerse op den grond in den heerd.

2° Als men de nieuwe maan voor den eersten keer ziet uitkomen zegt het vrouwke: 'Heere Jesus, trekt den vijk uit mijn handen, en de wormen uit mijn tanden[3].

V.P.

([2]) Vgl. *Rond den Heerd*, II, 82; III, 407; *Biek*. X, 11-13, 192; XIV, 237; ook *Volkskunde*, XV, 129 en vlgg.

(1) 't Is een dagboek van 25 bladz. dat de schrijver bezit, te Zonnebeke. Het werd geschreven door Joannes Durnez: al voren op het boekje staat er immers geschreven: 'Die desen boek vynd, enz.' en op 't einde dezer reken: Gheluvelt dezen drye en twyntigsten April 1792. Op iedere bladzijde staat Joannes Durnez' naam en woonplaats (eerst Gheluvelt, later Zonnebeke). Het begint in 1792 en eindigt in 1802. Het bevat brieven, betalingen, geboorteakten der familie Durnez, en andere aanteekeningen.

(3) Zie wisselvorm Jn het liedtje van den hagebinder, met twee andere gedaanten van dit nieuwmaneliedtje *Biek*. X, 12. In deze is er telkens ook spraak van hand- en tandzeer.

Bladwijzer van woorden en zaken 1903

Boeken

Het Alpenmeer door Edmond Fabri	352
Beknopte geschiedenis der nederlandsche letterkunde	166
Coûtumes de Lombardzide, Loo et Poperinghe	176
Kerkboek, bevattende de meest gebruikte kerkzangen van Lof en Mis	378
Kinderspel en kinderlust door A. De Cock	269
Kinderspelen uit het land van Dendermonde	15
Het Stevenismus door A. Kennis	301
Zendeling en sterrekundige of E.P.J. Verbiest	221

Eigennamen

Breêmeerschen	182
Kerstenburg	182
Mandelmeerschen	182
Verdonkt	182
Voudels	182
Zoete weê	182

Gedichten

Aan mijnen eerweerden Nonkel	45
Blijde gedachtenis	112
Ecce homo	136
Eerste-communie-gedicht	126
In Cruce	136

In Schrikkelmaand	91
In Slachtmaand	25
Judica me, Deus	295
Luistert, vriend	348
Maartsche buien	159
Noenebrand	365
Onuitgegeven rijmreken van Guido Gezelle	251
Onwelgevoelen	53
Op de blijde Bruiloft	38
Op de dood van M. Oscar Willems, onderwijzer	143
Op den vijftigsten verjaardag	234
Op het vijf-en-twintigste verjaren	46
Pieta	137

	Bladz.
Ter Blijde Gedachtenis der eerste Communie van Omaar Anseeuw	112
Te Zomertij	349
Vier Rijmdichten over Guido Gezelle	69
Vigilate	348
Zangdicht	205
Zielgedicht	16
Zomeruchtend	160

Geplogentheden

Boomfeest te Syracusa	263
Cinxenbier	245
Cinxenbijvoet	242
Cinxenboog	248
Cinxenboomen	243
Cinxenbruid	248
Cinxenjongens	243
Cinxenkoning	249
Cinxenkoningin	249
Cinxenknechten	243
Cinxenleegaard	246
Cinxenliedjes	243
Cinxenluiaard	245
Cinxenmeisje	248
Cinxenpeerd	247
Cinxenslaper	246
Cinxenstier	247
Cinxenvuur	249
De 1ste Mei te Oudenburg	260
Dr Boekenoogen	300

Eerste Meikever 285
Eerste zwaluw 285
Fetch in the May in Engeland 262
Gebruiken op Cinxen 282, 297
Germaansche Sagen 259
Grimm 263
Hartung 263
In Friesland 261
In Luxenburg 261
In Zweden 262
Joodsche Pinksterfeest 297
Kallemooi 261
Langeslaper 246
Laubpuppe in Duitschland 247
Lentefeest 263
Luilak 246
Luilap 246
Mannhardt 264
Meiboom 257
Meiboomveiling 261

	Bladz.
Meiboom bij de Russen	262
Meibruid	258
Meigebruiken	257
Meigebruiken in Duitschland	261
Meigilden	261
Meigraaf	258
Meikoning	258
Meiliedjes	258
Meirid	258
Meivaart	258
Meyen ende rosinehoeden	242
Ozanam	263
Peterseliestruiken	244
Pfingstquack in Duitschland	247
Quérir le Mai in Frankrijk	262
Somer ende Winter	284
Strooien mans	244
Uhland en Grimm	287
Het Vajapeta in Indië	264
Veeuitdrijven	246
Vieren van den Zomer	283
Vieren van den Winter	283
Volksgebruiken	241
Wasservogel in Sassenland	259
Weinhold	263
Zomerwekken	286

Geschiedenis

De abdisse van Meenen	191
De abt van Duinen	191

Bakermat der Indo-Germanen	368
Bisschop van Gent	11
Bonaparte's inhuldiging te Brugge	4
Boom van vrijheid te Brugge	8
C.A. Van Parys	7
Chls de Tilly, vulgo sotten tin, meesten Quist Quast van Brugge	9
Colonel Beauharnais	12
Het Concordaat	10
Cornelius Stevens	120
C. Van Overloope	7
Dehé	7
Deken De Planter	8
De opperburgmeester Bonaparte	126
De pastors Van Zonnebeke, Oostroosebeke, Passchendale, Gits, Stevenisten	123
De pelikaan te Brugge	21
Dumouriez	3
Emiel De Grave	53
Is Rogier van der Weyden Vlaming of Waal?	97
Jan van Eyck	98

	Bladz.
Jourdan	7
Jufvrouw van der Gracht	12
J. Van Severen	7
J. Volkaert	7
't Kapitel van S. Pieters te Dowaai	191
Lanceloot Blondeel	1, 17
Langrenus	63
Lodewijk de la Vallée Passy	49
Maestro Ruggieri	98
Maistre Rogier	98
Mevrouw Bonaparte	11
Mgr de Bexon	120
Mgr Giobbio	302
Moreau	7
Napoleon te Meenen	10
Pastor Priem, stevenist	124
Paus Gregorius de Groote	298
P. Van Huele	7
De proost van St Maartens	191
De proost van Watten	191
Roger de la Pasture	98
Roger le Gaulois	98
Rogier van Brugge	98
Sanderus	172
Speeckaert, stevenist	124
Souham	7
Het Stevenismus	120, 301
Theresia Decroocq	124
Theresia Van Canneyt, steveniste	124
Theys, stevenist	122
Vaderlandsliefde	113
Vaderlandsliefde bij den adel	186

De vaderlandsliefde bij 't volk	215
Vaderlandsliefde bij 't stadsvolk	186
Vaderlandsliefde in 't algemeene in Vlanderen	153
Vaderlandsliefde onder de geestelijken	187
Van Damme	7
Wapens van edeldom verbrand	5
Wat men zegt over 1302	153, 186, 215
Willem van Saeftinge	191
Winnepenninckx, stevenist	122

Gods lieve Heiligen

H. Ambrosius	356
Avond van Mariamaand	300
Gebruiken op Cinxen	241, 257, 282, 297
St-Jans Evangelie	128
H. Macarius	23
Het O.L. Vrouwbeeld van Blindekens	265
Zomerdag	299

Kunst en wetenschap

	Bladz.
Albrecht Aublet	47
Alexander Ch. Robinson	47
Aloïs Boudry	48
Altaarblad ten H. Bloede	33
Andreas Beauneveu	107
Antoon van Gavere	128
Beeldhouwschool te Brugg	19
De berg Hybla	201
De bie asemt	199
Biebrood	292
Blanca, koningin	107
Bloed bij de bie	199
Blommen en kruiden waar de bietjes liefst naartoe gaan	289
Borstelbie	184
Braun	163
Broedraam	229
Catharina Scriers	3
Claas Sluter	107
Chamberlain en de bieën	320
Claeis, schilder	37
De Christus der Schoenmakerskapel	19
Cypersche bie	202
darnen	225
Darnhuizekes	227
Darnvanger	233
Derdeling	359
Dom Lorenzo Janssens	14
De doorniksche Beeldhouw	107
Edmond Van Hove	48
Eduard De Jans	48

Edward de Dene	3
't Een en 't ander over de Bietjes	145, 273, 289, 316, 334, 353
Eerdhurzels	152
Eersteling	357
Eierbuizen	225
Eierstokken	225
Emmanuel Vierin	48
Filips de Goede	107
Gehoor bij de bie	197
Germaansche rassen	63
Gothieke bouwtrant	106
Graaf Arco	163
Guyot de Beaugrant	35
De Hoornaar	146
De Husselboom te Aertrycke	149
Ingewanden van de bie	199
De inlandsche bie	194
Italiaansche bie	202
Jan Gossart	1

	Bladz.
Jan Guillebert	128
Jan Malwel	99
Jan Mavezin	128
Jan Molanus (Vermeulen)	102
Jan Prevost	1
Jan van Camerijk	107
Jan vanden Lende	128
Jan van Luik	107
Jan Veldener	128
Joachim Patenier	1
't Jonghof	34
Jooris Desloovere	48
Jufv. L. de Hem	48
Karel De Schepper	48
Karnioolsche bie	202
Kasteel te Waarmaarde	173
Kegelhuizeke	226
Kloppinge	360
De kobbe	334
Koeihurzels	152
De korfbieën	193
Korfverzetten	360
Het kuipersambacht te Brugge	5
't Kunstminnend Vlaanderen	14
Kunstnieuws	47
Lanceloot Blondeel	1, 17, 33, 49, 65
Lanceloot in Italië?	66
Lanceloot Blondeel, waterbouwkundige	67
Landbouwtentoonstelling te Aertrycke	317
Langrenus	256
Lieven Huguenois	127
Lieven Stuvaert	128

Lodewijk Bloc	128
Lodewijk XI	127
L. Maeterlinck	99
Lodewijk Reckelbus	48
Lodewijk van Brugge	127
Maagdenteling	211
Maagdenhoning	357
Maagdezwerm	357
De mage van de bie	199
Mahaut van Artesis	107
Mannebie	209
Meesters-metselaars	18
M^{w} Laing	47
Moerbie	209
Mosbieën	152
Nazwerm	357
Nog over luchtmaren	138, 161
Oogvlekken	196

	Bladz.
Onze Veldwachter	40
Paulus Graf	47
Pauwel van Verdebeke	128
De peerdshursel	146
De peerdhursels zwermen niet	149
De Pelikaan	20
Pepyn van Hoey	107
Petrus Dux	128
Pieter De Keysere	128
Pieter Pourbus	3
Piet Verhaert	48
Prins van Steenhuyse	127
Propolis of plaksel	291
Quinten Metsys	1
Raphaël Mercatellis	127
De Renaissance	35
Reuke bij de bie	196
Robrecht Campin	105
Rogier's echte naam	99
Rogier van der Weyden	97
Rogier van der Weyden, beeldhouwer	101
R. van der Weyden een Dietsch kunstenaar	104
't Rooklooster	127
Rosenberg	317
Samengestelde oogen	196
Schaaphurzels	152
De schouw van 't Brugsche Vrije	34
Slaby	163
Smake bij de bie	197
Speldewerkstersliederen	79
Spellewerkgaerens	12

Steenhurzels 184
't Straal der bie 199
Syntonyseren = gelijkstemmen 164
Syrische bie 203
Temme bieën 193
Tweedeling 359
Vergiftklier 199
Vierdeling 359
Virgilius 210
De vijftiendeeuwschen
De vlaamsche boekbinding 127
De vlaamsche kunst 64
Voelhoorntjes 196
Voorwas 279
Wandschildering der schepenzaal van 't stadhuis te Brugge 37
Waskegeltjes 227
Werkbie 209
De Wespe 177
Wespen en appelhurzels 150

	Bladz.
De wilde bieën	146
Wilde honing	153
Wilde honingbie'n	152
Willème Van de Wye	99
Ysenbrant	37
Zaadbewarend buideltje	225
Zelfwagen te Brugge	22
Zug en omstreken	317
Zwarte-bruine bie	202
Zwerms bezweren	358
Zwijnshurzels	152

Oorkondschap

Dienberghe's handschrift	5
Formule van eed	7
Kruisbroeders te Kortrijk	223
Het kuipersambacht te Brugge	4
Den Luyster van het ambacht	9
Oude gedichten	22
Philippe Marckeghem	173
Uit een familieboek	237

Taalkunde

Biemelker	193
't Duist	195
Een	76
Ge	75
Gij en ge	74

Harrie	279
H. Linnebank	305
De Katholiek	305
Leep	204
Me	77
Mijn	76
Peerdedistel	178
Spekke	178
We	75
Wij en we	74
Woordkunst van Guido Gezelle	305, 321, 337
Ze	74
Zij en ze	73, 92
Zijn	76
Zwerm	353

Verhalen

Uit het leven Jesu	129

Vlamingen
Zendelingen

E.H. Cyriel Van Houtte	368
E.H. Hon Allaeys	304

	Bladz.
Eerw. Vader J.C. Iserbijt	350
E.V. Renatus Lava	304

Volkszeg

De H. Niemand	372
De Mote te Waarmaarde	171
't Is Niemand	369
Veel geschrei en weinig wulle	382

Wangeloove

Bijgeloof	15, 93, 384
Bijgeloovigheid	172
Eerste gemoet	93
Handgifte	93
Lotinge	93

Wetensweerdigheden

Het algemeen Handelsblad over Gezelle	85
De Amsterdammer over Gezelle	84
Beethoven	268
Beethoven van Antwerpschen oorsprong	268
Biekorf over Gezelle	81
Binnewiertz over Gezelle	85
Boekennieuws	166
Dr G. Verriest over Gezelle	87
De duikalmanak	350

Duimtjesuitgave	16
Durendal over Gezelle	89
De XXe eeuw over Gezelle	84
Dietsche Warande en Belfort over Gezelle	81
E.H. Flamen en de bieën	277
Eerweerde Heer Alfons Van Hee	176
Een leepe Franschman	205
Een leeper Spanjaard	205
Emiel De Grave	59
Frederik van Eeden over Gezelle	84
Fr. Vandeweghe over Gezelle	90
Geboektheid over Guido Gezelle	81
Germaansche rassen	63
Geschied- en oudheidkundige kring	288
De Gids over Gezelle	82
Guido Gezelle	376
Guido Gezelle's Noordsch en Vlaemsch messeboekje	253
Hilda Ram	366
Hooger onderwijs voor 't volk	14
Hugo Verriest over Gezelle	88
J. Reddingius over Gezelle	84
Jong Dietschland over Gezelle	89
Karel Scharten over Gezelle	85
De Katholiek	84

	Bladz.
La voce della verita	64
L'Européen over Gezelle	89
Loquela	144
Mannen en vrouwen van beteekenis over Gezelle	86
Maria Viotta over Gezelle	85
Max Rooses over Gezelle	82
Nederlandsche Metriek over Gezelle	89
Nederlandsche Spectator over Gezelle	85
Het Nederlandsch?? in Japan	270
De nieuwe Gids over Gezelle	83
De nieuwe Tijd over Gezelle	89
Om te sluiten	240
Onuitgegeven verzen van Guido Gezelle	59
Onze Tijd over Gezelle	88
Osservatore Romano	64
P. Didon	110
Pol De Mont over Gezelle	82
Rafaël Verhuist over Gezelle	88
Revue Néo-scholastique over Gezelle	89
Servaas Daems	238
De Student over Gezelle	89
Ter aanvulling	240
Tyl Uilenspiel over Gezelle	88
Van Onzen Tijd over Gezelle	85
Verslagen der Koninklijke Vlaamsche Academie over Gezelle	86
Vijftig vlaamsche liederen	352
Vlaamsche Duikalmanak	111
Het Vlaamsch in het Nederlandsch hof	144
De Vlaamsche kunst	64
De Vlaamsche school en Gezelle	91
De Vlaamsche vlagge over Gezelle	89

Vlaanderen over Gezelle	89
W.G. Van Nouhuyzen over Gezelle	82
Willem Kloos over Gezelle	83
Ze wilden wat was recht	109

Woorden en wendingen.

Aansteken	31
Aien	313
Afsteken	31
Afzonderen	31
Appelbie	177
Appelhurzel	177
't Avondt	308
Bakhuis	151
Bakkebaard	151
Baktand	151
Beamen	329
Beamenen	329
Bebassen	328

	Bladz.
Beleken	328
Belekken	328
Beleven	329
Bepronkt	328
Berijken	328
Bevlechten	328
Bezegenen	328
Biddagen	310
Blijden	310
Blijdzaamheid	343
Blind anker	326
Blinden	326
Blinde vloer	326
Boozen	309
Bovenaan	325
Bovenvlerken	195
Buien	309
Clauwaerts	326
Dagdooven	323
Diepen	309
Distelen	310, 345
Donkeren	309
Doorlaaien	325
Eerdebie	177, 178
Eerstigheid	345
Flossen	32
Fruitenier	177
Galgen	308
Gebroedsel	341
Gebouwsel	341
Gebuikte lijndoek	315
Gedaagd	314

Gedromsel 341
Gegaffeld 311
Geglaasd 311
Gegraafd 311
Gehertoogd 311
Gehonderden 342
Geklept 314
Gekoningd 309, 311
Geleding 345
Geleed 345
Gemaagdekroond 310
Gemartelaard 311
Geraadsel 341
Gespansel 340
Gespinsel 340
Gespooksel 340
Gestaafd 310
Gestraalde leden 315

	Bladz.
Gestrooisel	340
Getwintigen	342
Gevelen	342
Gevliegsel	341
Gewormsel	341
Gezevenen	342
Goudgeluwen	325
Granen	314
Groote kanten	32
Groot werk	32
Haat- en nijdsche voeren	307
Harrie	279
Hemelen	310
Heien en huwen	313
Hergroenen	329
Herkleeden	329
Heropstaan	329
Herwekken	329
Insmijten	31
Inzetten	31
Kiekelen	312
Kindgelaat	340
Kindsdeel	340
Kinnebakken	151
Klauteren	326
Klein Valencyn	32
Knevelbanden	322
Kobbenetsche kanten	307
Koornen	345
Koozen	323
Langen	309
Landsch	307

Leden	310, 345
Leedschap	342
Legwerk	315
Lekken	328
Levendheid	343
Lijven	309
Loopertjes	32
Looperwerk	32
Looveren	312
Mannetje	32
Middelslagwerk	32
Miswederen	322
Moederen	310
Nanne	26
Neerstrijden	325
Nietheid	343
Nog Spellewerksterstaal	31
Oeiaien	314

	Bladz.
Ondervlerken	195
Omlaaien	325
Omstrijden	325
Onkeerbaarheid	343
Onleefbaar	341
Onlustigheid	344
Onroerbaarheid	343
Onschoonheid	343
Ontbitteren	332
Ontblauwen	332
Ontgroenen	332
Onthemelen	332
Ontheimelen	332
Ontkinderen	333
Ontlaten	330
Ontmaakselen	333
Ontraken	330
Ontsnoepen	330
Ontverren	331
Ontverven	333
Ontwentelen	329
Ontwijderen	331
Ontzoeten	331
Onweeren	322
Overleggen	32
Overhoofde	325
Opklauwen	326
Patroonwerken	32
Pronken	328
Puppe	211
Reie of reitje	15
Roerbaarheid	343

Schetterbekken	322
Schrepertje	32
Slagvlagen	322
Sletserkens	32
Slingervuisten	322
Smal werk	32
Sneeuwvlagen	322
Sosijntje	32
Het spreeuwt	312
Staakbanken	322
Stilligheid	344
Stokkeling	211
Suikerkistjes	32
Traangestroomsel	340
Tragen	310
Uitspreekbaarheid	344
Vaartje of are	19
Vederen	305

	Bladz.
Verdapperen	337
Vernachten	338
Verrassen	339
Ververderen	331
Verwigheid	343
Verwinteren	338
Verzomeren	338
Vlassen	345
Vlienderhout	281
Vloeibaar	341
Volbakken	324
Voldanken	324
Voldienen	324
Volduren	324
Volgaan	323
Volgevochten	324
Volgooien	323
Volhoogen	323
Volkuischen	324
Volleiden	323
Vollezen	324
Volloonen	323
Volloven	324
Volmetsen	324
Volstaan	323
Voltoonen	324
Volvoeden	323
Volwaken	323
Volwoorden	324
Volzaaien	324
Volzeeuwen	324
Volzeggen	324

Volzetten	324
Volzingen	323
Vromen	308
Wagenen	308
Wegblinden	326
Wegduisteren	326
Wegwentelen	330
Winteren	308
Zaadstof	195
Zegsel	342
Zieken	310
Zingezangen	322
Het zomert	312
Zuiger of snuiter	194
Zwakken	310
Zwijnepiet	177
Zwijnshurzel	177
Zwin, swin	15

Bladwijzer der opstellen
1903

		Bladz.
Lanceloot Blondeel	*J.-B. Dugardyn*	1
Het kuipersambacht te Brugge	*Edm. De Vos*	4
Lanceloot Blondeel	*J.-B. Dugardyn*	17
De Pelikaan	*Fr. Hyacinthus C.D.*	20
In Slachtmaand		25
Nanne	*E. De Vooght*	26
Lanceloot Blondeel	*J.-B. Dugardyn*	33
Op de blijde Bruiloft	*Guido Gezelle*	38
Onze veldwachter	*H. Vanden Zande*	40
Aan mijnen eerweerden Nonkel	*Guido Gezelle*	45
Op het vijf-en-twintigste verjaren	*Guido Gezelle*	46
Lanceloot Blondeel	*J.-B. Dugardyn*	49
Onwelgevoelen	*Caes. Gezelle*	53
Emiel De Grave	*V. Delille*	53
Onuitgegeven verzen van Gezelle	*Caes. Gezelle*	59
Lanceloot Blondeel	*J.-B. Dugardyn*	65
Vier rijmdichten van Guido Gezelle		69
Zij en ze	*J. Craeynest*	73
Geboektheid over Guido Gezelle	*L.D.J.*	81
In Schrikkelmaand	*J. De Jonghe*	91
Zij en ze	*J. Craeynest*	92
Bijgeloof	*F. Meuleman*	93
Is Rogier van der Weyden Vlaming of Waal?	*J.-B. Dugardyn*	97
Vaderlandsliefde	*L.D.W.*	113
Het Stevenismus	*J.*	120

Uit het leven Jesu	*Caes. Gezelle*	129
Ecce homo	*Caes. Gezelle*	136
In cruce	*Caes. Gezelle*	136
Pietà	*Caes. Gezelle*	137
Nog over luchtmaren	*R. Huysman*	138

		Bladz.
Op de dood van M. Oscar Willems, onderwijzer	*Guido Gezelle*	143
't Een en 't ander over de bietjes	*A. Mervillie*	145
Wat men zegt over 1302	*L.*	153
Maartsche buien	*J. De Jonghe*	159
Zomeruchtend	*J. De Jonghe*	160
Nog over luchtmaren	*R. Huysman*	161
Boekennieuws	*Caes. Gezelle*	166
De Mote te Waarmaarde	*Leo Claeys*	171
't Een en 't ander over de bietjes	*A. Mervillie*	177
Wat men zegt over 1302	*L.*	186
't Een en 't ander over de bietjes	*A. Mervillie*	193
't Een en 't ander over de bietjes	*A. Mervillie*	209
Wat men zegt over 1302	*L.*	215
't Een en 't ander over de bietjes	*A. Mervillie*	225
Op den vijftigsten verjaardag	*Guido Gezelle*	234
Gebruiken op Cinxen	*Em. V.C.*	240
Onuitgegeven rijmreken van Guido Gezelle		251
Guido Gezelle's Noordsch en Vlaemsch Messeboekske		253
Gebruiken op Cinxen	*Em. V.C.*	257
Het O.-L.-Vrouwbeeld van Blindekens	*R. Vander Moere*	265
't Een en 't ander over de bietjes	*A. Mervillie*	273
Gebruiken op Cinxen	*Em. V.C.*	282
't Een en 't ander over de bietjes	*A. Mervillie*	289

Judica me, Deus	*Eug. De Lepeleer*	295
Gebruiken op Cinxen	*Em. V.C.*	297
Het Stevenismus	*P. Allossery*	307
Woordkunst van Guido Gezelle	*J. Craeynest*	305
't Een en 't ander over de bietjes	*A. Mervillie*	316
Woordkunst van Guido Gezelle	*J. Craeynest*	321
't Een en 't ander over de bietjes	*A. Mervillie*	334
Woordkunst van Guido Gezelle	*J. Craeynest*	337
Vigilate	*Eug. De Lepeleer*	348
Luistert, vriend...	*Caes. Gezelle*	348
Te Zomertij	*J. De Jonghe*	349
't Een en 't ander over de bietjes	*A. Mervillie*	353
Noenebrand	*J. De Jonghe*	365
't Is niemand	*L. De Wolf*	369
BLADWIJZER VAN WOORDEN EN ZAKEN		I
BLADWIJZER DER OPSTELLEN		XV